

Obszary wiejskie w Polsce w 2016 r.

Rural areas in Poland in 2016

Obszary wiejskie w Polsce w 2016 r.

Rural areas in Poland in 2016

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Urząd Statystyczny w Olsztynie, Ośrodek Badań Obszarów Wiejskich
Statistical Office in Olsztyn, Research Centre for Rural Areas

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Regionalnych i Środowiska
Statistics Poland, Regional and Environmental Surveys Department

Zespół autorski

Editorial team

Monika Borawska, Robert Buciak, Łukasz Jankowski, Izabela Lech, Michał Orleański,
Aleksandra Pytalska, Katarzyna Wielechowska, Kinga Wójcikowska-Rak

Kierujący

Supervisor

Marek Morze, Dominika Rogalińska

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Danuta Niwińska, Anna Drewnik, Halina Sztrantowicz

ISSN 978-83-63285-54-8

Publikacja dostępna na stronie

Publication available on website

www.stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

Zakład Wydawnictw
Statystycznych

00-925 WARSZAWA, AL. NIEPODLEGŁOŚCI 208.
Informacje w sprawach sprzedaży publikacji — tel. (22) 608 32 10, 608 38 10
Zam. 115/2018/ nakł. 310

Przedmowa

Przekazujemy Państwu kolejną edycję opracowania „Obszary wiejskie w Polsce”. Analiza zawarta w publikacji wskazuje na duże zróżnicowanie obszarów wiejskich pod względem społeczno-ekonomicznym i środowiskowym. O ich znaczeniu dla funkcjonowania kraju świadczy udział w produkcji rolnej oraz znaczny i rosnący w ostatnich latach odsetek ludności mieszkającej na tych terenach. Dla właściwego programowania i monitorowania procesów ich rozwoju niezbędne jest dostarczenie rzetelnej informacji statystycznej, dostosowanej do zmieniających się uwarunkowań.

Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie obecnego stanu i przemian zachodzących na obszarach wiejskich na poziomie krajowym oraz regionalnym w latach 2006 i 2016. Dynamika zmian została zaprezentowana w odniesieniu do sytuacji w miastach. Zamieszczony materiał statystyczny wzbogacono ilustracjami graficznymi w postaci map i wykresów.

Opracowanie zawiera obszerny zestaw informacji statystycznych charakteryzujących obszary wiejskie w zakresie cech demograficznych, sytuacji ekonomicznej ludności, infrastruktury technicznej i społecznej, działalności pozarolniczej i rolnictwa oraz środowiska naturalnego i źródeł finansowania obszarów wiejskich. Ukazanie tak szerokiego zakresu informacji w przekrojach o różnym stopniu szczegółowości możliwe jest dzięki zastosowaniu identyfikatorów Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT). Pragniemy zachęcić Państwa do korzystania z pełnego zakresu danych udostępnianych na stronie internetowej (<http://stat.gov.pl/publikacje/>) w postaci elektronicznych zbiorów danych, stanowiących załącznik do niniejszej publikacji.

Przekazując do rąk Państwa niniejsze opracowanie, składamy serdeczne podziękowania wszystkim osobom i instytucjom za współpracę oraz przekazane dane, które przyczyniły się do wzbogacenia zawartości publikacji. Jednocześnie zwracamy się z prośbą o uwagi i sugestie, które będą stanowić cenną wskazówkę w dalszych pracach oraz przyczynią się do doskonalenia zarówno treści, jak i formy kolejnych publikacji dotyczących tej tematyki.

Dyrektor Departamentu
Badań Regionalnych i Środowiska

Dominika Rogalińska

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Olsztynie

Marek Morze

Olsztyn, kwiecień 2018 r.

Preface

We present another edition of publication "Rural areas in Poland". The analysis in the publication indicates a large diverse of rural areas in the scope of socio-economic and environmental. Their importance for the functioning of the State provides the share in agricultural production and a significant and growing percentage of the rural population in recent years. In order to appropriate programming and monitoring processes of their development, it is necessary to provide accurate statistical information adapted to the changing conditions.

The aim of this publication is presenting the current state and the changes occurring in rural areas at national and regional level in comparing years 2006 and 2016. Dynamics of changes is presented in relation to urban areas. The statistical information has been enriched with maps and charts.

The publication includes a comprehensive set of statistical data characterizing rural areas in terms of: demographic potential, the economic situation of the population, social and technical infrastructure, non-agricultural activity and agriculture as well as the environment and the sources of rural areas financing. The usage of TERYT registry identifiers enables the preparation and presentation of socio-economic phenomena in sections with a different level of accuracy. We would like to encourage you to use the full range of data available on Statistics Poland website: (<http://stat.gov.pl/publikacje/>) in the form of electronic data files, constituting an attachment to this publication.

Presenting this publication, we would like to express our sincere gratitude to all the persons and institutions for their co-operation and transmitted data that enriched content of this publication. At the same time we would like to ask you for remarks and suggestions which will be a valuable advice in further work as well as will contribute to improvement both the content and the form of the next edition of the publication.

Director of Regional
and Environmental Surveys Department

Dominika Rogalińska

President
of the Statistical Office in Olsztyn

Marek Morze

Olsztyn, April 2018

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
<i>Preface</i>	4
Spis treści	5
<i>Contents</i>	5
Spis tablic	9
<i>List of tables</i>	9
Spis wykresów	11
<i>List of charts</i>	11
Spis map	17
<i>List of maps</i>	17
Objaśnienia znaków umownych i skróty	19
<i>Symbols and abbreviations</i>	19
Synteza	21
<i>Executive summary</i>	25
Rozdział 1. Potencjał demograficzny	29
<i>Chapter 1. Demographic potential</i>	29
Sieć osadnicza	29
<i>Settlement</i>	29
Stan i zmiany liczby ludności	32
<i>Size and changes of population</i>	32
Struktura ludności według cech demograficznych	36
<i>Population structure by demographic characteristics</i>	36
Ruch naturalny ludności	43
<i>Vital statistics of populations</i>	43
Migracje ludności na pobyt stały	51
<i>Migration of population for permanent residence</i>	51
Rozdział 2. Sytuacja ekonomiczna ludności	57
<i>Chapter 2. Economic situation of population</i>	57
Aktywność ekonomiczna ludności (BAEL)	57
<i>Economic activity of population (LFS)</i>	57
Pracujący	62
<i>Employed persons</i>	62
Bezrobocie rejestrowane	66
<i>Registered unemployment</i>	66
Dochody gospodarstw domowych	69
<i>Household income</i>	69
Wydatki gospodarstw domowych	72
<i>Household expenditures</i>	72
Wyposażenie gospodarstw domowych	75
<i>Household equipment</i>	75
Zróżnicowanie sytuacji materialnej	77
<i>Diversification of the material situation</i>	77

Rozdział 3. Rolnictwo	81
<i>Chapter 3. Agriculture .....</i>	<i>81</i>
Wartość dodana brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie	81
<i>Gross value added in agriculture, forester and fishing .....</i>	<i>81</i>
Nakłady inwestycyjne w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie	83
<i>Investment outlays in agriculture, forester and fishing .....</i>	<i>83</i>
Wartość brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie	85
<i>Gross value of fixed assets in agriculture, forester and fishing .....</i>	<i>85</i>
Użytkowanie gruntów	87
<i>Land use .....</i>	<i>87</i>
Gospodarstwa rolne	89
<i>Agricultural holdings .....</i>	<i>89</i>
Powierzchnia zasiewów	92
<i>Sown area .....</i>	<i>92</i>
Pogłowie zwierząt gospodarskich	93
<i>Livestock .....</i>	<i>93</i>
Produkcja rolnicza	94
<i>Agricultural output .....</i>	<i>94</i>
Wybrane środki produkcji rolniczej	99
<i>Selected means of agricultural output .....</i>	<i>99</i>
Środki z tytułu ochrony gruntów rolnych i leśnych	101
<i>Agricultural and forestry land protection funds .....</i>	<i>101</i>
Rozdział 4. Działalność pozarolnicza	103
<i>Chapter 4. Non-agricultural activity .....</i>	<i>103</i>
Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON.....	103
<i>Entities of the national economy recorded in the REGON register .....</i>	<i>103</i>
Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON	108
<i>Entities of the national economy newly recorded in the REGON register .....</i>	<i>108</i>
Podmioty wyrejestrowane z rejestru REGON	112
<i>Entities of the national economy deleted from the REGON register .....</i>	<i>112</i>
Rozdział 5. Infrastruktura społeczna	117
<i>Chapter 5. Social infrastructure .....</i>	<i>117</i>
Wychowanie przedszkolne	117
<i>Pre-primary education .....</i>	<i>117</i>
Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży	121
<i>Primary schools for children and youth .....</i>	<i>121</i>
Gimnazja dla dzieci i młodzieży	124
<i>Lower secondary schools for children and youth .....</i>	<i>124</i>
Biblioteki	127
<i>Libraries .....</i>	<i>127</i>
Kina i muzea	129
<i>Indoor cinemas and museums .....</i>	<i>129</i>
Instytucje kultury	130
<i>Cultural institutions .....</i>	<i>130</i>

Opieka zdrowotna, apteki i pomoc społeczna	132
<i>Healthcare, pharmacies and social welfare .....</i>	<i>132</i>
Pieczna zastępcza	134
<i>Foster care .....</i>	<i>134</i>
Kluby sportowe	134
<i>Sports clubs .....</i>	<i>134</i>
Baza noclegowa turystyki	135
<i>Tourist accommodation establishments .....</i>	<i>135</i>
Rozdział 6. Warunki mieszkaniowe i infrastruktura techniczna	137
<i>Chapter 6. Living conditions and technical infrastructure .....</i>	<i>137</i>
Zasoby mieszkaniowe	137
<i>Dwellings stocks .....</i>	<i>137</i>
Budynki i mieszkania oddane do użytkowania	141
<i>Buildings and dwellings completed .....</i>	<i>141</i>
Sieci rozdzielcze i wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje	143
<i>Distribution networks and dwellings equipment in basic installations .....</i>	<i>143</i>
Drogi publiczne zamiejskie	150
<i>Public non-urban roads .....</i>	<i>150</i>
Łączność	151
<i>Communications .....</i>	<i>151</i>
Rozdział 7. Finansowanie obszarów wiejskich.....	153
<i>Chapter 7. Rural areas financing .....</i>	<i>153</i>
Dochody i wydatki gmin	154
<i>Revenue and expenditure of gminas .....</i>	<i>154</i>
Struktura dochodów gmin	158
<i>Structure of gminas revenue .....</i>	<i>158</i>
Struktura wydatków gmin	162
<i>Structure of gminas expenditure .....</i>	<i>162</i>
Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w budżetach gmin	165
<i>Financing and co-financing EU programmes and projects in budgets of gminas .....</i>	<i>165</i>
Systemy wsparcia bezpośredniego	166
<i>Direct payment schemes .....</i>	<i>166</i>
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (PROW 2014–2020)	170
<i>Rural Development Programme for 2014–2020 (RDP 2014–2020) .....</i>	<i>170</i>
Instrumenty krajowe wspierające rozwój rolnictwa i przetwórstwa produktów rolnych	171
<i>National instruments supporting development of agriculture and processing of agricultural products .....</i>	<i>171</i>
Rozdział 8. Środowisko naturalne	175
<i>Chapter 8. Environment .....</i>	<i>175</i>
Powierzchnia obszarów wiejskich	175
<i>Rural area .....</i>	<i>175</i>
Grunty leśne i zalesienia	177
<i>Forest land and afforestation .....</i>	<i>177</i>

Ochrona przyrody	178
<i>Nature protection</i>	178
Tereny zieleni ogólnodostępnej	179
<i>Generally accessible green areas</i>	179
Rekultywacja	181
<i>Remediation activities</i>	181
Melioracje	182
<i>Meliorations</i>	182
Gospodarka ściekowa	182
<i>Wastewater management</i>	182
Odpady	184
<i>Waste</i>	184
Emisja zanieczyszczeń powietrza	185
<i>Emission of air pollutants</i>	185
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej	186
<i>Investment outlays on environmental protection and water management</i>	186
Uwagi metodyczne	191
<i>Methodological notes</i>	195
1. Źródła i zakres danych	191
<i>1. Sources and range of data</i>	195
2. Typologia regionów według Eurostatu	192
<i>2. Typology of regions by Eurostat</i>	196
3. Typologia regionów według OECD	192
<i>3. Typology of regions by OECD</i>	196

Spis tablic

List of tables

Tablica 1. Wychowanie przedszkolne	119
<i>Table 1. Pre-primary education .....</i>	<i>119</i>
Tablica 2. Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży	121
<i>Table 2. Primary schools for children and youth .....</i>	<i>121</i>
Tablica 3. Gimnazja dla dzieci i młodzieży	124
<i>Table 3. Lower secondary schools for children and youth .....</i>	<i>124</i>
Tablica 4. Biblioteki publiczne (z filiami)	127
<i>Table 4. Public libraries (with branches) .....</i>	<i>127</i>
Tablica 5. Kina stałe i muzea	129
<i>Table 5. Fixed cinemas and museums .....</i>	<i>129</i>
Tablica 6. Ambulatoryjna opieka zdrowotna, apteki ogólnodostępne i pomoc społeczna stacjonarna ...	132
<i>Table 6. Out-patient health care, generally available pharmacies and stationary social welfare .....</i>	<i>132</i>
Tablica 7. Turystyczne obiekty noclegowe	135
<i>Table 7. Tourist accommodation establishments .....</i>	<i>135</i>
Tablica 8. Zasoby mieszkaniowe	138
<i>Table 8. Dwelling stocks .....</i>	<i>138</i>
Tablica 9. Mieszkania oddane do użytkowania	142
<i>Table 9. Dwellings completed .....</i>	<i>142</i>
Tablica 10. Sieć rozdzielcza	144
<i>Table 10. Distribution network .....</i>	<i>144</i>
Tablica 11. Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje	146
<i>Table 11. Dwellings fitted with basic installations .....</i>	<i>146</i>
Tablica 12. Ludność korzystająca z instalacji oraz zużycie wody i gazu z sieci w gospodarstwach domowych	148
<i>Table 12. Population using system and consumption of water and gas from supply system in households .....</i>	<i>148</i>
Tablica 13. Abonenci radia, telewizji i telefonii przewodowej	151
<i>Table 13. Radio, television and fixed line telephone subscribers .....</i>	<i>151</i>

Spis wykresów

List of charts

Wykres 1. Gminy zamieszkałe przez ludność wiejską według województw w 2016 r.	30
<i>Chart 1. Gminas and rural population by voivodships in 2016 .....</i>	<i>30</i>
Wykres 2. Zmiana liczby ludności obszarów wiejskich w latach 2016, 2030 i 2050 w porównaniu z 2006 r. według województw	33
<i>Chart 2. Rural population changes in 2016, 2030 and 2050 in comparison to 2006 by voivodships .....</i>	<i>33</i>
Wykres 3. Mediana wieku ludności obszarów wiejskich według płci i województw w 2016 r.	36
<i>Chart 3. Median age of rural population by sex and voivodships in 2016 .....</i>	<i>36</i>
Wykres 4. Ludność według grup wieku, płci i miejsca zamieszkania w 2016 r.	37
<i>Chart 4. Population by age groups, sex and place of residence in 2016 .....</i>	<i>37</i>
Wykres 5. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2006, 2016, 2030 i 2050	39
<i>Chart 5. Structure of population by economic age groups and place of residence in 2006, 2016, 2030 and 2050 .....</i>	<i>39</i>
Wykres 6. Współczynniki obciążenia demograficznego ludności obszarów wiejskich według województw w 2016 r.	41
<i>Chart 6. Age dependency rates of rural population by voivodships in 2016 .....</i>	<i>41</i>
Wykres 7. Struktura ludności według edukacyjnych grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2006, 2016, 2030 i 2050	43
<i>Chart 7. Structure of population by educational age groups and place of residence in 2006, 2016, 2030 and 2050 .....</i>	<i>43</i>
Wykres 8. Struktura nowożeńców według płci, grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2006 i 2016	44
<i>Chart 8. Structure of newly-married couples by sex, age groups and place of residence in 2006 and 2016 .....</i>	<i>44</i>
Wykres 9. Struktura rozwodów według płci i wieku małżonków w momencie orzeczenia rozwodu oraz miejsca zamieszkania w latach 2006 i 2016	45
<i>Chart 9. Structure of divorces by sex and age of spouses at the moment of divorce adjudication as well as place of residence in 2006 and 2016 .....</i>	<i>45</i>
Wykres 10. Współczynniki reprodukcji ludności obszarów wiejskich według województw w 2016 r.	47
<i>Chart 10. Reproduction rates of rural population by voivodships in 2016 .....</i>	<i>47</i>
Wykres 11. Struktura urodzeń żywych według grup wieku matek i miejsca zamieszkania w latach 2006 i 2016	49
<i>Table 11. Structure of live births by age groups of mothers and place of residence in 2006 and 2016 .....</i>	<i>49</i>
Wykres 12. Wiek środkowy osób zmarłych na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	50
<i>Chart 12. Median age of the deceased in rural areas by voivodships in 2016 .....</i>	<i>50</i>
Wykres 13. Przeciętne dalsze trwanie życia ludności obszarów wiejskich urodzonej w 2016 r. według województw	51
<i>Chart 13. Life expectancy of rural population born in 2016 by voivodships .....</i>	<i>51</i>
Wykres 14. Napływ i odpływ ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według grup wieku i płci w 2016 r.	53
<i>Chart 14. Inflow and outflow of population for permanent residence in rural areas by age groups and sex in 2016 .....</i>	<i>53</i>

Wykres 15. Napływ i odpływ ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	54
<i>Chart 15. Inflow and outflow of population for permanent residence in rural areas by voivodships in 2016 .</i>	<i>54</i>
Wykres 16. Imigracja i emigracja ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	55
<i>Chart 16. Immigration and emigration of population for permanent residence in rural areas by voivodships in 2016 .....</i>	<i>55</i>
Wykres 17. Struktura ludności aktywnej zawodowo na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2006 i 2016 (dane średnioroczne)	58
<i>Chart 17. Structure of economically active persons in rural areas by age groups in 2006 and 2016 (average annual data) .....</i>	<i>58</i>
Wykres 18. Struktura biernych zawodowo na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2006 i 2016 (dane średnioroczne)	59
<i>Chart 18. Structure of economically inactive persons in rural areas by age groups in 2006 and 2016 (average annual data) .....</i>	<i>59</i>
Wykres 19. Wskaźnik zatrudnienia na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2006 i 2016 (dane średnioroczne)	59
<i>Chart 19. Employment rate in rural areas by age groups in 2006 and 2016 (average annual data) .....</i>	<i>59</i>
Wykres 20. Stopa bezrobocia na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2006 i 2016 (dane średnioroczne)	61
<i>Chart 20. Unemployment rate in rural areas by age groups in 2006 and 2016 (average annual data) .....</i>	<i>61</i>
Wykres 21. Struktura pracujących według rodzajów działalności w 2016 r.	64
<i>Chart 21. Structure of employed persons by kind of activity in 2016 .....</i>	<i>64</i>
Wykres 22. Struktura pracujących według rodzajów działalności i województw w 2016 r.	65
<i>Chart 22. Structure of employed persons by kind of activity and voivodships in 2016 .....</i>	<i>65</i>
Wykres 23. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według wybranych kategorii w 2016 r.	67
<i>Chart 23. Structure of registered unemployed persons by selected categories in 2016 .....</i>	<i>67</i>
Wykres 24. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w ogólnej liczbie bezrobotnych według wybranych kategorii i województw w 2016 r.	68
<i>Chart 24. Share of registered unemployed persons in total number of registered unemployed persons by selected categories and voivodships in 2016 .....</i>	<i>68</i>
Wykres 25. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w 2016 r.	70
<i>Chart 25. Available income per capita in household by place of residence in 2016 .....</i>	<i>70</i>
Wykres 26. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w 2016 r.	71
<i>Chart 26. Available income per capita in household by socio-economic groups in 2016 .....</i>	<i>71</i>
Wykres 27. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w 2016 r.	72
<i>Chart 27. Expenditures per capita in household by place of residence in 2016 .....</i>	<i>72</i>
Wykres 28. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w 2016 r.	73
<i>Chart 28. Expenditures per capita in household by socio-economic groups in 2016 .....</i>	<i>73</i>
Wykres 29. Dochód rozporządzalny i wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w 2016 r.	74
<i>Chart 29. Available income and expenditures per capita in household by socio-economic groups in 2016 .....</i>	<i>74</i>
Wykres 30. Struktura wydatków gospodarstw domowych na obszarach wiejskich w 2016 r.	75
<i>Chart 30. Structure of households expenditures in rural areas in 2016 .....</i>	<i>75</i>

Wykres 31. Gospodarstwa domowe wyposażone w wybrane przedmioty trwałego użytkowania według miejsca zamieszkania w latach 2006 i 2016	76
<i>Chart 31. Households furnished with selected durable goods by place of residence in 2006 and 2016 .....</i>	76
Wykres 32. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych w 2016 r.	77
<i>Chart 32. Subjective evaluation of the financial situation of households by socio-economic groups in 2016</i>	77
Wykres 33. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych według miejsca zamieszkania w 2016 r.	78
<i>Chart 33. Subjective evaluation of the financial situation of households by place of residence in 2016 .....</i>	78
Wykres 34. Współczynnik Giniego według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w latach 2006 i 2016	79
<i>Chart 34. Gini coefficient by socio-economic groups of households in 2006 and 2016 .....</i>	79
Wykres 35. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w 2016 r.	80
<i>Chart 35. At-risk-of-poverty rates by socio-economic groups of households in 2016 .....</i>	80
Wykres 36. Wartość dodana brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2015 r. (ceny bieżące)	82
<i>Chart 36. Gross value added in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2015 (current prices) ....</i>	82
Wykres 37. Nakłady inwestycyjne w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2016 r. (ceny bieżące)	84
<i>Chart 37. Investment outlays in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2016 (current prices) ..</i>	84
Wykres 38. Wartość brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2016 r. (bieżące ceny ewidencyjne)	86
<i>Chart 38. Gross value of fixed assets in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2016 (current book-keeping prices) .....</i>	86
Wykres 39. Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i województw w 2016 r.	90
<i>Chart 39. Structure of agricultural holdings by area groups of agricultural land and voivodships in 2016</i>	90
Wykres 40. Udział zasiewów głównych ziemiopłodów w powierzchni zasiewów według województw w 2016 r.	92
<i>Chart 40. Share of sown area of main crops in sown area by voivodships in 2016 .....</i>	92
Wykres 41. Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych według województw w 2016 r.	94
<i>Chart 41. Livestock density per 100 ha of agricultural land by voivodships in 2016 .....</i>	94
Wykres 42. Zbiory głównych ziemiopłodów według województw w 2016 r.	97
<i>Chart 42. Production of main crops by voivodships in 2016 .....</i>	97
Wykres 43. Produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso i mleka krowiego według województw w 2016 r.	98
<i>Chart 43. Production of animals for slaughter in terms of meat and cows' milk by voivodships in 2016 .....</i>	98
Wykres 44. Zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych oraz wapniowych w przeliczeniu na czysty składnik na 1 ha użytków rolnych według województw w roku gospodarczym 2015/16	100
<i>Chart 44. Consumption of mineral or chemical and lime fertilizers in terms of pure ingredient per ha of agricultural land by voivodships in farming year 2015/16 .....</i>	100
Wykres 45. Struktura podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według form prawnych i województw w 2016 r.	105
<i>Chart 45. Structure of entities of the national economy recorded in the REGON register in rural areas by legal status and voivodships in 2016 .....</i>	105
Wykres 46. Struktura podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 w 2016 r.	106
<i>Chart 46. Structure of entities of the national economy recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2016 .....</i>	106

Wykres 47. Struktura podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2016 r.	107
<i>Chart 47. Structure of entities of the national economy recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2016 .....</i>	<i>107</i>
Wykres 48. Struktura podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 w 2016 r.	110
<i>Chart 48. Structure of entities of the national economy newly recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2016 .....</i>	<i>110</i>
Wykres 49. Struktura podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2016 r.	111
<i>Chart 49. Structure of entities of the national economy newly recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2016 .....</i>	<i>111</i>
Wykres 50. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wyrejestrowanych z rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 w 2016 r.	114
<i>Chart 50. Structure of entities of the national economy deleted from the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2016 .....</i>	<i>114</i>
Wykres 51. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wyrejestrowanych z rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2016 r.	115
<i>Chart 51. Structure of entities of the national economy deleted from the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2016 .....</i>	<i>115</i>
Wykres 52. Zmiana liczby placówek wychowania przedszkolnego i przedszkoli w roku szkolnym 2016/17 w porównaniu z rokiem szkolnym 2006/07 według województw	118
<i>Chart 52. Change of pre-primary education establishments and nursery schools in 2016/17 school year in comparison to 2006/07 school year by voivodships .....</i>	<i>118</i>
Wykres 53. Dzieci w wieku 3–5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3–5 lat na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2006/07 i 2016/17	120
<i>Chart 53. Children aged 3–5 attending pre-primary education establishments per 1000 children aged 3–5 in rural areas by voivodships in 2006/07 and 2016/17 school years .....</i>	<i>120</i>
Wykres 54. Liczba uczniów przypadających na 1 szkołę podstawową dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2006/07 i 2016/17	122
<i>Chart 54. Number of pupils per primary school for children and youth in rural areas by voivodships in 2006/07 and 2016/17 school years .....</i>	<i>122</i>
Wykres 55. Udział uczniów szkół podstawowych dowożonych do szkoły w ogólnej liczbie uczniów szkół podstawowych na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2007/08 i 2016/17	123
<i>Chart 55. Share of commuting pupils of primary schools in total number of pupils of primary schools in rural areas by voivodships in 2007/08 and 2016/17 school years .....</i>	<i>123</i>
Wykres 56. Liczba uczniów przypadających na 1 gimnazjum dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2006/07 i 2016/17	125
<i>Chart 56. Number of pupils per lower secondary school for children and youth in rural areas by voivodships in 2006/07 and 2016/17 school years .....</i>	<i>125</i>
Wykres 57. Udział uczniów gimnazjów dowożonych do szkoły w ogólnej liczbie uczniów gimnazjów na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2007/08 i 2016/17	126
<i>Chart 57. Share of commuting pupils of lower secondary schools in total number of pupils of lower secondary schools in rural areas by voivodships in 2007/08 and 2016/17 school years .....</i>	<i>126</i>
Wykres 58. Wybrane wskaźniki dotyczące bibliotek publicznych (z filiami) na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	128
<i>Chart 58. Selected indicators of public libraries (with branches) in rural areas by voivodships in 2016 .....</i>	<i>128</i>
Wykres 59. Wybrane wskaźniki dotyczące instytucji kultury na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	130
<i>Chart 59. Selected indicators of cultural institutions in rural areas by voivodships in 2016 .....</i>	<i>130</i>

Wykres 60. Wybrane wskaźniki dotyczące ochrony zdrowia na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	133
<i>Chart 60. Selected indicators of health care in rural areas by voivodships in 2016</i>	133
Wykres 61. Mieszkania na obszarach wiejskich na 1000 ludności według województw w latach 2006 i 2016	139
<i>Chart 61. Dwellings in rural areas per 1000 population by voivodships in 2006 and 2016</i>	139
Wykres 62. Podstawowe wskaźniki dotyczące mieszkań na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	140
<i>Chart 62. Basic indicators of dwellings in rural areas by voivodships in 2016</i>	140
Wykres 63. Mieszkania oddane do użytkowania na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	143
<i>Chart 63. Dwellings completed in rural areas by voivodships in 2016</i>	143
Wykres 64. Sieć rozdzielcza na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	144
<i>Chart 64. Distribution network in rural areas by voivodships in 2016</i>	144
Wykres 65. Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	147
<i>Chart 65. Dwellings fitted with basic installations in rural areas by voivodships in 2016</i>	147
Wykres 66. Ludność korzystająca z instalacji w ogólnej liczbie ludności obszarów wiejskich według województw w 2016 r.	149
<i>Chart 66. Population using system in total number of rural population by voivodships in 2016</i>	149
Wykres 67. Wyniki budżetów gmin według województw w 2016 r.	157
<i>Chart 67. Budget results of gminas by voivodships in 2016</i>	157
Wykres 68. Struktura dochodów gmin w latach 2007 i 2016	159
<i>Chart 68. Structure of revenue of gminas in 2007 and 2016</i>	159
Wykres 69. Struktura dochodów własnych gmin w latach 2007 i 2016	161
<i>Chart 69. Structure of own revenue of gminas in 2007 and 2016</i>	161
Wykres 70. Struktura wydatków bieżących gmin w 2016 r.	162
<i>Chart 70. Structure of current expenditure of gminas in 2016</i>	162
Wykres 71. Struktura wydatków gmin według działów w latach 2007 i 2016	164
<i>Chart 71. Structure of expenditure of gminas by division in 2007 and 2016</i>	164
Wykres 72. Struktura płatności związanych z produkcją w ramach systemów wsparcia bezpośredniego w Kampanii 2016	169
<i>Chart 72. Structure of support coupled to production in the scope of direct payment schemes in Campaign 2016</i>	169
Wykres 73. Struktura zrealizowanych płatności w ramach PROW 2014-2020 według działań	171
<i>Chart 73. Structure of realised payments of RPD 2014-2020 by measures</i>	171
Wykres 74. Kredyty inwestycyjne z dopłatami Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa według województw w 2016 r.	172
<i>Chart 74. Investment credits with subsidies from Agency of Restructuring and Modernisation of Agriculture by voivodships in 2016</i>	172
Wykres 75. Struktura powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej w 2016 r.	179
<i>Chart 75. Structure of area of special nature value under legal protection in 2016</i>	179
Wykres 76. Powierzchnia parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej przypadająca na 1 mieszkańca obszarów wiejskich według województw w 2016 r.	180
<i>Chart 76. Areas of strolling-recreational parks, lawns and green areas of the housing estate per capita in rural areas by voivodships in 2016</i>	180
Wykres 77. Struktura terenów zieleni ogólnodostępnej na obszarach wiejskich w 2016 r.	180
<i>Chart 77. Structure of generally accessible green areas in rural areas in 2016</i>	180
Wykres 78. Zmiany powierzchni gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji według województw w 2016 r. w porównaniu z 2006 r.	181
<i>Chart 78. Changes of areas of devastated and degraded land requiring reclamation by voivodships in 2016 in comparison to 2006</i>	181

Wykres 79. Odpady komunalne na 1 mieszkańca na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.	185
<i>Chart 79. Municipal waste per capita in rural areas by voivodships in 2016</i>	<i>185</i>
Wykres 80. Struktura nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania w latach 2006 i 2016	187
<i>Chart 80. Structure of investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use in 2006 and 2016</i>	<i>187</i>
Wykres 81. Struktura nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na obszarach wiejskich według kierunków inwestowania i źródeł finansowania w 2016 r.	187
<i>Chart 81. Structure of investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use and source of maintenance in 2016</i>	<i>187</i>
Wykres 82. Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania i województw w 2016 r.	188
<i>Chart 82. Investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use and voivodships in 2016</i>	<i>188</i>

Spis map

List of maps

Mapa 1. Gęstość zaludnienia i średnia wielkość miejscowości wiejskich według podregionów w 2016 r.	31
<i>Map 1. Population density and average size of rural locality by subregions in 2016 .....</i>	<i>31</i>
Mapa 2. Udział ludności wiejskiej w ludności ogółem według podregionów w 2016 r.	32
<i>Map 2. Share of rural population in total population by subregions in 2016 .....</i>	<i>32</i>
Mapa 3. Starość demograficzna ludności obszarów wiejskich według podregionów w 2016 r.	35
<i>Map 3. Demographic ageing of rural population by subregions in 2016 .....</i>	<i>35</i>
Mapa 4. Udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.	40
<i>Map 4. Share of population at working age in total number of population in rural areas by subregions in 2016 .....</i>	<i>40</i>
Mapa 5. Przyrost naturalny na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.	46
<i>Map 5. Natural increase in rural areas by subregions in 2016 .....</i>	<i>46</i>
Mapa 6. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.	52
<i>Map 6. Internal and international migration for permanent residence in rural areas by subregions in 2016 .....</i>	<i>52</i>
Mapa 7. Wskaźnik zatrudnienia na obszarach wiejskich według województw w 2016 r. (dane średnioroczne)	60
<i>Map 7. Employment rate in rural areas by voivodships in 2016 (average annual data) .....</i>	<i>60</i>
Mapa 8. Stopa bezrobocia na obszarach wiejskich według województw w 2016 r. (dane średnioroczne) ...	61
<i>Map 8. Unemployment rate in rural areas by voivodships in 2016 (average annual data) .....</i>	<i>61</i>
Mapa 9. Pracujący na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.	63
<i>Map 9. Employed persons in rural areas by subregions in 2016 .....</i>	<i>63</i>
Mapa 10. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych według województw w 2016 r.	87
<i>Map 10. Land use in agricultural holdings by voivodships in 2016 .....</i>	<i>87</i>
Mapa 11. Ekologiczne gospodarstwa rolne według województw w 2016 r.	91
<i>Map 11. Ecological farms by voivodships in 2016 .....</i>	<i>91</i>
Mapa 12. Towarowa produkcja rolnicza według województw w 2015 r. (ceny stałe)	95
<i>Map 12. Market agricultural output by voivodships in 2015 (constant prices) .....</i>	<i>95</i>
Mapa 13. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.	104
<i>Map 13. Entities of the national economy recorded in the REGON register in rural areas by subregions in 2016 .....</i>	<i>104</i>
Mapa 14. Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.	109
<i>Map 14. Entities of the national economy newly recorded in the REGON register in rural areas by subregions in 2016 .....</i>	<i>109</i>
Mapa 15. Podmioty gospodarki narodowej wyrejestrowane z rejestru REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.	113
<i>Map 15. Entities of the national economy deleted from the REGON register in rural areas by subregions in 2016 .....</i>	<i>113</i>

Mapa 16. Dochody gmin wiejskich według podregionów w 2016 r.	155
<i>Map 16. Revenue of rural gminas by subregions in 2016</i>	155
Mapa 17. Wydatki gmin wiejskich według podregionów w 2016 r.	156
<i>Map 17. Expenditure of rural gminas by subregions in 2016</i>	156
Mapa 18. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem gmin wiejskich według podregionów w 2016 r.	160
<i>Map 18. Share of own revenue in total revenue of rural gminas by subregions in 2016</i>	160
Mapa 19. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem gmin wiejskich według podregionów w 2016 r.	163
<i>Map 19. Share of property expenditure in total expenditure of rural gminas by subregions in 2016</i>	163
Mapa 20. Środki w dochodach gmin wiejskich na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych według podregionów w 2016 r.	166
<i>Map 20. Funds in revenue of rural gminas for financing and co-financing of EU programmes and projects by subregions in 2016</i>	166
Mapa 21. Kwota zrealizowanych płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego według podregionów w Kampanii 2016	170
<i>Map 21. Amount of realised area payments in the scope of direct payment schemes by subregions in Campaign 2016</i>	170
Mapa 22. Powierzchnia obszarów wiejskich według województw w 2016 r.	177
<i>Map 22. Rural areas by voivodships in 2016</i>	177
Mapa 23. Lesistość i zalesienia obszarów wiejskich według podregionów w 2016 r.	178
<i>Map 23. Forest cover and afforestations of rural areas by subregions in 2016</i>	178
Mapa 24. Ludność obszarów wiejskich korzystająca z oczyszczalni ścieków według rodzaju oczyszczalni i województw w 2016 r.	183
<i>Map 24. Rural population using wastewater treatment plants by kind of wastewater treatment plants and voivodships in 2016</i>	183
Mapa 25. Podregiony według typologii regionalnej Eurostatu (NTS 2013)	199
<i>Map 25. Subregions by Eurostat regional typology (NUTS 2013)</i>	199

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol <i>Symbol</i>	Opis <i>Description</i>
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło <i>magnitude zero</i>
Zero (0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 <i>magnitude not zero, but less than 0,05 of a unit</i>
Znak x	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe <i>not applicable</i>
Znak #	dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej <i>data may not be published due to the necessity of maintaining statistical confidentiality in accordance with the Law on Official Statistics</i>
„W tym” „Of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy <i>indicates that not all elements of the sum are given</i>
Comma (,)	

Skróty

Abbreviations

Skrót <i>Abbreviation</i>	Znaczenie <i>Meaning</i>
tys. <i>thous.</i>	tysiąc <i>thousand</i>
mln	milion <i>million</i>
mlrd <i>bn</i>	miliard <i>billion</i>
zł <i>zl</i>	złoty <i>zloty</i>
wol. <i>vol.</i>	wolumin <i>volume</i>
szt. <i>pcs</i>	sztuka <i>piece</i>
kg	kilogram <i>kilogram</i>
dt	decytona <i>decition</i>
t	tona <i>tonne</i>
km	kilometr <i>kilometre</i>
km ²	kilometr kwadratowy <i>square kilometre</i>
m ²	metr kwadratowy <i>square metre</i>

Skrót cd. <i>Abbreviation cont.</i>	Znaczenie <i>Meaning</i>
m ³	metr sześcienny <i>cubic metre</i>
ha	hektar <i>bilion</i>
l	litr <i>litre</i>
dam ³	dekametr sześcienny <i>cubic decametre</i>
hm ³	hektometr sześcienny <i>cubic hectometre</i>
kWh	kilowatogodzina <i>kilowatt-hour</i>
GWh	gigawatogodzina <i>gigawatt-hour</i>
r.	rok
cd. <i>cont.</i>	ciąg dalszy <i>continued</i>
dok. <i>cont.</i>	dokończenie <i>continued</i>
p.proc. <i>p.p.</i>	punkt procentowy <i>percentage point</i>
poz.	pozycja
m.	miasto
Lp. <i>No.</i>	liczba porządkowa <i>ordinal number</i>
Dz.U.	Dziennik Ustaw
art. <i>Art.</i>	artykuł <i>article</i>
nr (Nr) <i>No.</i>	numer <i>number</i>
pkt	punkt
min	minuta <i>minute</i>
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności <i>Polish Classification of Activity</i>
UE <i>EU</i>	Unia Europejska <i>European Union</i>
EUROSTAT	Urząd Statystyczny Unii Europejskiej <i>Statistical Office of the European Union</i>
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju <i>Organization for Economic Cooperation and Development</i>
ARiMR <i>ARMA</i>	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa <i>Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture</i>
PROW <i>RDP</i>	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich <i>Rural Development Programme</i>

Synteza

Obszary wiejskie w 2016 r. zajmowały ponad 93% powierzchni kraju i były zamieszkiwane przez blisko 40% ludności Polski. W porównaniu z 2006 r. na terenach tych przybyło ok. 547 tys. mieszkańców (przy spadku liczby ludności w miastach o prawie 239 tys. osób). **Na wzrost ten wpływ miały dwa czynniki, tj. dodatni przyrost naturalny oraz dodatnie saldo migracji.** Prognoza demograficzna wskazuje, że do 2030 r. na obszarach wiejskich nieznacznie wzrosnie liczba ludności – do poziomu 15,6 mln osób (tj. o 2% więcej niż w 2016 r.). Po tym okresie nastąpi stopniowy jej spadek i w 2050 r. liczba ludności wiejskiej osiągnie stan porównywalny z 2016 r.

Analiza potencjału demograficznego wskazuje na **relatywnie korzystną strukturę wiekową ludności wiejskiej.** Na wsi odnotowano wyższy niż w miastach odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz niższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym. Na skutek zmian w ekonomicznych grupach wieku, jakie miały miejsce w ostatnich latach, tj. wzrostu liczebności osób w wieku produkcyjnym oraz spadku liczebności osób w wieku przedprodukcyjnym, na wsi obniżyła się wartość współczynnika obciążenia demograficznego (w miastach wzrosła). W 2016 r. na 100 mieszkańców obszarów wiejskich w wieku produkcyjnym przypadało 59 osób w wieku nieprodukcyjnym (w miastach – 64 osoby).

Mieszkańcy wsi, w porównaniu do mieszkańców miast, byli młodszy – mediana wieku wyniosła 38,4 wobec 41,4. Jednak w ostatnich latach **występują niekorzystne trendy demograficzne.** Pierwszy z nich to starzenie się społeczeństwa. Najbardziej dotknięte tym procesem były obszary wiejskie województw: opolskiego, podlaskiego, łódzkiego i świętokrzyskiego. Obszary wiejskie tych województw charakteryzowały się wysoką medianą wieku ludności, niskim przyrostem naturalnym oraz dużym udziałem osób w wieku 65 lat i więcej. Drugim znaczącym zjawiskiem był odpływ ludności z obszarów wiejskich – ubytek ludności na wsi występował głównie w województwach wschodniej Polski. Korzystna sytuacja demograficzna cechowała obszary wiejskie województw pomorskiego i wielkopolskiego.

Analiza sytuacji społeczno-demograficznej wskazuje, że **model życia na obszarach wiejskich coraz bardziej zbliża się do obserwowanego w miastach.** Świadczy o tym m.in. wzrost liczby rozwodów, późniejszy wiek kobiet decydujących się na urodzenie pierwszego dziecka, a co za tym idzie spadek liczby urodzeń oraz wzrost liczby urodzeń pozamałżeńskich.

W 2016 r. na wsi w porównaniu z 2006 r. wystąpił większy niż w miastach **wzrost dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym,** jednak nadal pozostawał on niższy niż w miastach (1 214 zł wobec 1 642 zł). Także wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym na wsi w 2016 r. były niższe niż w miastach (930 zł wobec 1 261 zł). Co więcej **gospodarstwa domowe na wsi charakteryzowały się większym zróżnicowaniem dochodów niż gospodarstwa domowe w miastach,** o czym świadczy wyższa wartość współczynnika Giniego – 0,305 wobec 0,288. Należy również zauważyć, że zróżnicowanie to pogłębiło się, bowiem w odniesieniu do 2006 r. spadek wartości tego współczynnika był mniejszy na wsi niż w miastach. Spośród grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych **największymi nierównościami dochodowymi w 2016 r. charakteryzowały się gospodarstwa rolników.** Tylko w przypadku tej grupy w analizowanych latach odnotowano wzrost współczynnika Giniego. Także **większy odsetek gospodarstw domowych na wsi niż w miastach był zagrożony ubóstwem** – w 2016 r. co czwarte gospodarstwo na wsi żyło poniżej relatywnej granicy ubóstwa, podczas gdy w miastach co dziesiąte. Z pomocy społecznej na wsi korzystało 1,3 mln osób (8,5% ludności wiejskiej) co stanowiło ponad połowę beneficjentów pomocy społecznej w kraju.

Osoby aktywne zawodowo, czyli pracujące i bezrobotne, w 2016 r. stanowiły ponad połowę populacji ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej. Pozostałe 44% ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej stanowiły osoby biernie zawodowo. Status biernego zawodowo miała co druga kobieta i co trzeci mężczyzna w wieku 15 lat i więcej.

Populacja aktywnych zawodowo mieszkańców obszarów wiejskich w 2016 r. charakteryzowała się nieco niższym wskaźnikiem zatrudnienia (52,6% wobec 52,9%) i wyższą stopą bezrobocia (6,5% wobec 5,9%) niż populacja aktywnych zawodowo w miastach. **Przeciętny bezrobotny mieszkaniec wsi w 2016 r. nie przekroczył 34 lat, posiadał wykształcenie zasadnicze zawodowe, gimnazjalne, podstawowe lub niepełne podstawowe oraz staż pracy do 5 lat.** Należy również zauważyć, że co czwarty bezrobotny na

obszarach wiejskich pozostawał bez pracy powyżej 24 miesięcy, a ponad 86% bezrobotnych nie posiadało prawa do zasiłku, co świadczy o strukturalnym charakterze bezrobocia na wsi.

Specyfika wiejskiego rynku pracy jest widoczna również w przypadku struktury pracujących według rodzajów działalności. W 2016 r. na obszarach wiejskich najwięcej osób pracowało w podmiotach prowadzących działalność przemysłową i budowlaną, prawie co trzeci pracujący na wsi był zatrudniony w podmiotach zajmujących się pozostałymi usługami, a co piąty w podmiotach zajmujących się handlem; naprawą pojazdów samochodowych; transportem i gospodarką magazynową; zakwaterowaniem i gastronomią; informacją i komunikacją. **Osoby pracujące w podmiotach związanych z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem stanowiły 4,7% ogółu pracujących i w porównaniu z 2006 r. ich odsetek zmniejszył się.**

Tradycyjnie sektorem istotnym dla wsi, a w przeszłości dominującym, jest rolnictwo. W 2016 r. w Polsce było 1,4 mln gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 16,1 mln ha stanowiącej 55,2% powierzchni obszarów wiejskich. Spośród ogółu gospodarstw rolnych **co drugie miało powierzchnię 1–5 ha.** W dalszym ciągu **utrzymywało się znaczne zróżnicowanie regionalne struktury obszarowej gospodarstw rolnych.** Gospodarstwa najmniejsze obszarowo charakterystyczne były dla województw południowo-wschodnich (małopolskiego, podkarpackiego i śląskiego), a największe dla województw zlokalizowanych w północnej i północno-zachodniej części kraju (warmińsko-mazurskiego, zachodniopomorskiego, lubuskiego, opolskiego i pomorskiego). Natomiast w skali kraju największą produkcją rolniczą, zarówno roślinną jak i zwierzęcą, wyróżniały się województwa wielkopolskie i mazowieckie.

Od momentu uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej, polska wieś, oprócz wsparcia w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, korzysta również z pomocy Europejskiej Polityki Spójności oraz Wspólnej Polityki Rybołówstwa. W ramach stosowanych w Polsce systemów wsparcia bezpośredniego, w Kampanii 2016 Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wypłaciła producentom rolnym 9,9 mld zł. Od uruchomienia PROW 2014–2020 do końca 2016 r. ze wsparcia w ramach Programu skorzystało 149,3 tys. beneficjentów, do których przekazano płatności w kwocie 2,6 mld zł, z czego 59% stanowiły środki z EFRROW.

Pomimo wzrostu dofinansowania produkcji rolniczej w analizowanych latach odnotowano spadek udziału rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w generowaniu wartości dodanej brutto. **Ma to związek z coraz większym znaczeniem działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich** wspieranej m.in. przez system wdrażania funduszy unijnych, który kładzie duży nacisk na dywersyfikację działalności i podnoszenie jakości życia na obszarach wiejskich. W 2016 r. więcej niż co czwarty podmiot wpisany do rejestru REGON zlokalizowany był na obszarach wiejskich. Nadal jednak wskaźnik przedsiębiorczości wyrażający liczbę podmiotów przypadających na 1000 mieszkańców na wsi był niższy niż w miastach – 75 wobec 133. Jednak jego wzrost w odniesieniu do 2006 r. był nieznacznie wyższy niż w miastach. Na terenach wiejskich najwięcej podmiotów zajmowało się handlem i naprawą pojazdów samochodowych oraz budownictwem.

Nadal istniały znaczące dysproporcje w dostępie do usług oraz elementów infrastruktury technicznej i społecznej między miastem a wsią. Zasoby mieszkaniowe na obszarach wiejskich w 2016 r. stanowiły 32,6% zasobów mieszkaniowych w Polsce. **Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zlokalizowanego na obszarach wiejskich była większa niż w miastach** (93,12 m² wobec 64,45 m²). Jednak z uwagi na fakt, że liczba osób przypadających na 1 mieszkanie na wsi była większa niż w miastach, na jedną osobę na obszarach wiejskich przypadała podobna powierzchnia użytkowa mieszkania jak w miastach. Mieszkania na obszarach wiejskich składały się także z większej liczby izb niż mieszkania w miastach.

Choć dysproporcje w wyposażeniu mieszkań w instalacje pomiędzy miastami a wsią zmniejszyły się, to w dalszym ciągu mieszkania na wsi były gorzej wyposażone niż mieszkania w miastach. Nadal znaczny odsetek mieszkań zamieszkałych na obszarach wiejskich podłączony był do urządzeń lokalnych, korzystał z gazu z butli (73,6% wobec 18,7% w miastach) oraz był ogrzewany przy pomocy pieców (16,0% wobec 13,0% w miastach). **Najbardziej wyposażone w większość instalacji były mieszkania na obszarach wiejskich województw Polski wschodniej,** tj.: podlaskiego, świętokrzyskiego i lubelskiego. Wysoką dynamiką wzrostu wyposażenia mieszkań w instalacje, w porównaniu z 2006 r., wyróżniały się tereny wiejskie województw mazowieckiego i świętokrzyskiego, a niską województw opolskiego i śląskiego.

W dobie rozwoju społeczeństwa informacyjnego **rośnie waga dostępu do sieci telefonii komórkowej i Internetu,** jednocześnie traci na znaczeniu korzystanie z telefonii stacjonarnej. W 2016 r. 94,3% gospodarstw domowych na wsi miało do dyspozycji telefon komórkowy (w miastach – 96,4%), tj. o ok. 26,0 p.proc.

więcej niż w 2006 r. (w miastach o 21,0 p.proc.). Wyposażenie gospodarstw domowych na wsi w komputer osobisty wzrosło z 34,8% w 2006 r. do 71,6% w 2016 r. (w miastach z 48,1% do 76,9%), a w komputer z dostępem do Internetu z 15,5% do 70,0% (w miastach z 34,7% do 76,0%). W 2016 r. z Internetu korzystało 71,0% mieszkańców wsi między 16 a 74 rokiem życia (w miastach – 82,1%), tj. o 35,9 p.proc. więcej niż w 2006 r. (w miastach o 26,8 p.proc.).

Ważnym zagadnieniem w odniesieniu do obszarów wiejskich jest dostęp do usług publicznych (w tym m.in. edukacyjnych i zdrowotnych). **Na wsi dostępność edukacji przedszkolnej jest znacznie niższa niż w miastach.** W roku szkolnym 2016/17 liczba dzieci w wieku 3–6 lat objętych opieką w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat na wsi wyniosła 634 (wobec 934 w miastach). Należy jednak zaznaczyć, że wskaźnik ten na obszarach wiejskich wzrósł prawie dwukrotnie w porównaniu do roku szkolnego 2006/07. Z kolei zmniejszająca się systematycznie populacja uczniów szkół podstawowych wpływa na zamykanie kolejnych placówek kształcących na tym poziomie. Ich liczba w roku szkolnym 2016/17 na obszarach wiejskich była mniejsza o 14,0% w porównaniu z rokiem szkolnym 2006/07 (tj. o 1 377 szkół).

Na wsi systematycznie poprawia się dostęp do usług ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, tj. przychodni i praktyk lekarskich udzielających świadczeń w ramach środków publicznych. W porównaniu z 2006 r. zwiększyła się zarówno liczba jednostek (o 36,4%), jak i liczba udzielanych w nich porad (o 11,3%).

Obszary wiejskie bogate są również w obiekty dziedzictwa narodowego oraz instytucje kultury. Jednak trudniejsza niż w miastach sytuacja finansowa gospodarstw domowych wpływa na mniejsze niż w miastach uczestnictwo ludności wiejskiej w kulturze. Mimo deklarowanej poprawy możliwości finansowych nadal przeciętne wydatki na rekreację i kulturę na osobę w 2016 r. w gospodarstwach domowych na wsi (53,19 zł) stanowiły niewiele ponad połowę wydatków ponoszonych na rekreację i kulturę w miastach.

Za zmianami społeczno-gospodarczymi następują także zmiany dotyczące korzystania z zasobów środowiska naturalnego. W ostatnich latach **na obszarach wiejskich widoczny jest znaczny wzrost liczby obiektów i powierzchni zieleni ogólnodostępnej** (w tym parków i zieleńców), typowych dla terenów miejskich. Notowany jest spadek emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, przy jednoczesnym wzroście ilości odpadów komunalnych wytworzonych przez gospodarstwa domowe na wsi (w tym samym okresie w miastach nastąpił ich spadek).

W latach 2006–2016 wzrosły także (o 96%) dochody budżetów gmin wiejskich. Wzrost ten był wyższy niż w gminach miejskich (bez miast na prawach powiatu). Należy jednak zauważyć, że **wzrost dochodów budżetów gmin wiejskich był większy niż wzrost ich wydatków, który wyniósł 84%. Przełożyło się to na spadek liczby gmin wiejskich, które odnotowały ujemny wynik budżetu.**

Z powyższej analizy wyłania się złożony obraz obszarów wiejskich w sferze społeczno-demograficznej. Sytuacja demograficzna i warunki mieszkaniowe ludności wiejskiej determinowane są przede wszystkim odległością od dużego ośrodka miejskiego oraz siły jego oddziaływania. **Tereny wiejskie położone blisko dużych miast często charakteryzują się większą gęstością zaludnienia, wysokim dodatnim saldem migracji, niższym udziałem osób bezrobotnych, lepszym wyposażeniem w instalacje komunalne** w porównaniu z terenami wiejskimi od nich oddalonymi.

Executive summary

Rural areas covered 93% country's area and were inhabited by almost 40% population of Poland in 2016. Comparing to 2006, the number of rural population increased by about 547 thous. (whereas the number of urban population decreased by nearly 239 thous.). **This was a consequence of two factors: a positive natural increase and a positive net migration.** Demographic projection shows that the number of the rural population will increase slightly to the level of 15.6 million (i.e. 2% more than 2016) until 2030, then will decrease gradually and in 2050 reaches level comparable to 2016.

Analysis of the demographic potential shows a **relatively favorable age structure of the rural population.** In rural areas, there were higher percentage of the pre-working age population than in urban areas and a lower share of post-working age population. As a result of changes in the economic age groups, which taken place in recent years, i.e. increase in the number of working age population and decrease in the number of pre-working age, a value of age dependency ratio decreased (in urban areas increased). In 2016, there were 59 persons at non-working age per 100 rural population at working age (in urban areas – 64 persons).

Rural population were younger than urban population – median age accounted 38.4 compared to 41.4. However, in recent years **has been observing the phenomenon of adverse demographic trends.** The first is population's aging. Most affected by this process were rural areas of voivodships: opolskie, podlaskie, łódzkie i świętokrzyskie. The rural areas of those voivodships characterized the high median age of population, a low natural increase and a large share of persons above 65 years. The second significant phenomenon was the outflow of population from rural areas in some territories – population loss in rural areas was mainly in voivodships of the eastern Poland. Favorable demographic situation was in rural areas of pomorskie and wielkopolskie voivodships.

The analysis of the socio-demographic situation shows that the **model of life in rural areas are getting closer to that observed in the urban areas.** Example of that is an increase in the number of divorces, later age of women who decide to have a first baby and consequently the decrease of number of births and the increase in the number of illegitimate births.

There was a lower increase in available income per capita in households in rural areas than in urban areas in comparable to 2006, but it was still lower than in households in urban areas (1 214 zł to 1 642 zł). Also expenditure per capita in households in rural areas in 2016 were lower than in urban areas (930 to 1 261 zł). Moreover, **households in rural areas characterized by a greater diversity of income than households in urban areas**, as evidenced by the higher value of the Gini coefficient – 0.305 to 0.288. It should also be noted that this diversification has deepened in comparison to 2006, the decrease in the value of this coefficient was smaller in rural areas than in urban areas. Among the socio-economic groups of households, in 2016 **the greatest inequality of income characterized farmers' household.** Only in this group there was an increase in the Gini coefficient in the analyzed years. **A larger percentage of households in rural areas than in urban areas was at risk of poverty** – in 2016 in rural areas every fourth of households was below the relative poverty line, while every tenth in urban areas. There were 1.3 mln people (8.5% of the rural population) who benefited with social assistance in rural areas, which accounted over than half of the beneficiaries of social welfare in the country.

Economically active population, i.e. employed and unemployed, in 2016 accounted for just over half of the rural population aged 15 years and more. The other 44% of the rural population aged 15 and more were economically inactive persons. Status of economically inactive person had every second woman and every third man aged 15 years and older.

The group of economically active rural population characterized by a lower the employment rate (52.6% to 52.9%) and a higher unemployment rate (6.5% to 5.9%) than the group of economically active urban population in 2016. **An average unemployed person in rural areas in 2016 was 34 years and less, had a basic vocational, lower secondary, primary and incomplete primary education as well as work seniority up to 5 years.** It should also be noted that every fourth unemployed person in rural areas remained without work for more than 24 months and more than 86% of the unemployed persons do not have the benefit which indicates structural character of unemployment in rural areas.

The specificity of the rural labour market is also visible in the structure of employed persons by kind of activity. The most people worked in entities conducting industrial and construction activities, almost every third was

employed in entities conducting other services and almost every fifth was employed in entities conducting trade; repair of motor vehicles; transportation and storage; accommodation and catering; information and communication in 2016. **The employed persons worked in entities conducting agriculture, forestry and fishing accounted for 4.7% of total number of employed persons and this percentage has decreased in comparison to 2006.**

Traditionally, an important sector for the rural areas, dominant in the past, is agriculture. There were 1.4 million agricultural holdings with area of 16.1 million ha accounted for 55.2% total area of rural areas in Poland in 2016. **Every second agricultural holdings had an area 1–5 ha. Still remained significant regional differences in area structure of agricultural holdings.** Territorially the smallest agricultural holdings were typical for the south-eastern voivodships (małopolskie, podkarpackie and śląskie), and the largest for the north and north-western voivodships (warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie, lubuskie, opolskie and pomorskie). Whereas the largest agricultural production in the country, both plant and animal, distinguished by wielkopolskie and mazowieckie voivodships.

Since the accession to the European Union, rural areas in Poland, in addition to support within the Common Agricultural Policy, also benefits from the assistance of the European Cohesion Policy and the Common Fisheries Policy. In the scope of direct payment schemes in Poland in Campaign 2016, Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture paid to agricultural producers 9.9 billion zł. Since the start of the RDP 2014–2020 by the end of 2016, with the support of the Programme profited 852.7 thous. beneficiaries, which was submitted payment in the amount of 5.0 billion zł, of which 61% were funds from the EAFRD.

Despite the increase in funding for agricultural production in the analyzed years the share of agriculture, forestry and fishing in the generation of national gross value added decreased. **This is related to the increasing importance of non-agricultural activities in rural areas** supported among other by EU funds implementation system, which puts great emphasis on diversification of activities and improvement of life quality in rural areas. In 2016 more than every fourth entity entered in REGON register was located in the rural areas. Still, the number of entities per 1000 inhabitants in rural areas was lower than in urban areas – 75 to 133. However, the increase in the value of this indicator was higher in rural areas than in the urban areas in relation to 2006. In rural areas, most of the entities engaged in trade and repair of motor vehicles as well as construction.

There were still significant disproportions in access to services and technical and social infrastructure between urban and rural areas. The dwellings in rural areas accounted for 32.6% of dwellings in Poland in 2016. **Average useful floor area of constantly inhabited dwellings situated in rural areas was higher than in urban areas** (93.12 m² to 64.45 m²). However, due to the fact that the number of persons per dwelling was higher in rural areas than in urban areas, there were similar useful floor area per person in rural areas as in urban areas. Dwellings in rural areas also consisted of more rooms than dwellings in urban areas.

The differences in the level of equipment of dwellings with installations between urban and rural areas decreased, rural dwellings still was lower fitted than in urban dwellings. Still a significant share of inhabited dwellings in rural areas was connected to the local installations, use the gas cylinder (73.6% compared to 18.7% in urban areas) and was heated by furnaces (16.0% compared to 13.0% in urban areas). **The least equipped with most installations were dwellings in rural areas of eastern Poland voivodships, i.e.: podlaskie, świętokrzyskie and lubelskie.** High growth of dwellings equipment with installations, compared to 2006, distinguished rural areas of mazowieckie and świętokrzyskie voivodships and low dynamics characterized opolskie and śląskie voivodships.

With the development of information society an **importance of access to mobile networks and the Internet is growing.** At the same time, the use of stationary phones becomes less important. In 2016, 94.3% of households in rural areas had a mobile phone (96.4% in urban areas), i.e. by about 26.0 p.p. higher than in 2006 (21.0 p.p. in urban areas). The share of households equipped with a personal computer increased from 34.8% in 2006 to 70.0% in 2016 (in urban areas from 48.1% to 76.9%), and a computer with access to the Internet from 15.5% to 70.0% (in urban areas from 34.7% to 76.0%). In 2016, the Internet was used by 71.0% of rural population aged 16–74 years (in urban areas – 82.1%), i.e. by 35.9 p.p. higher than in 2006 (26.8 p.p. in urban areas).

An important issue is the availability of public services (including i.a. educational and health) in the rural areas. **The availability of pre-primary education is much lower in the rural areas than in the urban areas.** In the 2016/17 school year the number of children aged 3–6 years in pre-primary education establishments per 1000

children aged 3–6 in the rural areas was 634 (to 934 in the urban areas). It should be noted that this indicator increased almost twice in the rural areas in comparison to 2006/07 school year. On the other hand systematic decrease the number of primary schools' pupils affects the closing of further schools educate at this level. Their number was lower by 14.0% in the rural areas in 2016/17 school year in comparison to 2006/07 school year (i.e. by 1 377 schools).

In the rural areas, the access to out-patient health care, i.e. out-patient departments and medical practices providing care services in the framework of public funds, is improving systematically. In comparison to 2006, both the number of health care institutions (by 36.4%) and provided consultations (by 11.3%) increased.

There are a lot of objects of the national heritage as well as cultural institutions in the rural areas. But more difficult financial situation of rural than urban households has the impact on lesser participating of rural population in the culture. Despite the declared improvement of financial capabilities of rural households, in 2016 the average expenditure on recreation and culture per capita (53.19 zł) still accounted for not much over half the expenditure incurred on culture in urban areas.

The socio-economic changes are followed by changes regarding the use of natural resources. In recent years, **a significant increase of generally accessible green space (including parks and lawns)**, typical for urban areas, **has been observed in rural areas**. There has been observed a decrease of emission of particulates pollutants and emission of gases pollutants, while an increase in municipal waste from households in rural areas (with a decrease in urban areas in the same period).

There has been an increase (by 96%) in budget's revenue of rural gminas as well in years 2006–2016. This increase was higher than in urban gminas (excluding cities with powiat status). It should also be noted that **an increase in the budget's revenue of rural gminas was higher than the increase in theirs expenditure, which amounted to 84%. The number of rural gminas with a negative result of budget decreased also**.

The above analysis shows a complexity of the rural areas in the socio-demographic situation. The demographic situation and living condition rural population are determined by the distance to a large urban centre as well as the force of its impact. **Rural areas located near large cities have higher population density, high positive net migration, lower share of the unemployed, better equipment with communal installations** in comparison to remote rural areas.

Rozdział 1

Chapter 1

Potencjał demograficzny

Demographic potencial

Punktem wyjścia do oceny uwarunkowań rozwoju danego obszaru jest stan ludności i jej zmiany w strukturze, czasie i przestrzeni. W ostatnich latach w Polsce zachodzą istotne przemiany demograficzne, w tym przede wszystkim spadek dzietności i wzrost przeciętnego trwania życia ludności. Ich skutkiem jest zmniejszenie się przyrostu naturalnego i starzenie się społeczeństwa. Rozpoznanie i znajomość cech demograficznych ma więc duże znaczenie dla kształtowania odpowiedniej polityki społecznej oraz pomaga w opracowaniu prognoz i planowaniu rozwoju gospodarki. Dzięki takim analizom można przewidzieć lub kształtować rozwój oświaty, kierunków kształcenia, budownictwa mieszkaniowego, a także różnych gałęzi przemysłu. Można też odpowiednio kształtować rynek pracy, jak i system zabezpieczeń emerytalnych oraz ochrony zdrowia dostosowanych do potrzeb starzejącego się społeczeństwa.

Sieć osadnicza

Settlement

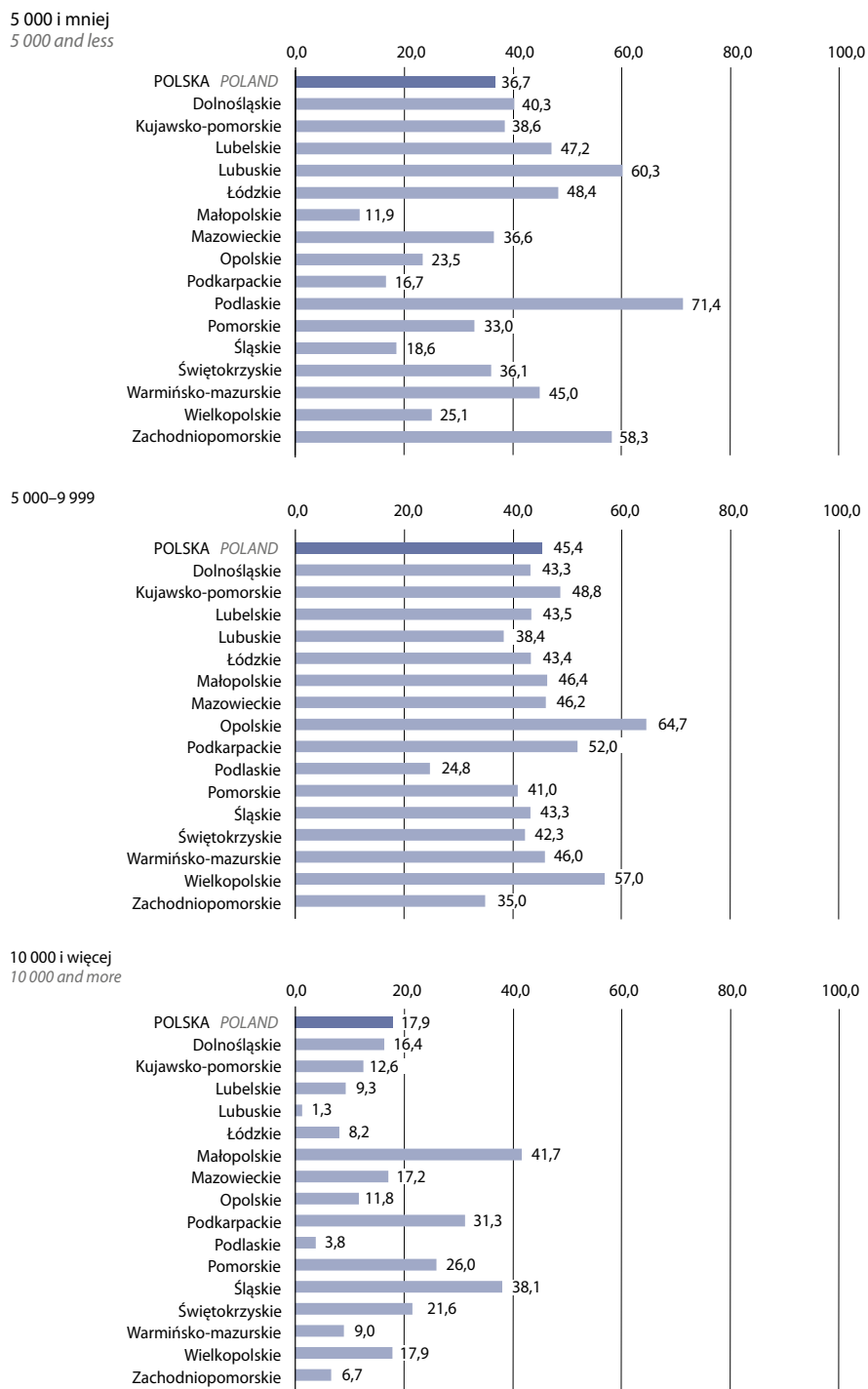
W statystyce publicznej OBSZARY WIEJSKIE wyodrębnia się na podstawie podziału terytorialnego kraju przy użyciu identyfikatorów Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT). Obszary wiejskie stanowią tereny pozostające poza granicami administracyjnymi miast, na które składają się gminy wiejskie i części wiejskie gmin miejsko-wiejskich.

W 2016 r. w Polsce funkcjonowało 1559 gmin wiejskich i 616 gmin miejsko-wiejskich. W ich strukturze największy odsetek stanowiły gminy o liczbie ludności do 5,0 tys. osób (36,7%). Co czwarta gmina spośród ogółu gmin wiejskich i miejsko-wiejskich liczyła 5000–6999 osób, a co piąta od 7000 do 9999 osób. Z kolei udział gmin najbardziej zaludnionych, tj. o liczbie ludności powyżej 10 tys. osób, wyniósł 17,9%. Należy zauważyć, że w porównaniu z 2006 r. nastąpił wzrost liczby gmin najmniej i najbardziej zaludnionych, a spadek liczby gmin zamieszkiwanych przez 5000–6999 osób i 7000–9999.

Analizując strukturę gmin pod względem liczebności mieszkańców w układzie terytorialnym można zauważyć, że najwyższym odsetkiem gmin najmniej zaludnionych (do 5,0 tys. osób) charakteryzowało się województwo podlaskie (71,4%). Ponad 50% takim udziałem wyróżniały się również województwa lubuskie i zachodniopomorskie. Z kolei najwyższe udziały gmin najbardziej zaludnionych odnotowano w województwach: małopolskim (41,7%), śląskim (38,1%) i podkarpackim (31,3%).

Wykres 1. Gminy^a zamieszkałe przez ludność wiejską według województw w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 1. Gminas^a and rural population by voivodships in 2016
As of 31 XII

^a Wiejskie i miejsko-wiejskie.
^a Rural and urban-rural.

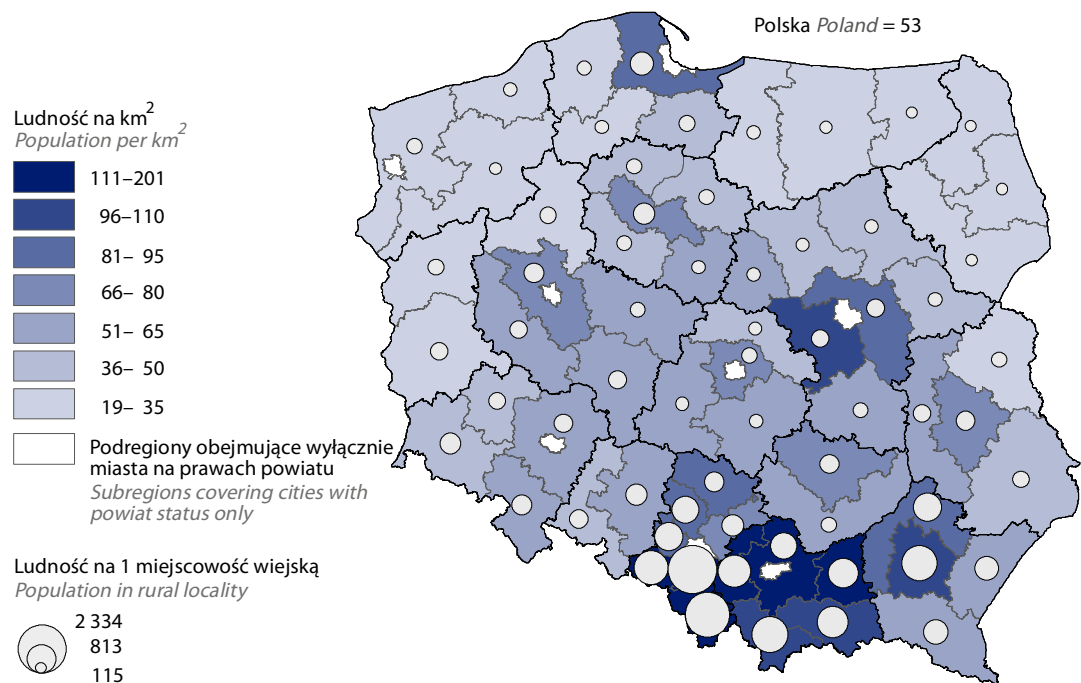

Według stanu na dzień 31 XII 2016 r., na terenach wiejskich było zlokalizowanych 52,5 tys. miejscowości. W wyniku zmian administracyjnych, jakie miały miejsce w latach 2006–2016, ich liczba spadła o 464, co z kolei miało wpływ na wzrost liczby ludności przypadającej na 1 miejscowość wiejską. W 2016 r. przeciętna miejscowość wiejska liczyła 291 osób, tj. o 13 osób więcej niż w 2006 r. Miejscowości wiejskie o największej przeciętnej liczbie ludności w 2016 r. zlokalizowane były na terenach województw małopolskiego (894 osoby) i śląskiego (811) oraz jego podregionu tyskiego (2 334), a najmniejszych w województwach: podlaskim (124), warmińsko-mazurskim (152), zachodniopomorskim (178) i łódzkim (184) oraz podregionach: suwalskim województwa podlaskiego (115) i ełckim województwa warmińsko-mazurskiego (122). Wzrost wartości tego wskaźnika w stosunku do 2006 r. wystąpił w większości województw i podregionów – z wyjątkiem województwa opolskiego i 14 podregionów.

Na 1 km² terenów wiejskich w 2016 r. przypadały 53 osoby (w miastach – 1 060), czyli o 2 więcej niż w 2006 r. (w miastach mniej o 35 osób). W układzie terytorialnym wskaźnik ten najwyższe wartości przyjął na obszarach wiejskich województw małopolskiego (129 osób/km²) oraz śląskiego (123 osoby/km²) i podregionu tyskiego tego województwa (201 osób/km²), a najniższą w województwie podlaskim (24 osoby/km²) i podregionie szczecińsko-pyrzyckim (19 osób/km²). Rozkład wartości wskaźnika gęstości zaludnienia był zbliżony do rozkładu wartości wskaźnika przeciętnej wielkości miejscowości wiejskiej.

Mapa 1. Gęstość zaludnienia i średnia wielkość miejscowości wiejskiej według podregionów w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Map 1. Population density and average size of rural locality by subregions in 2016 As of 31 XII

Stan i zmiany liczby ludności

Size and changes of population

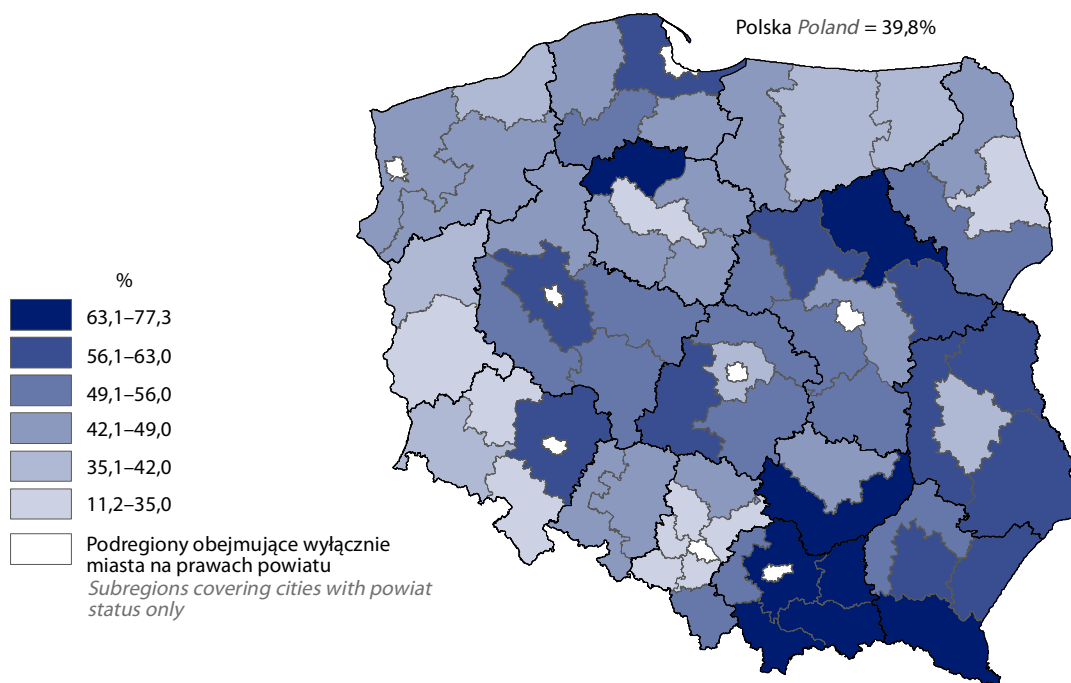
Zgodnie ze stanem z 31 XII 2016 r., na terenach wiejskich mieszkało 15,3 mln osób. W porównaniu z 2006 r. liczba ludności wiejskiej wzrosła o 546,9 tys. W miastach w analogicznym okresie odnotowano spadek liczby ludności o 239,4 tys. Spowodowało to wzrost udziału ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności o 1,1 p.proc. do 39,8%. Zmiany liczby ludności wiejskiej kształtował dodatni przyrost naturalny, dodatnie saldo migracji, a w mniejszym stopniu zmiany o charakterze administracyjnym.

Udział mieszkańców wsi w populacji poszczególnych województw był bardzo zróżnicowany. Najwyższe wartości, przekraczające 50%, przyjął on w województwach południowo-wschodniej Polski: podkarpackim, świętokrzyskim, lubelskim i małopolskim. Najniższym takim udziałem charakteryzowało się najbardziej zurbanizowane województwo w kraju, tj. województwo śląskie (23,0%). Z kolei w układzie podregionów najwyższy odsetek ludności wiejskiej odnotowano w podregionach krakowskim województwa małopolskiego (77,3%) oraz sandomiersko-jędrzejowskim województwa świętokrzyskiego (71,6%), a najniższy w podregionach gliwickim (11,2%) i sosnowieckim (11,9%) województwa śląskiego.

W odniesieniu do 2006 r., spadek udziału ludności wiejskiej miał miejsce w województwach: podlaskim (o 1,1 p.proc.), lubuskim (o 0,9 p.proc.) i podkarpackim (o 0,7 p.proc.) oraz 14 podregionach: białskim, chełmsko-zamojskim i puławskim województwa lubelskiego, zielonogórskim województwa lubuskiego, tarnowskim województwa małopolskiego, warszawskim wschodnim i siedleckim województwa mazowieckiego, rzeszowskim województwa podkarpackiego, białostockim, łomżyńskim i suwalskim województwa podlaskiego, ełckim województwa warmińsko-mazurskiego, koszalińskim oraz szczecinecko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego.

Mapa 2. Udział ludności wiejskiej w ludności ogółem według podregionów w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Map 2. *Share of rural population in total population by subregions in 2016
As of 31 XII*

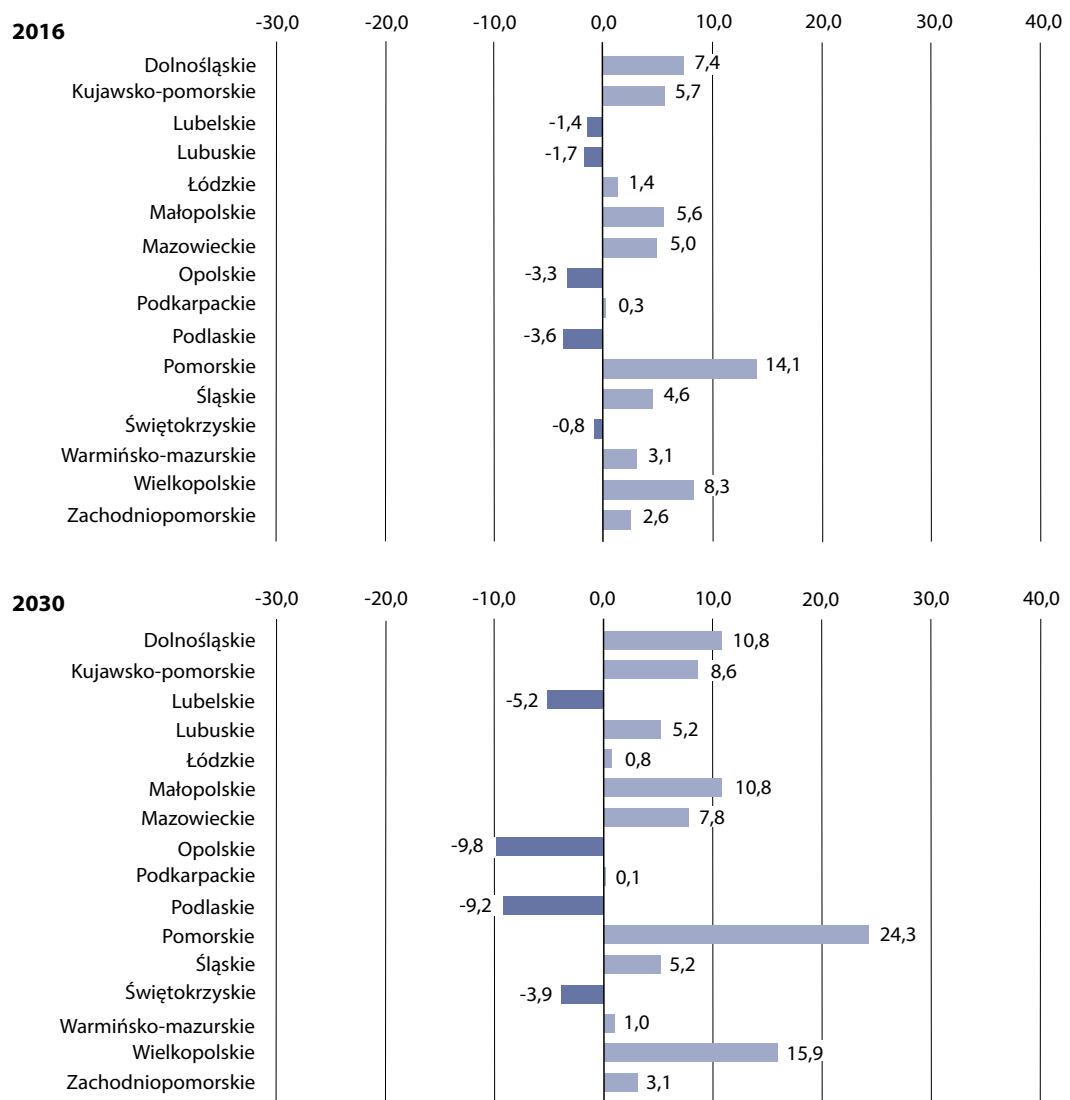

Zgodnie z prognozą demograficzną, liczba ludności Polski w całym prognozowanym okresie do 2050 r. będzie systematycznie zmniejszać się, by w granicznym 2050 r. osiągnąć poziom 34,0 mln. Dynamika tych zmian będzie różna w zależności od miejsca zamieszkania. Przyjmując jako moment odniesienia rok 2006 można zauważyć, że w 2016 r. populacja mieszkańców wsi zwiększyła się o 3,7%, ta tendencja utrzyma się do 2030 r. (wzrost o 5,5% w porównaniu z 2006 r.), po czym prognozuje się spadek liczby ludności i w 2050 r. populacja obszarów wiejskich będzie większa już tylko o 2,5% niż w 2006 r.

Według prognoz, w 2050 r. w porównaniu z 2006 r., populacja mieszkańców wsi zwiększy się w 8 województwach: pomorskim, wielkopolskim, małopolskim, dolnośląskim, mazowieckim, kujawsko-pomorskim, śląskim i lubuskim. W pozostałych województwach nastąpi spadek liczby ludności, a największy w województwie opolskim (o 22,2%).

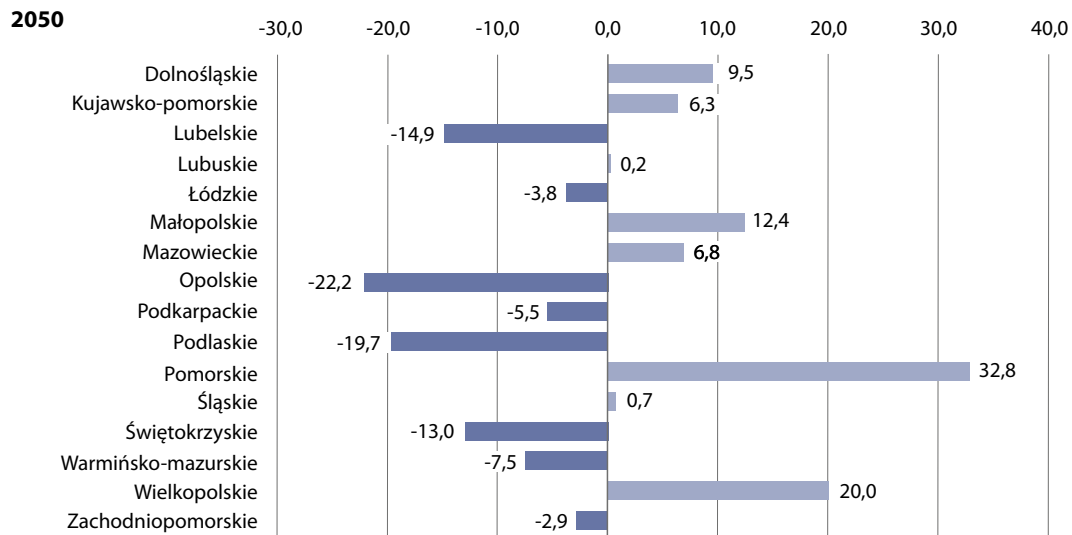
Wykres 2. Zmiana liczby ludności obszarów wiejskich w latach 2016, 2030 i 2050 w porównaniu z 2006 r. według województw Stan w dniu 31 XII

Chart 2. Rural population changes in 2016, 2030 and 2050 in comparison to 2006 by voivodships As of 31 XII

**Wykres 2. Zmiana liczby ludności obszarów wiejskich w latach 2016, 2030 i 2050 w porównaniu z 2006 r. według województw (dok.)
Stan w dniu 31 XII**

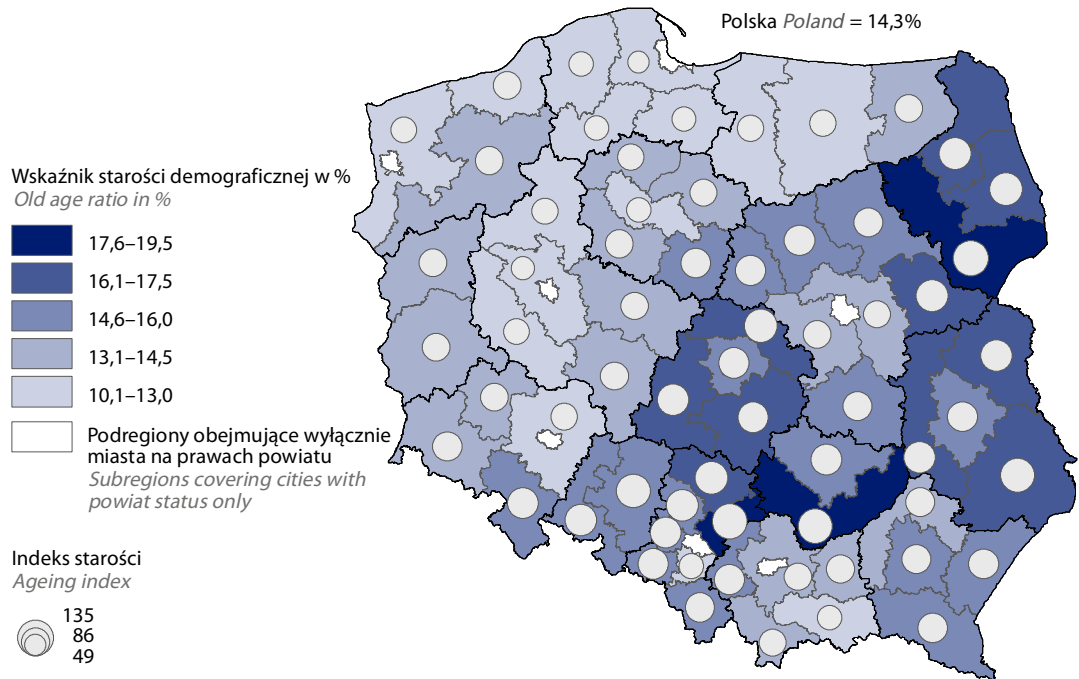
Chart 2. Rural population changes in 2016, 2030 and 2050 in comparison to 2006 by voivodships (cont.)
As of 31 XII

WSKAŹNIK STAROŚCI DEMOGRAFICZNEJ – udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności.
INDEKS STAROŚCI – liczba osób w wieku 65 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku 0–14 lat (liczba dziadków na 100 wnuczków).

Mapa 3. Starość demograficzna ludności obszarów wiejskich według podregionów w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Map 3. Demographic ageing of rural population by subregions in 2016
As of 31 XII

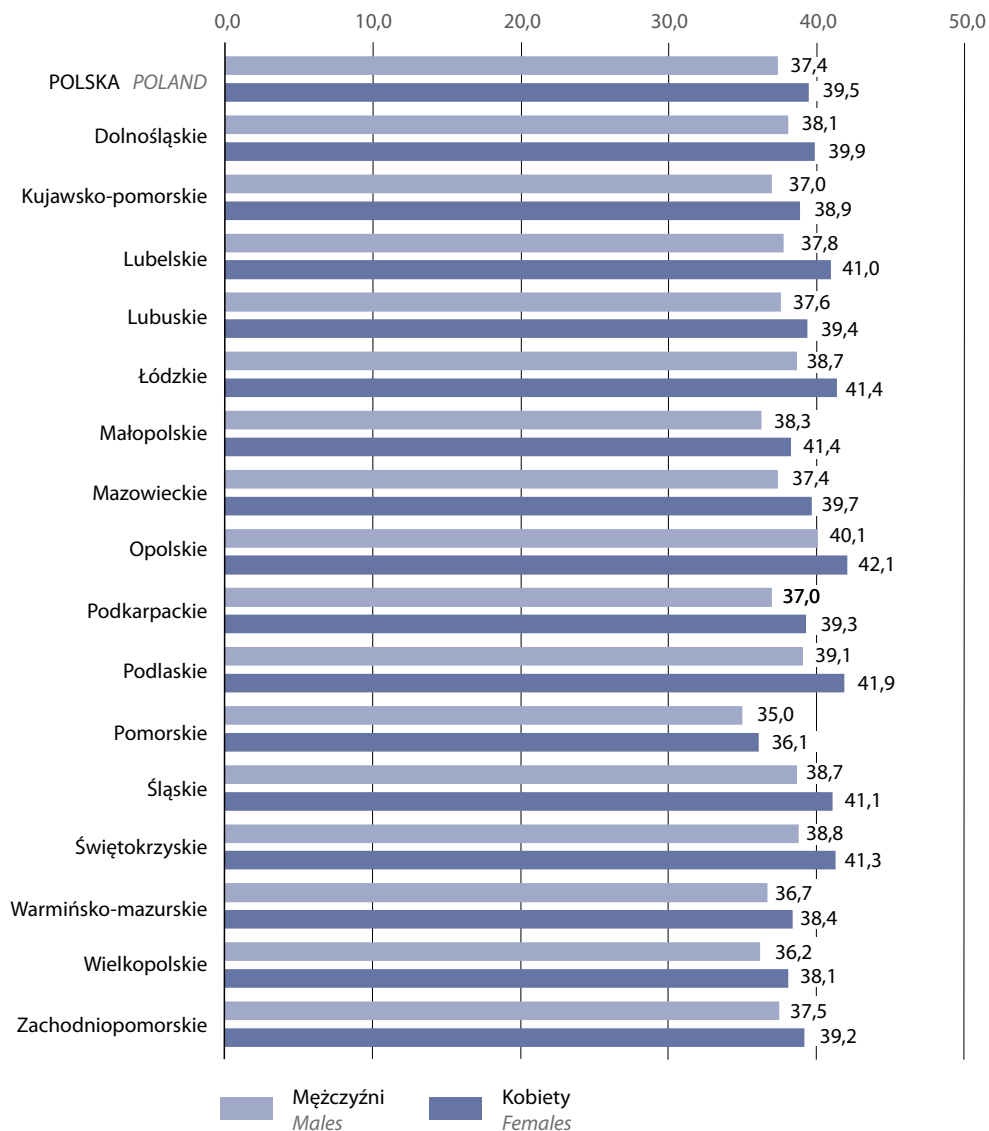
W 2016 r., identycznie jak w 2006 r., na obszarach wiejskich na 100 mężczyzn przypadło 101 kobiet (w miastach – 111). W podziale terytorialnym obszarów wiejskich współczynnik feminizacji najwyższą wartości przyjął w województwie śląskim (104) i opolskim (103) oraz zlokalizowanych na ich terenach podregionach: gliwickim, opolskim i sosnowieckim (po 105), a najniższe w województwach: warmińsko-mazurskim (97), pomorskim i podlaskim (po 98) oraz podregionie ełckim (96).

MEDIANA WIEKU (wiek środkowy) ludności jest parametrem wyznaczającym granicę wieku, którą połowa ludności już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

Mediana wieku mężczyzn mieszkających na wsi w 2016 r. wynosiła 37,4 lat i w porównaniu z 2006 r. była wyższa o 3,5 roku. Mężczyźni mieszkający na wsi byli średnio o 2 lata młodszy od mężczyzn z miast. Także mieszkanki wsi były młodsze od mieszkanek miast. Mediana wieku kobiet mieszkających na wsi w 2016 r. wyniosła 39,5 lat, podczas gdy kobiet mieszkających w miastach 43,5 lata. Podobnie jak w przypadku mężczyzn, średni wiek mieszkanek wsi również wzrósł w stosunku do 2006 r. (o 3 lata).

W układzie terytorialnym najniższą medianą wieku, zarówno mężczyzn jak i kobiet, odznaczało się województwo pomorskie (35,0 mężczyźni i 36,1 kobiety), natomiast najwyższą województwo opolskie (40,1 mężczyźni i 42,1 kobiety). Rozpiętość regionalna mediany wieku mężczyzn wynosiła 6,8 lat, kobiet była jeszcze większa i wyniosła 8,6 lat.

Wykres 3. Mediana wieku ludności obszarów wiejskich według płci i województw w 2016 r.
 Chart 3. Median age of rural population by sex and voivodships in 2016

Struktura ludności według cech demograficznych

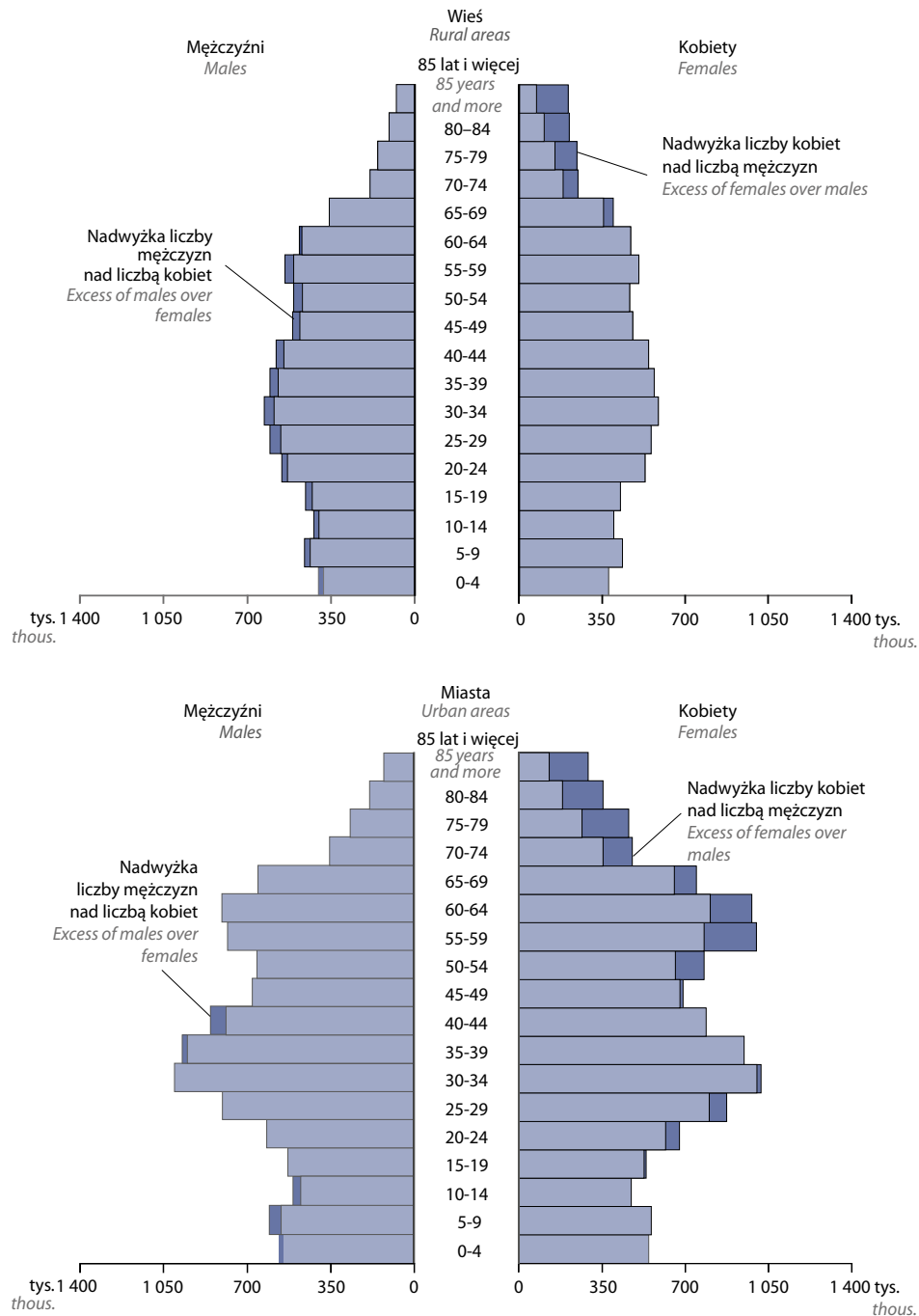
Population structure by demographic characteristics

Wielu ważnych informacji o stanie i kondycji populacji dostarcza struktura ludności według wieku i płci. W 2016 r. na wsi najwięcej osób było w wieku 25–34 lata. Ich odsetek wyniósł 15,5% (w miastach – 15,6%) i był wyższy o 0,8 p.proc. w porównaniu z 2006 r. (w miastach spadł o 0,7 p.proc.). Także dość licznie reprezentowany był przedział wieku 35–44 lata – 15,0% (w miastach – 15,8%), w którym odnotowano o 1,9 p.proc. wyższy odsetek ludności niż w 2006 r. (w miastach o 3,3 p.proc.). Z kolei, zarówno na wsi jak i w miastach, zaobserwowano zmniejszenie się odsetka osób młodych w wieku 5–24 lata. Ich łączny udział na wsi w 2016 r. wyniósł 24,1% (w miastach – 19,1%) i w porównaniu z 2006 r. był niższy o 5,8 p.proc. (w miastach o 6,1 p.proc.). Na obszarach wiejskich odnotowano także zmniejszenie się udziału najmłodszych, tj. w wieku do 4 lat (o 0,1 p.proc.) podczas gdy w miastach zaobserwowano wzrost tego udziału

(o 0,4 p.proc.). Spadł również udział osób w wieku 45–54 lata z 14,2% w 2006 r. do 12,8% w 2016 r. (w miastach z 16,3% do 11,9%). W analizowanym okresie wzrósł natomiast udział osób w grupach wieku powyżej 55 lat. W 2016 r. mieszkańcy wsi w tym wieku stanowili 27,4% (w miastach – 32,9%), tj. o 4,5 p.proc. więcej niż w 2006 r. (w miastach o 7,6 p.proc.).

Wykres 4. Ludność według grup wieku, płci i miejsca zamieszkania w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 4. Population by age groups, sex and place of residence in 2016
As of 31 XII

Aby przedstawić obraz ludności nie tylko w ujęciu demograficznym, ale i ekonomicznym, niezbędne jest przeprowadzenie analizy populacji według ekonomicznych grup wieku.

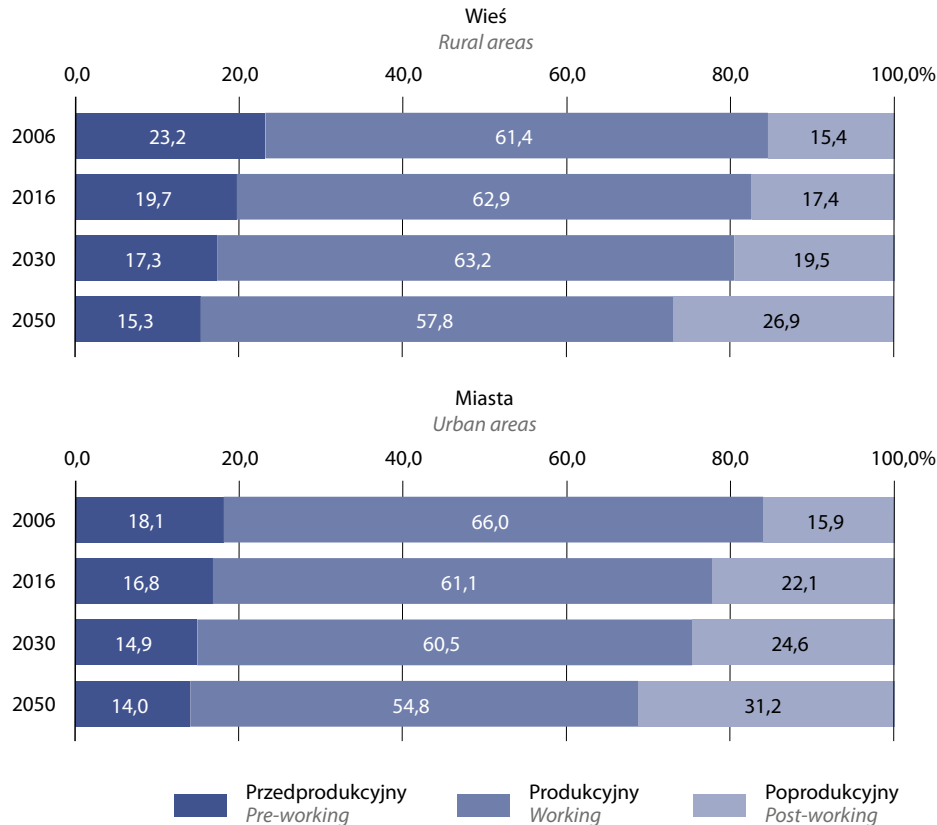
Przez ludność w WIEKU PRODUKCYJNYM rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18–64 lata, dla kobiet – 18–59 lat. Wśród ludności w wieku produkcyjnym wyróżnia się ludność w wieku MOBILNYM, tj. w wieku 18–44 lata i NIEMOBILNYM, tj. mężczyźni – 45–64 lata, kobiety – 45–59 lat. Przez ludność w WIEKU NIEPRODUKCYJNYM rozumie się ludność w WIEKU PRZEDPRODUKCYJNYM, tj. do 17 lat oraz w WIEKU POPRODUKCYJNYM, tj. mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej.

W 2016 r. co piąty mieszkaniec obszarów wiejskich był w wieku przedprodukcyjnym (w miastach – 16,8%). W porównaniu z 2006 r. udział ludności w tym wieku zmniejszył się o 3,5 p.proc. (w miastach o 1,4 p.proc.). Najliczniej reprezentowana była natomiast populacja osób w wieku produkcyjnym, której odsetek wśród mieszkańców wsi wyniósł 62,9% (w miastach – 61,1%) i był większy o 1,5 p.proc. niż w 2006 r. (w miastach mniejszy o 4,9 p.proc.). W konsekwencji opisanych zmian na terenach wiejskich zwiększył się udział osób w wieku poprodukcyjnym o 2,0 p.proc. (w miastach o 6,2 p.proc.) i w 2016 r. wyniósł 17,4% (w miastach – 22,1%). Obserwowane obecnie zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku znajdują odzwierciedlenie w prognozach do 2050 r. Przewiduje się, że w kolejnych dekadach, zarówno na wsi jak i w miastach, stale będzie zmniejszać się udział osób posiadających największe, ekonomiczne znaczenie dla rynku pracy. W 2050 r. na obszarach wiejskich odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym będzie o 4,4 p.proc. mniejszy niż w 2016 r. (w miastach o 2,8 p.proc.), a udział osób w wieku produkcyjnym zmaleje o 5,1 p.proc. (w miastach o 6,3 p.proc.). W rezultacie znacznie zwiększy się udział osób, które opuszczą rynek pracy. W porównaniu z 2016 r. udział ludności w wieku poprodukcyjnym wzrośnie na wsi o 9,5 p.proc., a w miastach o 9,1 p.proc.

**Wykres 5. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2006, 2016, 2030 i 2050
Stan w dniu 31 XII**

Chart 5. Structure of population by economic age groups and place of residence in 2006, 2016, 2030 and 2050 As of 31 XII

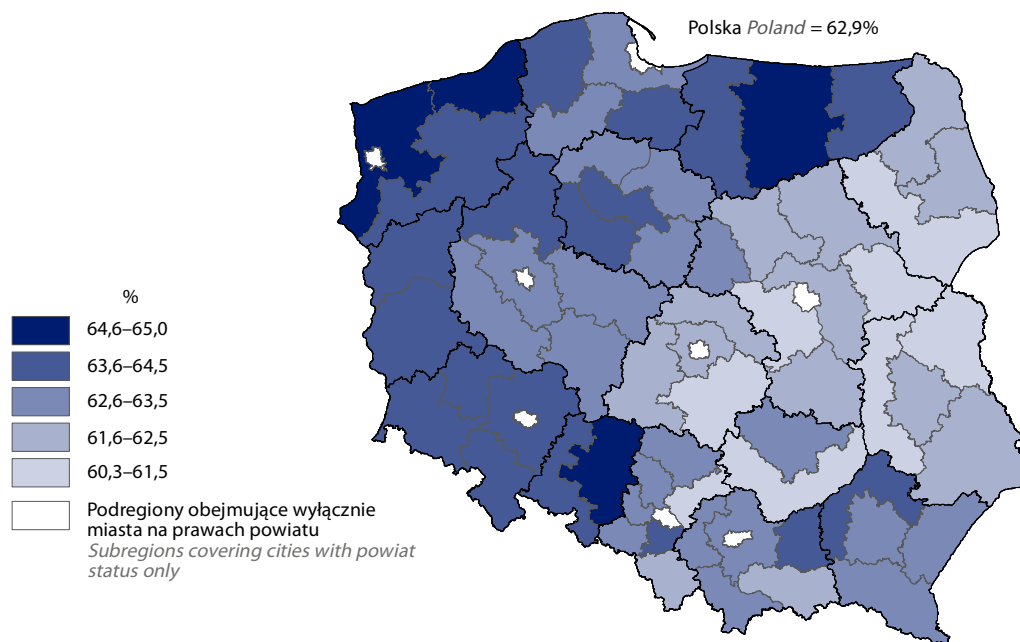
W ujęciu regionalnym największym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym w 2016 r. charakteryzowały się obszary wiejskie województwa pomorskiego (22,9%) oraz zlokalizowanego na jego terenie podregionu gdańskiego (24,4%). Na tle kraju wysokim odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym wyróżniał się także podregion nowosądecki województwa małopolskiego (23,5%). Najmniej osób w wieku przedprodukcyjnym było w województwie opolskim (16,5%) i jego podregionie opolskim (16,0%).

Największym udziałem osób w wieku produkcyjnym odznaczało się województwo opolskie (64,7%) i jego podregion opolski, a także podregion olsztyński województwa warmińsko-mazurskiego (po 65,0%), najniższym zaś województwo podlaskie (61,4%) i podregion łomżyński tego województwa (60,3%). Z kolei udział osób w wieku poprodukcyjnym zamykał się w granicach od 13,7% w województwie pomorskim i 12,8% w jego podregionie gdańskim do 20,7% w województwie podlaskim i 22,3% w podregionie sosnowieckim.

Spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w porównaniu z 2006 r. miał miejsce we wszystkich województwach i prawie we wszystkich podregionach, z wyjątkiem podregionu warszawskiego zachodniego województwa mazowieckiego, w którym w obu latach analizowany udział był taki sam. Z kolei udział osób w wieku poprodukcyjnym wystąpił prawie we wszystkich województwach i podregionach – z wyjątkiem województwa podlaskiego i zlokalizowanych na jego terenie podregionach białostockim i łomżyńskim. Wzrost odsetka osób w wieku produkcyjnym nastąpił w większości województw i podregionów – oprócz województw śląskiego i dolnośląskiego oraz 11 podregionów. Natomiast w podregionie leszczyńskim województwa wielkopolskiego i warszawskim wschodnim województwa mazowieckiego odsetek ten był taki sam w obu analizowanych latach.

Mapa 4. Udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Mapa 4. *Share of population at working age in total number of population in rural areas by subregions in 2016 As of 31 XII*

Wśród osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, zarówno na wsi jak i w miastach, dominowali mężczyźni. Kobiety przeważały w populacji osób w wieku poprodukcyjnym (67,0% na wsi i 68,8% w miastach).

W 2016 r. wartość współczynnika obciążenia demograficznego, wyrażającego liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym, wyniosła 59 (w miastach – 64), tj. o 4 osoby mniej niż w 2006 r. (w miastach o 12 osób więcej). W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich rozkład wartości tego wskaźnika był skorelowany z rozkładem odsetka osób w wieku produkcyjnym. Najwyższy współczynnik obciążenia demograficznego odnotowano w województwie i podregionie o najmniejszym udziale osób w wieku produkcyjnym, tj. w województwie podlaskim (63) i jego podregionie łomżyńskim (66), a najniższy w województwach i podregionach o najwyższym udziale osób w wieku produkcyjnym – opolskim i zachodniopomorskim (po 55) oraz w położonym na terenie województwa opolskiego podregionie opolskim, a także podregionie olsztyńskim województwa warmińsko-mazurskiego (po 54).

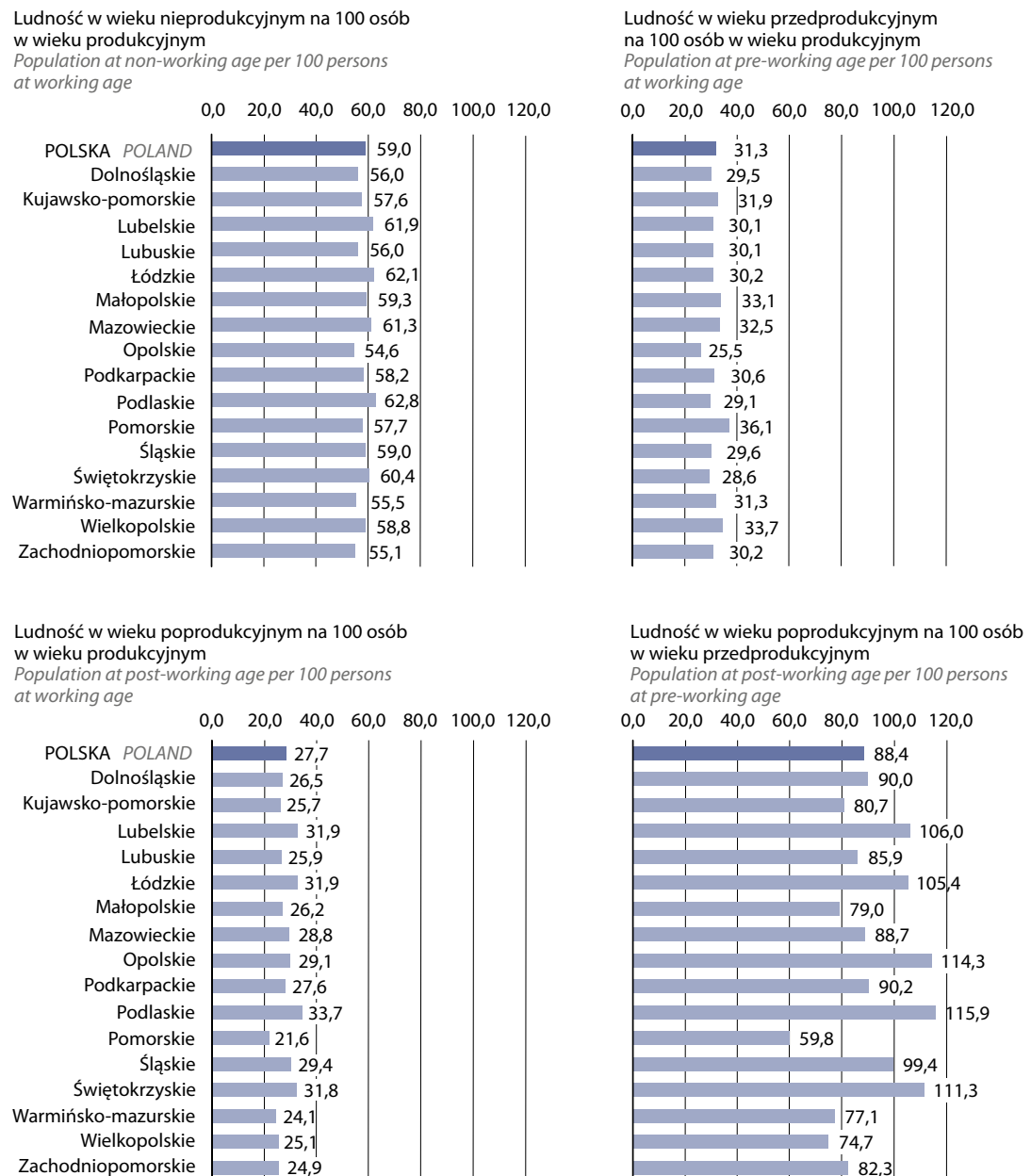
Zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku, które zaobserwowano od 2006 r., miały wpływ nie tylko na wartość współczynnika obciążenia demograficznego, ale także na wskaźniki cząstkowe opisujące liczbę osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym przypadające na 100 osób w wieku produkcyjnym. Zarówno na wsi jak i w miastach, w porównaniu z 2006 r., zmniejszyła się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. Na wsi spadek ten był większy niż w miastach i wyniósł 7 osób (z 38 do 31) wobec 1 osoby w miastach (z 28 do 27). Zwiększyła się natomiast liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2016 r. wskaźnik ten osiągnął na wsi wartość 28 (więcej o 3 osoby niż w 2006 r.), a w miastach 36 (więcej o 12 osób). Dynamika zmian wartości obu opisanych wskaźników w analizowanych latach oznacza zmniejszającą się liczbę osób wchodzących na rynek pracy w relacji do zwiększającej się populacji osób osiągniętych wiek emerytalny.

Biorąc po uwagę rozkład terytorialny cząstkowych wskaźników obciążenia demograficznego odnotowano, że w 2016 r. na obszarach wiejskich najwięcej osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało w województwie pomorskim (36) i jego podregionie gdańskim (39) oraz

podregionie nowosądeckim (38). Co za tym idzie, w województwie pomorskim i podregionie gdańskim na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało najmniej osób w wieku poprodukcyjnym (odpowiednio 22 i 20). Województwo pomorskie charakteryzowało się więc najkorzystniejszą strukturą wieku ludności. Z kolei najmniej osób w wieku przedprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym zaobserwowano w województwie opolskim (26) i jego podregionie opolskim (25), a wieku poprodukcyjnym w województwie podlaskim (34) i jego podregionie łomżyńskim oraz podregionie sosnowieckim (po 37).

Wykres 6. Współczynniki obciążenia demograficznego ludności obszarów wiejskich według województw w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 6. Age dependency rates of rural population by voivodships in 2016 As of 31 XII

Wyraźne zróżnicowanie wartości opisanych wskaźników można zauważyć biorąc pod uwagę płeć. Dla mężczyzn mieszkających na obszarach wiejskich, wartość współczynnika obciążenia demograficznego wyniosła 47 (w miastach – 49), dla kobiet była zdecydowanie wyższa i wyniosła 74 (w miastach – 80). Z kolei na 100 mężczyzn w wieku produkcyjnym przypadało 30 mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym (w miastach – 27). W przypadku kobiet, wartość tego wskaźnika kształtowała się na poziomie 33 (w miastach – 28). Większe różnice wystąpiły w przypadku liczby osób w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym – dla mężczyzn wartość tego wskaźnika wyniosła 17, a dla kobiet – 40 (w miastach 22 wobec 52).

O kondycji populacji, w ujęciu ekonomicznych grup wieku, świadczy również relacja osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku przedprodukcyjnym stanowiących zasoby ludności, które w przyszłości zasilą rynek pracy. Od lat w starzejącej się demograficznie populacji ludności Polski obserwuje się zwiększanie liczby osób w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. W 2006 r. na obszarach wiejskich wskaźnik ten wyniósł 67 (w miastach – 88), ale już 10 lat później wzrósł do 88 (w miastach – 132).

W 2016 r. w ujęciu terytorialnym najbardziej niekorzystnym, tj. najwyższym, takim wskaźnikiem odznaczyło się województwo podlaskie (116) oraz podregion sosnowiecki (133). Najkorzystniejszy, czyli najniższy, taki wskaźnik charakteryzował województwo pomorskie (60) i podregion gdański tego województwa (53). W porównaniu z 2006 r. w każdym województwie i podregionie wzrosła wartość analizowanego wskaźnika, a najbardziej w województwie opolskim (o 31 osób) i jego podregionie nyskim (o 36 osób).

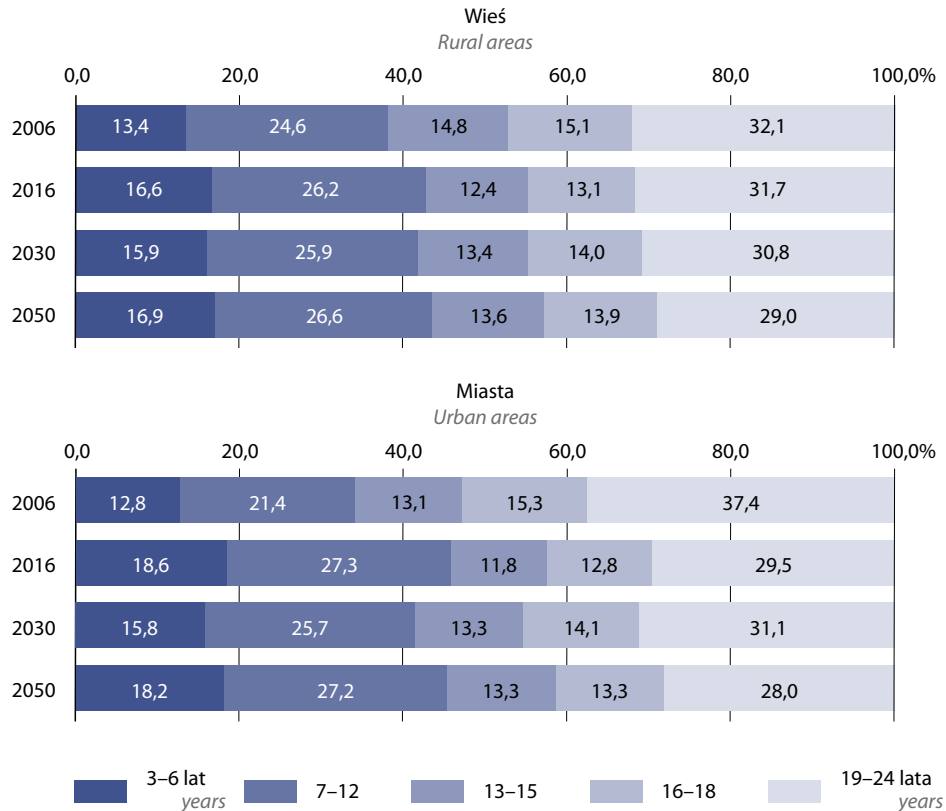
Bardzo duże różnice w wartości omawianego wskaźnika można zauważyć biorąc pod uwagę płeć oraz miejsce zamieszkania. W 2016 r. na obszarach wiejskich na 100 mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym przypadało 57 mężczyzn w wieku poprodukcyjnym (w miastach – 80). Wśród kobiet omawiany wskaźnik był zdecydowanie wyższy i wyniósł 122 (w miastach – 186), na co wpływ miał m.in. niższy wiek emerytalny oraz dłuższe trwanie życia.

Ważnych informacji na temat potencjału demograficznego danego obszaru dostarcza analiza ludności według edukacyjnych grup wieku, które obejmują populację w wieku 3–24 lata. Spośród 4,0 mln mieszkańców wsi będących w wieku edukacyjnym, 16,6% (w miastach – 18,6%) stanowiły dzieci w wieku przedszkolnym (3–6 lat). W porównaniu z 2006 r. ich odsetek zwiększył się o 3,2 p.proc. (w miastach o 5,8 p.proc.). Odsetek uczniów szkół podstawowych (7–12 lat) na wsi wyniósł 26,2% (w miastach – 27,3%) i w porównaniu z 2006 r. wzrósł o 1,6 p.proc. (w miastach o 5,9 p.proc.). Dzieci w wieku gimnazjalnym (13–15 lat) mieszkające na wsi stanowiły 12,4% (w miastach – 11,8%), czyli mniej o 2,4 p.proc. niż w 2006 r. (w miastach o 1,3 p.proc.). Młodzież w wieku licealnym (16–18 lat) miała na wsi 13,1% udział (w miastach – 12,8%), który w odniesieniu do 2006 r. zmniejszył się o 2,0 p.proc. (w miastach o 2,5 p.proc.). Najwyższy udział w populacji osób w wieku edukacyjnym miała ludność kształcąca się na poziomie wyższym (19–24 lata). Odsetek tych osób na wsi wyniósł 31,7% (w miastach – 29,5%) i był mniejszy w relacji do 2006 r. o 0,4 p.proc. (w miastach o 7,9 p.proc.). Należy również zaznaczyć, że we wszystkich edukacyjnych grupach wieku, zarówno na wsi jak i w miastach, przeważali mężczyźni.

W porównaniu z 2016 r., według prognoz demograficznych, do 2050 r. struktura ludności według edukacyjnych grup wieku nie ulegnie dużym zmianom. Przewiduje się, że spadek udziału nastąpi jedynie w najstarszej grupie wieku (o 2,7 p.proc.), a w pozostałych wzrośnie, a najbardziej w grupie wieku 13–15 lat (o 1,2 p.proc.).

Wykres 7. Struktura ludności według edukacyjnych grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2006, 2016, 2030 i 2050
Stan w dniu 31 XII

Chart 7. Structure of population by educational age groups and place of residence in 2006, 2016, 2030 and 2050
As of 31 XII

Ruch naturalny ludności

Vital statistics of populations

Dane o RUCHU NATURALNYM ludności w podziale terytorialnym opracowano:

- 1) małżeństwa – według miejsca zameldowania męża przed ślubem, a jeśli mąż mieszkał na stałe za granicą – według miejsca zameldowania żony w Polsce przed zawarciem związku małżeńskiego;
- 2) rozwody – według miejsca zamieszkania osoby wnoszącej powództwo;
- 3) urodzenia – według miejsca zamieszkania na pobyt stały matki noworodka;
- 4) zgony – według miejsca zameldowania na pobyt stały osoby zmarłej.

W 2016 r. na obszarach wiejskich zawarto 78,8 tys. małżeństw, co stanowiło 40,8% ich ogólnej liczby w kraju. W omawianym roku na wsi zawarto o 11,4% związków małżeńskich mniej niż w 2006 r. (w miastach o 16,4%). Na 1000 ludności obszarów wiejskich przypadało 5,2 zawartych małżeństw (6,0 w 2006 r.), dla porównania w miastach – 5,0 (5,9 w 2006 r.). Najwięcej małżeństw zawartych, przypadających na 1000 mieszkańców obszarów wiejskich w 2016 r. odnotowano w województwach pomorskim i małopolskim (po 5,5) oraz w podregionie nowosądeckim (6,1). Z kolei najmniejszy taki wskaźnik zaobserwowano w województwie zachodniopomorskim (4,8) oraz podregionie łódzkim województwa łódzkiego (4,1). We wszystkich województwach i prawie wszystkich podregionach (z wyjątkiem podregionów opolskiego

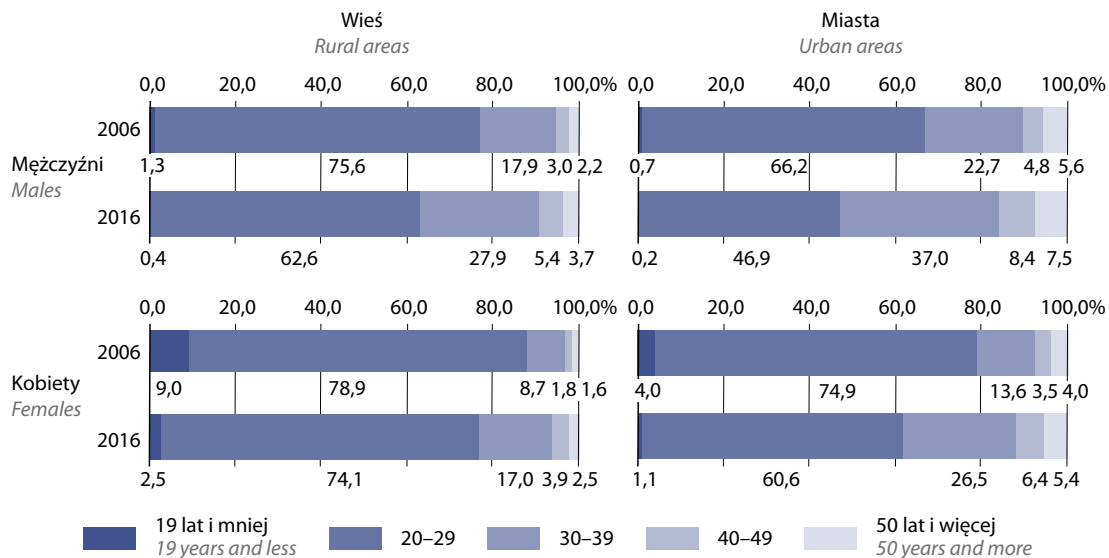
i gliwickiego) wartość tego wskaźnika zmniejszyła w odniesieniu do 2006 r., a w podregionie sosnowieckim pozostała bez zmian.

W 2016 r. na obszarach wiejskich wśród zawartych związków małżeńskich, wyznaniowe stanowiły 70,7% (w miastach – 57,7%). Należy zauważyć, że odsetek ten w porównaniu z 2006 r. zmniejszył się o 6,6 p.proc. (w miastach o 6,8 p.proc.). Spośród małżeństw wyznaniowych, 99,3% zawarto w obrządku katolickim (w miastach – 98,9%). Najwyższym odsetkiem małżeństw wyznaniowych zawartych na obszarach wiejskich wyróżniło się województwo małopolskie (78,0%) i podregion nowosądecki tego województwa (83,1%), a najniższym województwo zachodniopomorskie (52,9%) i jego podregion koszaliński (50,6%). W stosunku do 2006 r., prawie w każdym województwie i większości podregionów, udział zawartych związków małżeńskich o charakterze wyznaniowym był niższy (z wyjątkiem województwa opolskiego i jego podregionu opolskiego, podregionu rybnickiego województwa śląskiego, płockiego województwa mazowieckiego i rzeszowskiego województwa podkarpackiego).

Biorąc pod uwagę wiek nowożeńców można zauważyć, że zarówno kobiety jak i mężczyźni na zawarcie małżeństwa decydują się coraz później. Wiek środkowy mężczyzn mieszkających na wsi, wstępujących w związki małżeńskie w 2016 r. wyniósł 28,3 lat (w miastach – 30,4 lat) i był o 1,8 lat wyższy niż w 2006 r. (w miastach o 2,6 lat). Podobnie wiek środkowy mieszanek wsi wstępujących w związki małżeńskie był wyższy od notowanego 10 lat wcześniej – 26,1 lat wobec 24,1 lat (w miastach 28,3 wobec 25,9).

Na obszarach wiejskich w grupie mężczyzn, którzy w 2016 r. wstąpili w związki małżeńskie, przeważali nowożeńcy w wieku do 29 lat – 63,0% (w miastach – 47,1%). Taka sama sytuacja miała miejsce w populacji kobiet, gdzie aż 76,6% kobiet wychodzących za mąż było w tej grupie wiekowej (w miastach – 61,7%). W porównaniu z 2006 r., zarówno w przypadku mężczyzn jak i kobiet, zmniejszył się odsetek nowożeńców w omawianej grupie na korzyść przedziału wieku 30–39 lat. Na terenach wiejskich w 2016 r. w tym wieku było 27,9% mężczyzn zawierających związek małżeński (w miastach – 37,0%) i 17,0% kobiet (w miastach – 26,5%). W odniesieniu do 2006 r. odsetek mężczyzn w wieku 30–39 lat wzrósł o 10,0 p.proc. (w miastach o 14,3 p.proc.), natomiast kobiet o 8,3 p.proc. (w miastach o 12,9 p.proc.).

Wykres 8. Struktura nowożeńców według płci, grup wieku i miejsca zamieszkania w latach 2006 i 2016
Chart 8. Structure of newly-married couples by sex, age groups and place of residence in 2006 and 2016

W 2016 r. na obszarach wiejskich 75,5 tys. związków małżeńskich uległo rozwiązaniu poprzez śmierć małżonka lub rozwód (w miastach – 136,8 tys.), co w przeliczeniu na 1000 istniejących małżeństw dało 20,7 rozwiązanych małżeństw (w miastach – 25,8). W porównaniu z 2006 r. na wsi odnotowano mniejszą o 2,8% liczbę małżeństw rozwiązanych (w miastach o 11,6%).

Najczęstszym powodem rozwiązania małżeństwa była śmierć małżonka, która przyczyniła się do zakończenia 77,9% wszystkich rozwiązanych małżeństw na obszarach wiejskich (w miastach – 66,4%). Pozostałe 16,7 tys. rozwiązanych małżeństw (22,1%) zakończyło się w wyniku rozwodu (w miastach – 33,6%). Na uwagę zasługuje fakt, że liczba prawomocnie orzeczonych rozwodów na wsi w odniesieniu do 2006 r. wzrosła o 20,9%, podczas gdy w miastach spadła o 20,7%. Najczęściej rozwody orzekano z powództwa kobiet (67,5% orzeczonych rozwodów na wsi i 66,6% w miastach). Należy jednak zaznaczyć, że odsetek ten w relacji do 2006 r. zmalał o 5,5 p.proc. na wsi i 4,0 p.proc. w miastach.

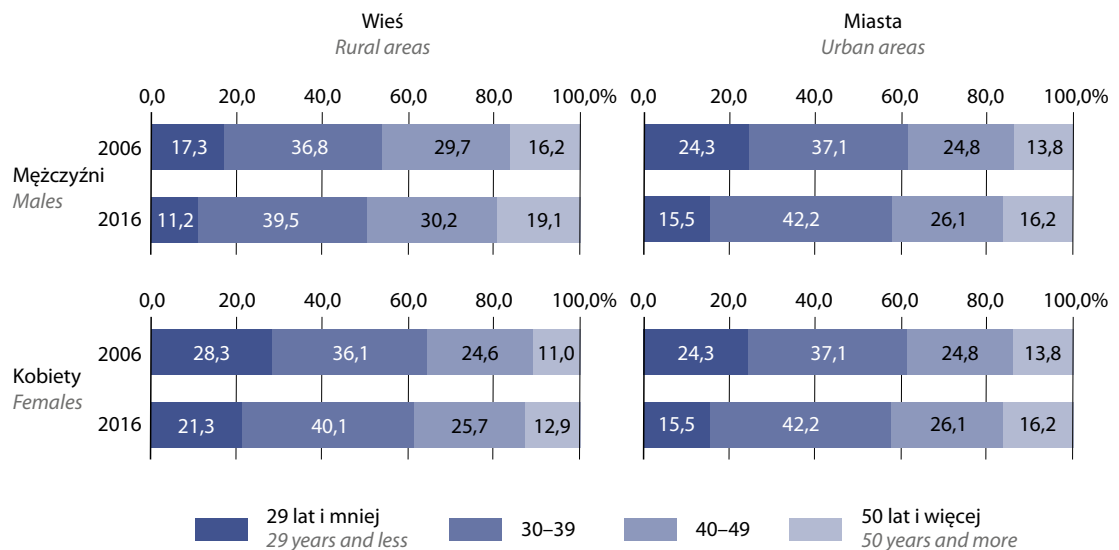
Analizując obszary wiejskie w podziale terytorialnym odnotowano, że w omawianym roku w 5 województwach: zachodniopomorskim, opolskim, warmińsko-mazurskim, dolnośląskim i lubuskim, liczba rozwodów była mniejsza niż w 2006 r. W pozostałych województwach zwiększyła się, a najbardziej, bo ponad dwukrotnie, w województwie świętokrzyskim.

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców wsi przypadało 1,1 rozwodów (w miastach – 2,0). W przekroju województw liczba rozwodów na 1000 ludności obszarów wiejskich zamykała się w granicach od 0,8 w województwie podkarpackim do 1,4 w województwach kujawsko-pomorskim i lubuskim.

Osoby rozwodzące się najczęściej były w wieku 30–39 lat. Rozwodzący się mężczyźni w tym wieku w 2016 r. na wsi stanowili 39,5% (w miastach – 39,6%), a kobiety – 40,1% (w miastach – 42,2%). Kolejny pod względem liczebności przedział wieku to 40–49 lat. Wśród mężczyzn w omawianym przedziale znalazło się 30,2% mężczyzn z obszarów wiejskich (w miastach – 25,7%). Kobiety w tej grupie wieku stanowiły 25,7% (w miastach – 26,1%).

Wykres 9. Struktura rozwodów według płci i wieku małżonków w momencie orzeczenia rozwodu oraz miejsca zamieszkania w latach 2006 i 2016

Chart 9. Structure of divorces by sex and age of spouses at the moment of divorce adjudication as well as place of residence in 2006 and 2016

Prawie 37% rozwiedzionych małżeństw ze wsi nie posiadało dzieci (w miastach – 42,6%). W porównaniu z 2006 r. odsetek ten wzrósł o 5,6 p.proc. (w miastach o 3,8 p.proc.). W podziale terytorialnym obszarów wiejskich udział ten wahał się od 34,3% w województwie łódzkim do 41,2% w województwie zachodniopomorskim. Prawie we wszystkich województwach, w stosunku do 2006 r., odnotowano wzrost wartości tego odsetka z wyjątkiem województwa świętokrzyskiego, gdzie wystąpił jego spadek o 1,0 p.proc.

Ponad 10 tysięcy małżeństw z obszarów wiejskich rozwiedzionych w 2016 r. posiadało dzieci. Najwięcej spośród nich miało jedno dziecko – 57,1% (w miastach – 62,9%), a kolejne 34,1% dwoje (w miastach – 31,8%). Przeciętnie w 2016 r. na 1 rozwiedzione małżeństwo na wsi przypadało 1,6 dziecka (w miastach – 1,4).

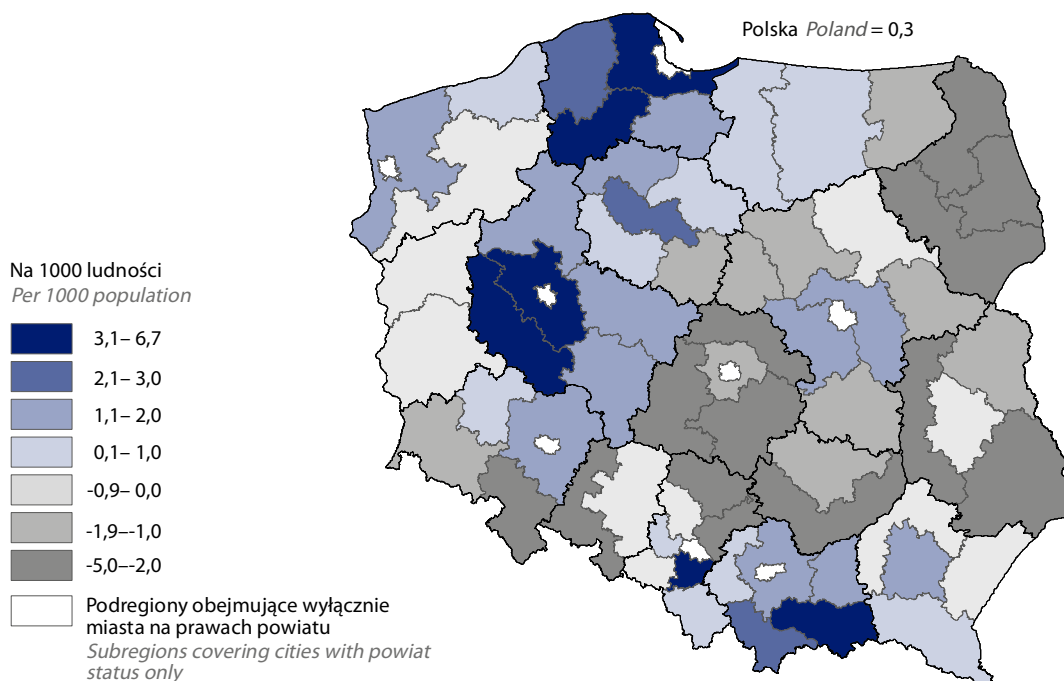
W 2016 r. na obszarach wiejskich urodziło się 156,0 tys. żywych dzieci, tj. o 0,2% mniej niż w 2006 r. W miastach w tym okresie odnotowano wzrost liczby urodzeń żywych o 3,8%. Urodzenia żywe z obszarów wiejskich stanowiły w 2016 r. 40,8% ogółu urodzeń w kraju. Mimo iż zdecydowana większość dzieci na terenach wiejskich przyszła na świat w związkach małżeńskich – 78,9% (w miastach – 72,3%), to odsetek dzieci urodzonych poza formalnymi związkami w stosunku do 2006 r. wzrósł o 6,2 p.proc. (w miastach o 6,0 p.proc.) z 14,9% do 21,2% (w miastach z 21,7% do 27,7%). W układzie terytorialnym obszarów wiejskich udział urodzeń pozamałżeńskich w 2016 r. był bardzo zróżnicowany i zamykał się w granicach od 10,2% w województwie małopolskim do 43,9% w województwie zachodniopomorskim (co odpowiadało rozkładowi odsetka udziału małżeństw wyznaniowych). W porównaniu z 2006 r. we wszystkich województwach odnotowano jego wzrost.

PRZYROST NATURALNY ludności stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i liczbą zgonów w danym okresie.

Wskaźnikiem wyraźnie różnicującym obszary wiejskie od miejskich jest przyrost naturalny. W 2016 r. na wsi był on dodatni i w przeliczeniu na 1000 ludności wyniósł 0,3, podczas gdy w miastach był ujemny i osiągnął wartość minus 0,5. Porównując wartość tego wskaźnika do 2006 r. można zauważyć, że zarówno na wsi jak i w miastach odnotowano jego spadek (po 0,3).

Mapa 5. Przyrost naturalny na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.

Mapa 5. Natural increase in rural areas by subregions in 2016

Ujemny przyrost naturalny w 2016 r. odnotowano na obszarach wiejskich 8 województw: podlaskiego, świętokrzyskiego, lubelskiego, łódzkiego, opolskiego, dolnośląskiego, lubuskiego i śląskiego oraz 29 podregionów. W pozostałych województwach i podregionach przyjął on wartości dodatnie, a najwyższe – w przeliczeniu na 1000 ludności – w województwie pomorskim (4,4) i jego podregionie gdańskim (6,7) oraz w podregionie poznańskim województwa wielkopolskiego (6,3).

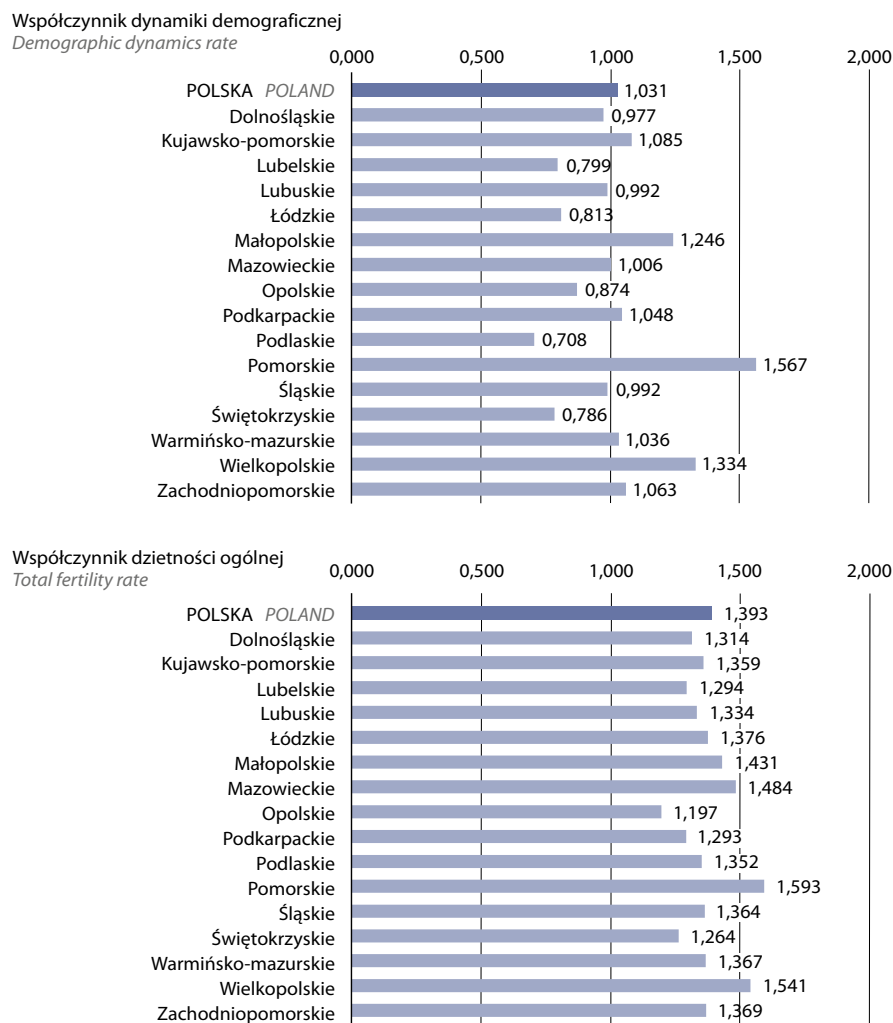
Obok przyrostu naturalnego, kolejnym miernikiem procesu reprodukcji ludności jest współczynnik dynamiki demograficznej. Współczynnik ten wyraża stosunek liczby urodzeń żywych zarejestrowanych w badanym okresie na danym terytorium do liczby zgonów w tym samym czasie. W odróżnieniu od przyrostu natural-

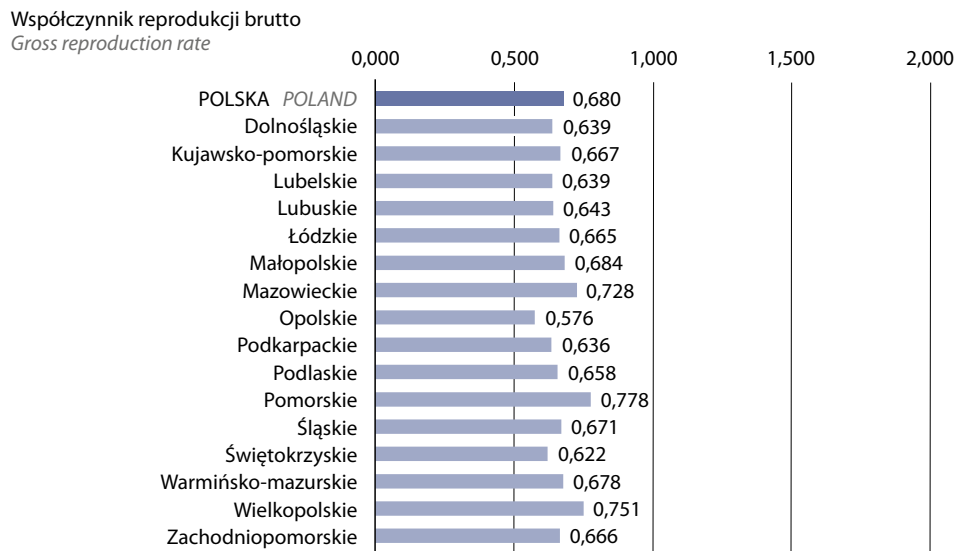
nego, który wskazuje na różnicę między liczbą urodzeń a zgonów, wskaźnik ten odzwierciedla wzajemne proporcje między tymi zjawiskami.

Wartość współczynnika dynamiki demograficznej, podobnie jak wartość przyrostu naturalnego, w omawianym czasie na obszarach wiejskich zmalała z 1,060 w 2006 r. do 1,031 w 2014 r. (w miastach z 0,981 do 0,956), co oznacza że na wsi liczba urodzeń w obu latach kompensowała liczbę zgonów. W podziale terytorialnym obszarów wiejskich najwyższym takim współczynnikiem odznaczyło się województwo pomorskie (1,567), natomiast najniższym województwo podlaskie (0,708). Oprócz województwa podlaskiego, współczynnik ten wartości 1,0 nie osiągnął jeszcze w 7 województwach: świętokrzyskim, lubelskim, łódzkim, opolskim, dolnośląskim, lubuskim i śląskim. W odniesieniu do 2006 r., wartość tego współczynnika wzrosła tylko w 5 województwach: mazowieckim, wielkopolskim, śląskim, opolskim i łódzkim.

Wykres 10. Współczynniki reprodukcji ludności obszarów wiejskich według województw w 2016 r.
Chart 10. *Reproduction rates of rural population by voivodships in 2016*

Wykres 10. Współczynniki reprodukcji ludności obszarów wiejskich według województw w 2016 r. (dok.)
 Chart 10. *Reproduction rates of rural population by voivodships in 2016 (cont.)*

W 2016 r. na terenach wiejskich, podobnie jak w miastach, niemal co druga kobieta była w wieku rozrodczym (15–49 lat). Na 1000 kobiet będących w tym wieku w 2016 r. na wsi przypadało 42,1 urodzeń żywych (w miastach – 41,5), tj. o 0,1 więcej niż w 2006 r. (w miastach o 5,8). W układzie terytorialnym omawiany wskaźnik płodności oscylował w granicach od 36,1 w województwie opolskim do 48,6 w województwie pomorskim.

Podobnie jak wskaźnik płodności, tak i współczynnik dzietności ogólnej, wyrażający liczbę dzieci urodzonych przez jedną kobietę w wieku rozrodczym, osiągnął wyższą wartość na obszarach wiejskich (1,393) niż w miastach (1,325). Wartość wskaźnika na tym poziomie oznacza brak prostej zastępowalności pokoleń zarówno na obszarach wiejskich, jak i w miastach. Należy również zaznaczyć, że w porównaniu z 2006 r. omawiany współczynnik zmalał na wsi, podczas gdy w miastach wzrósł. W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich był on bardzo zróżnicowany i zamykał się w granicach od 1,197 w województwie opolskim do 1,593 w województwie pomorskim. W porównaniu z 2006 r. spadek jego wartości zanotowano w większości województw z wyjątkiem: śląskiego, opolskiego, mazowieckiego, wielkopolskiego i małopolskiego.

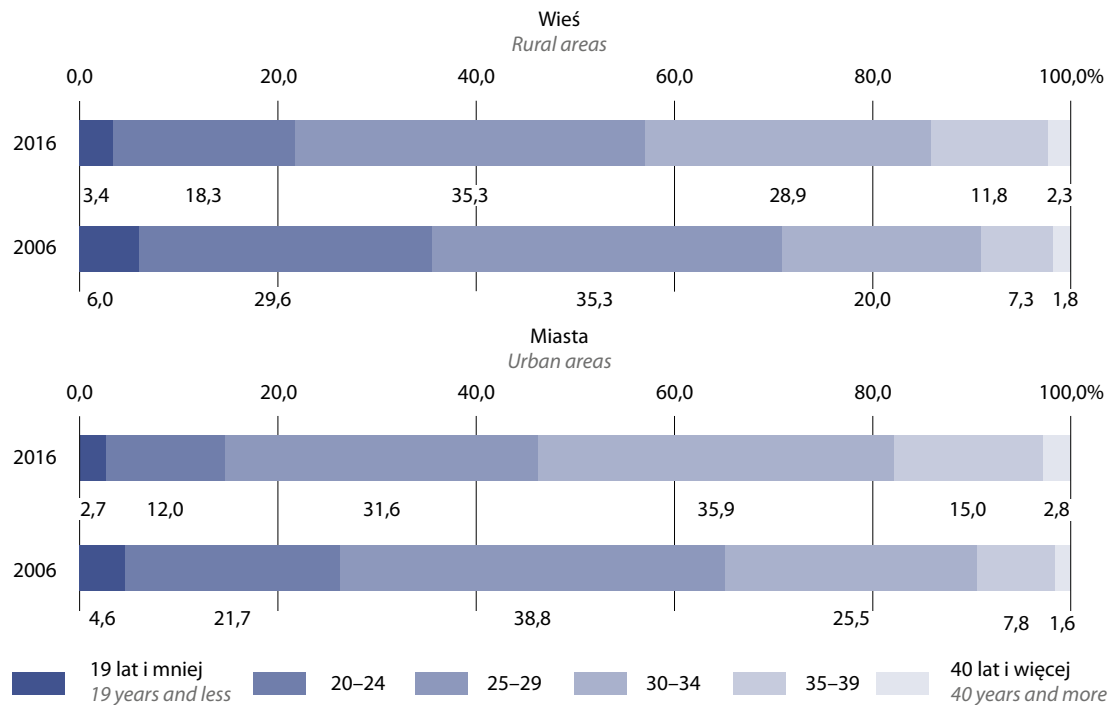
Współczynnik reprodukcji brutto na obszarach wiejskich w 2016 r. kształtował się na poziomie 0,680 (w miastach – 0,644), tak więc średnio na 1000 kobiet w wieku rozrodczym przypadały 680 żywo urodzone córki. Wynika z tego, że generacja matek zostanie zastąpiona przez mniej liczną o 32,0% populację córek (w miastach o 35,6%). Analogicznie jak w przypadku współczynnika dzietności ogólnej, wartość współczynnika reprodukcji brutto na wsi w 2016 r. była niższa niż w 2006 r. (w miastach wyższa). W układzie terytorialnym jego wartość kształtowała się od 0,576 w województwie opolskim do 0,778 w województwie pomorskim. Zatem w województwie opolskim generacja matek będzie zastąpiona przez populację córek średnio o 42,4% mniej liczną niż w przypadku matek, a w województwie pomorskim o 22,2%. Podobnie jak w przypadku współczynnika dynamiki demograficznej, wartość tego wskaźnika w porównaniu z 2006 r. zmalała w 11 województwach.

Przemiany demograficzne, świadomość społeczna, chęć osiągnięcia w pierwszej kolejności wykształcenia i stabilizacji materialnej powodują, że kobiety coraz później decydują się na urodzenie dziecka. W 2016 r. na wsi wiek środkowy matek wyniósł 29,1 lat (w miastach – 30,4), czyli o 2,2 lata więcej niż w 2006 r. W przekroju terytorialnym najwyższy wiek środkowy matek odnotowano w województwach: dolnośląskim, małopolskim i śląskim (po 29,4 lat), a najniższy w województwie warmińsko-mazurskim (28,2 lat).

Analiza struktury wieku matek potwierdziła również, że coraz więcej kobiet podejmowało decyzję o macierzyństwie później, niż miało to miejsce w 2006 r. Spośród 156,0 tys. matek zamieszkujących w 2016 r.

tereny wiejskie, 35,3% było w wieku 25–29 lat. Także w 2006 r. ten przedział wiekowy był najliczniej reprezentowany. W miastach najwięcej matek było w wieku 30–34 lata. Przedział ten był drugim pod względem liczebności na wsi, gdzie stanowił 28,9%, czyli o 8,9 p.proc. więcej niż w 2006 r.

Wykres 11. Struktura urodzeń żywych według grup wieku matek i miejsca zamieszkania w latach 2006 i 2016
Chart 11. Structure of live births by age groups of mothers and place of residence in 2006 and 2016

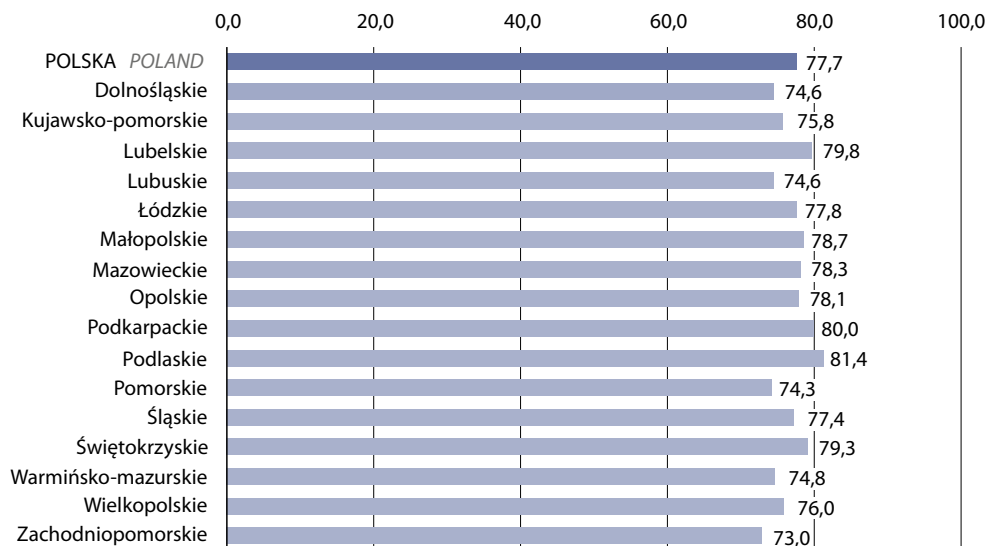

W 2016 r. na wsi odnotowano 151,3 tys. zgonów, tj. o 2,6% więcej niż w 2006 r. W miastach liczba zgonów w badanych latach wzrosła o 6,5% i osiągnęła wartość 236,7 tys. osób. W przeliczeniu na 1000 ludności, liczba zgonów na wsi w porównaniu z 2006 r. nie zmieniła się (9,9), w miastach wzrosła z 9,5 do 10,2. Najwyższą wartość wskaźnik ten osiągnął na obszarach wiejskich województwa podlaskiego (13,0 zgonów na 1000 ludności) i w jego podregionie łomżyńskim (13,8), najniższą zaś w województwie pomorskim (7,8) i jego podregionie gdańskim (7,0). W analizowanych latach w większości województw nastąpił wzrost jego wartości z wyjątkiem województwa dolnośląskiego, gdzie w obu latach utrzymywał się na tym samym poziomie oraz województw: świętokrzyskiego, kujawsko-pomorskiego, mazowieckiego, wielkopolskiego, łódzkiego i lubelskiego, w których zaobserwowano spadek jego wartości.

W 2016 r. na obszarach wiejskich odnotowano 646 zgonów niemowląt, tj. o 249 mniej niż w 2006 r. Współczynnik umieralności niemowląt określający liczbę zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych, wyniósł 4,1 (w miastach – 3,9) i był niższy o 1,6 w porównaniu z 2006 r. (w miastach o 2,3). W układzie terytorialnym w 2016 r. na terenach wiejskich wartość tego współczynnika była bardzo zróżnicowana. Najniższą wartość charakteryzowała województwo lubelskie i podlaskie (po 3,3) oraz podregion białostocki (0,8), najwyższą zaś województwo zachodniopomorskie (5,6) i podregion tyski (10,4).

Na obszarach wiejskich w 2016 r. wiek środkowy osób zmarłych wyniósł 77,7 lat (w miastach – 76,3 lata), czyli o 1,9 lat więcej niż w 2006 r. W podziale terytorialnym obszarów wiejskich wskaźnik ten charakteryzował się znaczną rozpiętością od 73,0 lat w województwie zachodniopomorskim i 70,7 w jego podregionie koszalińskim do 81,4 lat w województwie podlaskim i 82,3 w jego podregionie łomżyńskim. Porównanie struktury wieku osób zmarłych w 2006 r. i 2016 r. potwierdza, że zwiększa się długość życia ludności zarówno na wsi jak i w miastach. W 2006 r. na wsi udział osób, które zmarły w wieku 80 lat i więcej wyniósł 36,3%, a w 2016 r. – 44,3% (w miastach wzrósł z 30,5% do 40,9%).

Wykres 12. Wiek średkowy osób zmarłych^a na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.
 Chart 12. Median age of the deceased^a in rural areas by voivodships in 2016

^a Mediana wieku (wiek średkowy) osób zmarłych jest parametrem wyznaczającym granicę wieku, którą połowa osób zmarłych już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

^a Median age of the deceased is a parameter determining the exact age, which half of the deceased has already exceeded and second half has not reached yet..

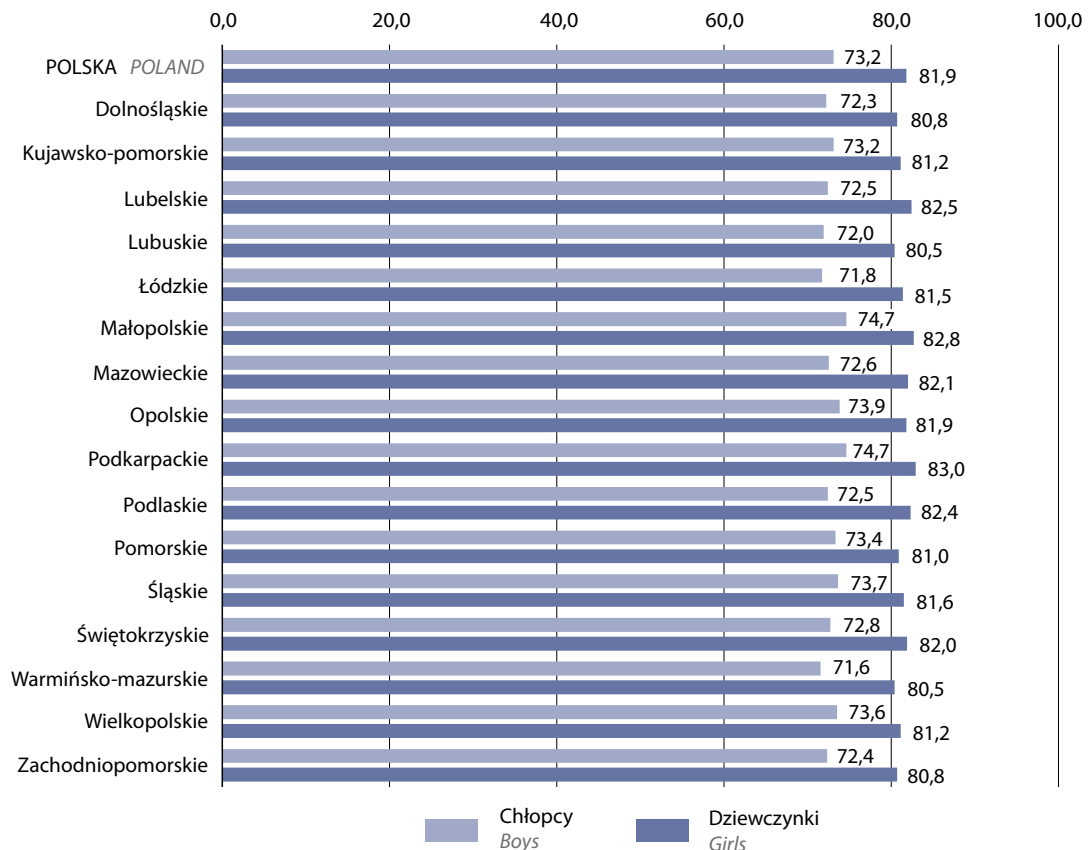
Analizując przyczyny zgonów można zauważyć, że niezmiennie najczęstszym powodem śmierci są choroby układu krążenia. Na obszarach wiejskich w 2015 r. na 10 tys. ludności przypadało 48,3 zgonów z tej przyczyny, w miastach nieco mniej – 46,0. Drugą co do częstości występowania przyczyną zgonów są nowotwory złośliwe. W przeliczeniu na 10 tys. ludności wskaźnik ten na wsi przyjął niższe wartości niż w miastach i wyniósł 23,0 wobec 28,3. W dalszej kolejności znalazły się choroby układu oddechowego – 6,1 (w miastach – 6,4) oraz zewnętrzne przyczyny zgonów – 5,6 (w miastach – 4,8).

PRZECIĘTNE DALSZE TRWANIE ŻYCIA wyraża średnią liczbę lat, jaką ma do przeżycia noworodek urodzony w danym roku, przy założeniu stałego poziomu umieralności z okresu, dla którego opracowano tablice trwania życia.

W ostatnich latach w Polsce obserwuje się wydłużanie przeciętnego dalszego trwania życia ludności. Dla chłopców urodzonych w 2016 r. przeciętną długość życia ustalono na 73,2 lata (w miastach – 74,4), a dla dziewczynek – 81,9 lat zarówno na wsi jak i w miastach. W porównaniu z 2006 r. było to kolejno o 2,6 i 2,0 lata więcej (w miastach o 3,2 i 2,4). W układzie terytorialnym najwyższą wartością przeciętnej długości dalszego trwania życia obliczoną dla chłopców mieszkających na obszarach wiejskich charakteryzowało się województwo podkarpackie (74,7 lat) oraz podregion rzeszowski tego województwa (75,2), natomiast dla dziewczynek – również województwo podkarpackie (83,0 lata) i podregion tarnowski (83,4). Z kolei najniższą wartość tego wskaźnika dla chłopców odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (71,6 lat) i podregionie piotrkowskim województwa łódzkiego (71,1), a dla dziewczynek w województwie lubuskim i warmińsko-mazurskim (po 80,5 lat) i podregionie szczecińsko-pyrzyckim (79,7).

Wykres 13. Przeciętne dalsze trwanie życia ludności obszarów wiejskich urodzonej w 2016 r. według województw

Chart 13. Life expectancy of rural population born in 2016 by voivodships

Migracje ludności na pobyt stały

Migration of population for permanent residence

MIGRACJE WEWNĘTRZNE LUDNOŚCI na pobyt stały są to zmiany miejsca stałego pobytu, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy w celu osiedlenia się na stałe oraz przemeldowanie z pobytu czasowego na pobyt stały w danej miejscowości, jeżeli poprzednie miejsce pobytu stałego znajdowało się w innej gminie. W przypadku gminy miejsko-wiejskiej migracją jest również zmiana miejsca zamieszkania między terenami miejskimi i wiejskimi gminy. Migracje wewnętrzne ludności nie uwzględniają zmian adresu w granicach tej samej jednostki, gdyż takie przemieszczenie nie powoduje zmiany w liczbie i strukturze ludności tej jednostki.

MIGRACJE ZAGRANICZNE LUDNOŚCI to przemieszczenia ludności związane ze zmianą kraju zamieszkania. W publikacji prezentowane są dane o migracjach zagranicznych na pobyt stały na okres co najmniej 12 miesięcy.

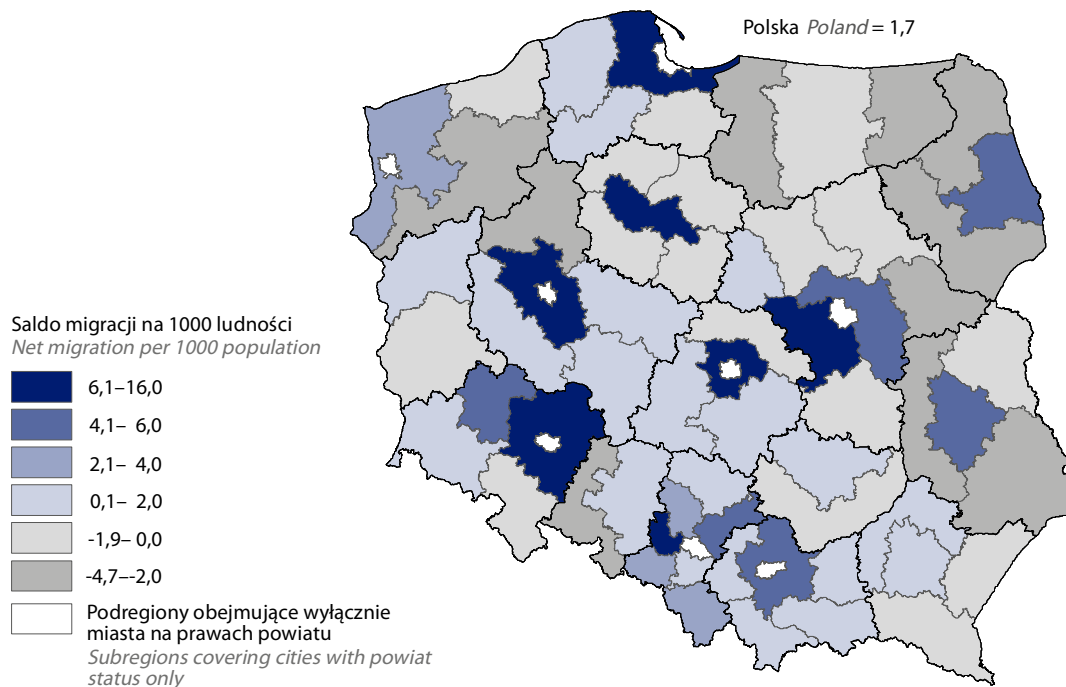
SALDO MIGRACJI dla obszarów wiejskich jest to różnica między napływem ludności na wieś z miast i z zagranicy a odpływem ludności ze wsi do miast i za granicę.

W 2016 r. w Polsce po raz pierwszy od wielu lat odnotowano dodatnie saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały, które wyniosło 1,5 tys. osób, co oznacza że w omawianym roku do kraju przyjechało na stałe więcej osób niż z niego wyjechało. Wpływ na to miało dodatnie saldo migracji na obszarach wiejskich (25,8 tys. osób), które przewyższyło ujemne saldo w miastach (minus 24,3 tys. osób). W przeliczeniu na 1000 ludności saldo migracji na wsi wyniosło 1,7, podczas gdy w miastach minus 1,1.

W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich najniższe, ujemne wartości tego wskaźnika zaobserwowano w województwach: warmińsko-mazurskim (minus 2,3), podlaskim (minus 0,7), lubelskim, opolskim (po minus 0,6), zachodniopomorskim (minus 0,2) i świętokrzyskim (minus 0,1). W województwie podkarpackim wskaźnik ten wyniósł 0,0, a w pozostałych województwach przyjął wartości dodatnie, a najwyższą w województwie pomorskim (4,6). Na poziomie podregionów jego wartość wahała się od minus 4,7 w podregionie ełckim do 16,0 w podregionie poznańskim województwa wielkopolskiego.

Mapa 6. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.

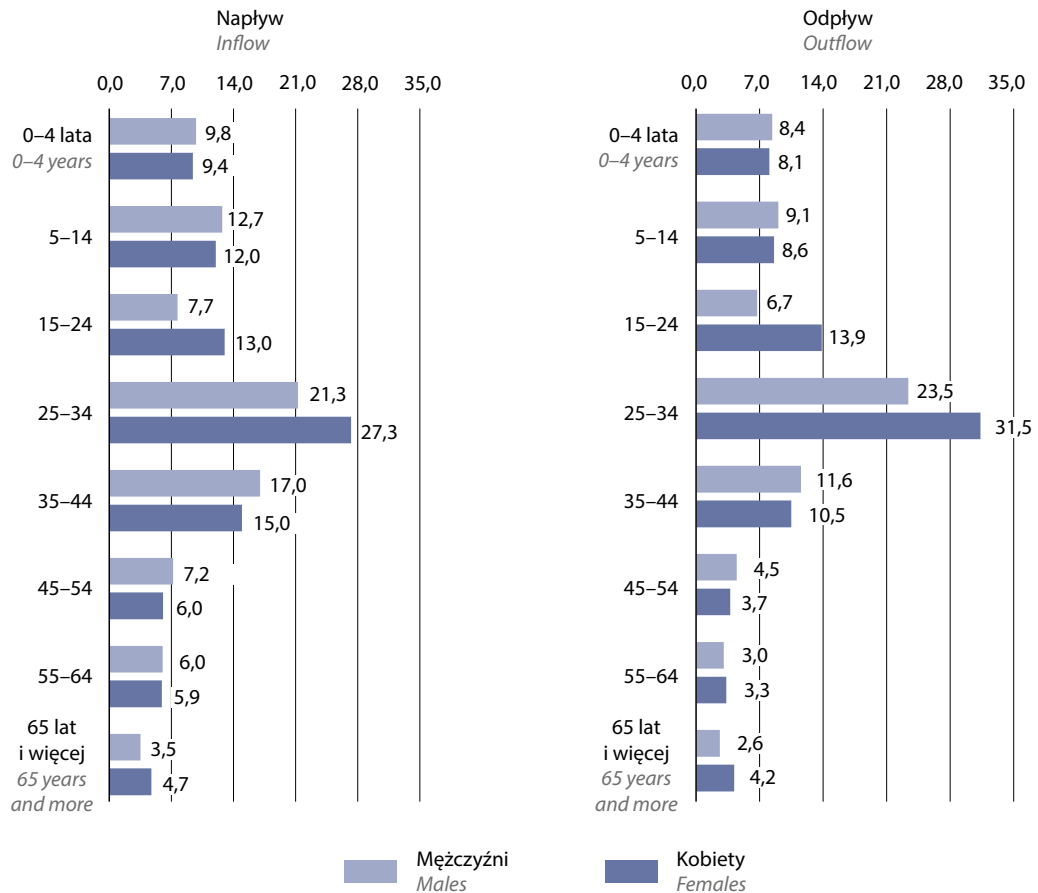
Map 6. Internal and international migration for permanent residence in rural areas by subregions in 2016

Saldo migracji wewnętrznych w 2016 r. na obszarach wiejskich było dodatnie i wyniosło 25,0 tys. osób. Z miast na tereny wiejskie napłynęło 178,2 tys. osób (o 18,1% mniej niż w 2006 r.), a ze wsi do miast wyemigrowało 153,2 tys. osób (o 16,0% mniej niż w 2006 r.). Wśród ludności migrującej na tereny wiejskie przeważały kobiety (52,3%) i osoby w wieku produkcyjnym (66,7%).

Wykres 14. Napływ^a i odpływ^b ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według grup wieku i płci w 2016 r.

Chart 14. Inflow^a and outflow^b of population for permanent residence in rural areas by age groups and sex in 2016

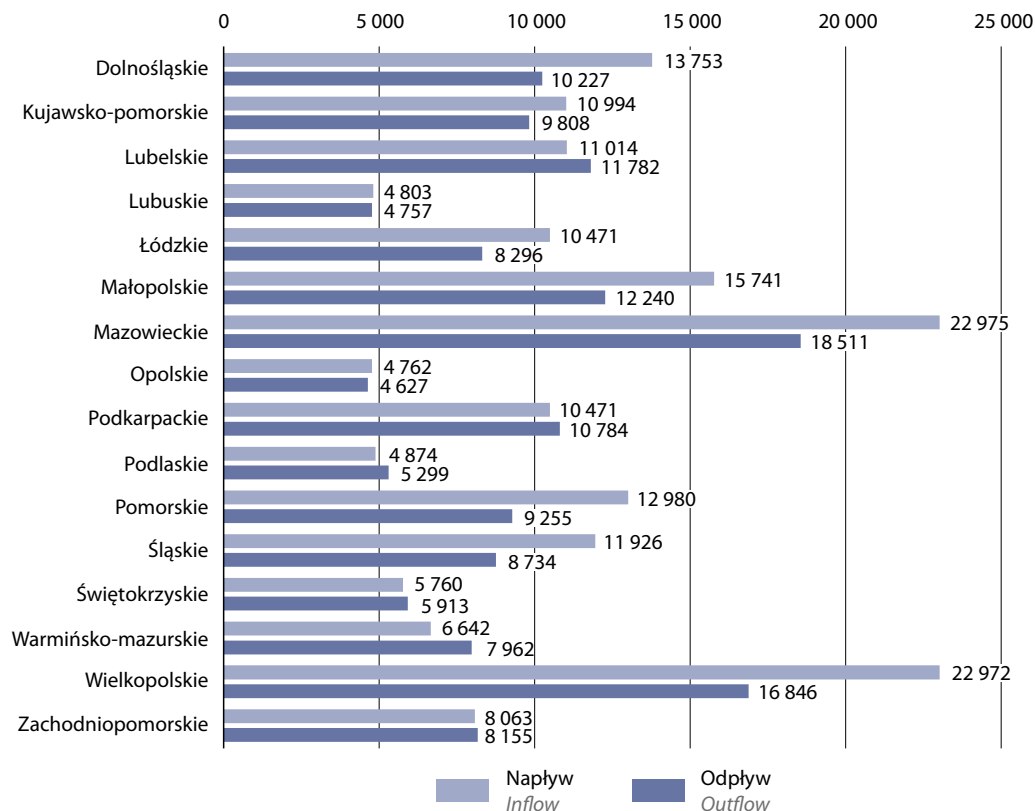

a Zameldowania na pobyt stały. *b* Wymeldowania z pobytu stałego.

a Registrations for permanent residence. *b* Deregistrations from permanent residence.

W 2016 r. dodatnie saldo migracji wewnętrznych cechowało obszary wiejskie większości województw. Wyjątek stanowiły tu województwa: warmińsko-mazurskie, lubelskie, podlaskie, podkarpackie, świętokrzyskie i zachodniopomorskie, gdzie saldo migracji wewnętrznych przyjęło wartość ujemną. Największy napływ ludności na obszary wiejskie odnotowano w województwach mazowieckim i wielkopolskim (po 23,0 tys. osób), a najmniejszy w województwach opolskim i lubuskim (po 4,8 tys.).

Wykres 15. Napływ^a i odpływ^b ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.
Chart 15. Inflow^a and outflow^b of population for permanent residence in rural areas by voivodships in 2016

a Zameldowania na pobyt stały. *b* Wymeldowania z pobytu stałego.
a Registrations for permanent residence. *b* Deregistrations from permanent residence.

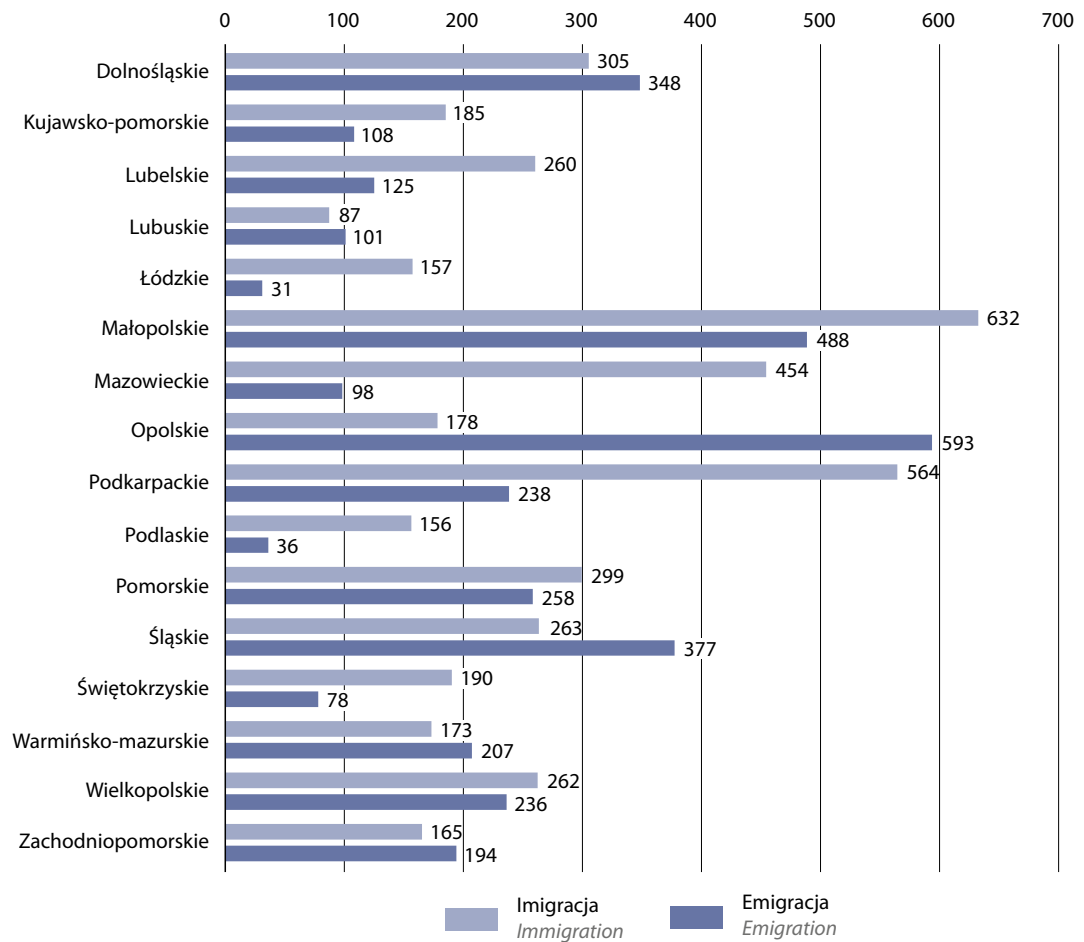
Z kolei saldo migracji zagranicznych, zarówno na wsi jak i w miastach osiągnęło wartości dodatnie wynoszące kolejno 0,8 tys. i 0,7 tys. osób. Należy zaznaczyć, że dekadę wcześniej zarówno na wsi jak i w miastach saldo migracji było ujemne i wynosiło kolejno minus 10,0 tys. osób i minus 26,2 tys. osób. W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich, ujemne saldo migracji zagranicznych wystąpiło w 6 województwach: opolskim, śląskim, dolnośląskim, warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim i lubuskim.

Z populacji 13,5 tys. imigrantów, którzy w 2016 r. osiedlili się na stałe w Polsce, 32,1% przybyło na obszary wiejskie. Większość z nich zamieszkała na terenach wiejskich 3 województw: małopolskiego (14,6%), podkarpackiego (13,0%) i mazowieckiego (10,5%). Z kolei z grupy 12,0 tys. emigrantów, niemal co trzeci pochodził z obszarów wiejskich. Najwięcej z nich wyemigrowało z terenów wiejskich województw południowo-zachodniej Polski, tj. opolskiego (16,9%), małopolskiego (13,9%) i śląskiego (10,7%).

Wykres 16. Imigracja i emigracja ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.

Chart 16. Immigration and emigration of population for permanent residence in rural areas by voivodships in 2016

Rozpatrując wiek osób migrujących odnotowano, że najczęściej na osiedlenie się na wsi zdecydowali się młodzi ludzie w wieku 25–34 (27,2%) lat i to wraz z całymi rodzinami, o czym może świadczyć duży udział osób w wieku 14 lat i mniej (24,6%). Struktura ta nie zmieniła się zasadniczo w relacji do 2006 r.

Rozdział 2

Chapter 2

Sytuacja ekonomiczna ludności

Economic situation of population

Praca, fakt jej posiadania i wykonywania bądź poszukiwania dzieli ludność na aktywnych zawodowo (pracujących i bezrobotnych) i biernych zawodowo. Specyfika rynku pracy na obszarach wiejskich polega na wyższym niż w miastach bezrobociu, niższej aktywności zawodowej mieszkańców, małej mobilności pracowników oraz stosunkowo dużym powiązaniu mieszkańców z rodzinnymi gospodarstwami rolnymi. Przez wiele lat znaczny odsetek mieszkańców obszarów wiejskich stanowiły osoby pracujące w rolnictwie. W ostatnim okresie stan ten ulega stopniowej zmianie, o czym świadczy stałe zwiększanie się zatrudnienia w przemyśle i usługach.

Sytuację ekonomiczną ludności charakteryzują także budżety gospodarstw domowych. Analiza obejmuje otrzymywane dochody, wydatki ponoszone przez gospodarstwa domowe oraz ich wyposażenie w wybrane przedmioty trwałego użytkowania. Z kolei brak pracy lub niskie dochody przyczyniają się do zagrożenia ludności ubóstwem. W tym kontekście ważne jest nie tylko określenie sytuacji materialnej gospodarstw domowych, ale także poznanie samooceny ich sytuacji materialnej.

Aktywność ekonomiczna ludności (BAEL)

Economic activity of population (LFS)

Do AKTYWNYCH ZAWODOWO zaliczono osoby pracujące i bezrobotne:

1) do PRACUJĄCYCH zaliczono osoby, które w badanym tygodniu:

- a) wykonywały, przez co najmniej 1 godzinę, pracę przynoszącą zarobek lub dochód albo pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa w rolnictwie lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
- b) formalnie miały pracę, ale jej nie wykonywały (np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych), jeżeli przerwa w pracy wynosiła mniej niż 3 miesiące; jeżeli przerwa w pracy wynosiła ponad 3 miesiące, dodatkowym kryterium w przypadku pracowników najemnych (zatrudnieni na podstawie stosunku pracy oraz osoby wykonujące pracę nakładczą) był fakt otrzymywania co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia;

2) za BEZROBOTNE uznano osoby w wieku 15–74 lata, które spełniały jednocześnie trzy warunki:

- a) w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
- b) w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień badany) aktywnie poszukiwały pracy,
- c) były gotowe podjąć pracę w ciągu 2 tygodni następujących po tygodniu badanym.

Do bezrobotnych zaliczono także osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie 3 miesięcy oraz były gotowe tę pracę podjąć.

Do BIERNYCH ZAWODOWO zaliczono osoby, które nie zostały zakwalifikowane jako pracujące lub bezrobotne.

WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ obliczono jako udział aktywnych zawodowo (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).

WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA obliczono jako udział pracujących (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).

STOPĘ BEZROBOCIA obliczono jako udział bezrobotnych (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności aktywnej zawodowo (ogółem lub danej grupy).

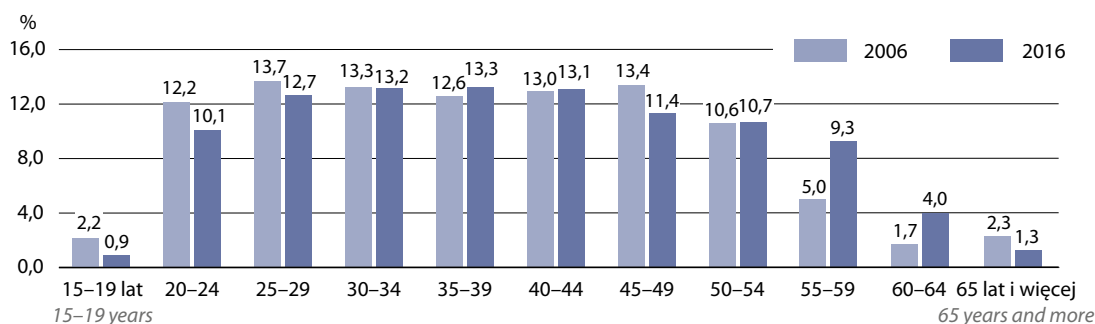
Jedną z podstawowych miar rynku pracy jest współczynnik aktywności zawodowej, czyli procentowy udział osób aktywnych zawodowo (pracujących i bezrobotnych) w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej. W 2016 r. spośród 12,2 mln osób w wieku 15 lat i więcej zamieszkujących obszary wiejskie, nieco ponad połowę stanowiły osoby aktywne zawodowo – współczynnik aktywności zawodowej przyjął wartość 56,2% i ukształtował się na taki samym poziomie jak w miastach. Pozostałe 5,3 mln ludności obszarów wiejskich w wieku 15 lat i więcej (43,8%) stanowiły osoby bierne zawodowo (identycznie jak w miastach). W odniesieniu do 2006 r. odsetek osób aktywnych zawodowo wzrósł o 1,3 p.proc. (w miastach o 2,7 p.proc.), a co za tym idzie o 1,3 p.proc. spadł udział biernych zawodowo.

W strukturze ludności aktywnej zawodowo na obszarach wiejskich przeważali mężczyźni (58,0%), natomiast w grupie biernych zawodowo kobiety (61,3%). W populacji mężczyzn współczynnik aktywności zawodowej osiągnął wartość 65,8%, a kobiet – 46,8%.

Osoby aktywne zawodowo to najczęściej osoby w wieku 30–39 lata. Ich udział w populacji aktywnych zawodowo na obszarach wiejskich w 2016 r. wyniósł 26,5%. Kolejne miejsca pod względem liczebności zajmowały osoby w wieku 40–44 lat i 25–29 lat. Udział pozostałych grup wieku nie przekroczył 12%.

Wykres 17. Struktura ludności aktywnej zawodowo^a na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2006 i 2016 (dane średnioroczne)

Chart 17. Structure of economically active persons^a in rural areas by age groups in 2006 and 2016 (average annual data)

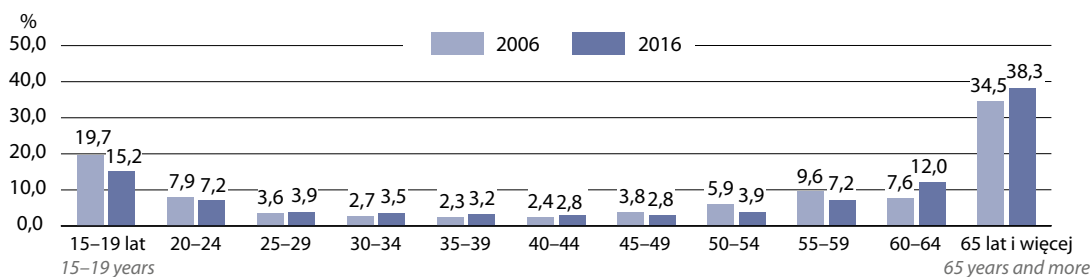
^a Według BAEL.

^a By LFS.

W strukturze ludności biernej zawodowo najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 65 lat i więcej – najczęściej byli to emeryci lub renciści. Ich odsetek na terenach wiejskich wyniósł 38,3%. Kolejną pod względem liczebności grupą biernych zawodowo były osoby w wieku 15–24 lata. Przyczyną wysokiego odsetka osób biernych zawodowo w omawianym przedziale wiekowym był głównie udział w tej grupie uczącej się młodzieży. Trzecią co do wielkości grupę stanowiły osoby w wieku 60–64 lata. Udział biernych zawodowych z pozostałych przedziałów wiekowych nie przekroczył 8%.

Wykres 18. Struktura biernych zawodowo^a na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2006 i 2016 (dane średnioroczne)

Chart 18. Structure of economically inactive persons^a in rural areas by age groups in 2006 and 2016 (average annual data)

^a Według BAEL.

^a By LFS.

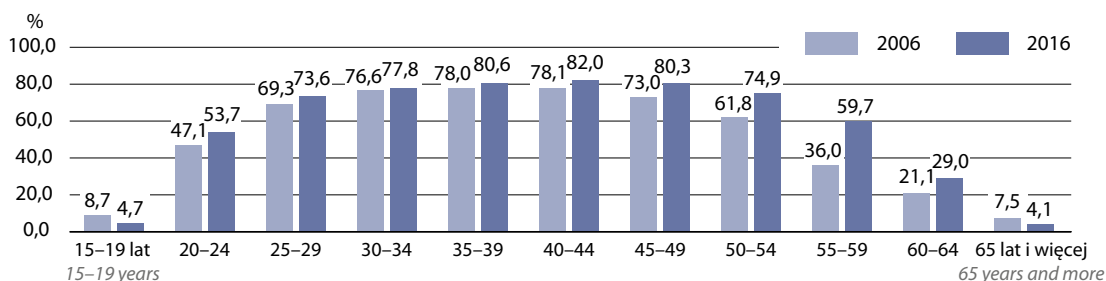
Znacznie zróżnicowanie w poszczególnych przedziałach wiekowych wykazywał także współczynnik aktywności zawodowej, którego wartość na terenach wiejskich oscylowała od 4,1% w grupie wiekowej 65 lat i więcej do 85,7% w grupie wiekowej 40–44 lata.

W układzie terytorialnym najwyższe wartości współczynnik aktywności zawodowej osiągnął na obszarach wiejskich województw: wielkopolskiego (58,7%), łódzkiego i mazowieckiego (po 58,4%), najniższe natomiast w województwach warmińsko-mazurskim (51,7%) i zachodniopomorskim (52,7%). Z kolei w przypadku udziału biernych zawodowo w populacji ludności w wieku 15 lat i więcej odnotowano odwrotne zależności – najwyższym odsetkiem osób biernych zawodowo charakteryzowały się województwa, gdzie współczynnik aktywności zawodowej przyjął najniższe wartości, a najniższym odsetkiem osób biernych zawodowo województwa o najwyższym współczynniku aktywności zawodowej. W 13 województwach, w 2016 r. w stosunku do 2006 r., nastąpił wzrost wartości współczynnika aktywności zawodowej przy jednoczesnym spadku udziału biernych zawodowo. Spadek wartości współczynnika aktywności zawodowej a wzrost odsetka osób biernych zawodowo miał miejsce w województwach: lubelskim, małopolskim i podlaskim.

Sytuację na rynku pracy charakteryzuje także wskaźnik zatrudnienia. Wskaźnik ten określa, jaki udział w ludności w wieku 15 lat i więcej stanowią osoby pracujące. W 2016 r., co drugi mieszkaniec wsi w wieku 15 lat i więcej miał pracę (w miastach – 52,9%). W analizowanym roku wskaźnik zatrudnienia wyższe wartości przyjął w populacji mężczyzn niż kobiet – 61,7% wobec 43,6%. Najwyższy wskaźnik zatrudnienia odnotowano dla pracujących mieszkańców obszarów wiejskich będących w wieku 40–44 lata. Jego wysokimi wartościami charakteryzowała się również ludność wiejska w wieku 35–39 lat, 45–49 lat oraz 30–34 lata.

Wykres 19. Wskaźnik zatrudnienia^a na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2006 i 2016 (dane średnioroczne)

Chart 19. Employment rate^a in rural areas by age groups in 2006 and 2016 (average annual data)

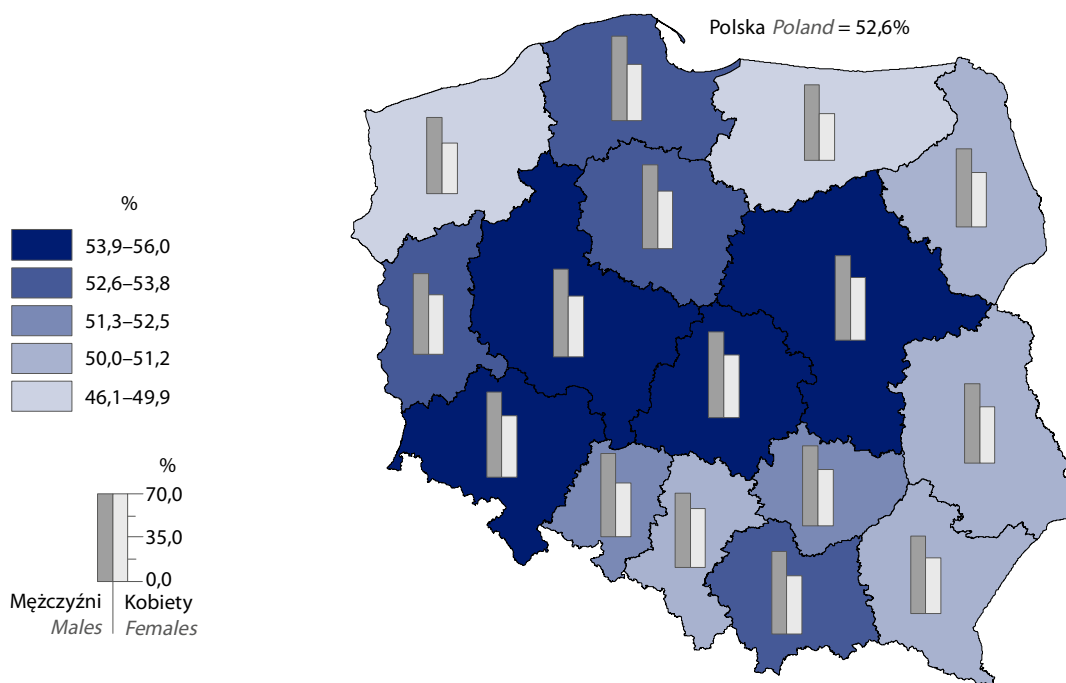
^a Według BAEL.

^a By LFS.

Najwyższy wskaźnik zatrudnienia, podobnie jak w przypadku współczynnika aktywności zawodowej, odnotowano w województwach: wielkopolskim (56,0%), łódzkim (55,5%) i mazowieckim (55,0%). Najniższą wartość osiągnął on w województwach warmińsko-mazurskim (46,1%) i zachodniopomorskim (47,8%). Wzrost jego wartości w porównaniu z 2006 r. wystąpił w większości województw, z wyjątkiem województwa lubelskiego.

Mapa 7. Wskaźnik zatrudnienia na obszarach wiejskich według województw w 2016 r. (dane średnioroczne)

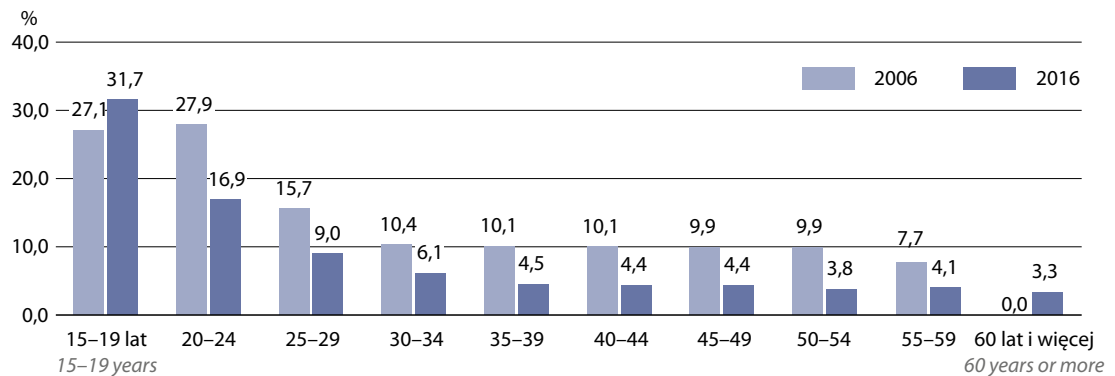
Map 7. *Employment rate in rural areas by voivodships in 2016 (average annual data)*

W 2016 r. stopa bezrobocia na obszarach wiejskich wyniosła 6,5% (w miastach – 5,9%) i była niższa w odniesieniu do 2006 r. o 6,5 p.proc. (w miastach o 8,5 p.proc.). Nieznacznie wyższe wartości przyjęła ona w populacji kobiet (6,8%) niż w populacji mężczyzn (6,3%). Jej wysokość była znacznie zróżnicowana w poszczególnych grupach wieku – wahała się od 3,3% dla ludności w wieku 60 lat i więcej do 31,7% dla ludności w wieku 15–19 lat.

Wykres 20. Stopa bezrobocia^a na obszarach wiejskich według grup wieku w latach 2006 i 2016 (dane średnioroczne)

Chart 20. Unemployment rate^a in rural areas by age groups in 2006 and 2016 (average annual data)

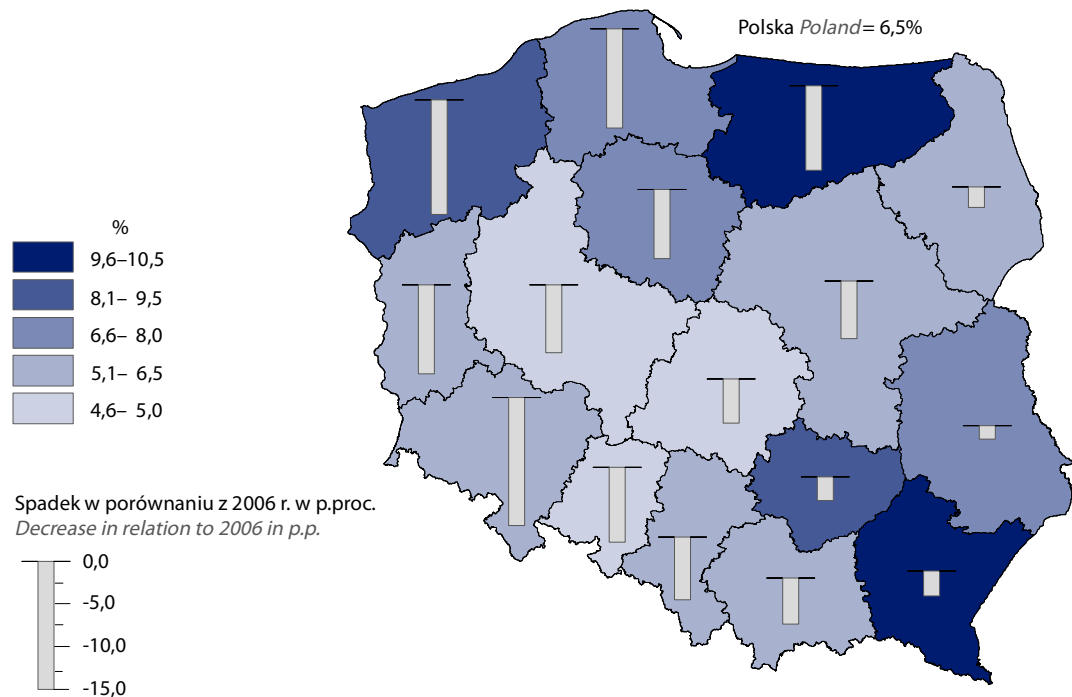
^a Według BAEL.

^a By LFS.

W układzie regionalnym, najwyższą stopą bezrobocia wyróżniały się obszary wiejskie województw podkarpackiego i warmińsko-mazurskiego (po 10,5%). Najniższe wartości przyjęła ona w województwach: opolskim i wielkopolskim (po 4,6%) oraz łódzkim (4,9%). We wszystkich województwach, w 2016 r. w porównaniu z 2006 r., stopa bezrobocia zmniejszyła się, a największe spadki zanotowano w województwach: dolnośląskim (o 14,4 p.proc.), zachodniopomorskim (o 12,9 p.proc.), pomorskim (o 11,2 p.proc.) i lubuskim (o 10,0 p.proc.).

Mapa 8. Stopa bezrobocia na obszarach wiejskich według województw w 2016 r. (dane średnioroczne)

Map 8. Unemployment rate in rural areas by voivodships in 2016 (average annual data)

Pracujący

Employed persons

Dane o PRACUJĄCYCH nie obejmują podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, czyli z wyłączeniem:

- 1) osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej prowadzących działalność gospodarczą,
- 2) osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą o liczbie pracujących do 9 osób,
- 3) pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie,
- 4) duchownych,
- 5) pracujących w jednostkach budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Według stanu na dzień 31 XII 2016 r. w podmiotach gospodarczych mających siedziby na obszarach wiejskich pracowało 1,8 mln osób, co stanowiło 19,2% pracujących w kraju. W porównaniu z 2006 r. liczba pracujących na terenach wiejskich wzrosła o 456,1 tys. osób, tj. o 34,7% (w miastach o 10,9%). Wzrost liczby pracujących miał miejsce na terenach wiejskich wszystkich województw i prawie wszystkich podregionów (z wyjątkiem podregionu chełmsko-zamojskiego województwa lubelskiego), a największy był w województwie mazowieckim (o 49,6%) i położonym na jego terenie podregionie warszawskim zachodnim (o 71,6%) oraz w podregionach wrocławskim województwa dolnośląskiego (o 75,1%) i krakowskim województwa małopolskiego (o 73,7%).

W populacji pracujących na terenach wiejskich przeważali mężczyźni, których udział wynosił 53,9%, podczas gdy w miastach większy odsetek stanowiły kobiety (51,1%). Struktura taka była charakterystyczna dla obszarów wiejskich większości województw (z wyjątkiem województwa lubelskiego) i podregionów (z wyjątkiem 17 podregionów). Należy również zauważyć, że w podregionach: tyskim województwa śląskiego, legnicko-głogowskim województwa dolnośląskiego, białostockim województwa podlaskiego oraz piotrkowskim województwa łódzkiego odsetek pracujących mężczyzn przekroczył 60%.

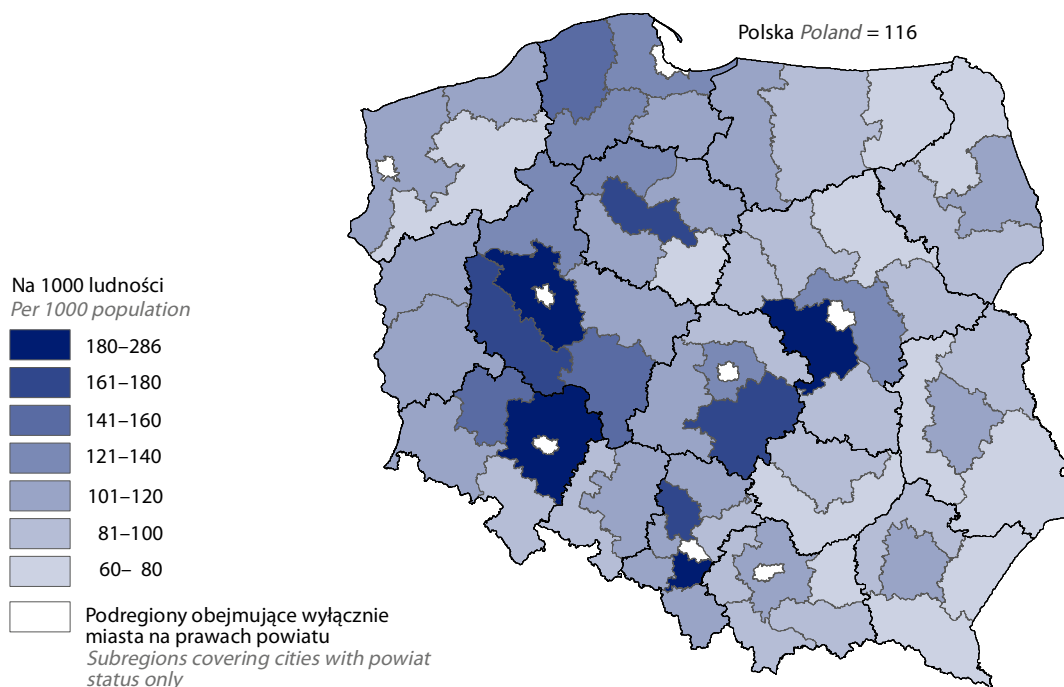
Zróżnicowanie rynku pracy na obszarach wiejskich oraz duże dysproporcje w porównaniu z rynkiem pracy w miastach potwierdza również wartość współczynnika liczby pracujących przypadających na 1000 mieszkańców. W 2016 r. na terenach wiejskich na 1000 osób przypadało 116 pracujących (w miastach – 322) i było to o 27 pracujących więcej niż w 2006 r. (w miastach o 35).

W układzie terytorialnym, najwięcej pracujących na 1000 mieszkańców obszarów wiejskich przypadało w województwie wielkopolskim (177 osób) oraz jego podregionie poznańskim (286), jak również w podregionie tyskim województwa śląskiego (243). Najmniejszą wartość wskaźnik ten przyjął w województwie lubelskim (80) i zlokalizowanych na jego terenie podregionach chełmsko-zamojskim (66) i puławskim (72) oraz podregionie suwalskim województwa podlaskiego (60). W relacji do 2006 r. zanotowano wzrost wartości tego wskaźnika we wszystkich województwach i podregionach, a największy jego wzrost miał miejsce w województwie wielkopolskim (o 47 osób) i położonym na jego terenie podregionie poznańskim (o 65 osób) oraz podregionach wrocławskim województwa dolnośląskiego (o 69 osób) i warszawskim zachodnim województwa mazowieckiego (o 67 osób).

**Mapa 9. Pracujący^a na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.
Stan w dniu 31 XII**

*Map 9. Employed persons^a in rural areas by subregions in 2016
As of 31 XII*

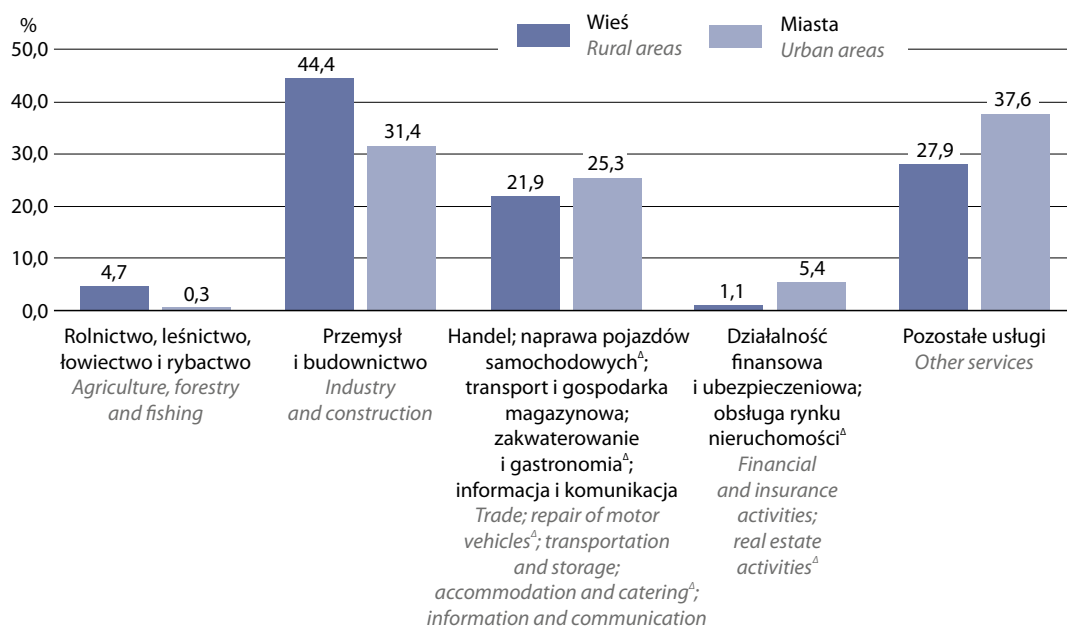

a Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.
a Excluding economic entities employing up to 9 persons; by actual workplace and kind of activity.

Specyfika wiejskiego rynku pracy jest widoczna również w strukturze pracujących według rodzajów działalności. W 2016 r. na obszarach wiejskich najwięcej osób pracowało w podmiotach prowadzących działalnością przemysłową i budowlaną – ich udział wyniósł 44,4% (w miastach był niższy o 13,0 p.proc.). Prawie co trzeci pracujący na wsi był zatrudniony w podmiotach zajmujących się pozostałymi usługami (w miastach udział ten był wyższy o 9,7 p.proc.), a co piąty w podmiotach zajmujących się handlem; naprawą pojazdów samochodowych; transportem i gospodarką magazynową; zakwaterowaniem i gastronomią; informacją i komunikacją (w miastach o 3,4 p.proc. więcej). Osoby pracujące w podmiotach związanych z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem stanowiły 4,7% (w miastach o 4,4 p.proc. mniej), a z działalnością finansową i ubezpieczeniową; obsługą rynku nieruchomości – 1,1% (w miastach o 4,3 p.proc. więcej). W odniesieniu do 2006 r. wzrost udziału pracujących zanotowano jedynie w handlu; naprawie pojazdów samochodowych; transporcie i gospodarce magazynowej; zakwaterowaniu i gastronomii; informacji i komunikacji (o 6,7 p.proc.).

Wykres 21. Struktura pracujących^a według rodzajów działalności w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 21. Structure of employed persons^a by kind of activity in 2016 As of 31 XII

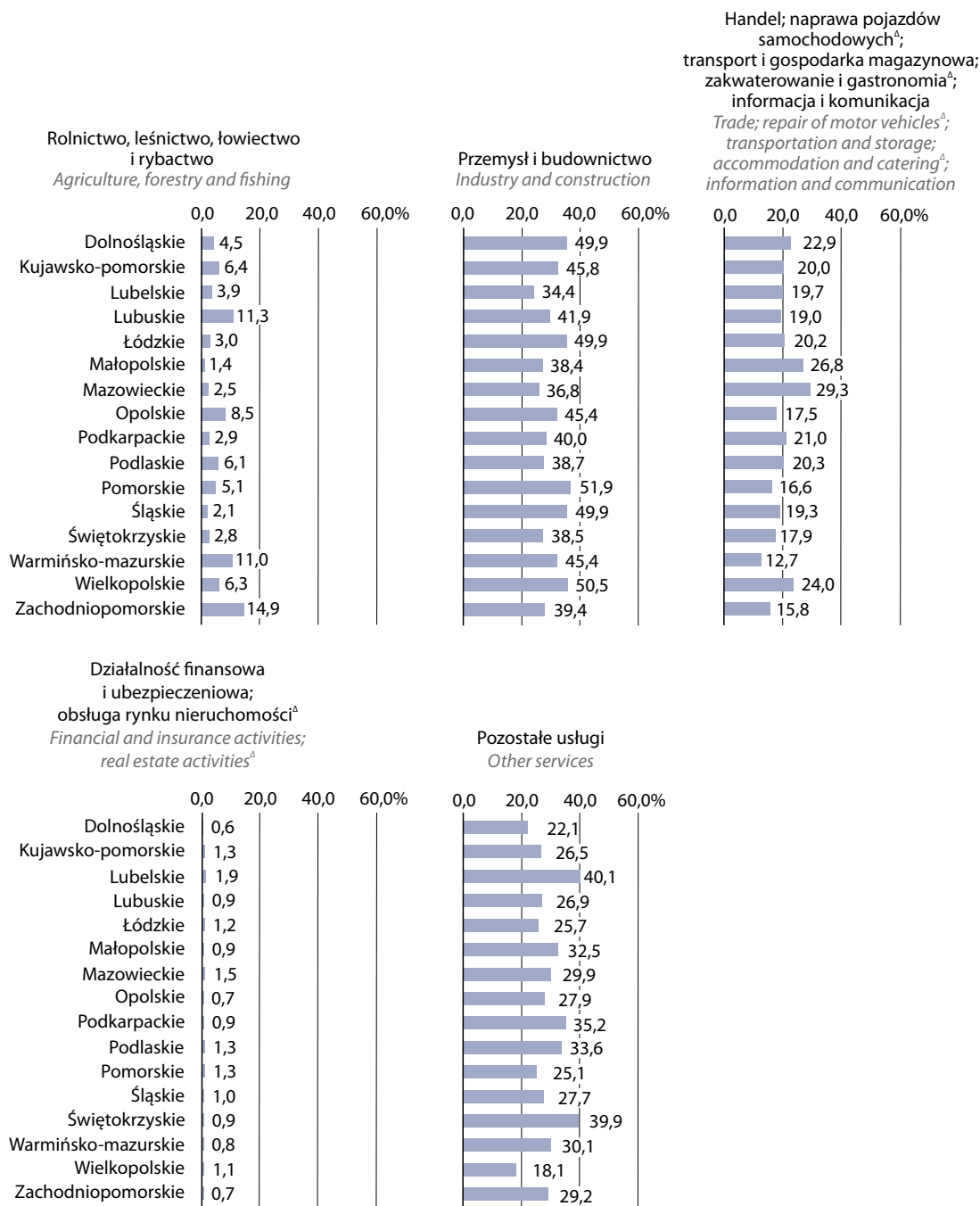

^a Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.
a Excluding economic entities employing up to 9 persons; by actual workplace and kind of activity.

W układzie przestrzennym obszarów wiejskich struktura pracujących według rodzajów działalności wykazywała duże zróżnicowanie. Najwięcej osób w podmiotach zajmujących się przemysłem i budownictwem pracowało w województwach: pomorskim, wielkopolskim, dolnośląskim, łódzkim i śląskim – w województwach tych co drugi pracujący zajmował się tym rodzajem działalności. Udział pracujących w przemyśle i budownictwie w stosunku do 2006 r. spadł w większości województw – wzrost miał miejsce w 5 województwach, tj.: opolskim, podlaskim, kujawsko-pomorskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim.

**Wykres 22. Struktura pracujących^a według rodzajów działalności i województw w 2016 r.
Stan w dniu 31 XII**

Chart 22. Structure of employed persons^a by kind of activity and voivodships in 2016
As of 31 XII

^a Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.
a Excluding economic entities employing up to 9 persons; by actual workplace and kind of activity.

Odsetek pracujących w podmiotach zajmujących się pozostałą działalnością usługową wahał się od 18,1% w województwie wielkopolskim do 40,2% w województwie lubelskim. W porównaniu z 2006 r. w większości województw miał miejsce spadek udziału pracujących w pozostałej działalności usługowej. Jedynie w województwie łódzkim w obu latach kształtował się na identycznym poziomie.

Największy odsetek pracujących w handlu; naprawie pojazdów samochodowych; transporcie i gospodarce magazynowej; zakwaterowaniu i gastronomii; informacji i komunikacji wystąpił w województwie mazowieckim, gdzie co trzeci pracujący zajmował się tymi rodzajami działalności. We wszystkich województwach w analizowanych latach wystąpił wzrost udziału osób pracujących w podmiotach prowadzących te działalności.

Znacznym odsetkiem pracujących w rolnictwie, łowiectwie i leśnictwie oraz rybactwie (powyżej 10%) charakteryzowały się województwa: zachodniopomorskie, lubuskie i warmińsko-mazurskie. W odniesieniu do 2006 r. w większości województw – z wyjątkiem województwa lubuskiego – zanotowano spadek udziału osób zajmujących się tym rodzajem działalności.

Bezrobocie rejestrowane

Registered unemployment

Dane o BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH obejmują osoby, które zgodnie z ustawą z dnia 20 IV 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązującą od 1 VI 2004 r. (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 645, z późniejszymi zmianami) określone są jako bezrobotne.

Pod pojęciem BEZROBOTNEGO należy rozumieć osobę, która ukończyła 18 lat i nie osiągnęła wieku emerytalnego, jest osobą niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź jeśli jest osobą niepełnosprawną – zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy), nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem szkół dla dorosłych (lub przystępującą do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub szkół wyższych w systemie studiów niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, z dodatkowymi wyłączeniami dotyczącymi źródeł dochodów, zapisanymi w ustawie.

W grudniu 2016 r. na obszarach wiejskich liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy wynosiła 603,6 tys. i była niższa o 39,9% w porównaniu z 2006 r. (w miastach – o 42,2%). Spadek liczby bezrobotnych w tym okresie zanotowano we wszystkich województwach i podregionach.

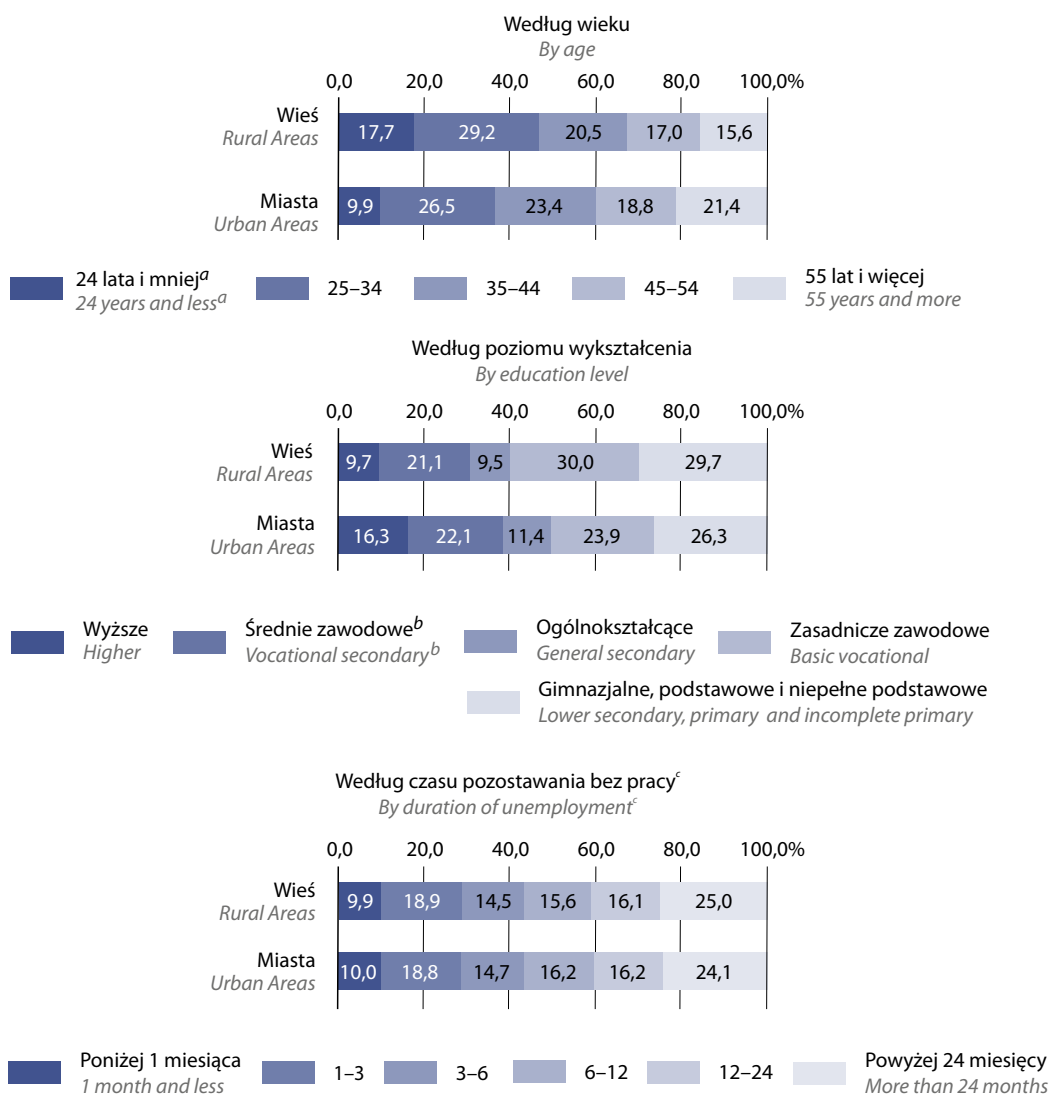
Najczęstszą formą pomocy osobom, które utraciły pracę jest zasiłek dla bezrobotnych. Spośród ogółu bezrobotnych na obszarach wiejskich w 2016 r. bez prawa do zasiłku pozostawało 520,0 tys. osób (86,1%). W miastach odsetek ten ukształtowała się na podobnym poziomie i wyniósł 85,9%. Tak duży udział bezrobotnych bez prawa do zasiłku świadczy o wieloletnim charakterze bezrobocia zarówno na wsi, jak i w miastach. Najtrudniejszą sytuację pod tym względem mieli bezrobotni w województwach lubelskim i podlaskim, gdzie ponad 90% bezrobotnych nie posiadało prawa do tego świadczenia.

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych w 2016 r. na terenach wiejskich ponad połowę stanowiły kobiety. W relacji do 2006 r. ich udział spadł o 2,0 p.proc. (w miastach o 4,1 p.proc.). Także w większości województw w populacji bezrobotnych przeważały kobiety – z wyjątkiem województw: lubelskiego, mazowieckiego i podlaskiego.

Prawie co trzecia osoba bezrobotna na wsi w 2016 r. była w wieku 25–34 lata. Około 21% stanowiły osoby w wieku 35–44 lata, a blisko 18% osoby w wieku do 24 lat. Udział pozostałych grup, tj. w wieku 45–54 lata oraz 55 lat i więcej nie przekroczył 17%. W 2016 r. w porównaniu z 2006 r. zanotowano spadki udziału bezrobotnych w wieku do 24 lat oraz 45–54 lata. W pozostałych grupach wieku udziały bezrobotnych wzrosły.

Wykres 23. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według wybranych kategorii w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 23. Structure of registered unemployed persons by selected categories in 2016 As of 31 XII

^a Od czerwca 2004 r. bez młodocianych absolwentów. ^b Łącznie z policealnym. ^c Od momentu rejestracji w urzędzie pracy; przedziały zostały domknięte prawomocnie, np. w przedziale 3-6 uwzględniono osoby, które pozostawały bez pracy 3 miesiące i 1 dzień do 6 miesięcy.

Źródło: dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

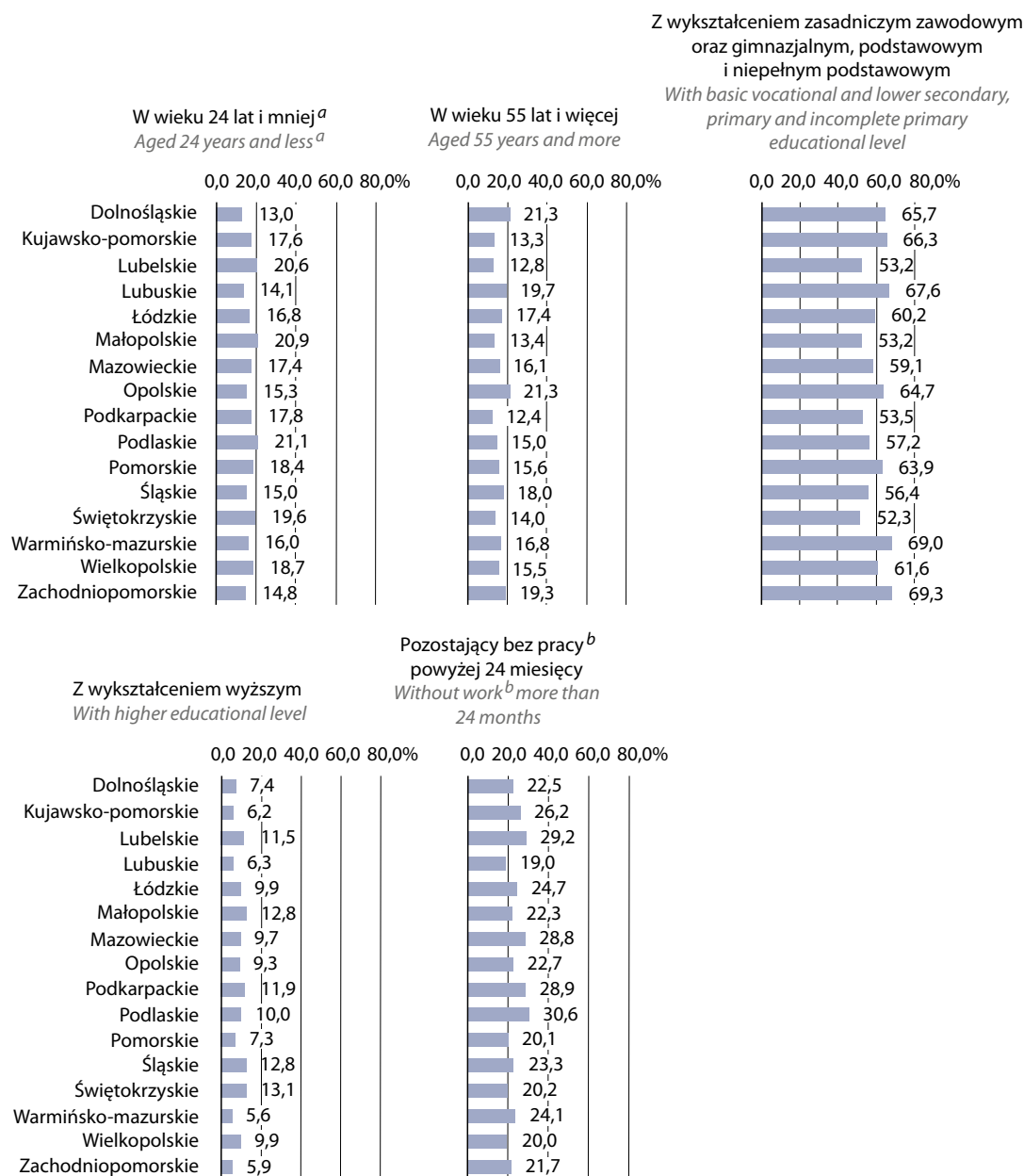
^a Since June 2004 without juvenile school leavers. ^b Including post secondary education. ^c Since the moment of registration in a labour office; intervals were shifted upward, e.g., in the interval 3-6 persons remaining unemployed from 3 months and 1 day to 6 months were included.

Source: data of the Ministry of Family, Labour and Social policy.

We wszystkich województwach, w strukturze bezrobotnych według grup wieku przeważali bezrobotni w wieku 25-34 lata. Z kolei największy udział najmłodszych bezrobotnych (w wieku do 24 lat) wystąpił w województwach: podlaskim, małopolskim i lubelskim, a najstarszych (w wieku 55 lat i więcej) w województwach dolnośląskim i opolskim.

Wykres 24. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w ogólnej liczbie bezrobotnych według wybranych kategorii i województw w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 24. Share of registered unemployed persons in total number of registered unemployed persons by selected categories and voivodships in 2016 As of 31 XII

a Od czerwca 2004 r. bez młodocianych absolwentów. *b* Od momentu rejestracji w urzędzie pracy.

Źródło: dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

a Since June 2004 without juvenile school leavers. *b* Since the moment of registration in a labour office.

Source: data of the Ministry of Family, Labour and Social policy.

Większość bezrobotnych rejestrujących się w powiatowych urzędach pracy to osoby o stosunkowo niskim poziomie wykształcenia. Największy odsetek spośród nich stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym, których łączny udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wynosił 59,7% (w miastach – 50,2%). W porównaniu z 2006 r. nastąpił spadek udziału obu grup przy jednoczesnym wzroście udziału osób z wykształceniem średnim i wyższym.

Analizując strukturę bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy odnotowano, że na obszarach wiejskich co czwarty bezrobotny bez pracy pozostawał powyżej 24 miesięcy. Należy jednak zwrócić uwagę na zmniejszający się udział osób długotrwale bezrobotnych (o 11,2 p.proc. w odniesieniu do 2006 r.). Kolejne miejsca pod względem liczebności zajmowali bezrobotni będący bez pracy 1–3 miesięcy oraz 12–24 miesięcy. W przypadku obu grup odnotowano wzrost odsetka bezrobotnych w relacji do 2006 r. Także w pozostałych grupach wieku, tj. do 1 miesiąca, 3–6 oraz 6–12 miesięcy nastąpił wzrost udziału bezrobotnych. Najwyższym odsetkiem osób nie posiadających pracy powyżej 24 miesięcy charakteryzowały się województwa: podlaskie (30,6%), lubelskie (29,2%) i podkarpackie (28,9%).

Największe trudności ze znalezieniem pracy na obszarach wiejskich miały osoby ze stażem pracy 1–5 lat, które stanowiły 24,3% bezrobotnych. W trudnej sytuacji znajdowały się również osoby bez stażu pracy. W porównaniu z 2006 r. wystąpił spadek odsetka osób bezrobotnych bez stażu pracy i ze stażem pracy wynoszącym 10–20 lat oraz 20–30 lat.

Dochody gospodarstw domowych

Household income

W 2016 r. w relacji do 2006 r. sytuacja materialna gospodarstw domowych w Polsce poprawiła się. Osiągały one wyższe dochody i choć również więcej wydawały, wzrosła także nadwyżka dochodów nad wydatkami. Były również lepiej wyposażone w dobra trwałe użytkowania nowej generacji.

DOCHÓD ROZPORZĄDZALNY obejmuje bieżące dochody pieniężne i niepieniężne (w tym wartość spożycia naturalnego, tj. wartość towarów i usług konsumpcyjnych pobranych na potrzeby gospodarstwa domowego z działalności gospodarczej na własny rachunek – rolniczej i pozarolniczej oraz wartość towarów i usług otrzymanych bezpłatnie), bez zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych płaconych z tytułu dochodów (z pracy najemnej, ze świadczeń społecznych – z ubezpieczeń społecznych i pozostałych świadczeń społecznych), bez składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne płacone przez ubezpieczonego pracownika oraz bez podatków płaconych przez osoby pracujące na własny rachunek.

W skład dochodu rozporządzalnego wchodzi:

- 1) dochód z pracy najemnej – uzyskany we wszystkich miejscach pracy danego członka gospodarstwa domowego, niezależnie od długości trwania okresu pracy i rodzaju umowy o pracę – który obejmuje wszystkie dochody uzyskiwane z tytułu pracy najemnej, w tym: wynagrodzenia, wypłaty niezaliczone do wynagrodzeń (np. dodatek za rozłąkę, ekwiwalent pieniężny za używanie własnej odzieży zamiast roboczej, kwoty uzyskane z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych), zasiłki chorobowe (pobrane w czasie trwania stosunku pracy), wyrównawcze, opiekuńcze, dochody w formie niepieniężnej (opłacone przez pracodawcę);
- 2) dochód z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie, który stanowi różnicę między wartością produkcji rolniczej (łącznie ze spożyciem naturalnym) a poniesionymi na nią bieżącymi nakładami (tj. zakup produktów i usług, wynagrodzenie i składki na obowiązkowe ubezpieczenie społeczne pracowników najemnych). Dochód ten jest pomniejszony o podatki związane z prowadzeniem gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie oraz od 2004 r. powiększony o dopłaty dla rolnictwa;
- 3) dochód z pracy na własny rachunek, który stanowi część dochodu uzyskanego z prowadzonej działalności gospodarczej na własny rachunek (poza gospodarstwem indywidualnym w rolnictwie) oraz dochód z wykonywania wolnego zawodu, jaki został przeznaczony na pozyskanie towarów i usług konsumpcyjnych na potrzeby gospodarstwa domowego oraz na inwestycje o charakterze mieszkaniowym (zakup, budowa, remont lub modernizacja mieszkania lub domu mieszkalnego);

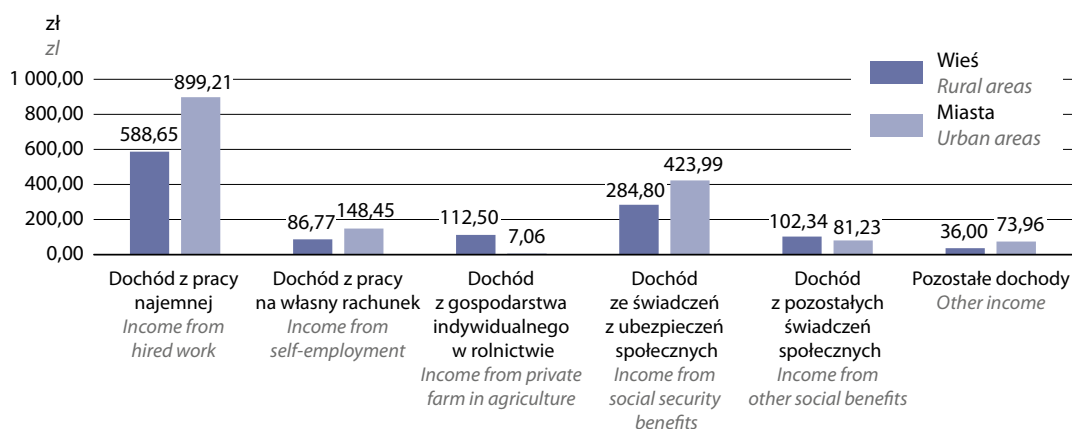
- 4) dochód z własności (odsetki, udziały w zyskach z działalności gospodarczej, dywidendy, nadwyżka bilansowa w spółdzielniach) i dochód z wynajmu nieruchomości – budynków, gruntów – niezwiązanych z prowadzoną działalnością gospodarczą (tj. przychody minus nakłady);
- 5) dochód ze świadczeń społecznych, który obejmuje m.in. emerytury i renty, zasiłki z ubezpieczeń społecznych i pozostałych świadczeń społecznych;
- 6) pozostały dochód, które obejmuje m.in. dary od osób prywatnych (w tym alimenty), odszkodowania z tytułu ubezpieczeń w instytucjach ubezpieczeniowych, wygrane w grach hazardowych i loteryjnych.

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 gospodarstwo domowe w kraju w 2016 r., w zaokrągleniu do 1 zł, ukształtował się na poziomie 4 129 zł i był o 1 768 zł wyższy niż w 2006 r. (tj. o 74,9%). Czynnikiem istotnie różnicującym poziom, dynamikę oraz strukturę dochodów gospodarstw domowych jest ich miejsce zamieszkania. W 2016 r. dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych na wsi wynosił 1 214 zł i był o ok. 26% niższy niż w miastach. Różnica ta w głównej mierze determinowana była większą liczbą osób wchodzących w skład gospodarstw domowych zamieszkujących wieś – 3,08 osób wobec 2,41 w gospodarstwach domowych w miastach. Jednak to w przypadku gospodarstw domowych na wsi w porównaniu z 2006 r. odnotowano nieznacznie większą dynamikę wzrostu przeciętnych dochodów przypadających na 1 osobę niż w miastach (84,1% wobec 73,9%).

Dochody rozporządzalne wiejskich gospodarstw domowych w 2016 r. w głównej mierze składały się z dochodów z pracy najemnej (48,5%, w miastach – 54,8%). Znaczny odsetek stanowiły również dochody ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych (23,5%, w miastach – 25,8%) oraz dochody z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie (9,3%, w miastach – 0,4%). W stosunku do 2006 r. dla każdej z tych grup odnotowano wzrost przeciętnych dochodów na osobę, a największy – ponad dwukrotny – w przypadku dochodów z pracy najemnej oraz dochodów z pracy na rachunek własny.

Wykres 25. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w 2016 r.

Chart 25. Available income per capita in household by place of residence in 2016

Relatywnie duże zróżnicowanie przeciętnych miesięcznych dochodów i wydatków odnotowano w poszczególnych grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych. W 2016 r. najwyższy przeciętny dochód osiągały gospodarstwa domowe pracujących na własny rachunek (6 004 zł), a w następnej kolejności rolników (4 933 zł). W przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym najwyższy dochód przypadał w gospodarstwach domowych pracujących na własny rachunek (1 792 zł). Z kolei gospodarstwa rolników, pomimo tego, że osiągały wysokie dochody na 1 gospodarstwo domowe, miały najniższe dochody rozporządzalne przypadające na 1 osobę w gospodarstwie domowym (1 151 zł) – niższe o 21,9% od średniej krajowej. Spowodowane jest to, podobnie jak w przypadku gospodarstw domowych zamieszkujących obszary wiejskie, większą liczbą osób wchodzących w skład gospodarstw domowych rolników – w 2016 r. przeciętne gospodarstwo domowe rolników liczyło 3,84 osoby, podczas gdy gospodarstwo ogółem – 2,69.

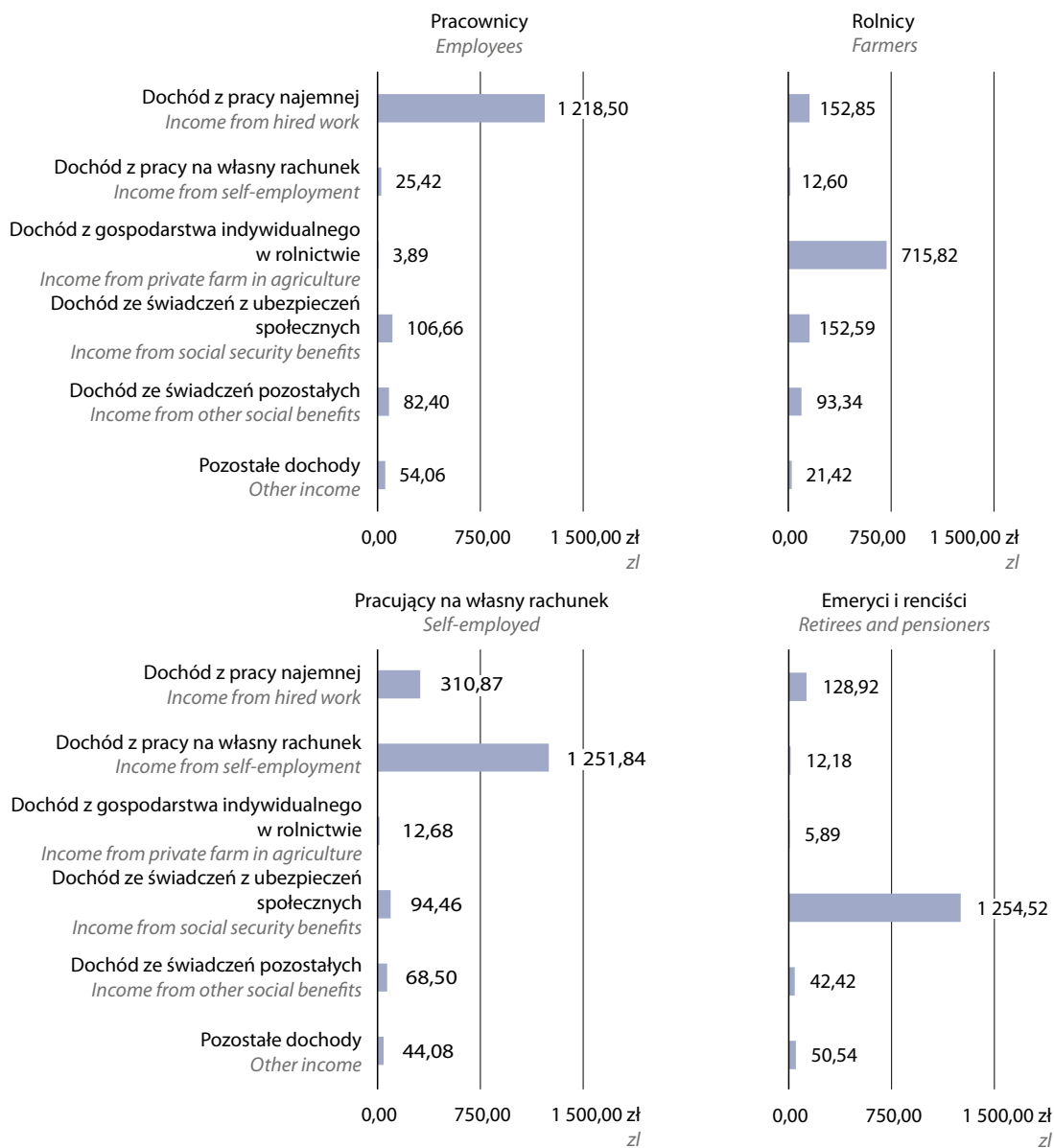

Co więcej, w przypadku gospodarstw domowych rolników w 2016 r. w odniesieniu do 2006 r. odnotowano jeden z najniższych wzrostów dochodów rozporządzalnych na 1 osobę.

Głównymi składnikami dochodu rozporządzalnego gospodarstw domowych rolników był dochód z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie (63,8%), dochód z pracy najemnej oraz dochód ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych (po 13,6%). Dla każdej z tym grup odnotowano wzrost dochodów w porównaniu z 2006 r.

Wykres 26. Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w 2016 r.

Chart 26. Available income per capita in household by socio-economic groups in 2016

Wydatki gospodarstw domowych

Household expenditures

WYDATKI obejmują wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz pozostałe wydatki.

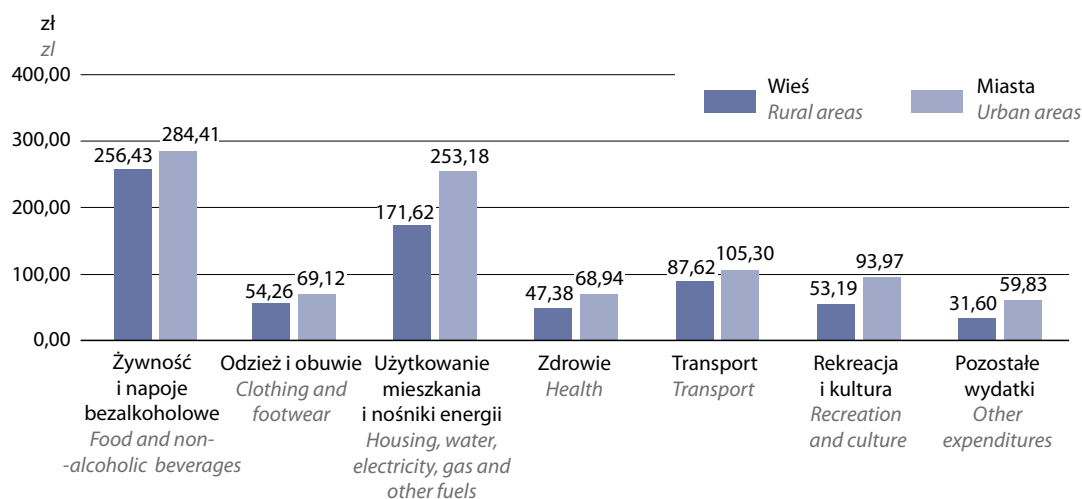
WYDATKI NA TOWARY I USŁUGI KONSUMPCYJNE przeznaczone są na zaspokojenie potrzeb gospodarstwa domowego. Obejmują wydatki na towary i usługi zakupione za gotówkę, również przy użyciu karty płatniczej lub kredytowej i na kredyt, wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego. Towary konsumpcyjne obejmują dobra nietrwałego użytkowania (np. żywność, napoje, artykuły farmaceutyczne), półtrwałego użytkowania (np. odzież, książki, zabawki) i trwałego użytkowania (np. samochody, pralki, lodówki, telewizory). Do wydatków nie zalicza się funduszu remontowego.

POZOSTAŁE WYDATKI obejmują m.in. kwoty przekazane innym gospodarstwom domowym i instytucjom niekomercyjnym, w tym dary; koszty zakwaterowania młodzieży i studentów uczących się poza domem; alimenty od osób prywatnych; niektóre podatki, np.: od nieruchomości, od spadków i darowizn, od dochodów z własności, z wynajmu i sprzedaży nieruchomości oraz straty pieniężne.

Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych jest czynnikiem wyraźnie różnicującym poziom i strukturę wydatków gospodarstw domowych. Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania odnotowano, że wydatki ponoszone na 1 osobę przez gospodarstwa domowe z obszarów wiejskich były o około 26% niższe niż gospodarstw domowych z miast i wynosiły 930 zł. Z kolei w przypadku wydatków ponoszonych przez poszczególne grupy społeczno-ekonomiczne, najwyższe miesięczne wydatki na 1 gospodarstwo domowe ponosiły gospodarstwa pracujących na własny rachunek (4 404 zł), następnie pracowników (3 670 zł) i rolników (3 491 zł). Natomiast najwyższe wydatki na 1 osobę ponoszone były w gospodarstwach pracujących na własny rachunek (1 315 zł), a najniższe w gospodarstwach domowych rolników (815 zł). Wydatki ponoszone na 1 osobę w gospodarstwach domowych rolników były o 28,0% niższe od przeciętnej dla gospodarstw domowych ogółem. W porównaniu z 2006 r. we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych odnotowano realny wzrost wydatków na 1 gospodarstwo domowe (od 38,7% w gospodarstwach domowych pracujących na własny rachunek do 49,3% w gospodarstwach domowych pracowników) i 1 osobę w gospodarstwie domowym (od 37,6% w gospodarstwach domowych pracujących na własny rachunek do 53,4% w gospodarstwach domowych pracowników).

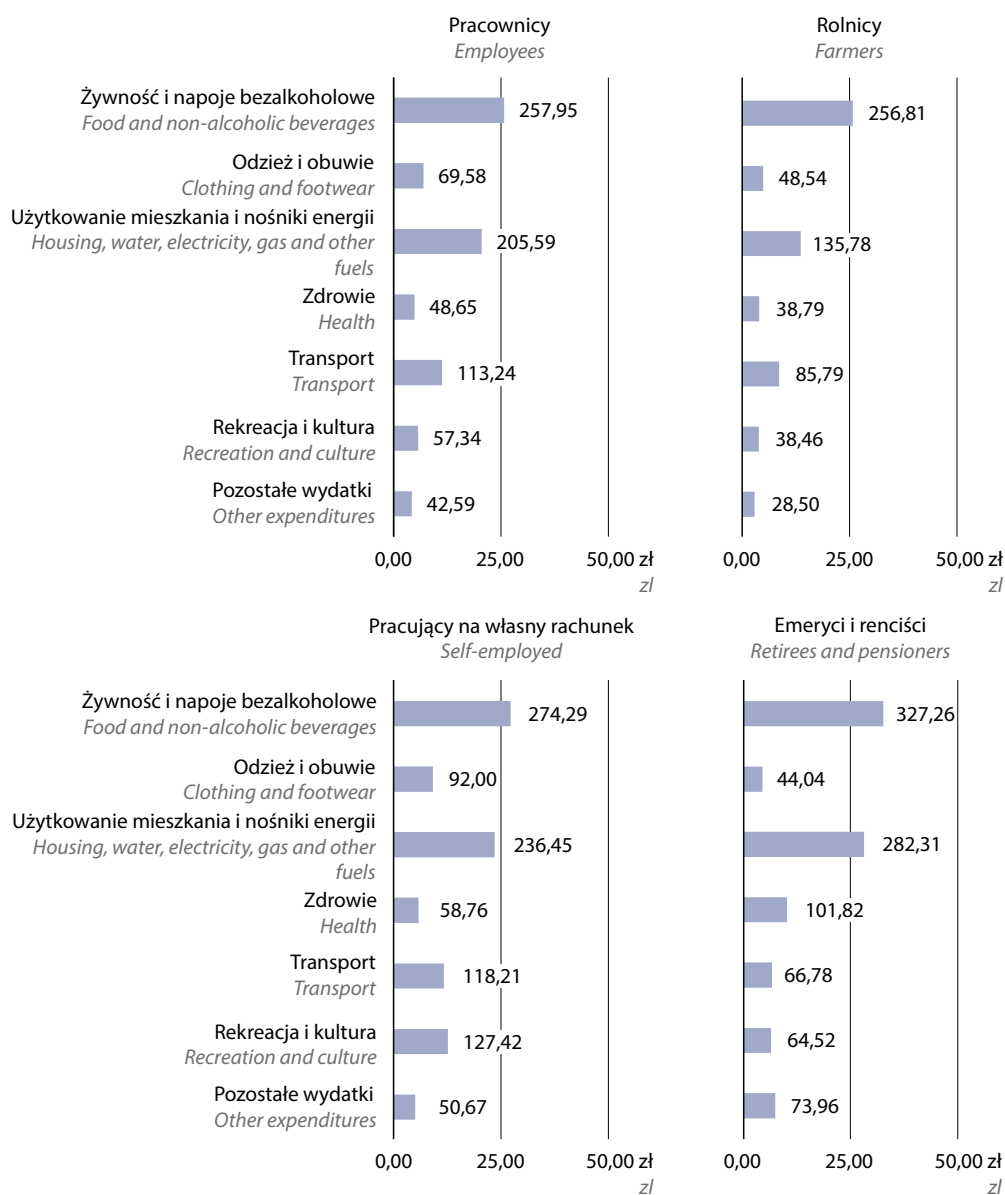
Wykres 27. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania w 2016 r.

Chart 27. Expenditures per capita in household by place of residence in 2016

Wykres 28. Wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w 2016 r.

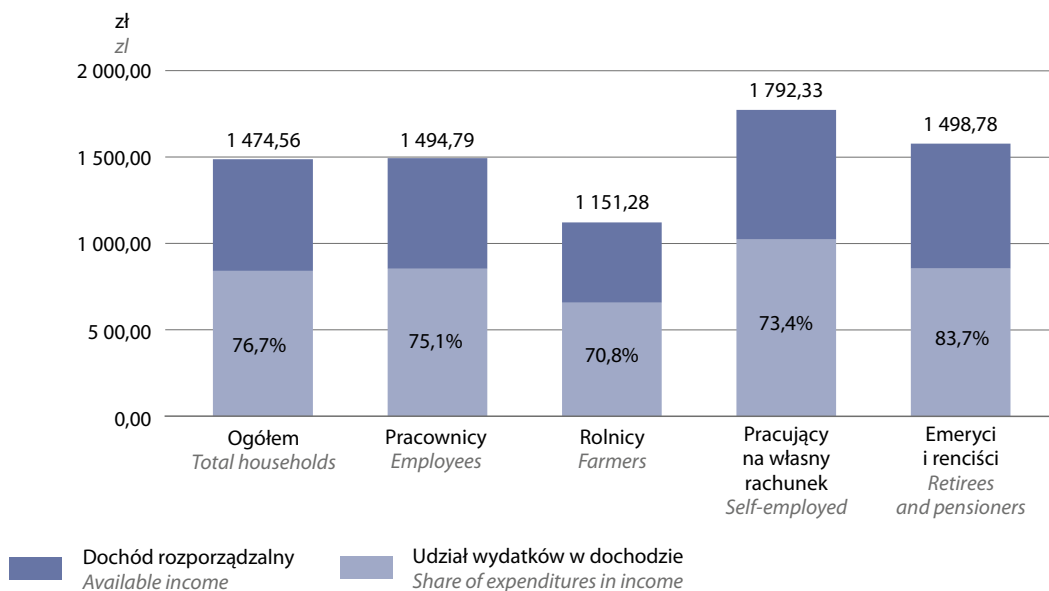
Chart 28. Expenditures per capita in household by socio-economic groups in 2016

Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w kraju w 2016 r. wynosił 76,7% i był niższy o 12,5 p.proc. w porównaniu z 2006 r. Udział ten nie wykazywał większego zróżnicowania w zależności od miejsca zamieszkania w przeciwieństwie do typu gospodarstwa domowego, gdzie wahał się od 70,8% w gospodarstwach domowych rolników do 83,7% w gospodarstwach emerytów i rencistów. W odniesieniu do 2006 r. odnotowano spadek udziału wydatków w dochodach we wszystkich typach gospodarstw domowych.

Wykres 29. Dochód rozporządzalny i wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym według grup społeczno-ekonomicznych w 2016 r.

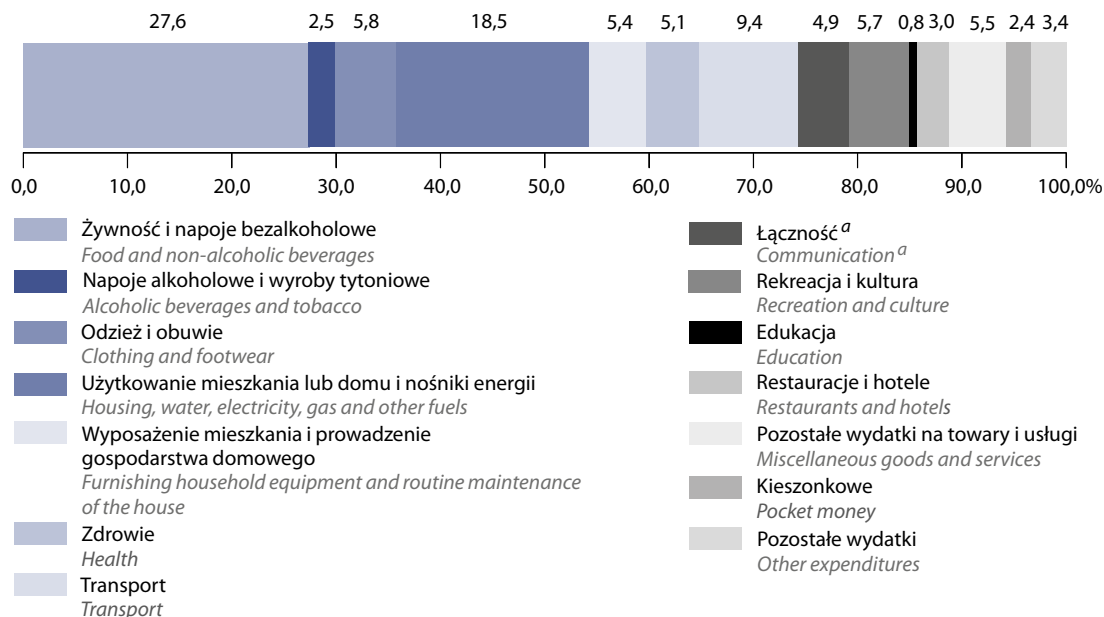
Chart 29. Available income and expenditures per capita in household by socio-economic groups in 2016

W 2016 r. na obszarach wiejskich najwyższe wydatki ponoszone były na towary i usługi konsumpcyjne – 898 zł na osobę (w miastach – 1 201 zł). W gospodarstwach domowych rolników kwota ta wyniosła 786 zł. W analizowanym okresie kwota wydatków na towary i usługi konsumpcyjne, zarówno na wsi jak i w miastach, wzrosła odpowiednio o 49,3% i 44,0%.

Spośród wydatków na towary i usługi konsumpcyjne najczęściej przeznaczano na żywność i napoje bezalkoholowe – 256 zł na osobę na wsi (w miastach – 284 zł). Dużym obciążeniem dla gospodarstw domowych były również wydatki na użytkowanie mieszkań i nośniki energii, na które gospodarstwa na wsi przeznaczały 172 zł na osobę (w miastach – 253 zł). Wysokość wydatków ponoszonych na pozostałe grupy towarów i usług konsumpcyjnych nie przekraczała 88 zł na osobę.

Wykres 30. Struktura wydatków gospodarstw domowych na obszarach wiejskich w 2016 r.
 Chart 30. Structure of households expenditures in rural areas in 2016

^a Łącznie z wydatkami na usługi internetowe.
^a Including expenditures on Internet services.

W porównaniu z 2006 r. gospodarstwa wiejskie na żywność i napoje bezalkoholowe wydawały przeciętnie o 33% więcej (w miastach o 37%), a na użytkowanie mieszkania i nośniki energii o 53% (w miastach o 50%). Na podkreślenie zasługuje fakt, że na obszarach wiejskich wystąpił duży wzrost wydatków w grupach: restauracje i hotele (ponad trzykrotny), rekreacja i kultura (o 73,0%) oraz odzież i obuwie (o 72,5%). Pomimo tego, że wydatki na restauracje i hotele oraz rekreację i kulturę tak znacznie wzrosły to nadal były one około dwukrotnie niższe niż w miastach.

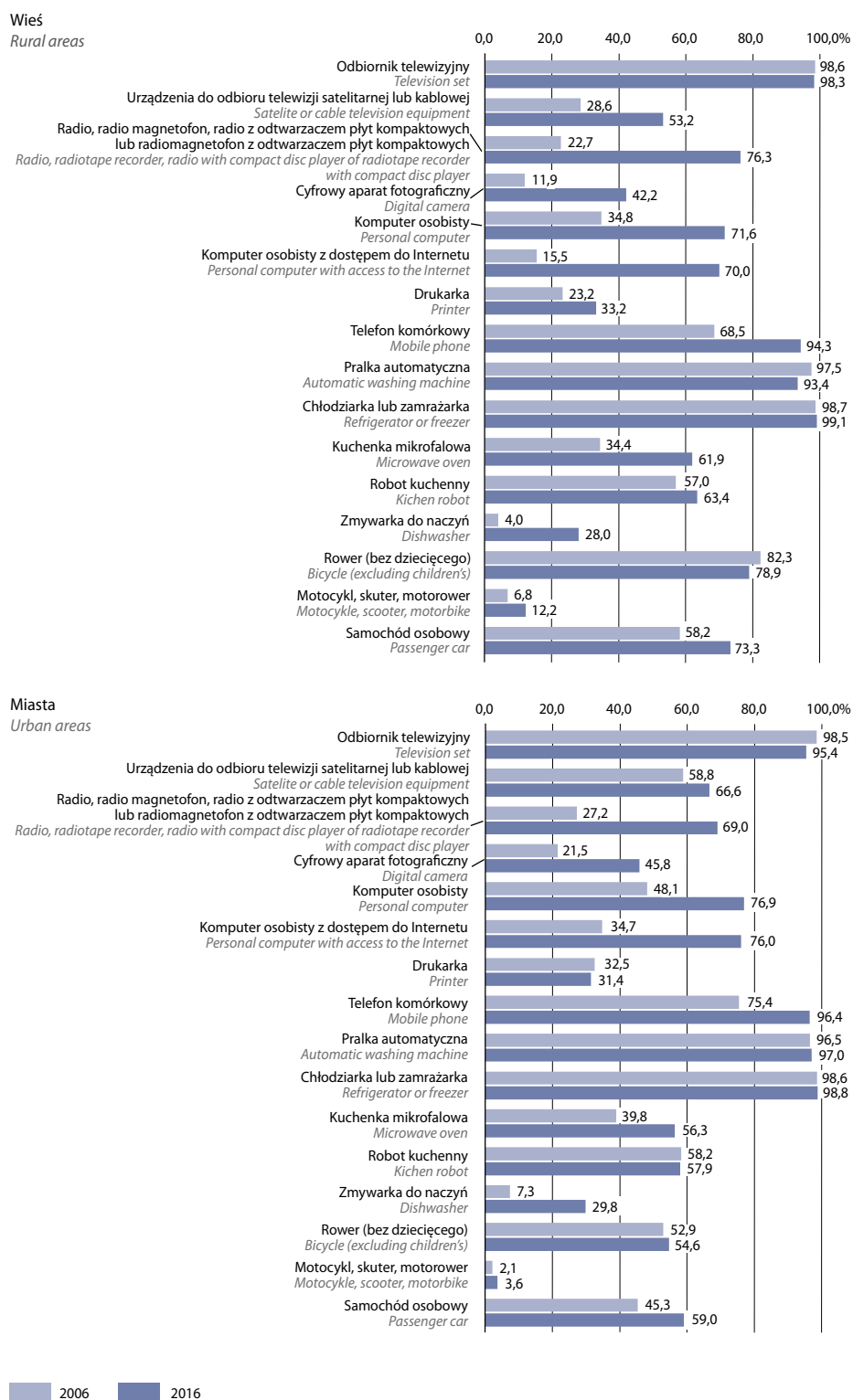
Wyposażenie gospodarstw domowych

Household equipment

Gospodarstwa domowe na obszarach wiejskich w 2016 r. były częściej niż w miastach wyposażone w odbiornik telewizyjny, radio lub radiomagnetofon, odtwarzacz DVD, drukarkę, chłodziarkę lub zamrażarkę, kuchenkę mikrofalową, robot kuchenny, rower (bez dziecięcego), motocykl, skuter, motorower i samochód osobowy. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że w porównaniu z 2006 r. odnotowano poprawę wyposażenia gospodarstw domowych w najnowocześniejsze urządzenia, a wzrost ten był większy na wsi niż w miastach – udział gospodarstw domowych mających dostęp do Internetu wzrósł o 54,5 p.proc. (w miastach o 41,3 p.proc.), posiadających cyfrowy aparat fotograficzny o 30,3 p.proc. (w miastach o 24,3 p.proc.) i komputer osobisty o 36,8 p.proc. (w miastach o 28,8 p.proc.). Mniejszy niż w 2006 r. odsetek gospodarstw domowych na wsi posiadał pralkę automatyczną, rower (bez dziecięcego) oraz odbiornik telewizyjny.

Wykres 31. Gospodarstwa domowe wyposażone w wybrane przedmioty trwałego użytkowania^a według miejsca zamieszkania w latach 2006 i 2016

Chart 31. Households furnished with selected durable goods^a by place of residence in 2006 and 2016

Zróżnicowanie sytuacji materialnej

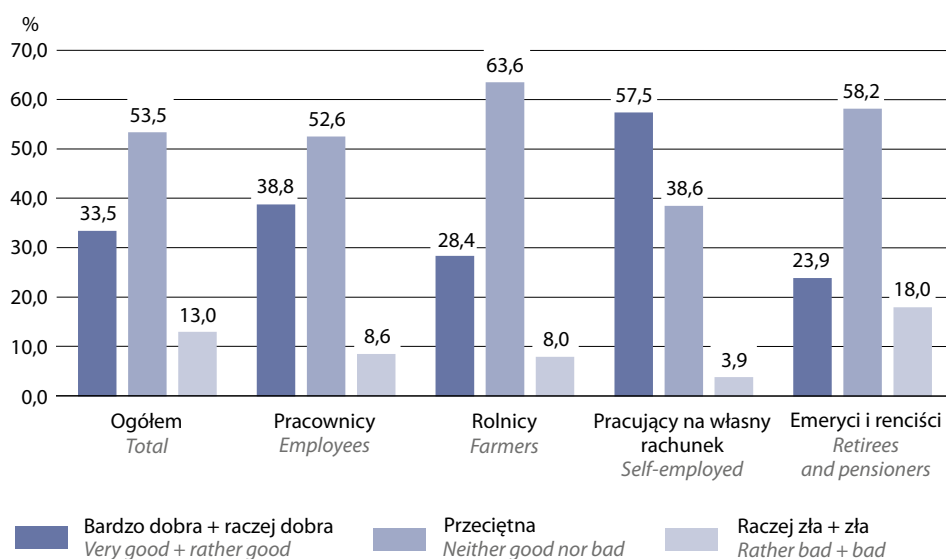
Diversification of the material situation

W 2016 r. ponad połowa badanych w kraju gospodarstw domowych oceniała swoją sytuację materialną jako przeciętną, więcej niż co trzecie gospodarstwo postrzegało ją jako raczej dobrą albo bardzo dobrą, a co dziesiąte jako raczej złą albo złą.

Najlepiej swoją sytuację materialną (bardzo dobrze lub raczej dobrze) oceniali gospodarstwa domowe pracujących na własny rachunek – 57,5% oraz gospodarstwa domowe pracowników – 38,8%. Na kolejnym miejscu znalazły się gospodarstwa domowe rolników, spośród których jako dobrą lub bardzo dobrą swoją sytuację materialną oceniało 28,4% gospodarstw domowych. Największy odsetek ocen złych lub raczej złych odnotowano wśród gospodarstw domowych emerytów i rencistów (18,0%).

Wykres 32. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych w 2016 r.

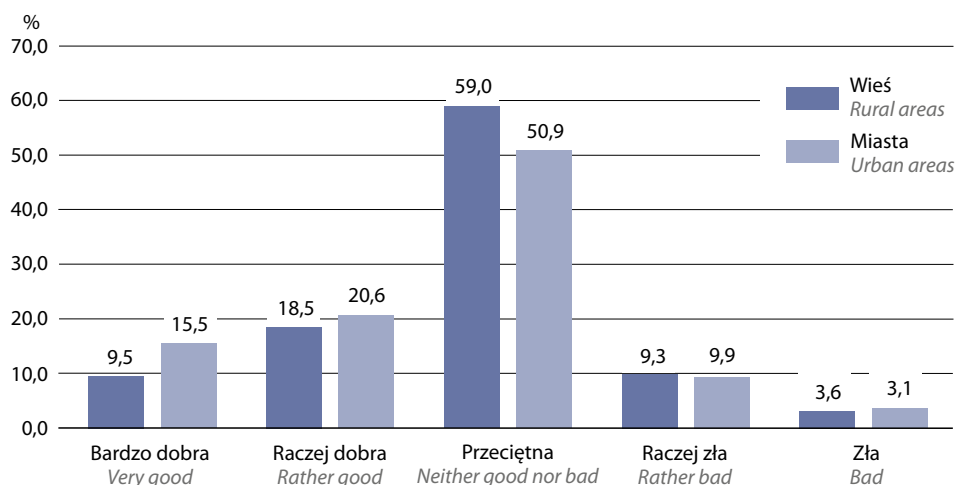
Chart 32. Subjective evaluation of the financial situation of households by socio-economic groups in 2016

Zróżnicowanie ocen zależne jest również od miejsca zamieszkania gospodarstw domowych. Gorzej swoją sytuację materialną oceniali gospodarstwa domowe mieszkające na wsi niż w miastach. Jako bardzo dobrą swoją sytuację materialną określiło – 9,5% wiejskich gospodarstw domowych, raczej dobrą – 18,5%, przeciętną – 59,0%, raczej złą – 9,9%, a złą – 3,1%.

Wykres 33. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych według miejsca zamieszkania w 2016 r.

Chart 33. Subjective evaluation of the financial situation of households by place of residence in 2016

Wskaźnikiem wykorzystywanym do pomiaru nierówności dochodowych gospodarstw domowych jest współczynnik Giniego¹. Współczynnik ten dla obszarów wiejskich w 2016 r. przyjął wartość 0,305 i był wyższy od jego średniej wartości dla miast, gdzie wynosił 0,288. Świadczy to o tym, że na wsi występuje większe zróżnicowanie dochodów niż w miastach. Należy również zauważyć, że w odniesieniu do 2006 r. zróżnicowanie to pogłębiło się, bowiem spadek wartości tego współczynnika na wsi był mniejszy niż w miastach – wyniósł 0,026 wobec 0,041.

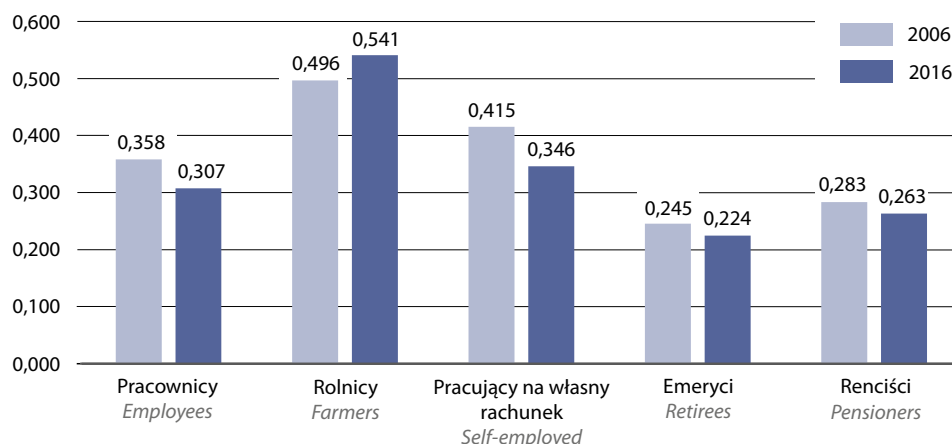
Spośród wszystkich typów gospodarstw domowych, najwyższą wartość współczynnik Giniego osiągnął w przypadku gospodarstw domowych rolników. Grupa ta jest więc najbardziej rozwarstwioną pod względem społecznym i materialnym. Co więcej, jedynie w przypadku tej grupy odnotowano wzrost jego wartości z poziomu 0,496 w 2006 r. do 0,541 w 2016 r.

¹ Jego wartość zawiera się w przedziale od 0 do 1. Im wyższa jest jego wartość tym większa jest skala nierówności danej grupy ludności, co świadczy o dużym rozwarstwieniu społecznym i materialnym wśród tej grupy. Wskaźnik ten osiągnąłby wartość zero (rozkład jednorodny), gdyby wszystkie osoby miały ten sam dochód, natomiast wartość 1, gdyby wszystkie osoby poza jedną miały dochód zerowy. We współczesnych gospodarkach waha się on od 0,250 do 0,650.

Wykres 34. Współczynnik Giniego^a według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w latach 2006 i 2016 r.

Chart 34. Gini coefficient^a by socio-economic groups of households in 2006 and 2016

^a Współczynnik liczony jest na podstawie dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym.

^a Coefficient is calculated on the base of available income per capita in household.

ZASIĘG UBÓSTWA – gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostało uznane za ubogie, jeżeli poziom jego wydatków (obejmujących także wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa. Dla wyeliminowania wpływu, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych wywiera ich skład społeczno-demograficzny, zarówno przy obliczaniu poziomu wydatków w gospodarstwach domowych, jak i ustalaniu granic ubóstwa (relatywnego oraz minimum egzystencji), zastosowano tzw. oryginalną skalę ekwiwalentności OECD. Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej, wagę 0,7 – każdej następnej osobie w tym wieku oraz wagę 0,5 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to np., że granica ubóstwa relatywnego dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z 2 osób dorosłych i 2 dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,7 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego.

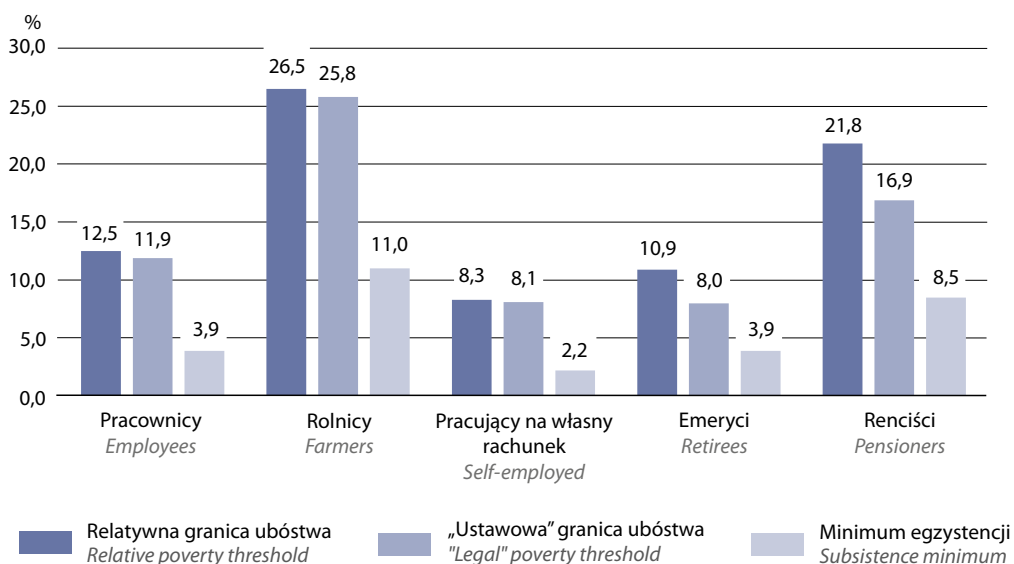
RELATYWNA GRANICA UBÓSTWA to 50% średnich miesięcznych wydatków ustalonych na poziomie wszystkich gospodarstw domowych z uwzględnieniem tzw. oryginalnej skali ekwiwalentności OECD. Granice ubóstwa szacowane są dla poszczególnych kwartałów; w IV kwartale 2010 r. relatywna granica ubóstwa wynosiła dla gospodarstw 1-osobowych 668 zł, a 4-osobowych (2 osoby dorosłe z 2 dzieci w wieku poniżej 14 lat) – 1 802 zł, w IV kwartale 2015 r. było to 734 zł dla gospodarstw 1-osobowych oraz 1 982 zł dla gospodarstw 4-osobowych, natomiast w IV kwartale 2016 r. odpowiednio: 770 zł oraz 2 080 zł. „**USTAWOWA**” GRANICA UBÓSTWA to kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 930, z późniejszymi zmianami) uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej. Od 2010 r. do III kwartału 2012 r. obowiązywały następujące kwoty progowe – 477 zł dla gospodarstw 1-osobowych oraz 351 zł na 1 osobę dla gospodarstw wieloosobowych. Od IV kwartału 2012 r. do III kwartału 2015 r. kwoty te wynosiły 542 zł dla gospodarstw 1-osobowych i 456 zł na 1 osobę dla gospodarstw wieloosobowych. Natomiast od IV kwartału 2015 r. kwoty te zostały ustalone na poziomie odpowiednio: 634 zł oraz 514 zł.

GRANICA UBÓSTWA SKRAJNEGO ustalana jest na podstawie minimum egzystencji szacowanego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego. Minimum egzystencji wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. Granice ubóstwa szacowane są dla poszczególnych kwartałów; w IV kwartale 2010 r. granica ubóstwa skrajnego wyniosła dla gospodarstw 1-osobowych 466 zł, 4-osobowych (2 osoby dorosłe z 2 dzieci w wieku poniżej 14 lat) – 1 257 zł, w IV kwartale 2015 r. było to 545 zł dla gospodarstw 1-osobowych oraz 1 472 zł dla gospodarstw 4-osobowych, natomiast w IV kwartale 2016 r. odpowiednio: 550 zł oraz 1 486 zł.

Zasięg ubóstwa w Polsce jest wyraźnie zróżnicowany w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej gospodarstwa domowego, jak i miejsca zamieszkania. W 2016 r., podobnie jak w 2007 r., zasięg ubóstwa na wsi był zdecydowanie większy niż w miastach. Poniżej ustawowej granicy ubóstwa egzystowało na obszarach wiejskich 19,7% osób w gospodarstwach domowych (w miastach – 8,2%), poniżej relatywnej granicy ubóstwa – 20,8% (w miastach – 9,5%), zaś poniżej granicy ubóstwa skrajnego – 8,0% (w miastach – 2,9%). W odniesieniu do 2007 r. zmniejszył się odsetek ludności żyjącej poniżej ustawowej granicy ubóstwa o 2,2 p.proc., relatywnej granicy ubóstwa o 4,7 p.proc., a odsetek osób o wydatkach poniżej minimum egzystencji o 2,5 p.proc. W przypadku grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych odnotowano, że w grupie gospodarstw domowych rolników wystąpił największy odsetek gospodarstw zagrożonych każdym z trzech rodzajów ubóstwa.

Wykres 35. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w 2016 r.

Chart 35. At-risk-of-poverty rates by socio-economic groups of households in 2016

Rozdział 3

Chapter 3

Rolnictwo

Agriculture

Ważnym sektorem polskiej gospodarki jest rolnictwo. Jako podstawowa funkcja gospodarcza na obszarach wiejskich określa możliwości ich rozwoju społecznego i ekonomicznego, daje zatrudnienie dużej grupie mieszkańców wsi oraz kształtuje strukturę przestrzenną terenów wiejskich.

Funkcjonujące w Polsce gospodarstwa rolne zajmując ponad połowę ogólnej powierzchni kraju, wyznaczają główne kierunki użytkowania ziemi oraz kształtują środowisko naturalne i krajobraz Polski. Jednocześnie obserwowana jest w ostatnich latach modernizacja i specjalizacja produkcji rolnej, m.in. dzięki środkom z Unii Europejskiej. Przynosi ona coraz większe korzyści ekonomiczne dla ich użytkowników i przyczynia się do poprawy warunków życia ludności. Duża część polskiego rolnictwa jednak nadal ma charakter tradycyjny. Tym samym sytuacja gospodarstw rolnych w Polsce jest znacznie zróżnicowana. Obok wysoko wyspecjalizowanych gospodarstw rolnych funkcjonują małe gospodarstwa rolne prowadzące produkcję ekstensywną.

Wartość dodana brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie

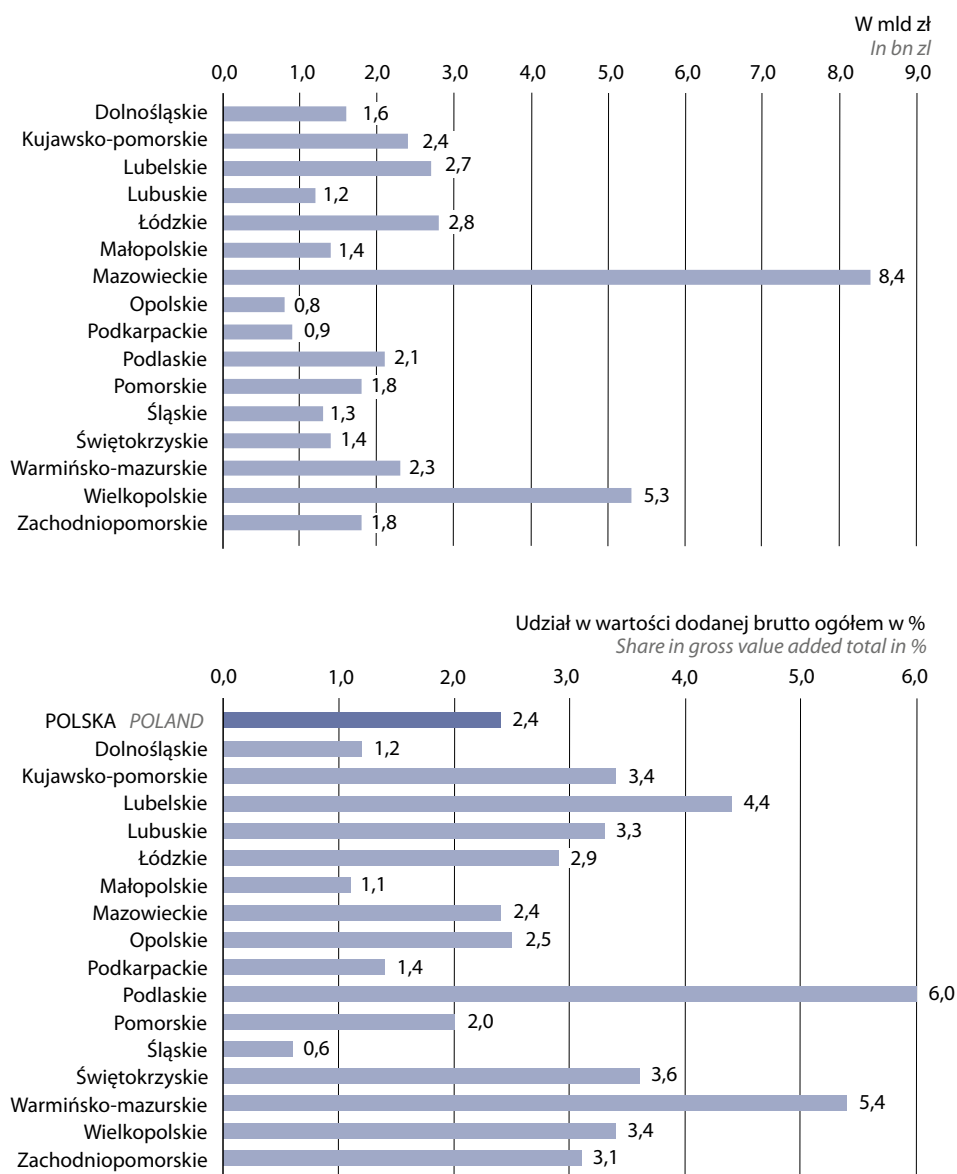
Gross value added in agriculture, forester and fishing

WARTOŚĆ DODANA BRUTTO mierzy wartość nowo wytworzoną w wyniku działalności produkcyjnej krajowych jednostek instytucjonalnych. Wartość dodana brutto stanowi różnicę między produkcją globalną a zużyciem pośrednim, jest wyrażona w cenach bazowych.

Udział wartości dodanej brutto rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w ogólnej wartości dodanej brutto (w cenach bieżących) w 2015 r. wyniósł 2,4% (38,2 mld zł) i był o 0,3 p.proc. mniejszy w porównaniu z 2009 r. W poszczególnych województwach udział tej sekcji był zróżnicowany i kształtował się od 0,6% w województwie śląskim do 6,0% w województwie podlaskim. Wysokie wartości przyjął on również w województwach warmińsko-mazurskim i lubelskim. Z kolei najniższe wartości nie przekraczające 2%, oprócz województwa śląskiego, osiągnął on także w województwach: małopolskim, dolnośląskim i podkarpackim. W relacji do 2009 r., w większości województw nastąpił spadek udziału rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w generowaniu wartości dodanej brutto regionu. Wyjątek stanowiły tu województwa lubuskie i pomorskie, gdzie zanotowano wzrost udziału tej sekcji w ogólnej wartości dodanej brutto regionu, a w województwie warmińsko-mazurskim wartość udziału pozostała bez zmian. W 2015 r. w skali kraju największą wartość dodaną brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie generowały województwa mazowieckie i wielkopolskie. Łącznie wytworzyły one 35,8% krajowej wartości dodanej brutto. Natomiast najmniejsza wartość wytworzona została w województwach opolskim i podkarpackim (4,4%).

Wykres 36. Wartość dodana brutto w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2015 r. (ceny bieżące)

Chart 36. Gross value added in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2015 (current prices)

Nakłady inwestycyjne w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie

Investment outlays in agriculture, forester and fishing

NAKLĄDY INWESTYCYJNE są to nakłady finansowe lub rzeczowe, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie (przebudowa, rozbudowa, rekonstrukcja lub modernizacja) istniejących obiektów majątku trwałego, a także nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji. Nakłady inwestycyjne dzielą się na nakłady na środki trwałe oraz pozostałe nakłady.

NAKLĄDY NA ŚRODKI TRWAŁE są to nakłady na:

- 1) budynki i budowle (obejmują budynki i lokale oraz obiekty inżynierii lądowej i wodnej), w tym m.in. roboty budowlano-montażowe, dokumentacje projektowo-kosztorysowe;
- 2) maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia (łącznie z przyrządami, ruchomościami i wyposażeniem);
- 3) środki transportu;
- 4) inne, tj.: melioracje szczegółowe, udoskonalenia gruntów, inwentarz żywy (stado podstawowe) i zasadzenia wieloletnie, a ponadto odsetki od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji (z wyjątkiem odsetek nieuwzględnionych w wartości nakładów na środki trwałe przez podmioty stosujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości – MSR, wprowadzone od 1 I 2005 r.).

POZOSTAŁE NAKLĄDY są to nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji oraz inne koszty związane z realizacją inwestycji. Nakłady te nie zwiększają wartości środków trwałych.

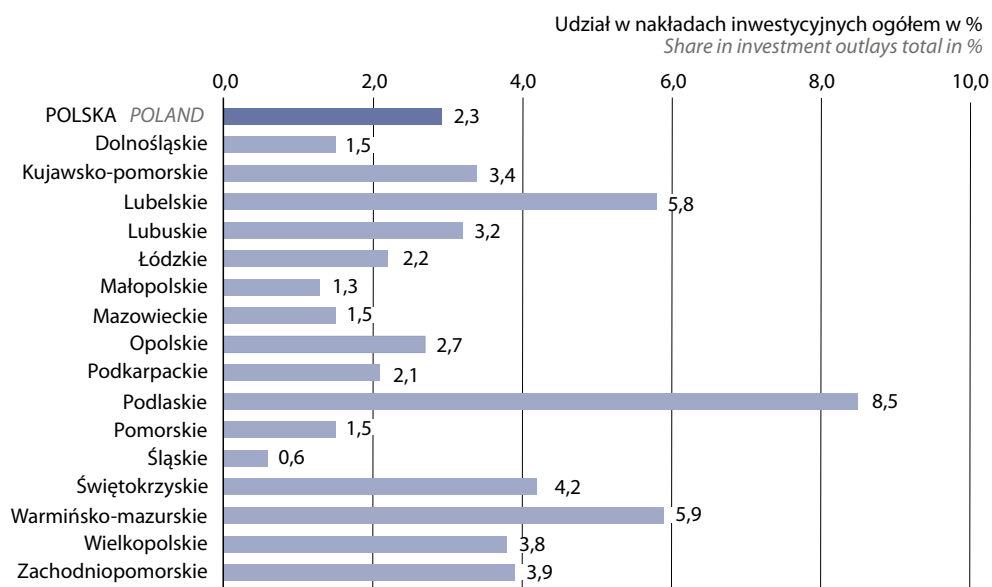
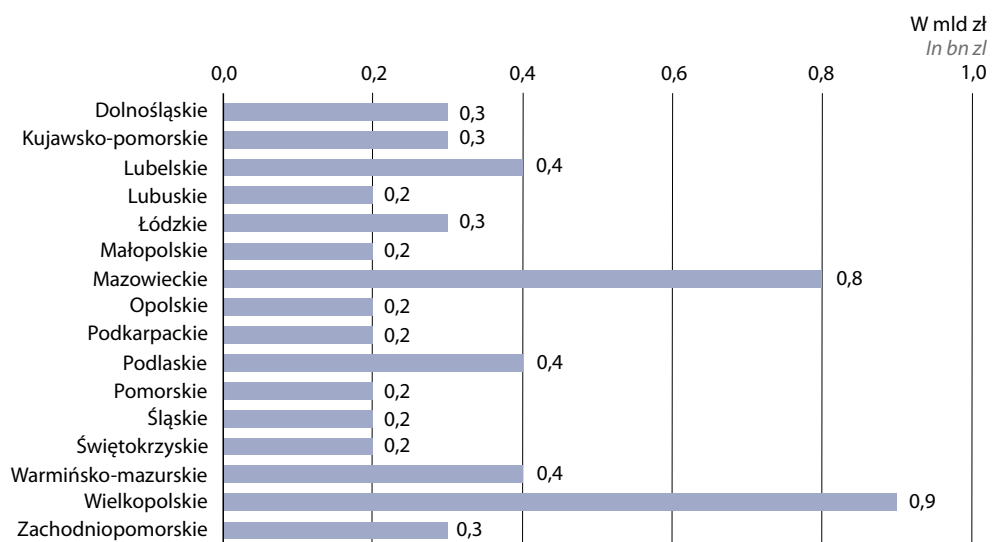
Wartość nakładów inwestycyjnych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w gospodarce narodowej (w cenach bieżących) w 2016 r. wyniosła 5,7 mld zł i stanowiła 2,3% ogółu nakładów inwestycyjnych w kraju. Ich wartość w porównaniu z 2009 r. wzrosła prawie o 40%, natomiast udział o 0,4 p.proc. W układzie województw udział nakładów inwestycyjnych² w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w ogólnej wartości nakładów inwestycyjnych w regionie w 2016 r. wahał się od 0,6% w województwie śląskim do 8,5% w województwie podlaskim. Na tle kraju wyróżniały się ponadto województwa: warmińsko-mazurskie, lubelskie i świętokrzyskie, w których ich odsetek wynosił powyżej 4%. W porównaniu z 2009 r. udział nakładów inwestycyjnych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie wzrósł w 8 województwach, spadek miał miejsce w województwach: mazowieckim (o 11,1 p.proc.), podkarpackim (o 1,4 p.proc.), łódzkim (o 1,0 p.proc.), pomorskim (o 0,7 p.proc.), małopolskim (o 0,5 p.proc.), śląskim (o 0,4 p.proc.), dolnośląskim (o 0,2 p.proc.), a w opolskim pozostał bez zmian.

Najwyższe nakłady inwestycyjne w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w 2016 r. zostały poniesione w województwach wielkopolskim i mazowieckim (30,3% ogółu nakładów inwestycyjnych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w kraju).

² Podziału dokonano na podstawie faktycznej lokalizacji inwestycji.

Wykres 37. Nakłady inwestycyjne^a w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2016 r. (ceny bieżące)

Chart 37. Investment outlays^a in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2016 (current prices)

^a Podziału dokonano na podstawie faktycznej lokalizacji inwestycji.

^a The division was made on the basis of the actual location of the investment.

Wartość brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie

Gross value of fixed assets in agriculture, forester and fishing

Do ŚRODKÓW TRWAŁYCH zalicza się kompletne i nadające się do użytku składniki majątkowe o przewidywanym okresie używania dłuższym niż rok, w tym również: drogi publiczne, ulice i place łącznie z pobocznymi i podbudową, uzbrojenie terenu, zasadzenia wieloletnie, melioracje, budowle wodne, grunty, inwentarz żywy (stado podstawowe) oraz od 1 I 2002 r. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego i spółdzielcze prawo do lokalu niemieszkalnego (użytkowego).

Dane o środkach trwałych nie obejmują wartości gruntów, uznanych od 1 I 1991 r. za środki trwałe, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 12 XII 1990 r. (Dz. U. Nr 90, poz. 529) oraz prawa użytkowania wieczystego gruntu, uznawanego od 1 I 2002 r. za środki trwałe zgodnie z ustawą o rachunkowości z dnia 29 IX 1994 r. (tekst jednolity Dz. U. 2016, poz. 1047, z późniejszymi zmianami). WARTOŚĆ BRUTTO ŚRODKÓW TRWAŁYCH jest to wartość równa nakładom poniesionym na ich zakup lub wytworzenie, bez potrącenia wartości zużycia (umorzenia).

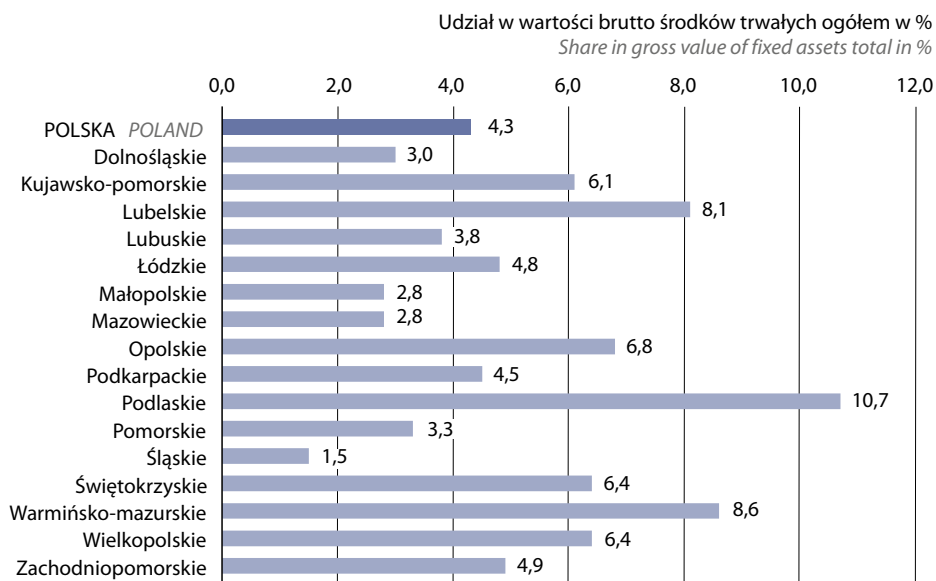
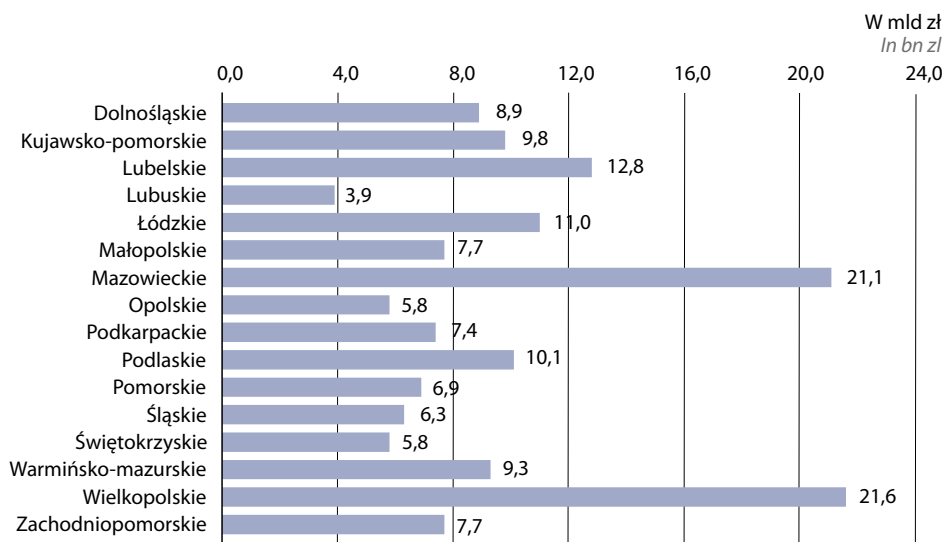
Według stanu w dniu 31 XII 2016 r. wartość brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w gospodarce narodowej (w bieżących cenach ewidencyjnych) wynosiła 156,1 mld zł i stanowiła 4,3% ogólnej wartości brutto środków trwałych³. W porównaniu z 2009 r. było to o 1,2 p.proc. mniej. Ponad 27% z ich ogólnej wartości w 2016 r. przypadało na 2 województwa tj. wielkopolskie i mazowieckie.

Udział wartości brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w ogólnej wartości brutto środków trwałych najwyższy był w województwie podlaskim – 10,7%, a najniższy w województwie śląskim (1,5%). W 10 województwach w relacji do 2009 r. miał miejsce spadek udziału wartości brutto środków trwałych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie, a wzrost wystąpił w województwach: lubelskim (o 4,3 p.proc.), kujawsko-pomorskim (o 2,8 p.proc.), podlaskim (o 2,6 p.proc.), wielkopolskim (o 2,1 p.proc.), lubuskim (o 2,0 p.proc.) i warmińsko-mazurskim (o 0,1 p.proc.).

³ Podziału środków trwałych według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007) w układzie województw dokonano zgodnie z siedzibą jednostki lokalnej rodzaju działalności.

Wykres 38. Wartość brutto środków trwałych^a w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie według województw w 2016 r. (bieżące ceny ewidencyjne)

Chart 38. Gross value of fixed assets^a in agriculture, forestry and fishing by voivodships in 2016 (current book-keeping prices)

^a Podziału dokonano zgodnie z siedzibą jednostki lokalnej rodzaju działalności.
^a The division was made according to the abode of local kind-of-activity unit.

Użytkowanie gruntów

Land use

Od 2010 r. prezentowane są nowe lub zmienione kategorie użytków rolnych dostosowane definicyjnie do wymogów Eurostatu, które nie są w pełni porównywalne z danymi za lata poprzednie.

POWIERZCHNIA UŻYTKÓW ROLNYCH obejmuje powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej i użytków rolnych pozostałych.

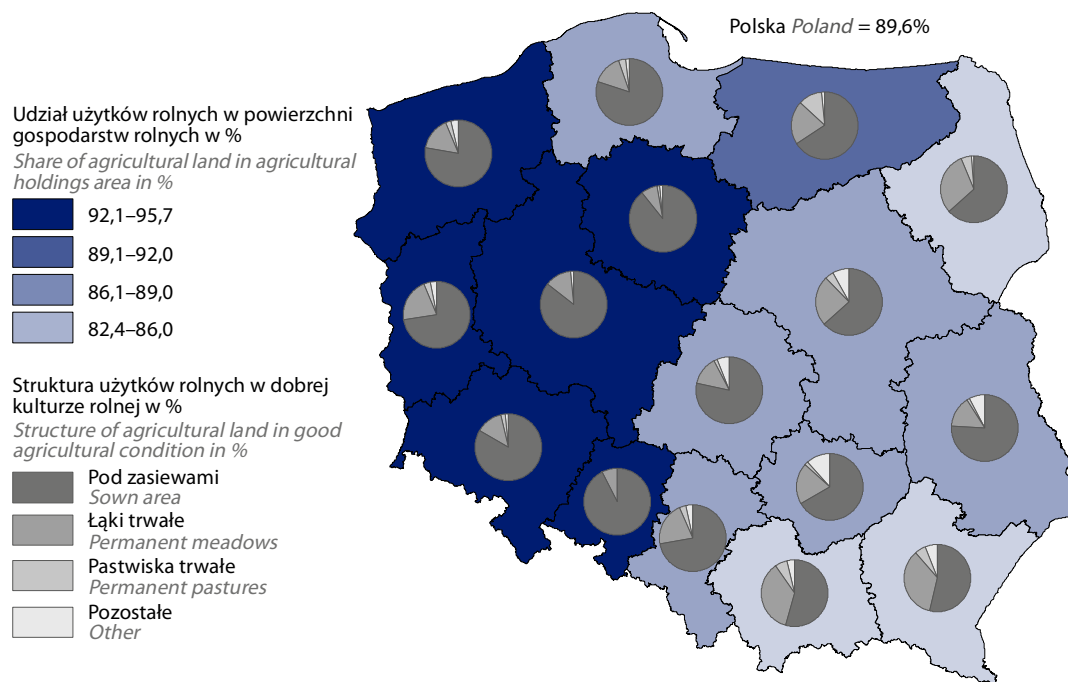
UŻYTKI ROLNE W DOBREJ KULTURZE ROLNEJ – utrzymywane zgodnie z normami spełniającymi wymogi ustawy z dnia 5 II 2015 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (tekst jednolity Dz. U. 2015 poz. 1551) – prezentuje się w podziale na: powierzchnię pod zasiewami, grunty ugorowane, uprawy trwałe (w tym sady), ogrody przydomowe, łąki trwałe i pastwiska trwałe.

UŻYTKI ROLNE POZOSTAŁE to użytki rolne nieużytkowane i nieutrzymywane w dobrej kulturze rolnej.

W 2016 r. powierzchnia gospodarstw rolnych zajmowała 16,2 mln ha, tj. 55,8% powierzchni obszarów wiejskich. W strukturze powierzchni gospodarstw rolnych 89,6% (14,5 mln ha) stanowiły użytki rolne, 5,8% lasy i grunty leśne (944,0 tys. ha), a 4,6% (748,9 tys. ha) pozostałe grunty. Powierzchnia użytków rolnych w dobrej kulturze wynosiła 14,4 mln ha i stanowiła 99,1% ogólnej powierzchni użytków rolnych.

Mapa 10. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych według województw w 2016 r. Stan w czerwcu

Map 10. Land use in agricultural holdings by voivodships in 2016 As of June

W układzie terytorialnym udział użytków rolnych wahał się od 82,4% w województwie małopolskim do 95,7% w województwie opolskim. Ponad 90% ich udziałem wyróżniały się również województwa: zachodniopomorskie, dolnośląskie, lubuskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie i warmińsko-mazurskie. Z kolei największym udziałem lasów i gruntów leśnych w powierzchni gospodarstw rolnych charakteryzowały się województwa małopolskie (11,5%) i podlaskie (10,4%), a pozostałych gruntów – województwa podkarpackie (6,4%) i małopolskie (6,1%).

W powierzchni użytków rolnych największy areal zajmowały grunty pod zasiewami, które w 2016 r. stanowiły 73,2% (10,6 mln ha). Trwałe użytki zielone, tj. łąki i pastwiska trwałe, obejmowały powierzchnię 3,2 mln ha – 21,8% powierzchni użytków rolnych, a uprawy trwałe i pozostałe grunty 531,1 tys. ha – 3,7%. Analogicznie jak w przypadku użytków rolnych, największym udziałem gruntów pod zasiewami wyróżniło się województwo opolskie (90,9%), w którym jednocześnie wystąpił najmniejszy udział trwałych użytków zielonych – 8,1%. Z kolei województwo podkarpackie charakteryzowało się najmniejszym udziałem gruntów pod zasiewami – 52,4%. Największym udziałem trwałych użytków zielonych wyróżniło się województwo małopolskie – 40,9%. Dużym udziałem łąk i pastwisk trwałych cechowały się także województwa: podkarpackie (39,1%), podlaskie (35,3%) i warmińsko-mazurskie (32,4%).

Około 44% (6,4 mln ha) ogólnej powierzchni użytków rolnych było zmeliorowanych. W strukturze zmeliorowanych użytków rolnych 72,1% stanowiły grunty orne, a pozostałe 27,9% łąki i pastwiska trwałe. Udział zmeliorowanych użytków rolnych był znacznie zróżnicowany przestrzennie i wahał się od 21,9% w województwie lubelskim do 62,4% w województwie warmińsko-mazurskim. Wysokim, ponad 50% udziałem zmeliorowanych użytków rolnych wyróżniały się również województwa: śląskie (57,8%), wielkopolskie (56,1%) i pomorskie (55,5%).

Z kolei powierzchnia nawadnianych użytków rolnych w 2016 r. wynosiła 73,2 tys. ha – 0,5% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Największy areal użytków rolnych nawadniany był w województwach: wielkopolskim (21,7 tys. ha), podlaskim (13,9 tys. ha) i mazowieckim (12,6 tys. ha), co łącznie stanowiło 66,0% ogólnej powierzchni nawadnianych użytków rolnych w kraju. W województwach: małopolskim, śląskim i świętokrzyskim w 2016 r. nie nawadniano użytków rolnych.

Od początku swojej działalności, tj. od 1992 r., Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa (dawniej Agencja Nieruchomości Rolnych) do Zasobu przejęła 4,7 mln ha, z tego 3,4 mln ha rozdysponowała trwałe. W Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa (ZWRSP) na koniec 2016 r. pozostawało prawie 1,4 mln ha, w tym ponad 1,0 mln ha było w dzierżawie, a 235,2 tys. ha czekało na rozdysponowanie.

Zdecydowana większość gruntów przejętych do ZWRSP – 3,8 mln ha (80%) – pochodziła ze zlikwidowanych państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej. Z uwagi na to przeważająca powierzchnia gruntów przejętych do Zasobu (65,0%, czyli 3,1 mln ha), głównie za sprawą uwarunkowań lokalizacyjnych byłych ppgr, obejmowała tereny województw zachodniej i północnej Polski: zachodniopomorskiego, warmińsko-mazurskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego i pomorskiego.

Ceny ziemi zarówno w obrocie prywatnym, jak i z Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa od lat wykazują tendencję wzrostową. W 2016 r. ceny gruntów ornych w obrocie prywatnym kształtowały się średnio na poziomie 39,7 tys. zł za 1 ha i były ponad czterokrotnie wyższe niż w 2006 r. Za 1 ha dobrych (pszenno-buraczanych) gruntów ornych płacono średnio 52,0 tys. zł, średnich (żytnio-ziemniaczanych) – 40,3 tys. zł, a słabych (piaszczystych) – 27,8 tys. zł. Najwyższe ceny gruntów ornych za ha w obrocie prywatnym w 2016 r. zanotowano w województwach wielkopolskim (54,1 tys. zł za 1 ha) i kujawsko-pomorskim (53,9 tys. zł).

Średnia cena gruntów rolnych z Zasobu WRSP w 2016 r. wyniosła 32,3 tys. zł za 1 ha. Za 1 ha najwięcej płacono w województwach: śląskim – 51,3 tys. zł, łódzkim – 46,8 tys. zł i wielkopolskim – 45,7 tys. zł, a najmniej w województwach lubelskim – 17,7 tys. zł i podlaskim – 19,8 tys. zł. Najwyższą średnią cenę sprzedaży w 2016 r. odnotowano dla grupy obszarowej 100–299 ha – 36,7 tys. zł za 1 ha gruntów, a najniższą – dla grupy obszarowej 2–10 ha – 23,2 tys. zł za 1 ha.

Gospodarstwa rolne

Agricultural holdings

W związku z wprowadzeniem od 2010 r. stopniowych zmian metodologii badań rolniczych, mających na celu dostosowanie do standardów unijnych oraz uwzględnienie przemian dokonujących się w polskim rolnictwie, a także szersze wykorzystanie źródeł administracyjnych ZMIANIE ULEGŁA DEFINICJA GOSPODARSTWA ROLNEGO. Zgodnie z obowiązującą definicją gospodarstwa rolne nie obejmują posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy użytków rolnych o powierzchni poniżej 1 ha prowadzących działalność rolniczą o małej skali. Konsekwencją zmiany definicji jest zmniejszenie liczby gospodarstw rolnych oraz ogólnej powierzchni gospodarstw, powierzchni użytków rolnych ogółem i użytków rolnych pozostałych. Zmianie ulegają również wartości wskaźników, do których wyliczenia wykorzystywane są powyżej wymienione dane. GOSPODARSTWO ROLNE to jednostka wyodrębniona pod względem technicznym i ekonomicznym, posiadająca odrębne kierownictwo (użytkownik lub zarządzający) i prowadząca działalność rolniczą.

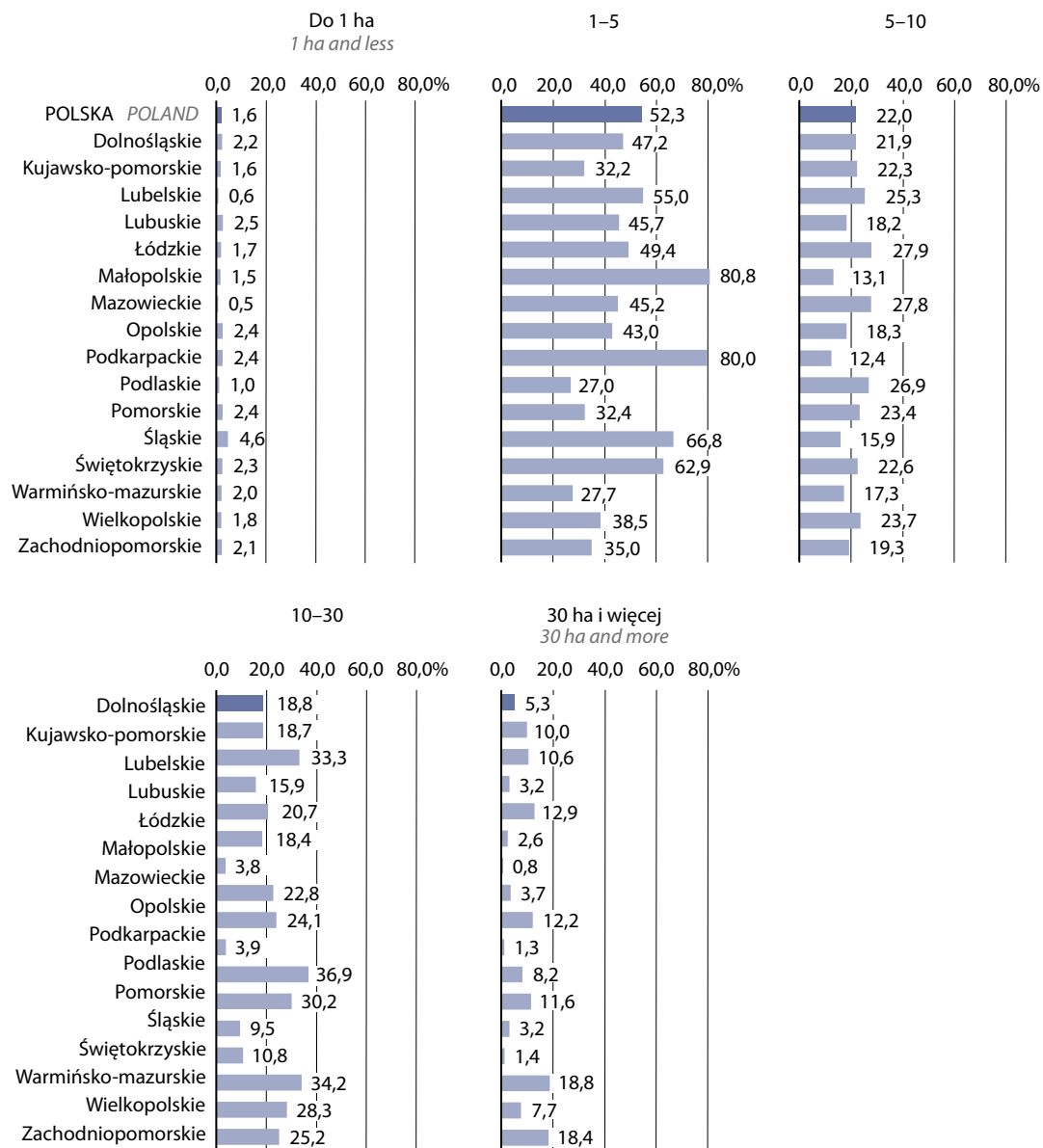
W 2016 r. ogólna liczba gospodarstw rolnych w Polsce wynosiła 1,4 mln. W ich strukturze najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych 1–5 ha – co drugie gospodarstwo rolne miało taką powierzchnię. Duże udziały posiadały również gospodarstwa o powierzchni 5–10 ha (22,0%) oraz o powierzchni 10–30 ha (18,8%). Z kolei udział gospodarstw najmniejszych, tj., o powierzchni do 1 ha wynosił 1,6%, a największych o powierzchni powyżej 30 ha – 5,3%.

W układzie województw w 2016 r. największy udział gospodarstw o powierzchni użytków rolnych do 1 ha odnotowano w województwie śląskim (4,6%). Gospodarstwa rolne z przedziału 1–5 ha największy odsetek stanowiły w województwach małopolskim (80,9%) i podkarpackim (80,0%). Z kolei największy udział gospodarstw rolnych z przedziału 5–10 ha odnotowano w województwach łódzkim (27,9%) i mazowieckim (27,8%), a z przedziału 10–30 ha w województwach: podlaskim, warmińsko-mazurskim, kujawsko-pomorskim i pomorskim. Gospodarstwa o powierzchni powyżej 30 ha największy odsetek stanowiły w województwach warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim.

Wykres 39. Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i województw w 2016 r.

Stan w czerwcu

Chart 39. Structure of agricultural holdings by area groups of agricultural land and voivodships in 2016 As of June

GOSPODARSTWO EKOLOGICZNE – gospodarstwo stosujące ekologiczne metody produkcji rolniczej, które posiada certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przestawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).

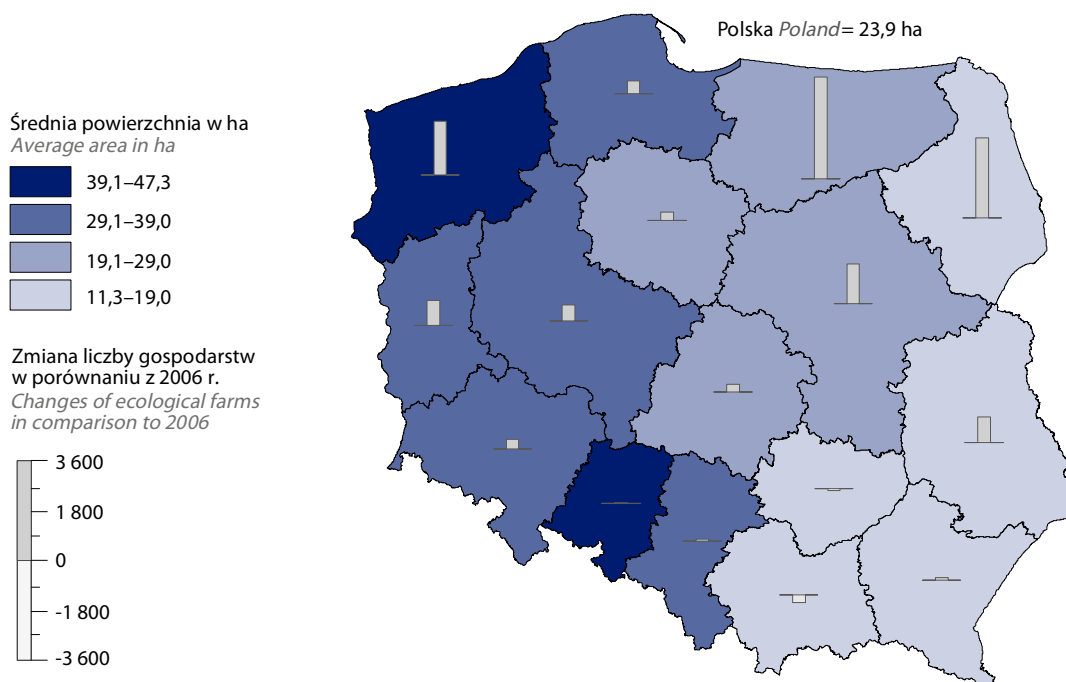
Dane o atestowanych gospodarstwach ekologicznych zostały opracowane na podstawie wykazów producentów przekazanych przez upoważnione jednostki certyfikujące Głównemu Inspektorowi Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, zgodnie z art. 9 pkt 2 ustawy z dnia 25 VI 2009 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 116, poz. 975).

Obserwowane w ostatnich latach duże zainteresowanie produkcją ekologiczną sprawiło, że liczba gospodarstw ekologicznych w porównaniu z 2006 r. wzrosła ponad dwukrotnie, w efekcie czego w 2016 r. w Polsce funkcjonowało 22,4 tys. gospodarstw ekologicznych. Spośród nich 78,8% (17,7 tys.) posiadało certyfikat, a pozostałe 4,7 tys. znajdowało się w trakcie przestawiania na produkcję ekologiczną. Gospodarstwa ekologiczne w 2016 r. zajmowały powierzchnię 536,6 tys. ha, tj. ponad dwukrotnie większą niż w 2006 r. Średnia powierzchnia jednego gospodarstwa ekologicznego wynosiła 23,9 ha i była o 0,9 ha mniejsza w stosunku do 2006 r.

W układzie województw najczęściej gospodarstw ekologicznych zlokalizowanych było w województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim – łącznie 33,8% gospodarstw ekologicznych w kraju. Prawie we wszystkich województwach w porównaniu z 2006 r. nastąpił wzrost ich liczby. Wyjątek stanowiły województwa małopolskie i świętokrzyskie, w których odnotowano ich spadek. Gospodarstwa ekologiczne o największej średniej powierzchni występowały w województwach opolskim (47,3 ha) i zachodniopomorskie (39,1 ha), a najmniejsze w województwach małopolskim (11,3 ha) i podkarpackim (12,4 ha).

Mapa 11. Ekologiczne gospodarstwa rolne według województw w 2016 r.

Map 11. Ecological farms by voivodships in 2016

Powierzchnia zasiewów

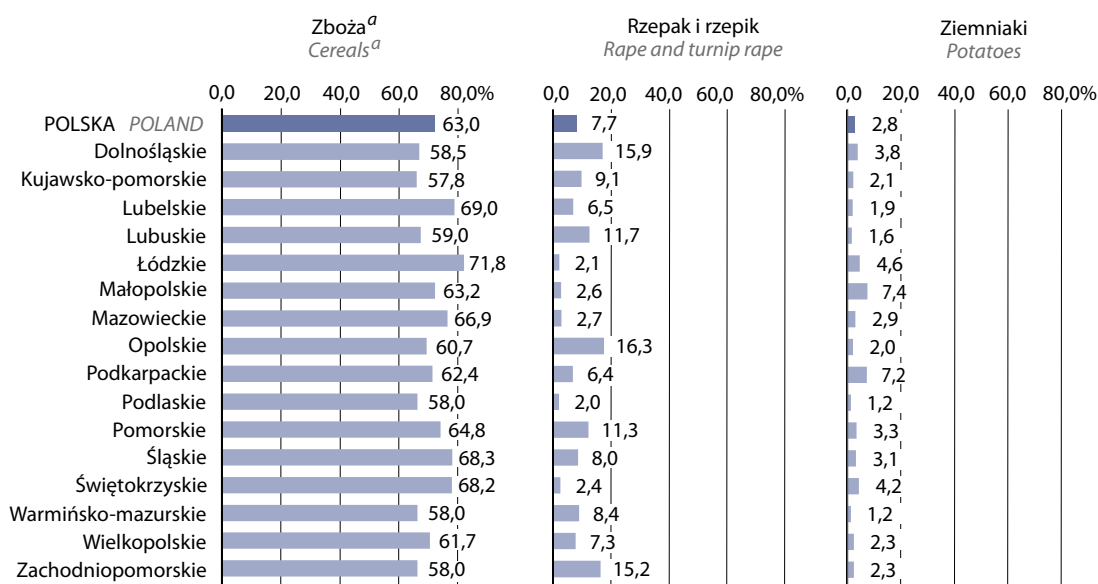
Sown area

Powierzchnia zasiewów głównych ziemiopłodów rolnych w 2016 r. wynosiła 10,6 mln ha i stanowiła prawie dwie trzecie ogólnej powierzchni użytków rolnych. W strukturze zasiewów przeważały zboża podstawowe z mieszankami, które zajmowały 6,7 mln ha, tj. 63,0% powierzchni zasiewów. Powierzchnia upraw rzepaku i rzepiku obejmowała 7,7% (822,6 tys. ha) powierzchni zasiewów, ziemniaków – 2,8% (300,7 tys. ha), buraków cukrowych – 1,9% (203,4 tys. ha), a warzyw gruntowych – 1,8% (190,4 tys. ha).

Wśród województw, najwyższym udziałem zasiewów zbóż w ogólnej powierzchni zasiewów w regionie charakteryzowały się województwa: łódzkie (71,8%), lubelskie (69,0%), śląskie (68,3%) i świętokrzyskie (68,2%). Uprawy rzepaku i rzepiku w strukturze zasiewów poszczególnych województw największy odsetek stanowiły w województwach: opolskim (16,3%), dolnośląskim (15,9%) i zachodniopomorskim (15,2%), a ziemniaków w województwach małopolskim (7,4%) i podkarpackim (7,2%). Z kolei powierzchnia zasiewów buraków cukrowych największe udziały posiadała w województwach: kujawsko-pomorskim (4,7%), lubelskim (3,3%) i opolskim (3,2%), natomiast warzyw gruntowych w województwach małopolskim (6,3%) i świętokrzyskim (4,0%).

Wykres 40. Udział zasiewów głównych ziemiopłodów w powierzchni zasiewów według województw w 2016 r. Stan w czerwcu

Chart 40. Share of sown area of main crops in sown area by voivodships in 2016 As of June

^a Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi.

^a Basic cereals with cereal mixed.

Pogłowie zwierząt gospodarskich

Livestock

W 2016 r. gospodarstwa rolne utrzymywały 5,9 mln bydła (w tym 39,3% stanowiły krowy), 10,9 mln szt. trzody chlewnej, 169,0 mln szt. drobiu kurzego, 239,1 tys. owiec, 185,5 tys. szt. koni i 44,2 tys. szt. kóz. W przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych przypadało 40,8 szt. bydła (16,0 szt. krów), 74,7 szt. trzody chlewnej, 1 162,3 szt. drobiu kurzego, 1,6 szt. owiec, 0,3 szt. kóz i 1,3 szt. koni.

W układzie województw najwięcej sztuk bydła hodowanych było w województwach: mazowieckim, wielkopolskim i podlaskim – łącznie 50,8% pogłowia bydła w kraju. W województwach tych przypadało także najwięcej sztuk bydła na 100 ha użytków rolnych – odpowiednio 55,8 szt., 88,6 szt. i 58,9 szt. W porównaniu z 2006 r. w 8 województwach zanotowano wzrost pogłowia bydła, a w 8 wystąpił spadek – największy spadek miał miejsce w województwie podkarpackim, gdzie pogłowie bydła zmniejszyło się prawie dwukrotnie.

Na tle kraju największym pogłowiem trzody chlewnej wyróżniało się województwo wielkopolskie, gdzie hodowano 35,3% ogólnej liczby trzody chlewnej w kraju. W województwie tym jednocześnie przypadało najwięcej sztuk trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych – 226,7. Duże wartości wskaźnik ten przyjął także w województwach: łódzkim, kujawsko-pomorskim i pomorskim. Pogłowie trzody chlewnej w stosunku do 2006 r. zmalało we wszystkich województwach.

Najwięcej sztuk drobiu kurzego utrzymywanych było w województwach mazowieckim i wielkopolskim – łącznie 42,3% pogłowia drobiu kurzego w kraju. Natomiast na 100 ha użytków rolnych największa obsada drobiu przypadała w województwach mazowieckim – 2 181,3 szt. i śląskim – 2 175,6 szt. W porównaniu z 2006 r. w większości województw wzrosło pogłowie drobiu, a najbardziej, tj. niemal trzykrotnie – w województwie podlaskim. Spadek pogłowia drobiu zaobserwowano w 4 województwach: podkarpackim, dolnośląskim, lubelskim oraz opolskim.

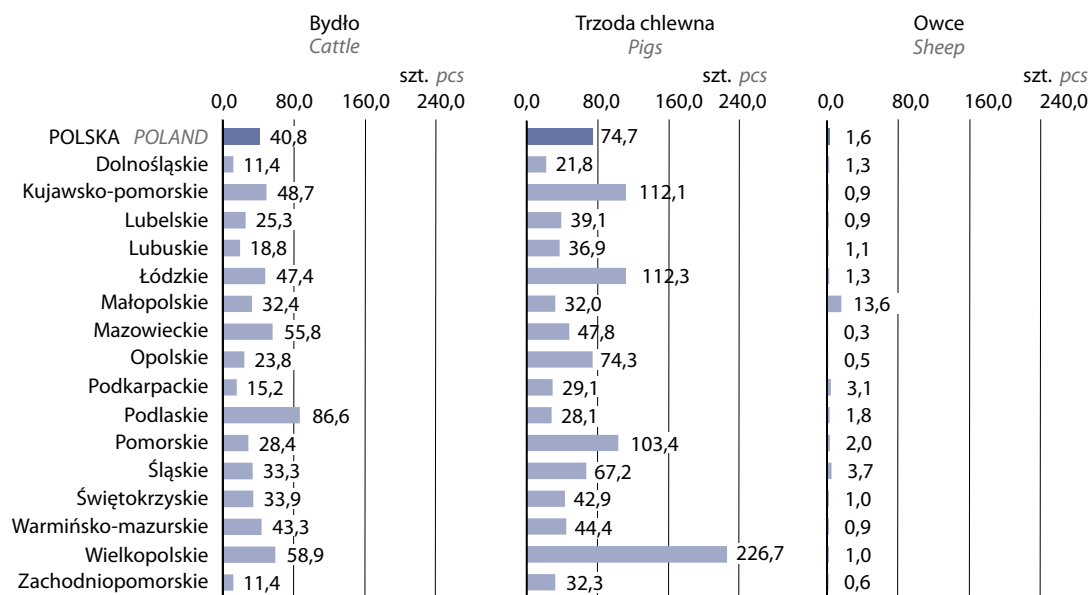
Ponad 30% ogólnego pogłowia owiec w kraju było hodowanych w województwie małopolskim, co przełożyło się na najwyższą w kraju obsadę owiec na 100 ha użytków rolnych wynoszącą 13,6 szt. W 7 województwach w porównaniu z 2006 r. nastąpił wzrost pogłowia owiec, tj.: pomorskim (o 34,0%), świętokrzyskim (o 23,5%), opolskim (o 21,4%), lubuskim (o 16,3%), podkarpackim (o 15,4%), warmińsko-mazurskim (o 13,6%) i dolnośląskim (o 4,7%)

Pod względem wielkości pogłowia kóz wyróżniały się województwa: małopolskie, wielkopolskie i podkarpackie, gdzie hodowano 36,2% z ogółu kóz w kraju. Na 100 ha użytków rolnych najwięcej kóz przypadało w województwach: małopolskim (1,1 szt.), podkarpackim (0,8 szt.) i świętokrzyskim (0,7 szt.). Prawie we wszystkich województwach w odniesieniu do 2006 r. wystąpił spadek pogłowia kóz, wzrost miał miejsce tylko w województwie zachodniopomorskim (o 33,9%).

Pogłowie koni największe było w województwach mazowieckim i lubelskim – 31,2% ogółu koni w kraju. Z kolei na 100 ha użytków rolnych najwięcej koni przypadało w województwach małopolskim (2,6 szt.) i śląskim (2,2 szt.). We wszystkich województwach, w porównaniu z 2006 r., odnotowano niższe pogłowie koni.

Wykres 41. Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych według województw w 2016 r. Stan w czerwcu

Chart 41. Livestock density per 100 ha of agricultural land by voivodships in 2016 As of June

a Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi.

a Basic cereals with cereal mixed.

Produkcja rolnicza

Agricultural output

PRODUKCJĘ ROLNICZĄ w publikacji scharakteryzowano za pomocą podstawowych mierników, tj.: produkcji globalnej (w tym także końcowej i towarowej produkcji rolniczej) oraz wartości dodanej brutto, opracowanych według zasad systemu rachunków narodowych.

GLOBALNA PRODUKCJA ROLNICZA obejmuje:

- 1) produkcję roślinną, tj. surowe (nieprzetworzone) produkty pochodzenia roślinnego (zbiory danego roku);
- 2) produkcję zwierzęcą, tj. produkcję żywca rzeźnego oraz surowych (nieprzetworzonych) produktów pochodzenia zwierzęcego i przyrost pogłowia zwierząt gospodarskich (inwentarza żywego – stada podstawowego i obrotowego), do którego zaliczono: bydło, trzodę chlewną, owce, konie i drób.

KOŃCOWA PRODUKCJA ROLNICZA stanowi sumę wartości: produkcji towarowej, spożycia naturalnego produktów rolnych pochodzących z własnej produkcji, przyrostu zapasów produktów roślinnych i zwierzęcych oraz przyrostu wartości pogłowia zwierząt gospodarskich (inwentarza żywego – stada podstawowego i obrotowego). Produkcja końcowa, w odróżnieniu od produkcji globalnej, nie obejmuje tych produktów pochodzących z własnej produkcji, które zostały zużyte na cele produkcyjne, np. pasz, materiału siewnego, obornika.

TOWAROWA PRODUKCJA ROLNICZA stanowi sumę sprzedaży produktów rolnych do skupu i na targowiskach.

W produkcji rolniczej (globalnej, końcowej i towarowej) prezentowane dane nie uwzględniają płatności uzupełniających do powierzchni upraw (m.in. chmielu, tytoniu, zbóż, oleistych, strączkowych i roślin przeznaczonych na nasiona oraz na paszę).

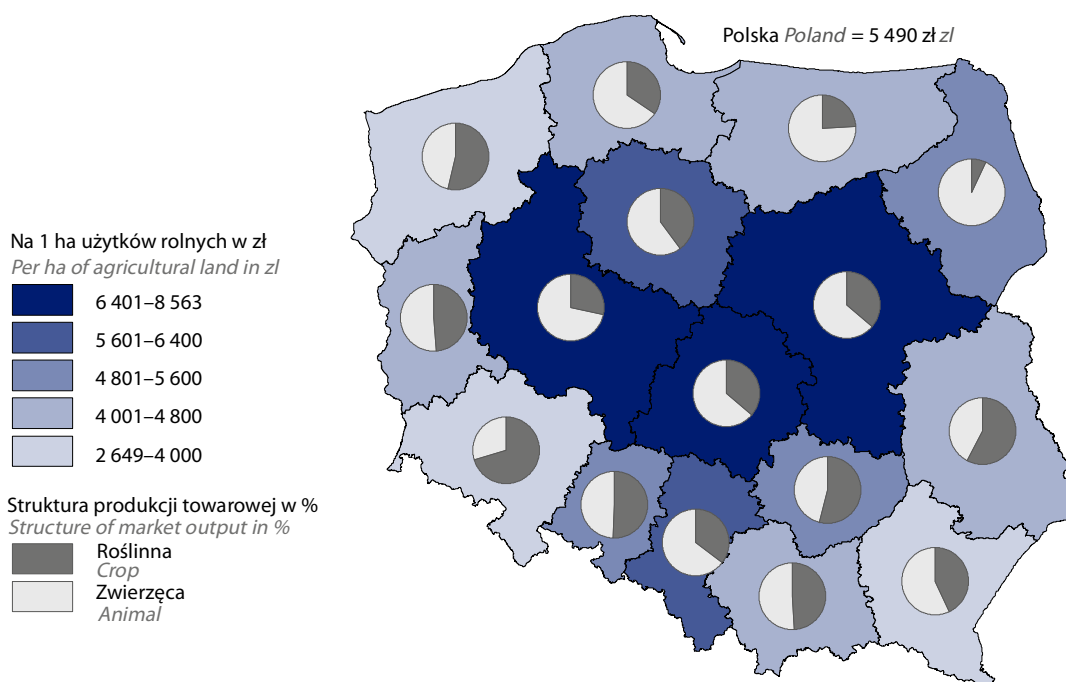
Globalna produkcja rolnicza w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w 2015 r. wyniosła 7 044 zł. Najwyższą wartość wskaźnik ten przyjął w województwach wielkopolskim (10,2 tys. zł/ha) i mazowieckim (8,9 tys. zł/ha), a najniższą w województwie podkarpackim (4,1 tys. zł/ha). Z kolei towarowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych kształtowała się na poziomie 5 490 zł i wahała się od 2 649 zł w województwie podkarpackim do 8 563 zł w województwie wielkopolskim. Wysokie wartości wskaźnik ten przyjął również w województwach mazowieckim (7 044 zł) i łódzkim (6 610 zł).

W 2015 r. w strukturze towarowej produkcji rolniczej, 62,0% przypadło na produkcję zwierzęcą, a 38,0% na produkcję roślinną. W relacji do 2006 r. wzrósł udział produkcji roślinnej (o 2,7 p.proc.) kosztem produkcji zwierzęcej. Na zmniejszenie udziału towarowej produkcji zwierzęcej wpływ miał przede wszystkim znaczny spadek udziału towarowej produkcji żywca wieprzowego (z 21,7% w 2006 r. do 14,0% w 2015 r.). W towarowej produkcji roślinnej w 2015 r. przeważały zboża i warzywa, a w towarowej produkcji zwierzęcej – mleko krowie, żywiec wieprzowy i drobiowy. Spośród tych grup w porównaniu z 2006 r. wzrósł udział zbóż (o 4,8 p.proc.), warzyw (o 2,6 p.proc.) i mleka (o 0,5 p.proc.).

W ujęciu regionalnym w 2015 r. największy udział w produkcji towarowej ogółem, roślinnej i zwierzęcej miały województwa mazowieckie i wielkopolskie. W przypadku towarowej produkcji roślinnej znaczący udział posiadało również województwo lubelskie. W strukturze towarowej produkcji rolniczej produkcja roślinna przeważała w 5 województwach (dolnośląskim, lubelskim, opolskim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim), w których 10 lat wcześniej przeważała produkcja zwierzęca.

Mapa 12. Towarowa produkcja rolnicza według województw w 2015 r. (ceny stałe^a)

Map 12. Market agricultural output by voivodships in 2015 (constant prices^a)

a Z roku poprzedniego.

a From preceding year.

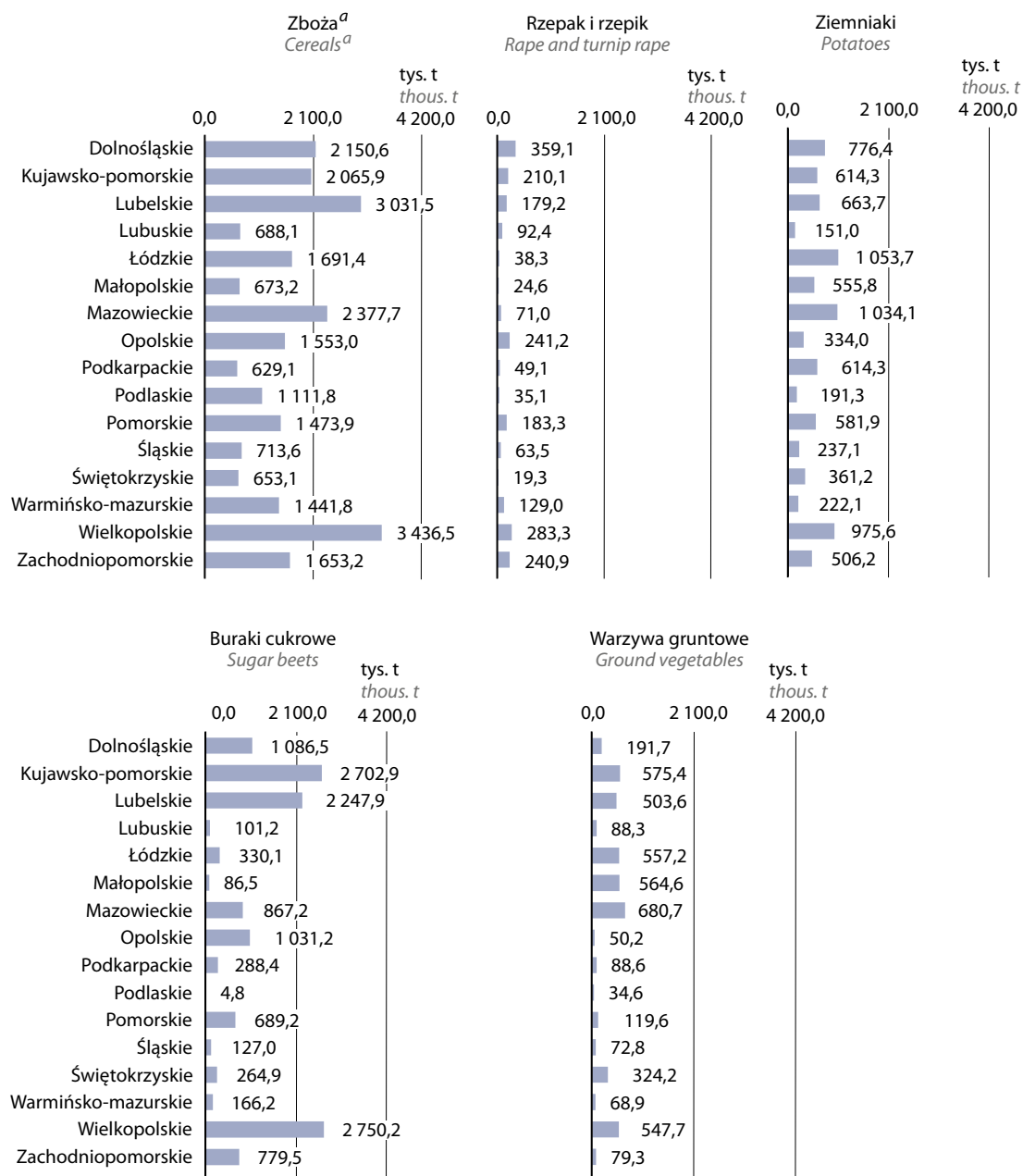
SKUP PRODUKTÓW ROLNYCH dotyczy ilości i wartości produktów rolnych (roślinnych i zwierzęcych) skupionych przez podmioty gospodarcze bezpośrednio od producentów rolnych. Dane o CENACH SKUPU dotyczą przeciętnych rocznych cen (obliczonych jako iloraz wartości i ilości poszczególnych produktów rolnych) płaconych przez podmioty gospodarcze skupujące produkty rolne bezpośrednio od producentów rolnych.

Ogólna wartość produktów rolnych dostarczonych do skupu (w cenach bieżących) w 2016 r. wyniosła ponad 58 mld zł i była o 86,8% większa (o 27,2 mld zł) niż w 2006 r. Skup produktów roślinnych w 2016 r. wyniósł 18,8 mld zł, a zwierzęcych – 39,6 mld zł. W stosunku do 2006 r. wartość skupu produktów roślinnych była ponad dwukrotnie wyższa, natomiast zwierzęcych o 77,7%. Najwyższą wartość skupu produktów roślinnych odnotowano w województwie mazowieckim (3,2 mld zł), a zwierzęcych w województwie wielkopolskim (7,9 mld zł).

W 2016 r. w porównaniu z 2006 r. notowany był wzrost cen wszystkich podstawowych produktów rolnych, tj. ziarna pszenicy (o 39,0%), ziarna żyta (o 34,3%), ziemniaków jadalnych (o 20,1%), żywca rzeźnego wołowego (o 46,3%) i wieprzowego (o 31,5%) oraz mleka krowiego (o 19,4%). Średnie ceny ziarna pszenicy w 2016 r. wyniosły 62,20 zł/dt, żyta – 51,73 zł/dt, ziemniaków – 52,27 zł/dt, żywca wołowego – 5,91 zł/kg, żywca wieprzowego – 4,68 zł/kg oraz mleka – 1,11 zł/l.

Zbiory większości głównych ziemiopłodów rolnych były wyższe niż w 2006 r. i wyniosły odpowiednio: zbóż – 253,4 mln t (więcej o 23,9%), buraków cukrowych – 135,2 mln t (o 17,9%), rzepaku i rzepiku – 22,2 mln t (o 34,4%) i warzyw gruntowych – 45,5 mln t (o 3,2%). Wyjątek stanowiły ziemniaki, których zbiory w 2016 r. wynosiły 88,7 mln t i były niższe o 1,2% niż w 2006 r. W 2016 r. najwyższe zbiory zbóż i buraków cukrowych były w województwie wielkopolskim, ziemniaków w województwie łódzkim, rzepaku i rzepiku w województwie dolnośląskim, a warzyw gruntowych w województwie mazowieckim.

Wykres 42. Zbiory głównych ziemiopłodów według województw w 2016 r.
Chart 42. Production of main crops by voivodships in 2016

^a Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi.

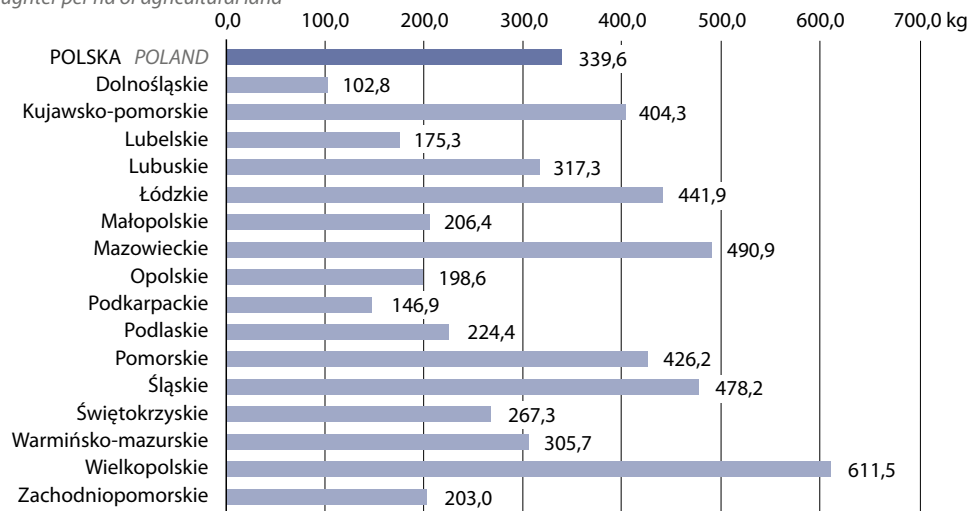
^a Basic cereals with cereal mixed.

W 2016 r. łączna produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso (wołowe, cielęce, wieprzowe, baranie, końskie, drobiowe, kozie, królicze i dziczyzna) wyniosła 4,9 mln t i była o 1,1 mln t (27,9%) wyższa niż w 2006 r. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych przypadło 339,6 kg mięsa (więcej o 97,6 kg niż w 2006 r.), a na 1 mieszkańca – 128,5 kg (więcej o 27,2 kg).

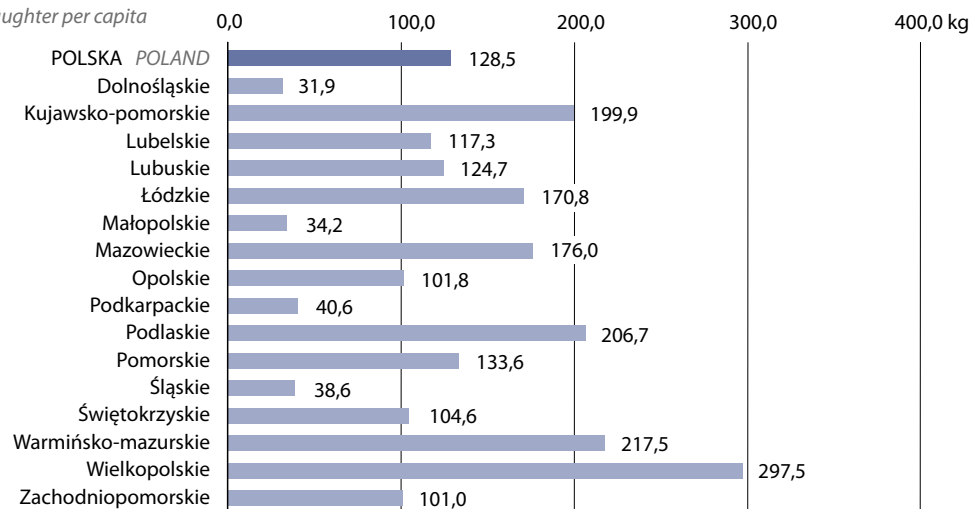
Wykres 43. Produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso^a i mleka krowiego według województw w 2016 r.

Chart 43. Production of animals for slaughter in terms of meat^a and cows' milk by voivodships in 2016

Żywiec rzeźny na 1 ha użytków rolnych
Animals for slaughter per ha of agricultural land

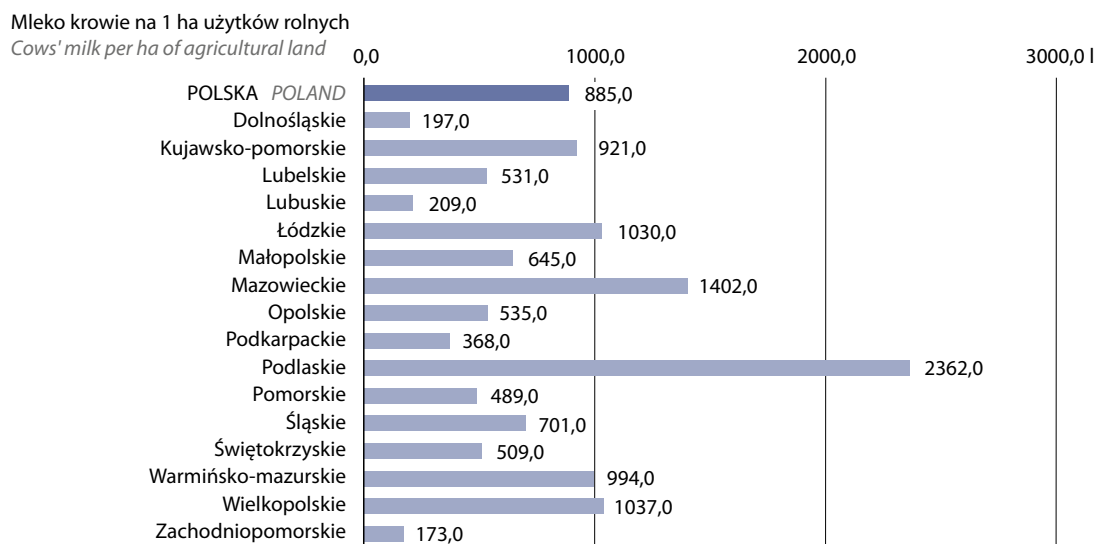

Żywiec rzeźny na 1 mieszkańca
Animals for slaughter per capita

Wykres 43. Produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso^a i mleka krowiego według województw w 2016 r. (dok.)

Chart 43. Production of animals for slaughter in terms of meat^a and cows' milk by voivodships in 2016 (cont.)

^a W wadze poubojowej ciepłej; łącznie z tłuszczami i podrobami; wołowe, cielęce, wieprzowe, baranie, końskie, drobiowe, kozie, królicze i dziczyzna.

^a In post-slaughter warm weight; including fats and pluck; beef, veal, pork, mutton, horseflesh, poultry, goat, rabbit and game.

W 2016 r. 40,0% krajowej produkcji mięsa skupione było w 2 województwach, tj. wielkopolskim i mazowieckim. Także w województwach tych przypadała największa produkcja mięsa na 1 ha użytków rolnych, wynosząca w województwie wielkopolskim – 611,5 kg i mazowieckim – 490,9 kg. Z kolei na 1 mieszkańca produkcja mięsa największe rozmiary przyjęła w województwach: wielkopolskim (297,5 kg), warmińsko-mazurskim (217,5 kg), podlaskim (206,7 kg) i kujawsko-pomorskim (199,9 kg). W porównaniu z 2006 r. w 12 województwach zanotowano wzrost produkcji mięsa, spadek natomiast miał miejsce w województwach: małopolskim o 44,3 tys. kg (27,7%), dolnośląskim o 26,7 tys. kg (22,4%), podkarpackim o 21,6 tys. kg (20,0%) i opolskim o 12,7 tys. kg (11,1%).

W 2016 r. produkcja mleka krowiego wyniosła 12,9 mld l i była o 10,6% wyższa niż w 2006 r. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych dało to 885 l mleka, tj. o 156 l więcej w odniesieniu do 2006 r. Największą koncentracją produkcji mleka krowiego ogółem oraz na 1 ha użytków rolnych charakteryzowały się województwa podlaskie i mazowieckie.

Wybrane środki produkcji rolniczej

Selected means of agricultural output

W roku gospodarczym 2015/16 zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych (NPK) wyniosło 1,9 mln t i w porównaniu z rokiem gospodarczym 2005/06 było niższe o 70,7 tys. t (o 3,6%). Jednak w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych było wyższe o 7,0 kg i w 2016 r. wyniosło 130,3 kg. Pod zasiewy w roku gospodarczym 2015/16 na 1 ha użytków rolnych zastosowano 71,7 kg nawozów azotowych, 22,4 kg nawozów fosforowych i 36,2 kg nawozów potasowych. W przypadku nawozów azotowych i potasowych było to odpowiednio o 9,2 kg i 3,1 kg więcej niż w roku gospodarczym 2005/06, natomiast w przypadku nawozów fosforowych o 5,3 kg mniej.

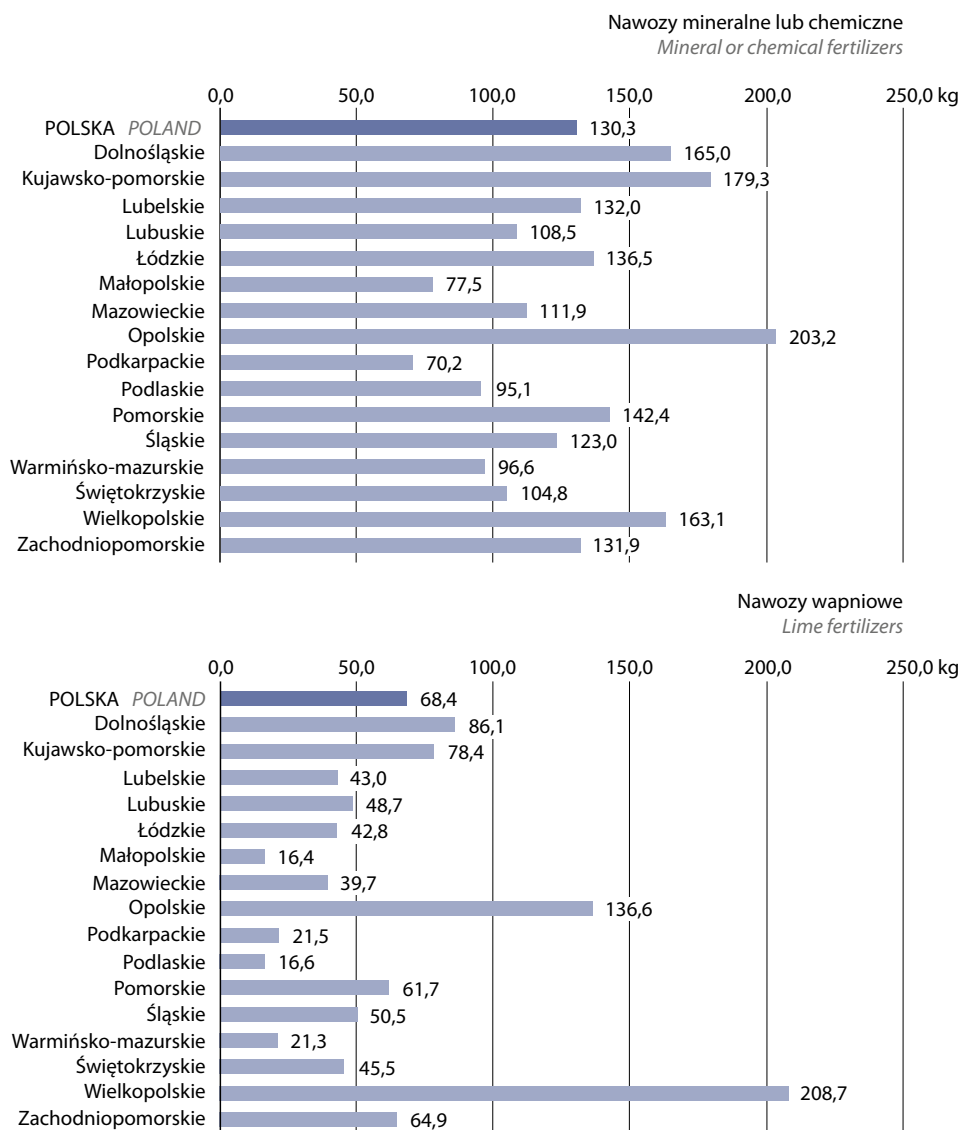
W analizowanym okresie zaobserwowano wzrost zużycia nawozów wapniowych. W roku gospodarczym 2015/16 gospodarstwa rolne pod zasiewy zastosowały 995,1 tys. t nawozów wapniowych, co na 1 ha

użytków rolnych dało 68,4 kg i było to odpowiednio więcej o 121,4 tys. t (o 13,9%) i 13,6 kg/ha (o 24,8%) więcej niż w roku gospodarczym 2005/06.

Najwięcej nawozów mineralnych lub chemicznych w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w roku gospodarczym 2015/16 zastosowano w województwach: opolskim, kujawsko-pomorskim, dolnośląskim i wielkopolskim a najmniej w województwach podkarpackim i małopolskim. W porównaniu z rokiem gospodarczym 2005/06 w większości województw wystąpił wzrost poziomu nawożenia na 1 ha, spadek miał miejsce w 6 województwach, tj.: warmińsko-mazurskim (o 19,6 kg), świętokrzyskim (o 13,2 kg), lubuskim (o 7,7 kg), łódzkim (o 7,2 kg), małopolskim (o 4,4 kg) i kujawsko-pomorskim (o 3,0 kg).

Wykres 44. Zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych^a oraz wapniowych^b w przeliczeniu na czysty składnik na 1 ha użytków rolnych według województw w roku gospodarczym 2015/16

Chart 44. Consumption of mineral or chemical^a and lime fertilizers^b in terms of pure ingredient per ha of agricultural land by voivodships in farming year 2015/16

^a Łącznie z nawozami wieloskładnikowymi. ^b Przeważnie w postaci wapna palonego; łącznie z wapnem defekacyjnym.
^a Including mixed fertilizers. ^b Most frequently in the form of quicklime; including defecated lime.

Poziom zużycia nawozów wapniowych był znacznie zróżnicowany terytorialnie i wahał się od 16,4 kg/ha w województwie małopolskim do 208,7 kg/ha w województwie wielkopolskim. Wzrost nawożenia wapniowego w przeliczeniu na 1 ha wystąpił w większości województw, oprócz: dolnośląskiego (spadek o 36,4 kg), śląskiego (o 36,3 kg), zachodniopomorskiego (o 17,4 kg), pomorskiego (o 11,6 kg), mazowieckiego (o 7,9 kg) i podlaskiego (o 3,3 kg).

W 2016 r. na potrzeby rolnictwa sprzedano 68,1 tys. t środków ochrony roślin w masie towarowej, tj. o 65,6% więcej niż w 2005 r. Tym samym w stosunku do 2005 r. zwiększyła się sprzedaż substancji czynnej zawartej w środkach ochrony roślin o 8,4 tys. t (o 52,5%) i wyniosła w 2016 r. 24,5 tys. t.

W strukturze sprzedaży środków ochrony roślin w masie towarowej największy udział posiadały środki chwastobójcze (58,1%), następnie środki grzybobójcze i zaprawy roślinne (26,8%), środki owadobójcze (6,7%) i regulatory wzrostu (6,2%). W porównaniu z 2005 r. wzrosła sprzedaż środków owadobójczych (ponad dwukrotnie), grzybobójczych i zapraw roślinnych (o 84,1%), regulatorów wzrostu (o 71,2%) oraz chwastobójczych (o 61,7%). Spadek sprzedaży miał miejsce w przypadku środków grzyzoniobójczych (o 81,5%).

Środki z tytułu ochrony gruntów rolnych i leśnych

Agricultural and forestry land protection funds

W 2016 r. wpływy środków pieniężnych z tytułu ochrony gruntów rolnych i leśnych wyniosły 154,8 mln zł i było to o 63,2% więcej niż w 2006 r. Największe wpływy uzyskano z opłat rocznych – 146,7 mln zł (94,8%). W układzie województw największe wpływy zanotowano w województwach wielkopolskim (31,8 mln zł) i dolnośląskim (29,8 mln zł).

W 2016 r. blisko 90% środków pieniężnych zgromadzonych z tytułu ochrony gruntów rolnych i leśnych przeznaczono na budowę i modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych, a 5,4% na budowę i renowację zbiorników wodnych służących małej retencji. Niewielkie środki pieniężne zostały przeznaczone na użyźnianie i ulepszanie gleb, usuwanie kamieni, odkrzaczanie oraz rekultywację gruntów na cele rolnicze.

W oparciu o środki pieniężne z tytułu ochrony gruntów rolnych i leśnych w 2016 r. zbudowano i przebudowano 1,5 tys. km dróg dojazdowych do gruntów rolnych, a użyźniono i ulepszono 3,5 tys. ha gleb. Na obszarze 88,3 tys. ha wykonano badania płodów rolnych w strefach ochronnych oraz ekspertyzy z zakresu ochrony gruntów rolnych. Ponadto zbudowano lub poddano renowacji 218 ha zbiorników wodnych służących małej retencji wodnej (w tym 189 ha w województwie wielkopolskim).

Rozdział 4

Chapter 4

Działalność pozarolnicza

Non-agricultural activity

Obserwowany w ostatnich latach spadek znaczenia rolnictwa przyczynia się do wkraczania na tereny wiejskie działalności gospodarczych słabo lub wcale nie powiązanych z rolnictwem. Coraz większe znaczenie na tych terenach mają działalności usługowe oraz działalności związane z produkcją. Również w ramach instrumentów wsparcia obszarów wiejskich w Polsce, m.in. Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, przewidziane są środki na pomoc w zakresie rozpoczęcia pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON

Entities of the national economy recorded in the REGON register

Prezentowane w publikacji dane dotyczą PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ wpisanych do rejestru REGON i obejmują osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zaklasyfikowane do poszczególnych sekcji PKD 2007 według przeważającego rodzaju działalności.

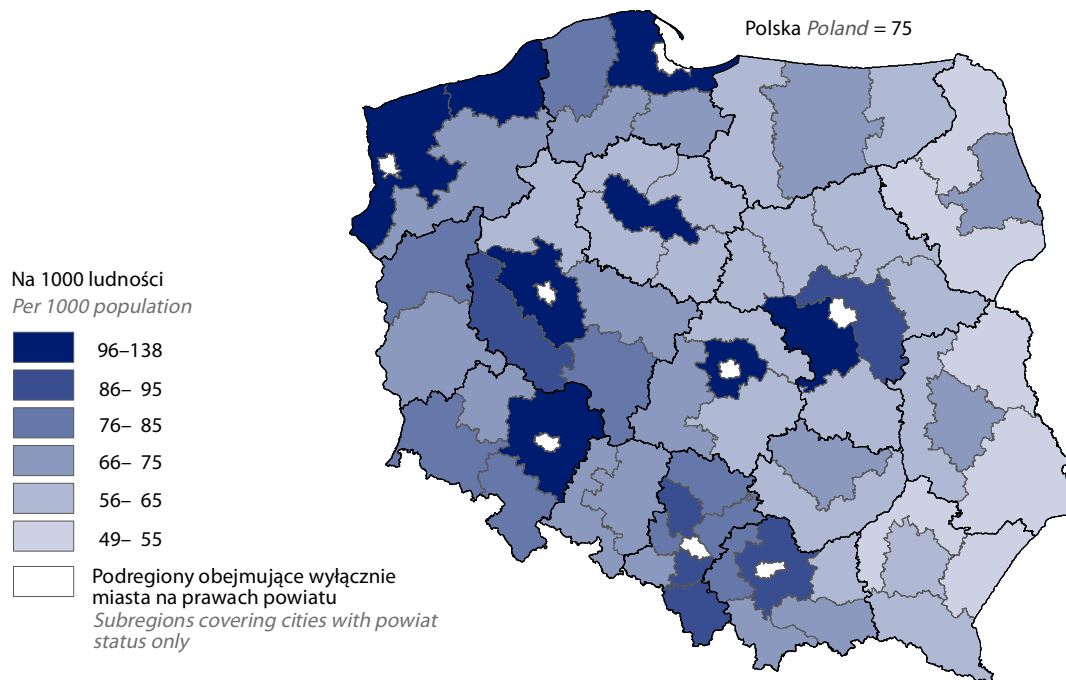
Według stanu na dzień 31 XII 2016 r. do rejestru REGON wpisanych było 4,2 mln podmiotów gospodarki narodowej, z czego 27,1% (1,2 mln) zlokalizowanych było na obszarach wiejskich. W porównaniu z 2009 r. liczba podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich wzrosła o 23,0% (w miastach o 10,0%). Na 1000 mieszkańców terenów wiejskich w 2016 r. przypadało 75 podmiotów i było to prawie dwukrotnie mniej niż w miastach, gdzie wartość tego wskaźnika wynosiła 133.

W układzie województw w 2016 r. najwięcej podmiotów do rejestru REGON wpisanych było na obszarach wiejskich województw: mazowieckiego (13,7%), wielkopolskiego (12,2%) i małopolskiego (11,5%) oraz zlokalizowanych na ich terenach podregionów: warszawskiego zachodniego (5,0%), krakowskiego (4,4%) i poznańskiego (4,2%). Najmniej podmiotów zarejestrowanych było w województwach podlaskim (2,3%) i lubuskim (2,4%) oraz w podregionach gliwickim województwa śląskiego (0,4%), suwalskim województwa podlaskiego (0,5%), sosnowieckim województwa śląskiego i ełckim województwa warmińsko-mazurskiego (po 0,6%), świeckim województwa kujawsko-pomorskiego i bytomskim województwa śląskiego (po 0,7%), białostockim województwa podlaskiego, chojnickim województwa pomorskiego, płockim województwa mazowieckiego i tyskim województwa śląskiego (po 0,8%), bialskim województwa lubelskiego, legnicko-głogowskim województwa dolnośląskiego i rybnickim województwa śląskiego (po 0,9%).

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszarów wiejskich najwięcej podmiotów przypadało w województwie zachodniopomorskim (94) oraz podregionach: warszawskim zachodnim (138), poznańskim (128), szczecińskim województwa zachodniopomorskiego (109), bydgosko-toruńskim województwa kujawsko-pomorskiego i koszalińskim województwa zachodniopomorskiego (po 106), gdańskim województwa pomorskiego (105) i łódzkim województwa łódzkiego (102), natomiast najmniej w województwach: lubelskim i podlaskim (po 57) oraz podkarpackim (58) a także w podregionach suwalskim województwa podlaskiego (49) i przemyskim województwa podkarpackiego (51).

Mapa 13. Podmioty gospodarki narodowej^a zarejestrowane w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Map 13. Entities of the national economy^a recorded in the REGON register in rural areas by subregions in 2016 As of 31 XII

a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
a Excluding persons tending private farms agriculture.

W porównaniu z 2009 r. we wszystkich województwach i podregionach wystąpił wzrost liczby podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich, a co za tym idzie wzrost liczby podmiotów przypadających na 1000 ludności.

W strukturze podmiotów gospodarki narodowej zlokalizowanych na obszarach wiejskich według klas wielkości największy odsetek stanowiły podmioty o liczbie pracujących do 9 osób – 96,1% (w miastach – 95,6%). W odniesieniu do 2009 r. ich udział wzrósł o 1,3 p.proc. (w miastach o 0,8 p.proc.), przy jednoczesnym spadku udziału pozostałych grup. Podmioty o liczbie pracujących do 9 osób przeważały również na terenach wiejskich wszystkich województw i podregionów.

W 2016 r. na obszarach wiejskich działalność prowadziło 390 podmiotów o liczbie pracujących 250–999 osób (mniej o 22 niż w 2009 r.) i 52 podmioty o liczbie pracujących powyżej 1000 osób (mniej o 9). Najwięcej z nich zlokalizowanych było na terenach wiejskich województw wielkopolskiego i mazowieckiego.

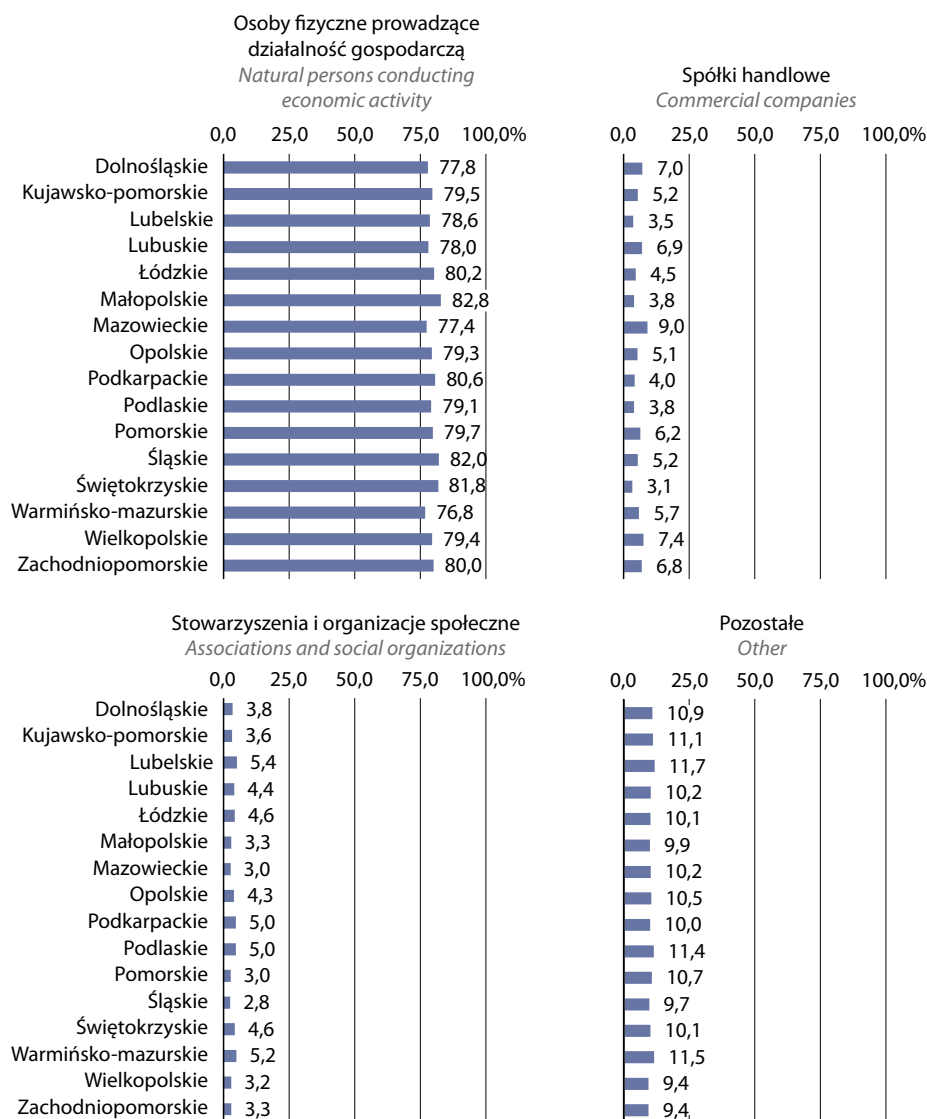
Na obszarach wiejskich największy odsetek w strukturze podmiotów gospodarki narodowej według form prawnych stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 79,7% (w miastach – 66,5%). W następnej kolejności znalazły się spółki handlowe (5,8%), spółki cywilne (4,2%) oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne (3,7%). W porównaniu z 2009 r. spadł udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 1,9 p.proc.), spółek cywilnych (o 0,4 p.proc.) i spółdzielni (o 0,1 p.proc.) kosztem wzrostu udziału spółek handlowych (o 1,9 p.proc.), stowarzyszeń i organizacji społecznych (o 0,3 p.proc.) oraz fundacji (o 0,2 p.proc.).

We wszystkich województwach i podregionach w 2016 r. na obszarach wiejskich przeważały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Pod względem udziału spółek handlowych i cywilnych na tle

kraju wyróżniały się tereny wiejskie województwa mazowieckiego (odpowiednio 9,0% i 5,1% podmiotów w regionie) oraz podregionu warszawskiego zachodniego (16,9% i 6,5%) i podregionu poznańskiego (11,8% i 5,2%). Natomiast największym udziałem stowarzyszeń i organizacji społecznych charakteryzowało się województwo lubelskie (5,4%) i położony na jego terenie podregion bialski (6,4%) oraz dodatkowo podregion przemyski województwa podkarpackiego (6,3%).

Wykres 45. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według form prawnych i województw w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 45. Structure of entities of the national economy^a recorded in the REGON register in rural areas by legal status and voivodships in 2016 As of 31 XII

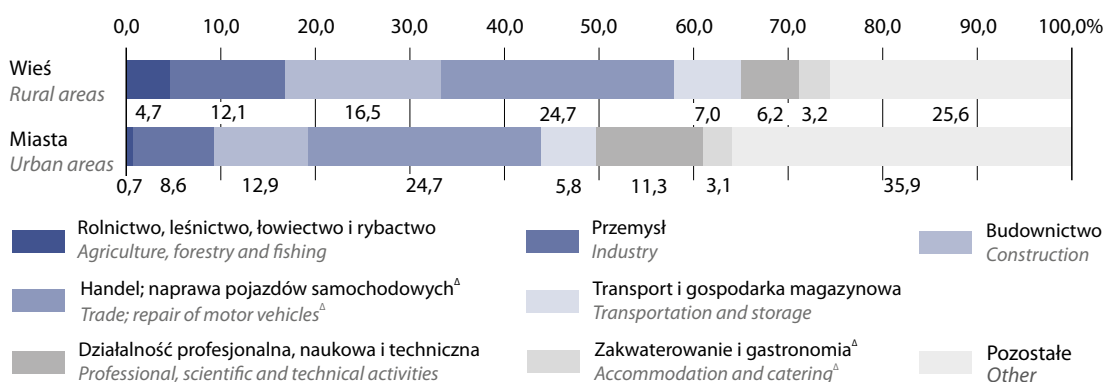

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms agriculture.

Biorąc pod uwagę rodzaj działalności prowadzony przez podmioty gospodarki narodowej funkcjonujące na terenach wiejskich w podziale na sekcje PKD 2007 odnotowano, że w 2016 r. najczęściej podmiotów zajmowało się handlem i naprawą pojazdów samochodowych – 24,7% (w miastach – 24,6%). Ich odsetek w porównaniu z 2009 r. zmalał o 3,3 p.proc. (w miastach o 4,2 p.proc.). Kolejne miejsce pod względem liczebności zajmowały podmioty prowadzące działalność budowlaną – 16,5% (wzrost o 0,5 p.proc. w stosunku do 2009 r.), przemysłową – 12,1% (identycznie jak w 2009 r.), transportową i magazynową – 7,0% (spadek o 0,6 p.proc.), pozostałą usługową – 6,4% (wzrost o 1,1 p.proc.) oraz profesjonalną, naukową i techniczną – 6,2% (wzrost o 1,6 p.proc.). Udziały pozostałych sekcji PKD 2007 nie przekroczyły 5,0%.

Wykres 46. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 46. Structure of entities of the national economy^a recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2016 As of 31 XII

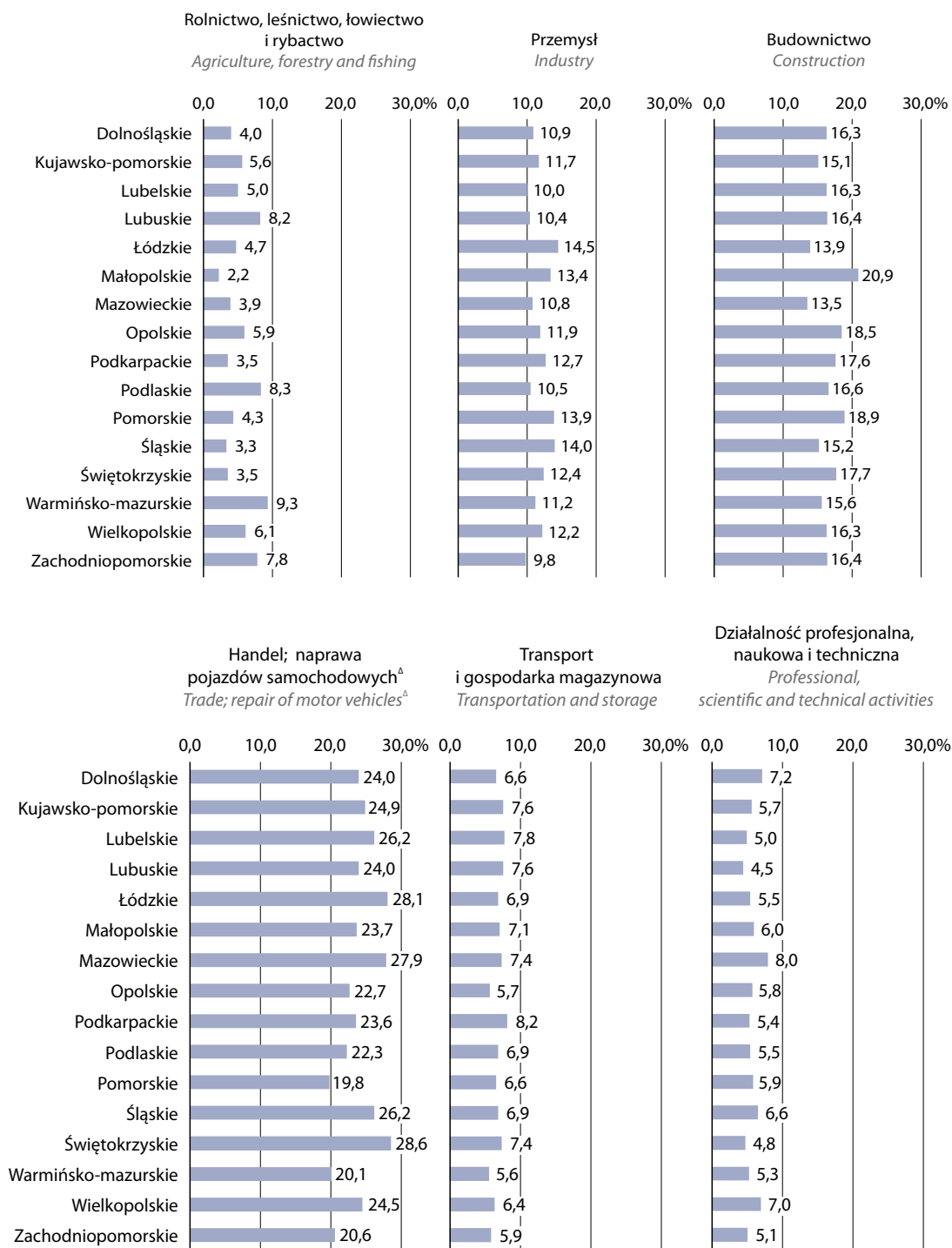
^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms agriculture.

W układzie terytorialnym na terenach wiejskich wszystkich województw i podregionów przeważały podmioty zajmujące się handlem i naprawą pojazdów samochodowych – wyjątek stanowiły podregiony nowosądecki (32,6%) i tarnowski (24,0%) województwa małopolskiego oraz chojnicki (20,4%) i gdański (19,0%) województwa pomorskiego, gdzie przeważały podmioty związane z budownictwem. Spośród województw, najwyższym udziałem podmiotów budowlanych na tle kraju wyróżniały się województwa małopolskie i pomorskie (odpowiednio 20,9% i 18,9% podmiotów w regionie). Odsetek podmiotów prowadzących działalność przemysłową najwyższy był w województwach: łódzkim (14,5%), śląskim (14,0%) i pomorskim (13,9%) oraz podregionach: częstochowskim województwa śląskiego (18,5%), oświęcimskim (17,9%) i nowotarskim (16,6%) województwa małopolskiego, łódzkim i piotrkowskim województwa łódzkiego (po 15,9%). Transportem i gospodarką magazynową najczęściej podmiotów zajmowało się w województwie podkarpackim (8,2% podmiotów w regionie) i w podregionach: inowrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego (9,5%), sosnowieckim (9,4%) i rzeszowskim województwa podkarpackiego (9,0%). Ponadto na tle kraju dużym udziałem podmiotów zajmujących się:

- 1) rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem wyróżniały się województwo warmińsko-mazurskie (9,3%) oraz podregiony: szczecinecko-pyrzycki województwa zachodniopomorskiego (12,8% podmiotów w regionie), leszczyński województwa wielkopolskiego (12,3%), suwalski województwa podlaskiego (11,9%), siedlecki województwa mazowieckiego (10,9%), etcki (10,6%) i elbląski (10,3%) województwa warmińsko-mazurskiego oraz łomżyński województwa podlaskiego (9,6%);
- 2) zakwaterowaniem i gastronomią – województwo zachodniopomorskie (9,8%) oraz jego podregion koszaliński (19,0%);
- 3) działalnością profesjonalną, naukową i techniczną – województwo mazowieckie (8,0%) oraz podregiony warszawski zachodni (11,7%) i poznański (11,2%).

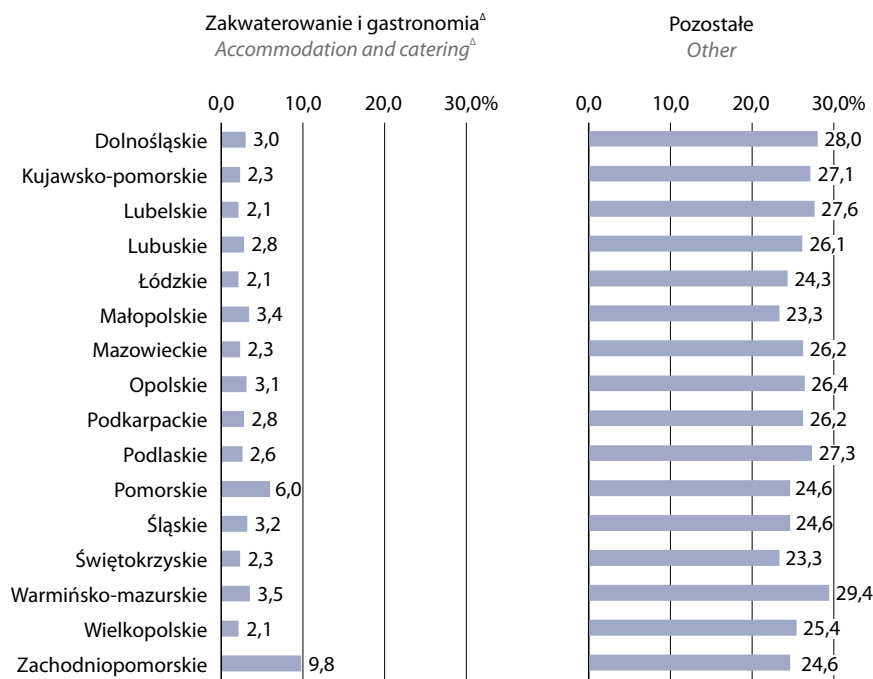
Wykres 47. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 47. Structure of entities of the national economy^a recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2016 As of 31 XII

Wykres 47. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2016 r. (dok.) Stan w dniu 31 XII

Chart 47. Structure of entities of the national economy^a recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2016 (cont.) As of 31 XII

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms agriculture.

Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON

Entities of the national economy newly recorded in the REGON register

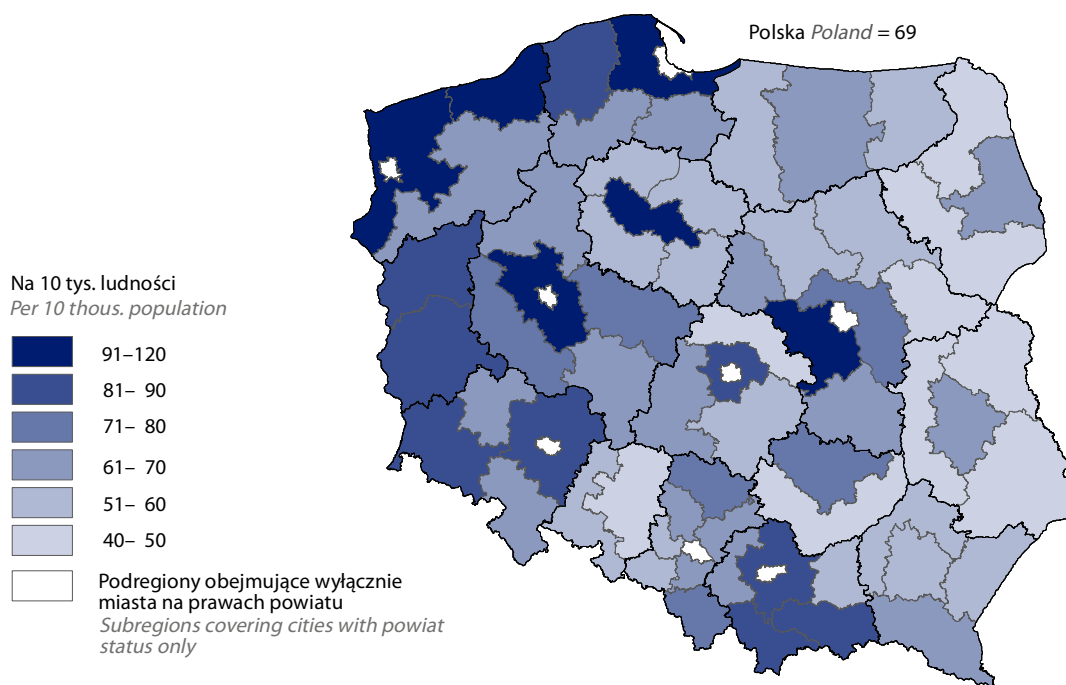
W 2016 r. w kraju do rejestru REGON wpisano 349,3 tys. podmiotów gospodarki narodowej, w tym 105,9 tys. (30,3%) podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą na obszarach wiejskich. Prawie 89% nowo zarejestrowanych podmiotów na terenach wiejskich stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, a 7,4% spółki.

Na 10 tys. ludności obszarów wiejskich w 2016 r. przypadało 69 nowych podmiotów (w miastach – 105). Najwyższą wartość wskaźnik ten przyjął na terenach wiejskich województw pomorskiego (94) i zachodniopomorskiego (92) oraz zlokalizowanych na ich terenach podregionów: gdańskiego (120) i szczecińskiego (112). Na tle kraju wyróżniały się również podregiony warszawski zachodni (113) i poznański (110). Najmniej nowych podmiotów na 10 tys. osób zarejestrowano w województwach: podlaskim (47), lubelskim (50), opolskim (52) i podkarpackim (57) oraz w podregionach: łomżyńskim (40), białskim województwa lubelskiego i suwalskim województwa podlaskiego (po 43), chełmsko-zamojskim województwa lubelskiego (45) oraz skierniewickim województwa łódzkiego (46).

Wzrost wartości tego wskaźnika w stosunku do 2009 r. odnotowano w większości województw, z wyjątkiem województw: opolskiego, kujawsko-pomorskiego, śląskiego i warmińsko-mazurskiego, gdzie odnotowano jego spadek, a w województwie lubuskim w obu latach przyjmował identyczną wartość.

Mapa 14. Podmioty gospodarki narodowej^a nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.

Map 14. Entities of the national economy^a newly recorded in the REGON register in rural areas by subregions in 2016

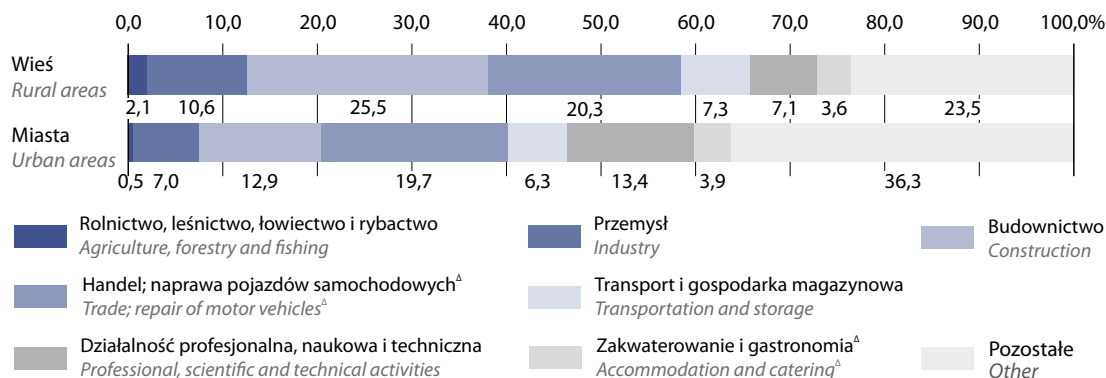

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms agriculture.

Wśród podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą na obszarach wiejskich przeważały jednostki zajmujące się budownictwem – 25,5%. Drugą, pod względem liczebności grupę stanowiły podmioty prowadzące działalność związaną z handlem i naprawą pojazdów samochodowych – 20,3%. Kolejne miejsca zajmowały odpowiednio podmioty prowadzące działalność przemysłową (10,6%), transportową i magazynową (7,3%), profesjonalną, naukową i techniczną (7,1%) oraz pozostałą usługową (5,2%). Udziały pozostałych sekcji PKD 2007 nie przekroczyły 5,0%.

Wykres 48. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 w 2016 r.

Chart 48. Structure of entities of the national economy newly recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2016

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.

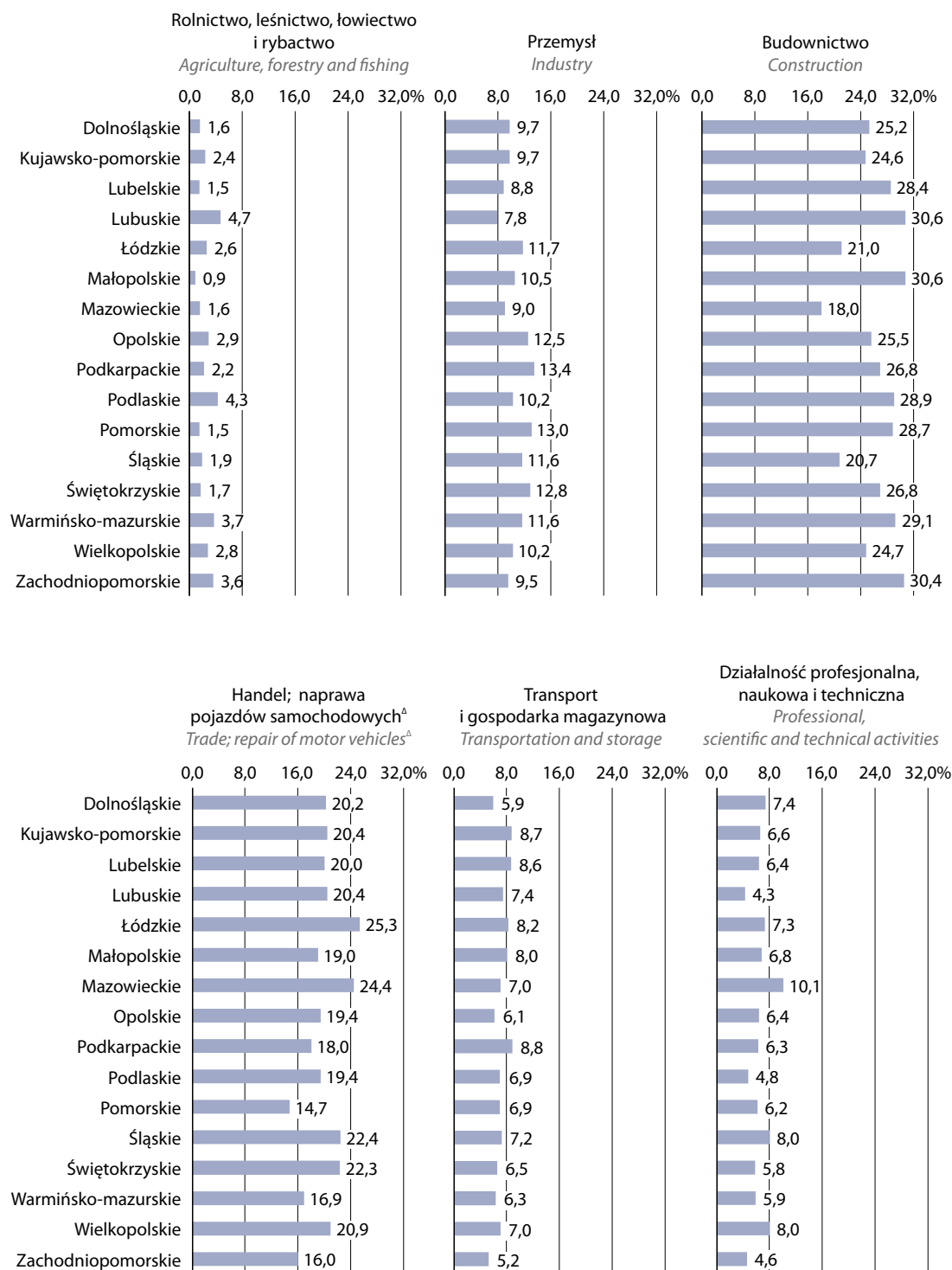
^a Excluding persons tending private farms agriculture.

W układzie terytorialnym, wśród podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą na terenach wiejskich, w 13 województwach największy udział posiadały podmioty związane z budownictwem, a w kolejnych 3 z handlem i naprawą pojazdów samochodowych. Natomiast w ujęciu podregionów działalność budowlana przeważała w 45, a z handlem w 19. Dużym odsetkiem nowych podmiotów przemysłowych charakteryzowało się województwo podkarpackie (13,4% podmiotów w regionie) i pomorskie (13,0%) oraz podregiony: oświęcimski (16,6%), krośnieński województwa podkarpackiego (15,1%) i elbląski (15,0%). Pozostałą działalnością usługową najwięcej nowych podmiotów zajmowało się w województwach mazowieckim (6,5%) i łódzkim (6,4%) oraz podregionach: ciechanowskim województwa mazowieckiego (8,6%) i tyskim (8,5%). Największym odsetkiem podmiotów rozpoczynających działalność profesjonalną, naukową i techniczną charakteryzowało się województwo mazowieckie (10,1%) oraz podregiony: warszawski zachodni (14,8%), poznański (12,9%), warszawski wschodni województwa mazowieckiego (11,0%), łódzki (10,8%), wrocławski województwa dolnośląskiego (10,7%) i tyski (10,6%). Działalność związaną z transportem i gospodarką magazynową najwięcej jednostek podjęło w województwie podkarpackim (8,8%) i podregionach: nowotarskim (15,4%), inowrocławskim (12,3%), chełmsko-zamojskim województwa lubelskiego (10,1%) i suwalskim (10,0%). Do rejestru REGON, najwięcej podmiotów prowadzących działalność związaną z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem wpisano w województwie lubuskim (4,7%) i podlaskim (4,3%) oraz podregionach: szczecinecko-pyrzyckim (5,6%), łomżyńskim (5,5%), suwalskim (5,2%) i leszczyńskim oraz siedleckim (po 5,0%).

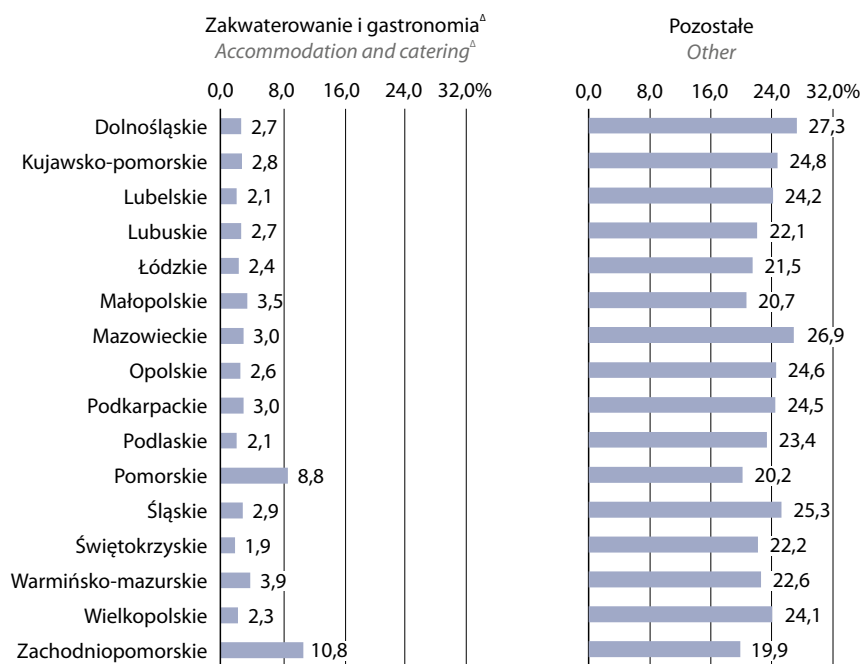
Wykres 49. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2016 r.

Chart 49. Structure of entities of the national economy^a newly recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2016

Wykres 49. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2016 r. (dok.)

Chart 49. Structure of entities of the national economy^a newly recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2016 (cont.)

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms agriculture.

Podmioty wyrejestrowane z rejestru REGON

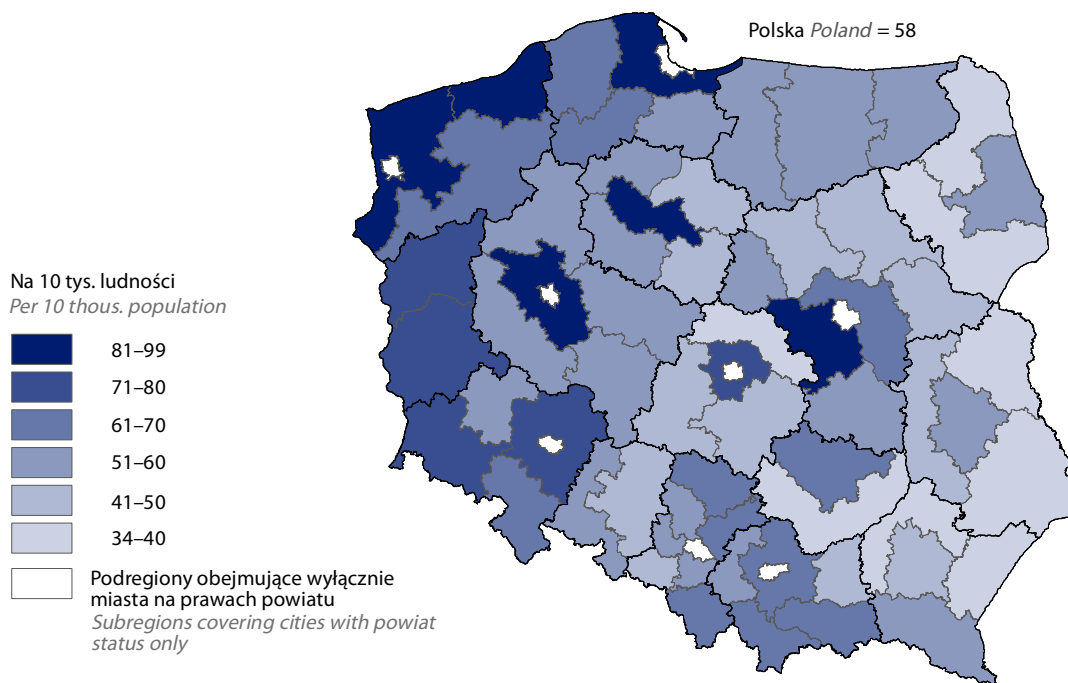
Entities of the national economy deleted from the REGON register

Z rejestru REGON w 2016 r. wyrejestrowało się 88,9 tys. podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich (tj. 30,2% ogółu podmiotów wyrejestrowanych w kraju). Podobnie, jak w przypadku podmiotów nowo zarejestrowanych, najliczniejszą grupę jednostek wyrejestrowujących się stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 96,8%.

W przeliczeniu na 10 tys. ludności obszarów wiejskich wyrejestrowało się 58 jednostek (w miastach – 89). Wartość tego wskaźnika była znacznie zróżnicowana terytorialnie. Najwyższe wartości przyjął on w województwie zachodniopomorskim (85) i jego podregionach szczecińskim (99) i koszalińskim (95) oraz dodatkowo w podregionach gdańskim (94) i bydgosko-toruńskim województwa kujawsko-pomorskiego (87). Na najniższym poziomie ukształtował się on w województwie podlaskim (40) i zlokalizowanych na jego terenie podregionach łomżyńskim (34) i suwalskim (37). Niską jego wartością charakteryzowały się też podregiony: skierniewicki województwa łódzkiego (36) oraz chełmsko-zamojski i tarnobrzęski województwa podkarpackiego (po 38). W porównaniu z 2009 r. wzrost wartości tego wskaźnika wystąpił w 7 województwach (pomorskim, małopolskim, zachodniopomorskim, lubelskim, dolnośląskim, podkarpackim i lubuskim) oraz 28 podregionach.

Mapa 15. Podmioty gospodarki narodowej^a wyrejestrowane z rejestru REGON na obszarach wiejskich według podregionów w 2016 r.

Map 15. Entities of the national economy^a deleted from the REGON register in rural areas by subregions in 2016

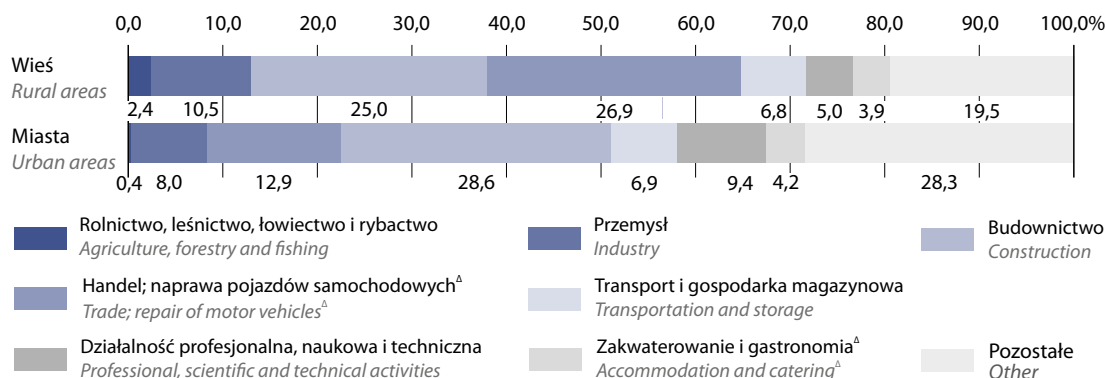

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms agriculture.

W strukturze wyrejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej według sekcji PKD 2007 największy udział na obszarach wiejskich posiadały podmioty prowadzące działalność związaną z handlem i naprawą pojazdów samochodowych – 26,9%. Na kolejnych miejscach znalazły się podmioty zajmujące się budownictwem – 25,0%, przemysłem – 10,5%, transportem i gospodarką magazynową – 6,8%, działalnością profesjonalną, naukową i techniczną – 5,0%, pozostałą działalnością usługową – 4,4%, działalnością w zakresie usług administrowania i wspierającą – 4,4% oraz zakwaterowaniem i gastronomią – 3,9%. Udziały pozostałych sekcji PKD 2007 nie przekroczyły 3,5%.

Wykres 50. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a wyrejestrowanych z rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 w 2016 r.

Chart 50. Structure of entities of the national economy^a deleted from the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 in 2016

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms agriculture.

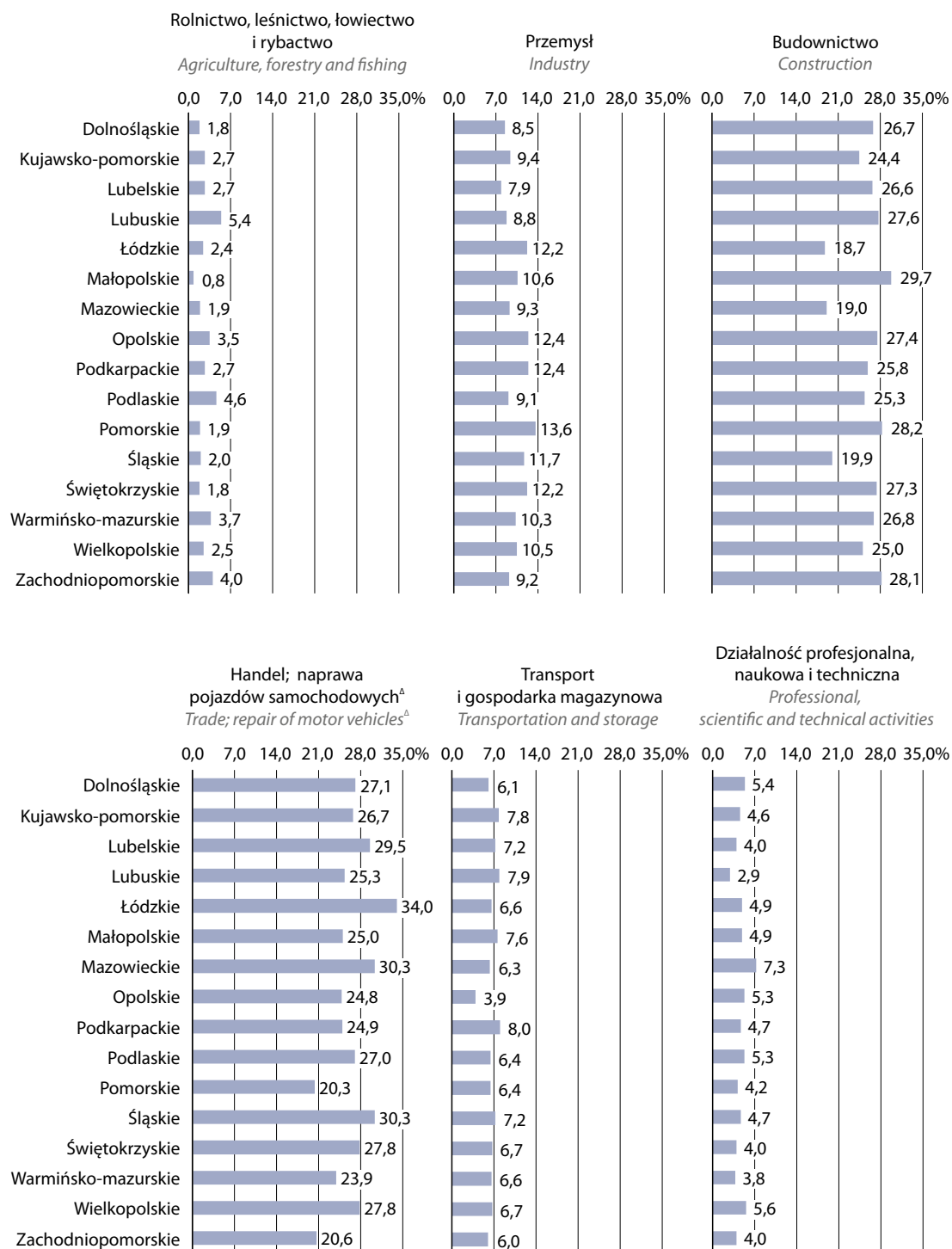
W większości województw i podregionów wśród wyrejestrowanych podmiotów w 2016 r. na terenach wiejskich przeważały jednostki związane z handlem i naprawą pojazdów samochodowych. W 7 województwach (lubuskim, małopolskim, opolskim, podkarpackim, pomorskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim) oraz 26 podregionach przeważały podmioty zajmujące się budownictwem.

Najwięcej podmiotów zajmujących się przemysłem wyrejestrowało się w województwie pomorskim (28,2% podmiotów wyrejestrowanych w regionie) oraz podregionach częstochowskim (16,0%) i chojnickim (15,0%). Podmioty związane z transportem i gospodarką magazynową największy odsetek podmiotów wyrejestrowanych stanowiły w województwach: podkarpackim (8,0%), lubuskim (7,9%) oraz kujawsko-pomorskim (7,8%). W układzie podregionów odsetek ten największe wartości przyjął w podregionie nowotarskim (17,1%) i inowrocławskim (11,4%). Na tle kraju wysokim udziałem wyrejestrowanych podmiotów zajmujących się działalnością profesjonalną, naukową i techniczną wyróżniało się województwo mazowieckie (7,3%) i jego podregion warszawski zachodni (12,1%), a w przypadku podmiotów zajmujących się zakwaterowaniem i gastronomią województwa zachodniopomorskie (9,7%) z podregionem koszalińskim (17,1%) i województwo pomorskie (8,2%) z podregionem gdańskim (11,5%). Wyrejestrowane podmioty prowadzące działalność rolniczą, leśną, łowiecką lub rybacką najwyższy odsetek stanowiły w województwach: lubuskim (5,4%) i podlaskim (4,6%) a także podregionach: siedleckim (8,9%) i suwalskim (8,2%).

Należy odnotować fakt, że w 2016 r. na obszarach wiejskich w rejestrze REGON zarejestrowano więcej jednostek niż wyrejestrowano (o 17,1 tys.). Sytuacja taka miała miejsce w większości województw i podregionów, z wyjątkiem podregionów inowrocławskiego i sosnowieckiego.

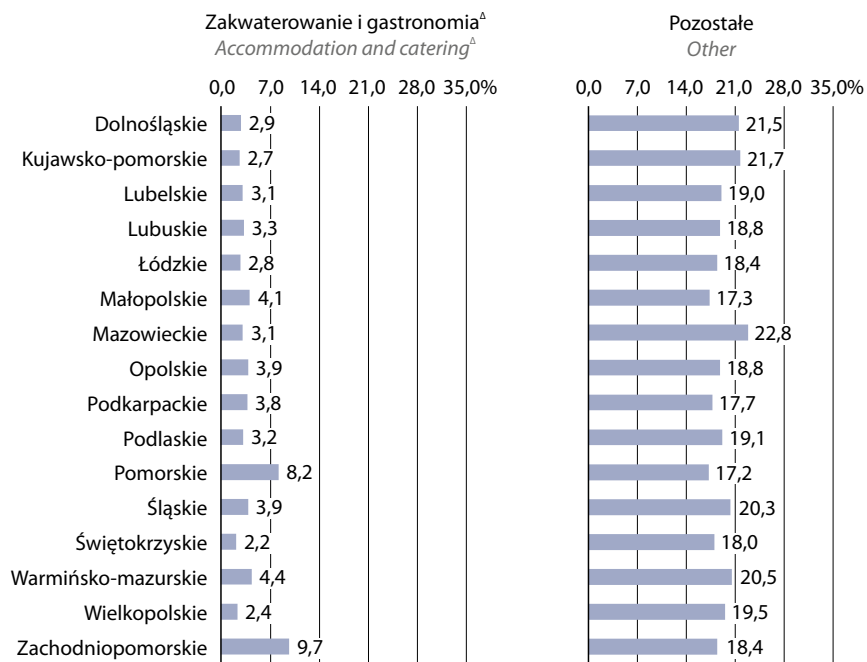
Wykres 51. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a wyrejestrowanych z rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2016 r.

Chart 51. Structure of entities of the national economy^a deleted from the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2016

Wykres 51. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a wyrejestrowanych z rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i województw w 2016 r. (dok.)

Chart 51. Structure of entities of the national economy^a deleted from the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and voivodships in 2016 (cont.)

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.

^a Excluding persons tending private farms agriculture.

Rozdział 5

Chapter 5

Infrastruktura społeczna

Social infrastructure

Wyposażenie infrastrukturalne obszarów wiejskich jest istotnym elementem warunkującym poziom życia mieszkańców oraz przebieg procesów gospodarczych. Budowa i modernizacja elementów infrastruktury technicznej i społecznej wpływa zarówno na poprawę warunków środowiskowych i zdrowotnych, jak i na wzrost atrakcyjności tych terenów dla zewnętrznych przedsiębiorców, tym samym przyczynia się do wzrostu liczby nowych mieszkańców.

Wychowanie przedszkolne

Pre-primary education

System edukacji w Polsce funkcjonuje zgodnie z ustawą z dnia 7 IX 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 1943, z późniejszymi zmianami) oraz ustawą z dnia 27 VII 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 2016 poz. 1842, z późniejszymi zmianami).

Prezentowane w publikacji dane obejmują:

- 1) placówki wychowania przedszkolnego, tj. przedszkola (łącznie ze specjalnymi), oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz od roku szkolnego 2008/09 – zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne; od roku szkolnego 2004/05 dzieci 6-letnie są objęte obowiązkiem odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego w placówkach wychowania przedszkolnego (w latach szkolnych 2011/12–2015/16 dotyczyło to dzieci 5-letnich);
- 2) szkoły podstawowe oraz gimnazja dla dzieci i młodzieży (bez specjalnych):
  - a) od roku szkolnego 1999/2000 6-letnie szkoły podstawowe oraz 3-letnie gimnazja, w których nauka jest obowiązkowa;
  - b) w latach szkolnych 2009/10–2013/14 oraz w roku szkolnym 2016/17 dzieci 6-letnie na wniosek rodziców mogą rozpocząć naukę w I klasie szkoły podstawowej;
  - c) w roku szkolnym 2014/15 obowiązkiem szkolnym zostały objęte dzieci 6-letnie urodzone w pierwszej połowie 2008 r., a w roku szkolnym 2015/16 dzieci 6-letnie urodzone w 2009 r. oraz dzieci 7-letnie urodzone w drugiej połowie 2008 r. Dzieci urodzone w 2009 r., które w roku szkolnym 2015/16 rozpoczęły naukę w I klasie szkoły podstawowej, w roku szkolnym 2016/17 mogą kontynuować naukę w I klasie; w roku szkolnym 2016/17 obowiązkiem szkolnym objęto dzieci 7-letnie.

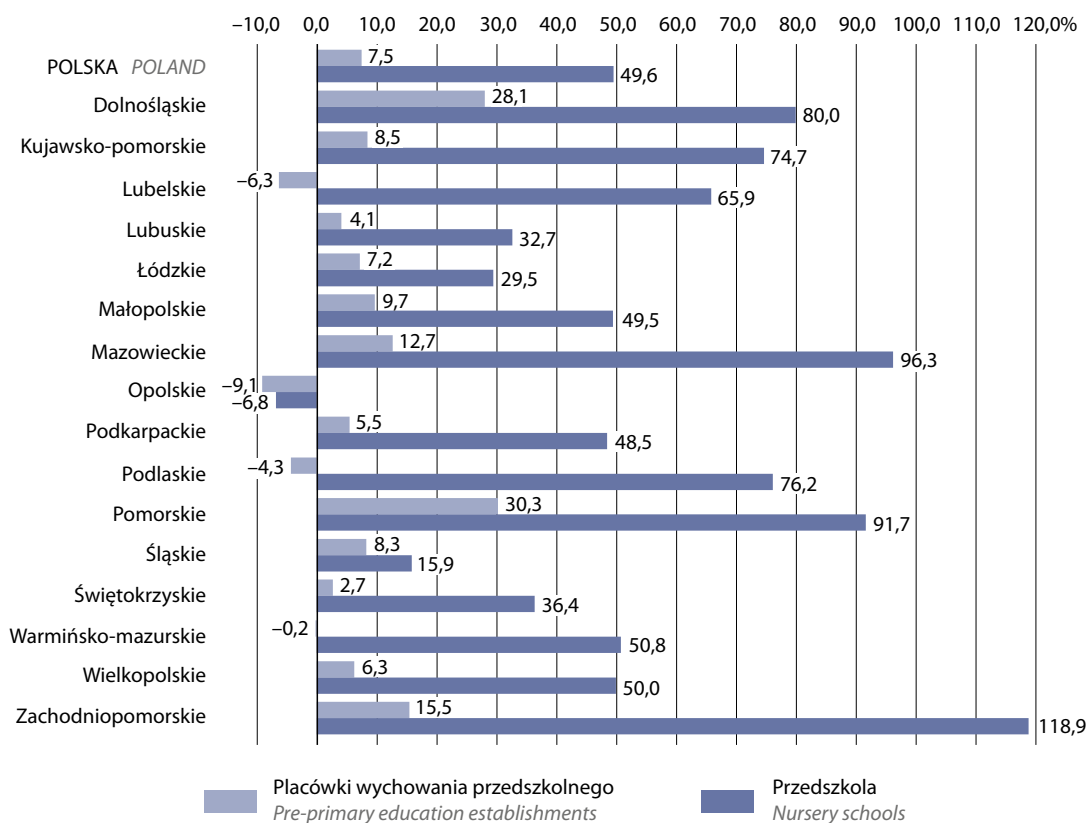
Dane obejmują szkoły i placówki prowadzone przez jednostki administracji centralnej (rządowej), jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty i województwa) oraz inne osoby prawne i fizyczne. Prezentowane informacje, od roku szkolnego 2007/08 (a w przypadku absolwentów – od roku szkolnego 2006/07) opracowywano na podstawie systemu informacji oświatowej administrowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Dane za lata wcześniejsze pochodziły z badań realizowanych przez Główny Urząd Statystyczny.

W roku szkolnym 2016/17 na obszarach wiejskich zlokalizowanych było 11,1 tys. placówek wychowania przedszkolnego (przedszkoli, oddziałów przedszkolnych, zespołów wychowania przedszkolnego i punktów przedszkolnych), tj. 51,0% placówek tego typu w kraju. Wśród nich 34,9% stanowiły przedszkola (w miastach – 74,4%). W porównaniu z rokiem szkolnym 2006/07, liczba placówek wychowania przedszkolnego, w tym również przedszkoli, zwiększyła się kolejno o 7,5% i 49,6% (w miastach o 50,6% i 51,1%). W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego zaobserwowano w 12 województwach (z wyjątkiem województw: lubelskiego, opolskiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego) i zamykał się on w granicach od 2,7% w województwie świętokrzyskim do 30,3% w województwie

pomorskim. Wśród podregionów wyróżnił się podregion warszawski zachodni województwa mazowieckiego, w którym liczba omawianych placówek wzrosła o 68,4%. Z kolei liczba przedszkoli zwiększyła się prawie we wszystkich województwach (oprócz opolskiego), a najbardziej w województwie zachodniopomorskim (ponad dwukrotnie) i podregionie bydgosko-toruńskim województwa kujawsko-pomorskiego (ponad trzykrotnie). Największy wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego odnotowano więc w województwach o najkorzystniejszych wskaźnikach demograficznych, z kolei spadki liczby tych obiektów miały miejsce w województwach o najmniej korzystnych wskaźnikach demograficznych

Wykres 52. Zmiana liczby placówek wychowania przedszkolnego^a i przedszkoli w roku szkolnym 2016/17 w porównaniu z rokiem szkolnym 2006/07 według województw Stan w dniu 30 IX

Chart 52. Change of pre-primary education establishments^a and nursery schools in 2016/17 school year in comparison to 2006/07 school year by voivodships As of 30 IX

Do placówek wychowania przedszkolnego funkcjonujących na obszarach wiejskich, w roku szkolnym 2016/17 uczęszczało 430,8 tys. dzieci (33,2% dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w kraju), co w przeliczeniu 1000 dzieci w wieku 3–6 lat dało 634 dzieci (w miastach – 934).

Tablica 1. Wychowanie przedszkolne^a
Stan w dniu 30 IX

Table 1. *Pre-primary education^a*
As of 30 IX

Wyszczególnienie <i>Specification</i>		Placówki wychowania przedszkolnego <i>Pre-primary education establishments</i>		Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego <i>Children attending pre-primary education establishments</i>	
		ogółem <i>total</i>	w tym przedszkola <i>of which nursery schools</i>	ogółem <i>total</i>	w tym przedszkola <i>of which nursery schools</i>
Polska <i>Poland</i>	2006/07	17 329	7 811	862 656	676 428
	2016/17	21 675	11 762	1 299 138	1 024 668
Obszary wiejskie <i>Rural areas</i>	2006/07	10 280	2 579	252 036	130 068
	2016/17	11 056	3 857	430 780	246 404
Miasta <i>Urban areas</i>	2006/07	7 049	5 232	610 620	546 360
	2016/17	10 619	7 905	868 358	778 264

^a Przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, a w roku szkolnym 2016/17 również zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne; bez wychowania przedszkolnego w zakładach opieki zdrowotnej.

Źródło: w roku szkolnym 2016/17 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

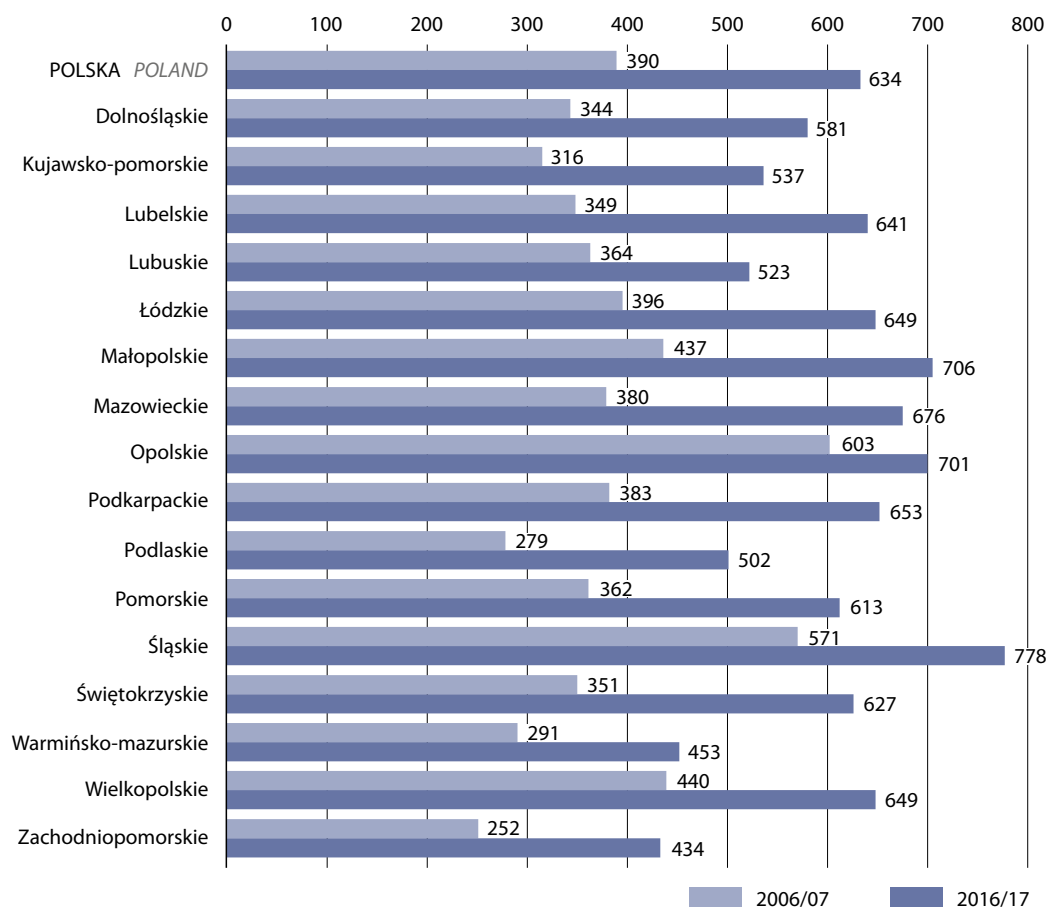
a Nursery schools and pre-primary sections of primary schools, in 2016/17 school year also pre-primary education groups and pre-primary points; excluding pre-primary education in health care institutions.

Source: in 2016/17 school year data of the Ministry of National Education.

Najwięcej dzieci w wieku 3–6 lat uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat przypadało na obszarach wiejskich województwa śląskiego (778 dzieci) oraz podregionu tyskiego tego województwa (818), zaś najmniej na terenach województwa zachodniopomorskiego (434) i jego podregionu szczecińsko-pyrzyckiego (371).

Wykres 53. Dzieci w wieku 3–5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego^a na 1000 dzieci w wieku 3–5 lat na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2006/07 i 2016/17 Stan w dniu 30 IX

Chart 53. Children aged 3–5 attending pre-primary education establishments^a per 1000 children aged 3–5 in rural areas by voivodships in 2006/07 and 2016/17 school years As of 30 IX

a Przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, a w roku szkolnym 2016/17 również zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne.

Uwaga. Bez wychowania przedszkolnego w zakładach opieki zdrowotnej.

Źródło: w roku szkolnym 2016/17 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

a Nursery schools and pre-primary sections of primary schools, in 2016/17 school year also pre-primary education groups and pre-primary points.

Note. Excluding pre-primary education in health care institutions.

Source: in 2016/17 school year data of the Ministry of National Education.

Należy podkreślić, że w porównaniu z rokiem szkolnym 2006/07 wartość omawianego wskaźnika na terenach wiejskich wzrosła o 244 dzieci (w miastach o 307). Wzrost jego wartości wystąpił także we wszystkich województwach, a największy miał miejsce w województwie mazowieckim z 380 do 676 dzieci. Na 100 miejsc w przedszkolach na obszarach wiejskich w roku szkolnym 2016/17 przypadło 92,0 dzieci (w miastach – 93,4). Najwyższy omawiany wskaźnik odnotowano w województwie podlaskim (99,3) i jego podregionie łomżyńskim (104,3), a najniższy w województwie opolskim (85,3) i podregionie przemyskim województwa podkarpackiego (80,7).

Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży

Primary schools for children and youth

Do SZKÓŁ PODSTAWOWYCH w publikacji zalicza się: szkoły podstawowe, szkoły filialne, szkoły podstawowe sportowe i szkoły podstawowe mistrzostwa sportowego. Są to szkoły sześciolatte, w których w ostatnim roku nauki przeprowadza się obowiązkowy sprawdzian weryfikujący opanowanie przez ucznia umiejętności określonych w standardach wymagań dotyczących czytania, pisania, rozumowania, korzystania z informacji i wykorzystania wiedzy w praktyce. Struktura organizacyjna szkół podstawowych obejmuje klasy I–VI, w których nauka jest obowiązkowa. W tej grupie szkół ujmuję się ponadto: szkoły artystyczne ogólnokształcące niedające uprawnień zawodowych realizujące jednocześnie program szkoły podstawowej. Do grupy tej nie zaliczono szkół specjalnych.

W roku szkolnym 2016/17 na obszarach wiejskich działało 8,5 tys. szkół podstawowych, do których uczęszczało 860,0 tys. uczniów (w miastach 4,3 tys. szkół, w których uczyło się 1,4 mln dzieci). W porównaniu z rokiem szkolnym 2006/07, liczba szkół podstawowych na wsi zmniejszyła się o 14,0% (w miastach wzrosła o 9,6%), co znalazło odzwierciedlenie we wszystkich województwach i prawie wszystkich podregionach. Wyjątkiem był podregion warszawski zachodni, w którym liczba szkół wzrosła o 8,6% i podregion tyński (wzrost o 2,5%). W omawianym czasie liczba dzieci uczęszczających do szkół podstawowych na wsi zmalała o 16,2% (w miastach o 1,1%). Konsekwentnie na przestrzeni analizowanych lat na terenach wiejskich wszystkich województw i większości podregionów spadała liczba absolwentów szkół podstawowych (z wyjątkiem podregionu warszawskiego zachodniego – wzrost o 2,2%). W roku szkolnym 2016/17 szkoły podstawowe na wsi ukończyło 135,3 tys. osób, czyli o 30,9% mniej niż 10 lat wcześniej (w miastach 207,9 tys., tj. mniej o 24,2%).

**Tablica 2. Szkoły podstawowe^a dla dzieci i młodzieży
Stan w dniu 30 IX**

Table 2. Primary schools^a for children and youth
As of 30 IX

Wyszczególnienie Specification		Szkoły Schools	Uczniowie Pupils	Absolwenci ^b Graduates ^b	Liczba uczniów na 1 szkołę Number of pupils per school	Współczynnik skolaryzacji netto Net enrolment rate
Polska Poland	2006/07	13 725	2 453 600	470 075	179	97,6
	2016/17	12 720	2 272 218	343 212	179	92,5
Obszary wiejskie Rural areas	2006/07	9 840	1 026 373	195 845	104	87,8
	2016/17	8 463	859 991	135 337	102	79,2
Miasta Urban areas	2006/07	3 885	1 427 227	274 230	367	106,0
	2016/17	4 257	1 412 227	207 875	332	103,1

^a Łącznie ze szkołami filialnymi, szkołami sportowymi i mistrzostwa sportowego, szkołami artystycznymi niedającymi uprawnień zawodowych realizującymi program szkoły podstawowej; bez szkół specjalnych. ^b W roku szkolnym 2016/17 absolwenci z roku szkolnego 2015/16.

Źródło: w roku szkolnym 2016/17 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

^a Including branch schools, sports schools and athletic schools, art schools not leading to professional certification, simultaneously conducting a primary school programme; excluding special schools. ^b In 2016/17 school year graduates for 2015/16 school year.

Source: in 2016/17 school year data of the Ministry of National Education.

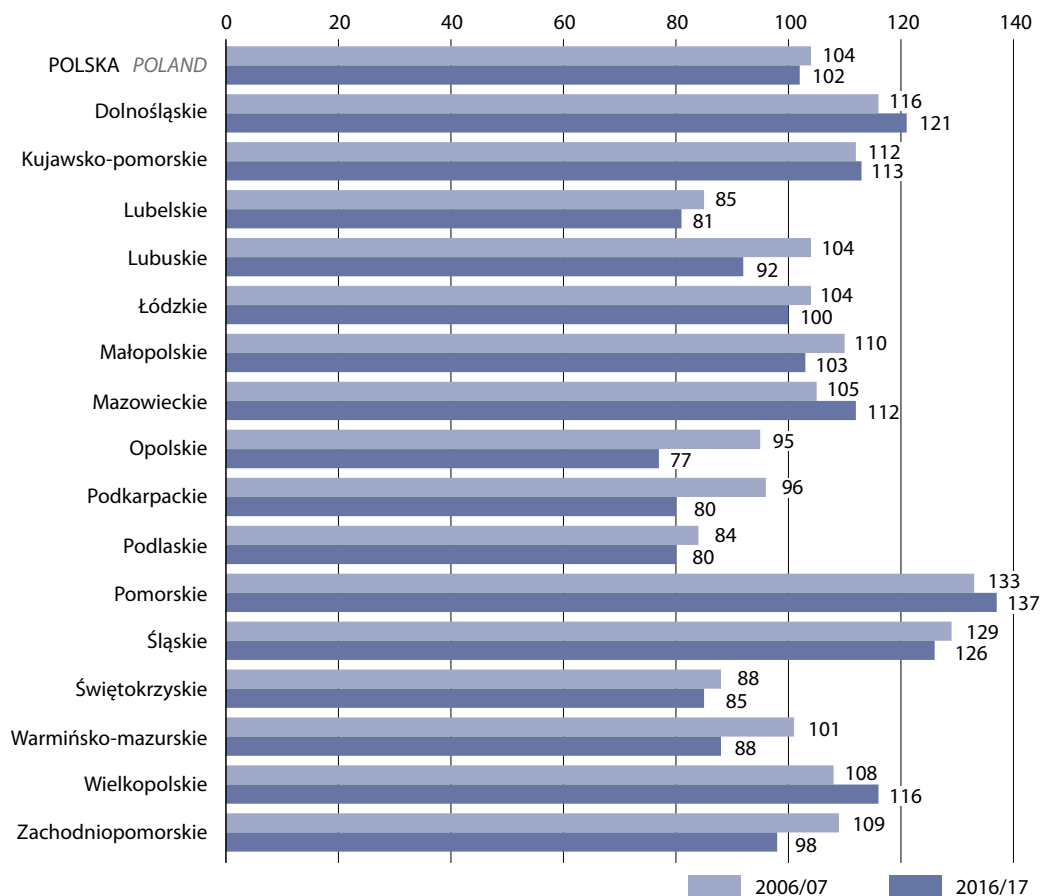
Na obszarach wiejskich w roku szkolnym 2016/17 na jedną szkołę podstawową przypadało 102 uczniów, czyli o 2 uczniów mniej niż w roku szkolnym 2006/07 (w miastach – 332 uczniów, tj. o 35 mniej).

W ujęciu terytorialnym, liczba uczniów przypadających na 1 szkołę podstawową zlokalizowaną na obszarach wiejskich była bardzo zróżnicowana i zamykała się w granicach od 77 osób w województwie opolskim

do 137 w województwie pomorskim, a w ujęciu regionalnym od 72 w podregionie przemyskim do 189 w podregionie tyskim.

**Wykres 54. Liczba uczniów przypadających na 1 szkołę podstawową^a dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2006/07 i 2016/17
Stan w dniu 30 IX**

*Chart 54. Number of pupils per primary school^a for children and youth in rural areas by voivodships in 2006/07 and 2016/17 school years
As of 30 IX*

^a Bez szkół specjalnych; łącznie ze szkołami sportowymi i mistrzostwa sportowego oraz szkołami artystycznymi niedającymi uprawnień zawodowych realizującymi jednocześnie program szkoły podstawowej.

Źródło: w roku szkolnym 2016/17 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

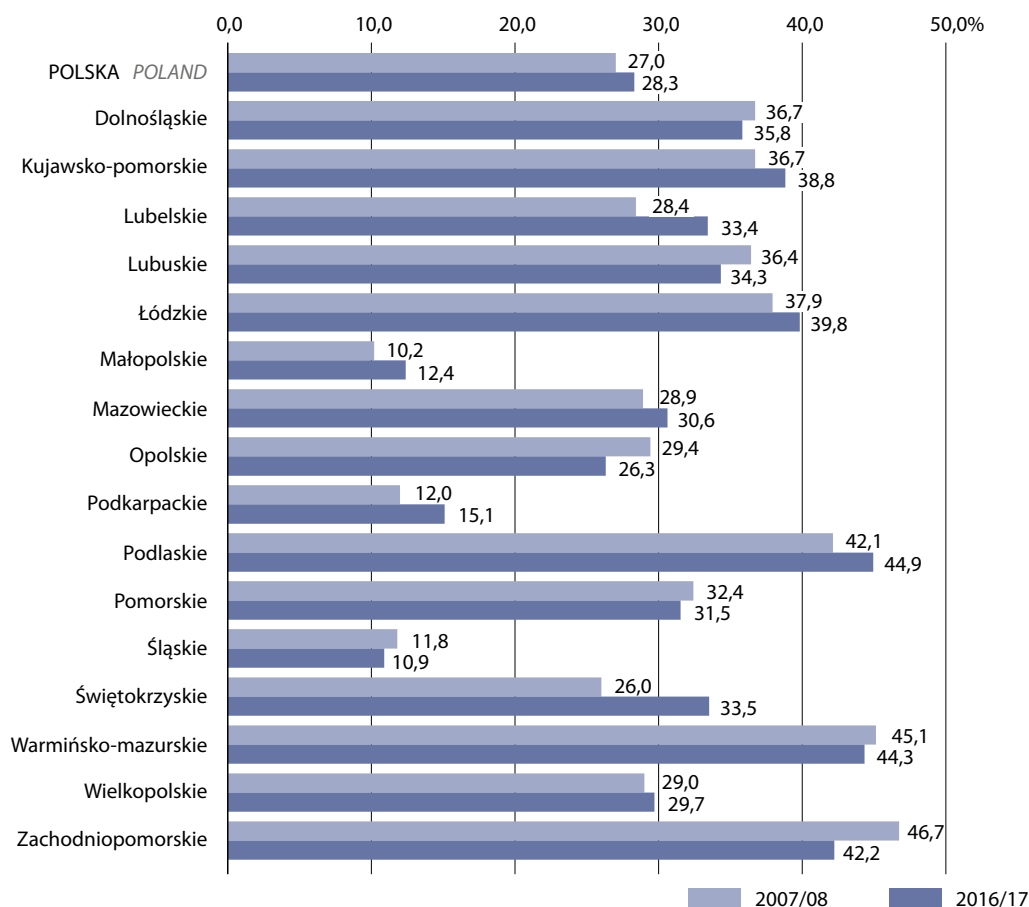
^a Excluding special schools; including sports schools and athletic schools as well as art schools not leading to professional certification simultaneously conducting a primary school programme.

Source: in 2016/17 school year data of the Ministry of National Education.

Ponad 28,3% uczniów szkół podstawowych zlokalizowanych na obszarach wiejskich mieszkało w odległości powyżej 3 km od szkoły. Odsetek ten w miastach wyniósł 4,3%. W ujęciu terytorialnym można zaobserwować znaczne zróżnicowanie jego wysokości. Najwyższą wartość przyjął on na terenach wiejskich województw: podlaskiego (44,9%), warmińsko-mazurskiego (44,3%) i zachodniopomorskiego (42,2%), a najniższą w województwie śląskim (10,9%) i małopolskim (12,4%).

Wykres 55. Udział uczniów szkół podstawowych^a dowożonych do szkoły w ogólnej liczbie uczniów szkół podstawowych na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2007/08 i 2016/17 Stan w dniu 30 IX

Chart 55. Share of commuting pupils of primary schools^a in total number of pupils of primary schools in rural areas by voivodships in 2007/08 and 2016/17 school years As of 30 IX

^a Bez szkół specjalnych.

Źródło: w roku szkolnym 2016/17 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

^a Excluding special schools.

Source: in 2016/17 school year data of the Ministry of National Education.

WSPÓŁCZYNNIKI SKOLARYZACJI NETTO jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Współczynnik skolaryzacji netto dla szkół podstawowych na wsi w roku szkolnym 2016/17 wyniósł 79,2 i był znacznie niższy od współczynnika odnotowanego w miastach (103,1). Różnica ta może być spowodowana faktem, że często dzieci ze wsi dowożone były do szkół w miastach, bliżej miejsca pracy rodziców. Należy jednak zauważyć, że w porównaniu z rokiem szkolnym 2006/07, wartość omawianego współczynnika spadła zarówno na wsi jak i w miastach (kolejno o 8,6 i 2,9). W ujęciu regionalnym obszarów wiejskich, najwyższym współczynnikiem skolaryzacji netto wyróżniało się województwo śląskie (89,8) i jego podregion tyski (94,0), a najniższym województwo zachodniopomorskie (61,2) i jego podregion szczecińsko-pyrzycki (58,4).

Nauczanie języków obcych ma coraz większe znaczenie na wszystkich poziomach systemu kształcenia. W roku szkolnym 2016/17 spośród języków obcych objętych obowiązkowym programem nauczania w szkołach podstawowych dominował język angielski, którego uczyło się 94,9% dzieci na wsi (w miastach – 94,7%). Języka niemieckiego obowiązkowo uczyło się 4,7% dzieci (w miastach – 4,2%). Można zauważyć, że w ujęciu terytorialnym proporcje uczących się obowiązkowo wymienionych języków obcych, ściśle wiążą się z położeniem geograficznym województw. Zdecydowanie większy odsetek uczących się języka niemieckiego odnotowano w województwach graniczących z Niemcami tj.: lubuskim (34,6%), zachodniopomorskim (24,0%) i dolnośląskim (18,6%). Z kolei najwyższym odsetkiem (ponad 98%) uczących się języka angielskiego wyróżniły się województwa: podkarpackie, śląskie, małopolskie, świętokrzyskie, mazowieckie i lubelskie.

Gimnazja dla dzieci i młodzieży

Lower secondary schools for children and youth

Do SZKÓŁ NA POZIOMIE GIMNAZJALNYM w publikacji zaliczono: gimnazja, gimnazja dwujęzyczne, gimnazja sportowe i gimnazja mistrzostwa sportowego, a także gimnazja z oddziałami przysposabiającymi do pracy. Są to szkoły kształcące młodzież w cyklu trzyletnim (w wieku 13–15 lat). Nauka w gimnazjum jest obowiązkowa. Warunkiem formalnym przyjęcia do gimnazjum jest ukończenie szkoły podstawowej. W ostatnim roku nauki przeprowadza się egzamin zewnętrzny, którego wynik jest brany pod uwagę przy ubieganiu się o przyjęcie do szkoły ponadgimnazjalnej. Do grupy tej nie zaliczono szkół specjalnych.

W roku szkolnym 2016/17 w Polsce działało 6,7 tys. gimnazjów spośród których 51,0% zlokalizowanych było na obszarach wiejskich. W gimnazjach na terenach wiejskich uczyło się 34,2% (355,2 tys.) z ogólnej liczby gimnazjalistów w kraju. W porównaniu z rokiem szkolnym 2006/07, liczba gimnazjów zwiększyła się zarówno na wsi (o 4,5%) jak i w miastach (o 9,3%). Wzrost ten miał także miejsce na obszarach wiejskich prawie wszystkich województw – z wyjątkiem województw podlaskiego i lubelskiego, w których liczba omawianych placówek spadła i województwa zachodniopomorskiego, w którym nie zmieniła się. Pomimo wzrostu liczby gimnazjów, w porównaniu z rokiem szkolnym 2006/07, odnotowano spadek liczby gimnazjalistów o 33,7% (w miastach – 28,7%), co znalazło odzwierciedlenie w każdym województwie i podregionie. Te same tendencje dotyczyły liczby absolwentów. W omawianym roku szkolnym gimnazja ukończyło 121,5 tys. osób (w miastach – 221,0 tys.), tj. o 32,9% mniej niż 10 lat wcześniej (w miastach o 34,1%).

**Tablica 3. Gimnazja^a dla dzieci i młodzieży
Stan w dniu 30 IX**

*Table 3. Lower secondary schools^a for children and youth
As of 30 IX*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>		Szkoły <i>Schools</i>	Uczniowie <i>Pupils</i>	Absolwenci ^b <i>Graduates^b</i>	Liczba uczniów na 1 szkołę <i>Number of pupils per school</i>	Współczynnik skolaryzacji netto <i>Net enrolment rate</i>
Polska <i>Poland</i>	2006/07	6 256	1 494 153	516 520	239	95,6
	2016/17	6 681	1 038 132	342 519	155	91,8
Obszary wiejskie <i>Rural areas</i>	2006/07	3 262	535 974	180 985	164	74,7
	2016/17	3 409	355 150	121 528	104	68,3
Miasta <i>Urban areas</i>	2006/07	2 994	958 179	335 535	320	113,4
	2016/17	3 272	682 982	220 991	209	112,0

a Łącznie ze szkołami sportowymi i mistrzostwa sportowego oraz szkołami z oddziałami przysposabiającymi do pracy; bez szkół specjalnych. *b* W roku szkolnym 2016/17 absolwenci z roku szkolnego 2015/16.

Źródło: w roku szkolnym 2016/17 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

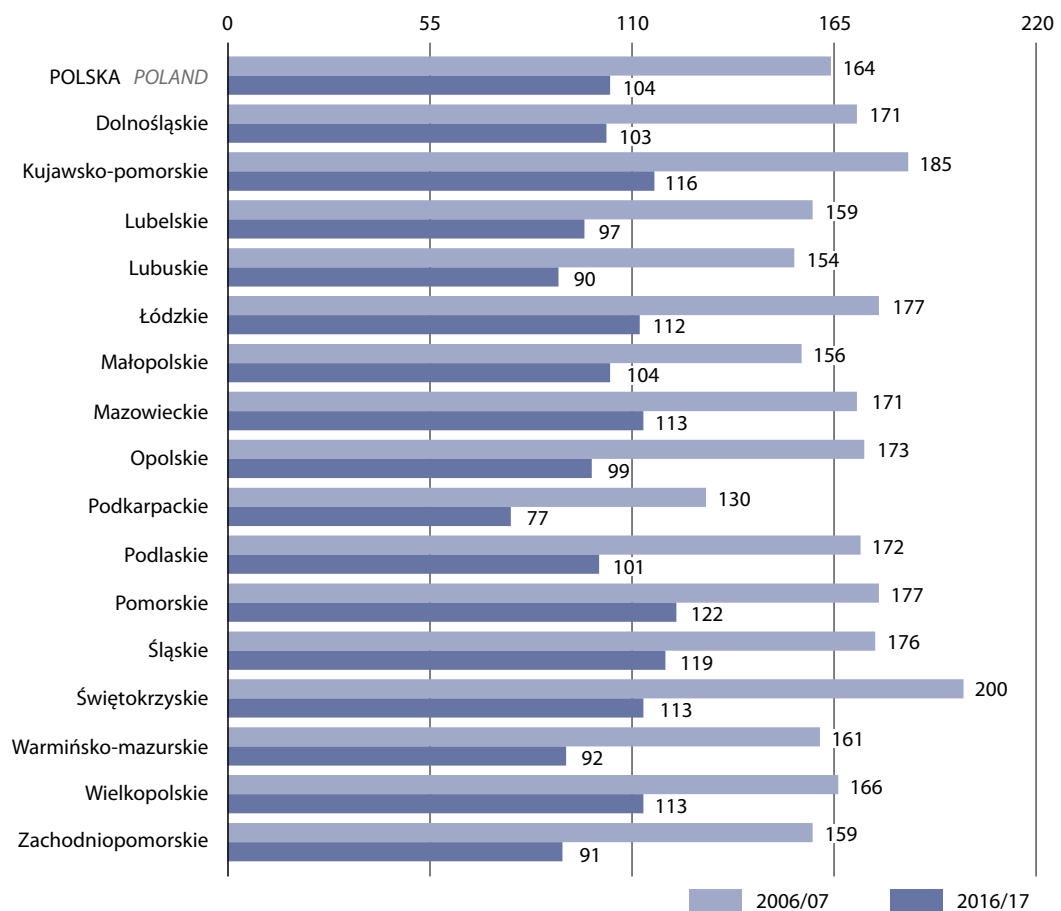
a Including sports schools and athletic schools as well as schools with job-training sections; excluding special schools. *b* In 2016/17 school year graduates for 2015/16 school year.

Source: in 2016/17 school year data of the Ministry of National Education.

W efekcie opisanych zmian, na przestrzeni analizowanych lat zmniejszyła się również liczba uczniów przypadających na jedną szkołę. W roku szkolnym 2016/17 przeciętnie do jednego gimnazjum na wsi uczęszczało 104 uczniów, czyli o 60 mniej niż przed 10 laty (w miastach – 209, tj. mniej o 111). Największą liczbą uczniów przypadających na jedno gimnazjum zlokalizowane na wsi wyróżniło się województwo pomorskie (122) i podregion gdański tego województwa (172), a najniższą województwo podkarpackie (77) i jego podregion krośnieński (67). Należy podkreślić, że w porównaniu z rokiem szkolnym 2006/07, opisywany wskaźnik był niższy we wszystkich województwach i podregionach.

Wykres 56. Liczba uczniów przypadających na 1 gimnazjum^a dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2006/07 i 2016/17 Stan w dniu 30 IX

Chart 56. Number of pupils per lower secondary school^a for children and youth in rural areas by voivodships in 2006/07 and 2016/17 school years As of 30 IX

^a Bez szkół specjalnych; łącznie ze szkołami sportowymi i mistrzostwa sportowego oraz szkołami z oddziałami przysposabiającymi do pracy.

Źródło: w roku szkolnym 2016/17 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

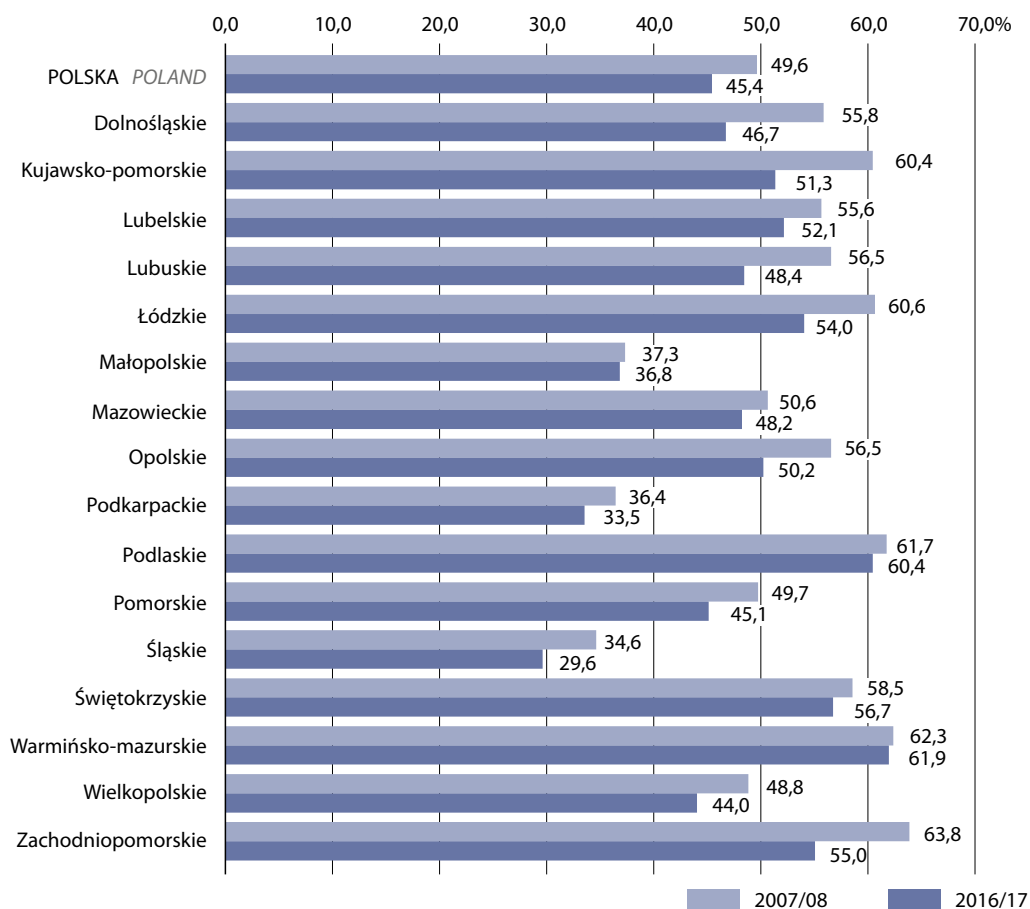
a Excluding special schools; including sports schools and athletic schools as well as schools with job-training sections.

Source: in 2016/17 school year data of the Ministry of National Education.

Wśród gimnazjalistów mieszkających na wsi, niemal co drugi dojeżdżał do szkoły powyżej 4 km (w miastach co dziesiąty). W ujęciu województw zaobserwowano znaczne zróżnicowanie odsetka młodzieży wiejskiej dojeżdżającej do gimnazjum. Najwięcej uczniów, podobnie jak w przypadku szkół podstawowych, dojeżdżało w województwach: warmińsko-mazurskim (61,9%) i podlaskim (60,4%).

Wykres 57. Udział uczniów gimnazjów^a dowożonych do szkoły w ogólnej liczbie uczniów gimnazjów na obszarach wiejskich według województw w latach szkolnych 2007/08 i 2016/17 Stan w dniu 30 IX

Chart 57. Share of commuting pupils of lower secondary schools^a in total number of pupils of lower secondary schools in rural areas by voivodships in 2007/08 and 2016/17 school years As of 30 IX

^a Bez szkół specjalnych.

Źródło: w roku szkolnym 2016/17 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

^a Excluding special schools.

Source: in 2016/17 school year data of the Ministry of National Education.

W roku szkolnym 2016/17 współczynnik skolaryzacji netto dla gimnazjów wyniósł 68,3, czyli o 6,4 mniej niż w roku szkolnym 2006/07 r. Znacznie wyższy wskaźnik odnotowano w miastach (112,0), do których dowożono wielu gimnazjalistów ze wsi. W ujęciu terytorialnym wartość omawianego współczynnika zamykała się w granicach od 41,1 w województwie zachodniopomorskim (32,5 w podregionie szczecińskim tego województwa) do 80,8 w województwie śląskim (87,3 w podregionie nowotarskim województwa małopolskiego).

Młodzież gimnazjalna w ramach kształcenia, spośród obowiązkowych języków obcych, najczęściej uczyła się języka angielskiego, który wybrało 54,0% uczniów na wsi (w miastach – 53,7%). Odsetek ten był niższy w odniesieniu do roku szkolnego 2008/09 o 20,0 p.proc. (w miastach o 20,4 p.proc.). Większym zainteresowaniem niż 10 lat wcześniej, cieszył się język niemiecki, którego uczyło się 39,4% gimnazjalistów, czyli o 16,6 p.proc. więcej (w miastach – 38,0%, o 14,7 p.proc. więcej). Można zauważyć, że prawie we wszystkich województwach, z wyjątkiem dolnośląskiego i lubuskiego, spadł udział uczących się języka angielskiego na korzyść języka niemieckiego i pozostałych.

Najwyższym odsetkiem młodzieży gimnazjalnej uczącej się obowiązkowo języka angielskiego wyróżniło się województwo świętokrzyskie (56,0%), a pozostałych języków (innych niż angielski i niemiecki) – lubelskie (19,5%) i podlaskie (19,4%), z kolei niemieckiego – województwo opolskie (48,8%).

Biblioteki

Libraries

W 2016 r. na wsi działało 5,2 tys. bibliotek, co stanowiło 65,6% ogółu placówek w kraju. Z kolei większość punktów bibliotecznych zlokalizowanych było w miastach (658, tj. 52,2%). Mimo przewagi liczebnej bibliotek wiejskich, większym księgozbiorem dysponowały biblioteki miejskie. Na wsi użytkownicy bibliotek mieli do dyspozycji księgozbiór liczący 50,7 mln woluminów, a w miastach 78,3 mln. W porównaniu z 2006 r. na terenach wiejskich zmniejszyła się zarówno liczba bibliotek (o 7,4%), jak i punktów bibliotecznych (o 45,3%). W miastach natomiast spadła liczba bibliotek (o 4,9%), a wzrosła liczba punktów bibliotecznych (o 15,4%).

Tablica 4. Biblioteki publiczne (z filiami)
Stan w dniu 31 XII

Table 4. *Public libraries (with branches)*
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>		Biblioteki <i>Libraries</i>	Punkty biblioteczne <i>Library service points</i>	Księgozbiór w tys. wol. <i>Collection in thous. vol.</i>	Czytelnicy ^a <i>Borrowers^a</i>	
					w tys. <i>in thous.</i>	na 1000 ludności <i>per 1000 population</i>
Polska <i>Poland</i>	2006	8 542	1 670	135 499	7 023	184
	2016	7 984	1 260	128 995	6 096	159
Obszary wiejskie <i>Rural areas</i>	2006	5 658	1 100	55 711	1 835	125
	2016	5 240	602	50 705	1 565	102
Miasta <i>Urban areas</i>	2006	2 884	570	79 788	5 188	222
	2016	2 744	658	78 290	4 532	196

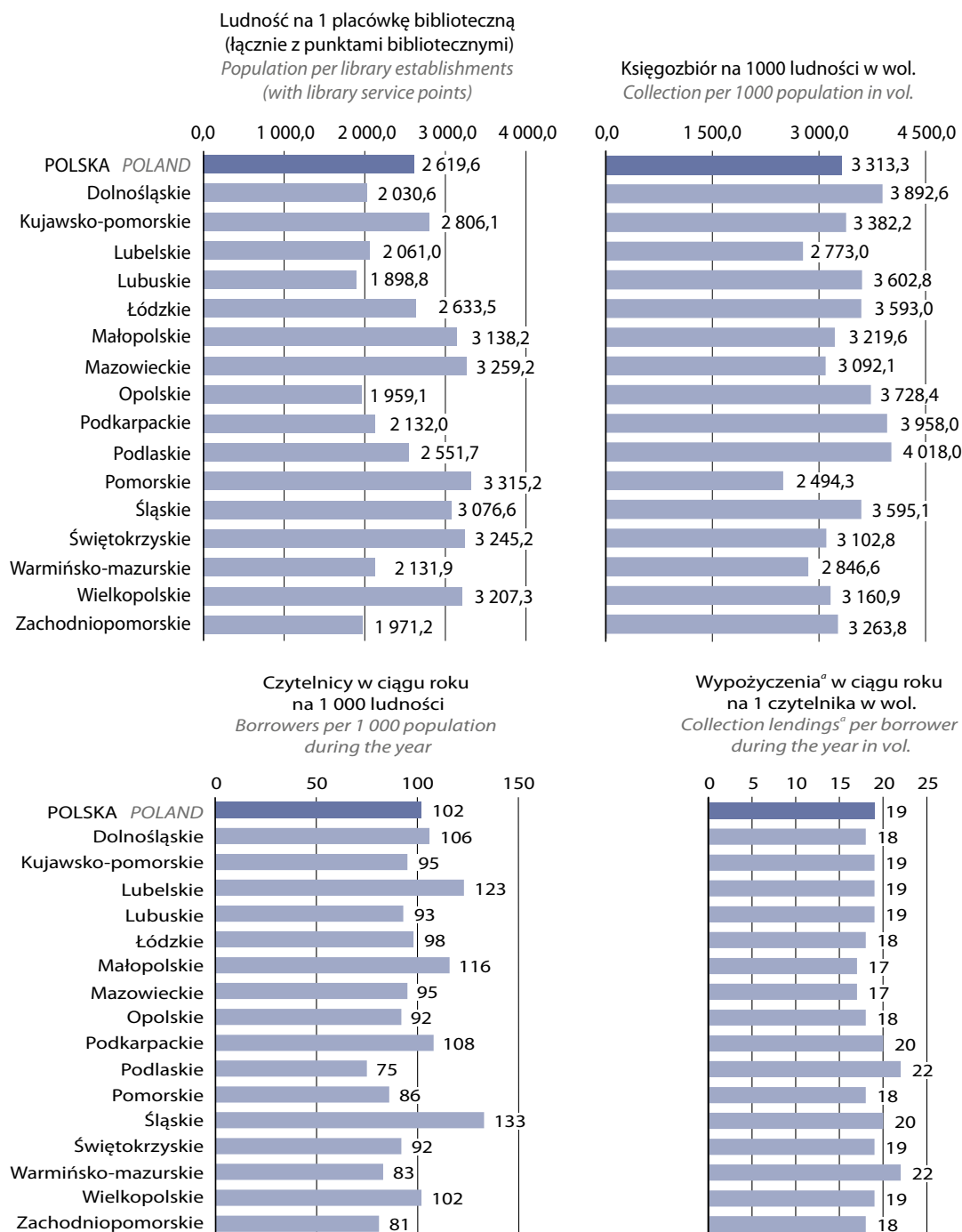
^a W ciągu roku; łącznie z punktami bibliotecznymi.

^a *During the year; including library service points.*

Czytelnictwo jest jedną z najbardziej popularnych form rozpowszechniania kultury, z której w 2016 r. korzystało 1,6 mln osób na wsi (w miastach – 4,5 mln). Analizując liczbę czytelników na 1000 ludności okazuje się, że z zasobów bibliotek korzystał co dziesiąty mieszkaniec wsi i co piąty mieszkaniec miast. Najwięcej czytelników na 1000 ludności wiejskiej odnotowano w województwie śląskim (133 osoby) i jego podregionie tuskim (156), zaś najmniej w województwie podlaskim (75 osób) i podregionie białostockim tego województwa (63). Trzeba jednak podkreślić, że w porównaniu z 2006 r. na wsi liczba czytelników spadła o 14,7% (w miastach o 12,6%). Sytuacja taka miała również miejsce na obszarach wiejskich wszystkich województw.

Wykres 58. Wybrane wskaźniki dotyczące bibliotek publicznych (z filiami) na obszarach wiejskich według województw w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 58. Selected indicators of public libraries (with branches) in rural areas by voivodships in 2016 As of 31 XII

a łącznie z wypożyczeniami międzybibliotecznymi.

a Including interlibrary lendings.

Kina i muzea

Indoor cinemas and museums

Według stanu na koniec 2016 r. w Polsce funkcjonowały 484 kina stałe, w tym 14 zlokalizowanych było na obszarach wiejskich. Od wielu lat na wsi obserwuje się zmniejszanie liczby małych kin, które nie wytrzymują konkurencji z wielkimi multiplexami miejskimi otwieranymi często w centrach handlowych położonych na obrzeżach miast. W porównaniu z 2006 r. liczba kin na wsi spadła o 11, czyli o 44,0% i tym samym jedynie na obszarach wiejskich 8 województw działały jeszcze kina, tj.: dolnośląskiego, lubelskiego, lubuskiego, małopolskiego, mazowieckiego, pomorskiego, warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego. Na 1000 ludności na wsi przypadało 44 widzów, czyli o 10 więcej niż dekadę wcześniej. W tym samym czasie w miastach liczba widzów na 1000 ludności wzrosła o 848 osób i wyniosła 2209 osób.

**Tablica 5. Kina stałe i muzea
Stan w dniu 31 XII**

Table 5. Fixed cinemas and museums
As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification		Kina Cinemas				Muzea i oddziały muzealne Museums with branches	
		miejsca na widowni seats	seanse ^{ab} screenings ^{ab}	widzowie ^{ab} audience ^{ab}	obiekty facilities	obiekty facilities	zwiedzający ^a muzea i wystawy w tys. museum and exhibition visitors ^a in thous.
Polska Poland	2006	505	232 471	1 037 138	32 362 507	703	18 191,3
	2016	484	283 400	1 988 399	51 823 896	944	36 081,6
Obszary wiejskie Rural areas	2006	25	6 147	19 085	505 977	116	2 950,0
	2016	14	4 151	27 037	678 972	179	4 317,9
Miasta Urban areas	2006	480	226 324	1 018 053	31 856 530	587	15 241,3
	2016	470	279 249	1 961 362	51 144 924	765	31 763,6

a W ciągu roku. b Dotyczy filmów długo- i krótkometrażowych.

a During the year. b Concerns full and short length films.

W 2016 r. na obszarach wiejskich zlokalizowanych było 179 muzeów, a ich liczba z porównaniu z 2006 r. zwiększyła się o 63 obiekty. W omawianym roku w miastach działało 765 muzeów, tj. o 178 więcej niż przed 10 laty. Ponad 36% muzeów mieściło się na obszarach wiejskich 3 województw: małopolskiego, mazowieckiego i wielkopolskiego.

W 2016 r. muzea na wsi zwiedziło ponad 4 mln osób, tj. o 46,4% więcej niż w 2006 r. W miastach liczba zwiedzających wyniosła 31,8 mln osób, czyli ponad dwukrotnie więcej niż dekadę wcześniej. Jedno muzeum zlokalizowane na wsi odwiedziło więc średnio 24,1 tys. osób. Wskaźnik ten był mocno zróżnicowany terytorialnie i zamykał się w granicach od 2,7 tys. zwiedzających przypadających na jedno muzeum w województwie zachodniopomorskim do 57,3 tys. w województwie kujawsko-pomorskim, a w jego podregionie inowrocławskim 140,1 tys.

Instytucje kultury

Cultural institutions

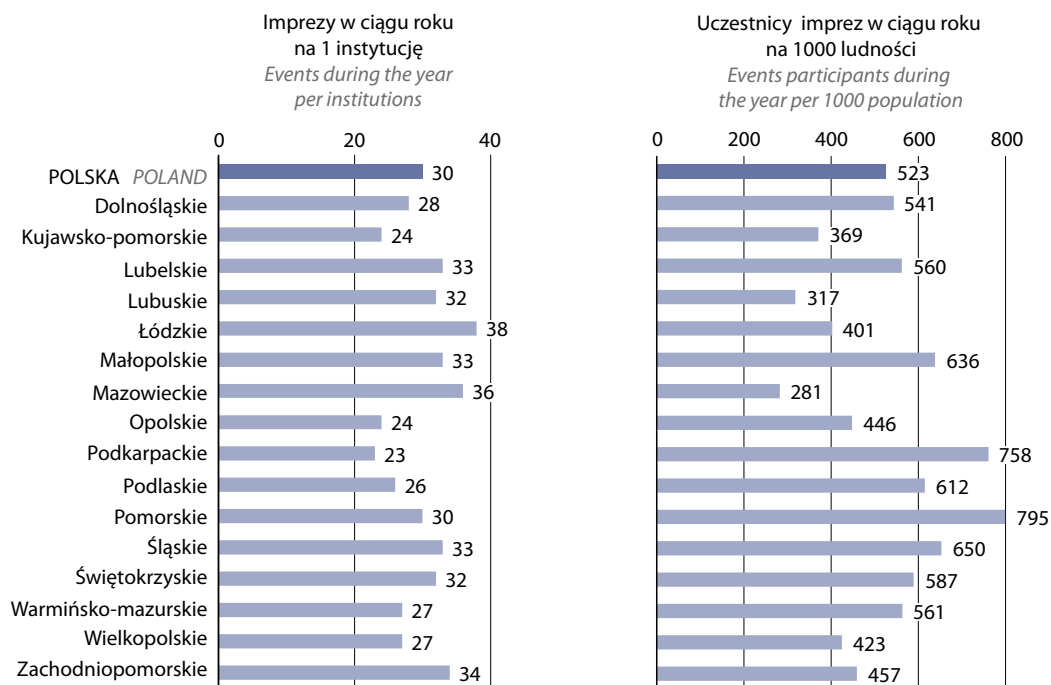
Instytucje kultury mają ogromne znaczenie w życiu społecznym mieszkańców wsi. Poprzez swoją ofertę zachęcają do aktywnego włączania się w życie kulturalne, wzmacniają integrację społeczności lokalnej, rozwijają aktywność obywatelską. Ośrodki kultury prowadzą działalność zespołów artystycznych oraz klubów, organizują imprezy rozrywkowe m.in. popularyzujące lokalny folklor. Ich działalność zaspokaja różnicowane potrzeby społeczne, od artystycznych poprzez towarzyskie, sportowe, rozrywkowe, a także samokształcenia.

Na terenach wiejskich w 2016 r. działało 2,7 tys. instytucji kultury (centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic). W porównaniu z 2007 r. ich liczba zwiększyła się o 157. W miastach w omawianym roku funkcjonowało 1,5 tys. placówek kultury, tj. o 122 mniej niż przed 9 laty. Wśród instytucji kultury na wsi przeważały świetlice, których udział wyniósł 49,9%, w miastach natomiast ośrodki kultury (36,9%). Największą liczbę instytucji kultury odnotowano na terenach wiejskich 4 województw: małopolskiego, podkarpackiego, pomorskiego i zachodniopomorskiego – łącznie 1 115 (41,2%).

W analizowanym roku co trzecia impreza zorganizowana przez instytucje kultury odbyła się na terenach wiejskich – 80,2 tys., tj. o 39,4% więcej niż w 2007 r. Imprezy na wsi cieszyły się zainteresowaniem 8,0 mln osób stanowiących 22,5% ogółu uczestniczących w imprezach tego typu w kraju. Na 1000 ludności na wsi przypadało 523 uczestników imprez (w miastach – 1 190). W ujęciu terytorialnym obszarów wiejskich najwyższym takim wskaźnikiem charakteryzowało się województwo pomorskie (795) i podregion słupecki tego województwa (1 267), a najniższym województwo mazowieckie (281) oraz jego podregion radomski (98).

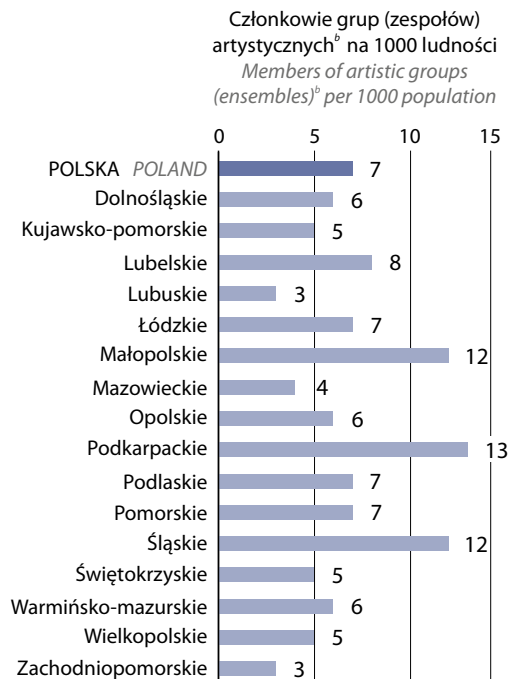
Wykres 59. Wybrane wskaźniki dotyczące instytucji kultury^a na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.

Chart 59. Selected indicators of cultural institutions^a in rural areas by voivodships in 2016

Wykres 59. Wybrane wskaźniki dotyczące instytucji kultury^a na obszarach wiejskich według województw w 2016 r. (dok.)

Chart 59. Selected indicators of cultural institutions^a in rural areas by voivodships in 2016 (cont.)

a Centra i domy kultury, ośrodki kultury, kluby i świetlice; w ciągu roku. b Stan w dniu 31 XII.

a Centres of culture, cultural centres and establishments, clubs and community centres; during the year. b As of 31 XII.

W 2016 r. na wsi zorganizowano 2,2 tys. różnorodnych tematycznie kursów, czyli o 63,3% więcej niż 9 lat wcześniej. Największym zainteresowaniem cieszyły się kursy nauki gry na instrumentach (29,3%), plastyczne (19,3%), tańca (14,7%) i języków obcych (14,1%).

Ponadto na obszarach wiejskich w 2016 r. działało 6,8 tys. grup (zespołów) artystycznych, które stanowiły 39,6% wszystkich zespołów tego typu w kraju. Wśród nich największy udział miały zespoły folklorystyczne (26,1%). Swoje pasje i zainteresowania w grupach (zespołach) artystycznych rozwijało 111,1 tys. osób, czyli 7 osób na 1000 mieszkańców wsi. W porównaniu z 2007 r. liczba grup (zespołów) artystycznych, a także ich członków wzrosła na wsi odpowiednio o 29,0% i 33,0%, natomiast w miastach zmalała o 14,7% i 8,8%. Największą liczbą grup (zespołów) artystycznych funkcjonujących na wsi wyróżniły się województwa małopolskie (1 010) i podkarpackie (924), a najniższą województwo lubuskie (79).

W porównaniu z 2007 r., ponad czterokrotnie wzrosła liczba kół (klubów/sekcji) rozwijających zainteresowania ludności wiejskiej. W efekcie tego w 2016 r. na obszarach wiejskich funkcjonowało 9,3 tys. kół, stanowiących 37,1% ogółu kół w kraju. Największy odsetek stanowiły kluby turystyczne i sportowo-rekreacyjne (8,1%) oraz kluby seniora (8,0%).

W 2016 r. do klubów działających na terenach wiejskich należało 175,5 tys. członków, tj. co setny mieszkaniec wsi (w miastach 15 osób na 1000 ludności). Największą liczbę osób należących do kół zainteresowań i klubów/sekcji przypadającą na 1000 mieszkańców zaobserwowano w województwach śląskim (18) i pomorskim (17) oraz w podregionie legnicko-głogowskim województwa dolnośląskiego (41), a najniższą w województwie świętokrzyskim (5) i podregionie radomskim (3).

Opieka zdrowotna, apteki i pomoc społeczna

Healthcare, pharmacies and social welfare

Świadczenia AMBULATORYJNEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ realizowane są przez przychodnie i praktyki lekarskie. Informacje o ambulatoryjnej opiece zdrowotnej od 2012 r. prezentowane są w ujęciu zgodnym z nowymi przepisami, tj. zgodnie z ustawą z dnia 15 IV 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. 2011, Nr 112, poz. 654, z późniejszymi zmianami), która zniósła ustawę o zakładach opieki zdrowotnej.

Dostępność placówek opieki zdrowotnej i usług medycznych jest bardzo istotnym elementem wpływającym na jakość życia mieszkańców wsi. W 2016 r. na terenach wiejskich funkcjonowało 4,8 tys. przychodni, co stanowiło 22,5% takich placówek w Polsce. Ponadto w badanym roku na wsi prowadzonych było 1,4 tys. praktyk lekarskich, czyli 25,6% z praktyk zarejestrowanych w kraju. Pacjentom na wsi udzielono 48,7 mln porad, w tym 6,1% w opiece specjalistycznej. W tym czasie w miastach udzielono 274,4 mln porad, w tym 41,2% specjalistycznych. Na 1 mieszkańca wsi przypadały 3,2 porady, podczas gdy w miastach – 11,9.

Tablica 6. Ambulatoryjna opieka zdrowotna, apteki ogólnodostępne i pomoc społeczna stacjonarna Stan w dniu 31 XII

Table 6. Out-patient health care, generally available pharmacies and stationary social welfare As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	Przychodnie Out-patients departments	Praktyki lekarskie ^a Doctor's practices ^a	Porady udzielone ^b w tys. Consultations provided ^b in thous.	Apteki ogólnodo- stępne Generally available pharmacies	Domy i zakłady pomocy społecznej ^c Homes and facilities of social assistance ^c		
					obiekty facilities	miejsca places	
Polska Poland	2006	13 473	8 162	270 640	10 334	1 335	99 130
	2016	21 299	5 346	323 111	13 128	1 735	114 522
Obszary wiejskie Rural areas	2006	3 518	1 736	43 765	1 765	530	39 378
	2016	4 798	1 371	48 698	2 119	698	46 837
Miasta Urban areas	2006	9 955	6 426	226 875	8 569	805	59 752
	2016	16 501	3 975	274 413	11 009	1 037	67 685

a Indywidualne, indywidualne specjalistyczne, grupowe; bez praktyk lekarskich finansowanych wyłącznie ze środków niepublicznych. b Dane obejmują również porady udzielone przez praktyki lekarskie, które podpisały kontrakty z NFZ lub z przychodniami; w ciągu roku. c Łącznie z filiami.

Źródło: w 2006 r. dane Ministerstwa Zdrowia i Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego; w 2016 r. dane Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Głównego Urzędu Statystycznego.

a Individual, individual specialistic and of a group; excluding doctor's practices financed only from non-public funds. b Data concern also consultations provided by medical practices that have signed contract with the National Health Fund or out-patient departments; during the year. c Including branches.

Source: in 2006 data of the Ministry of Health and the Internal Security Agency; in 2016 data of the Ministry of Health, the Ministry of Interior and Administration and Statistics Poland.

W porównaniu z 2006 r. liczba przychodni na wsi wzrosła o 36,4% (w miastach o 65,8%). Również we wszystkich województwach na terenach wiejskich zaobserwowano wzrost liczby przychodni, który zamykał się w granicach od 17,0% w województwie świętokrzyskim do 70,1% w województwie warmińsko-mazurskim. W analizowanym okresie o 21,0% spadła natomiast liczba praktyk lekarskich (w miastach o 38,1%). Na uwagę zasługuje fakt, że mimo mniejszej liczby praktyk lekarskich, udzielono o 11,3% więcej porad (w miastach o 21,0%).

Na terenach wiejskich w 2016 r. działało 2,1 tys. aptek i 1,3 tys. punktów aptecznych, co na tle kraju stanowiło kolejno 16,1% oraz 98,9%. W porównaniu z 2006 r. na wsi wzrosła zarówno liczba aptek – o 20,1% (w miastach o 28,2%), jak i punktów aptecznych – o 28,0% (w miastach spadła o 44,0%). Wzrost liczby omawianych obiektów skutkował również spadkiem liczby osób przypadających na 1 aptekę. Na wsi

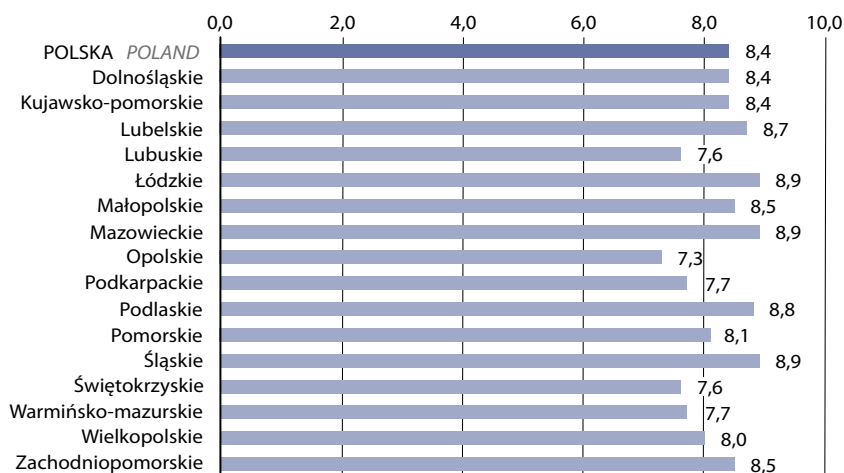
na 1 taki obiekt przypadało 7,2 tys. ludności, tj. o 1 139 osób mniej niż w 2006 r. (w miastach – 2,1 tys., tj. o 621 osób -mniej).

W podziale terytorialnym obszarów wiejskich wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 aptekę był bardzo zróżnicowany i oscylował w granicach od 4,7 tys. osób w województwie lubelskim i 3,7 tys. w podregionie częstochowskim województwa śląskiego do 22,3 tys. w województwie lubuskim i 43,8 tys. w jego podregionie zielonogórskim.

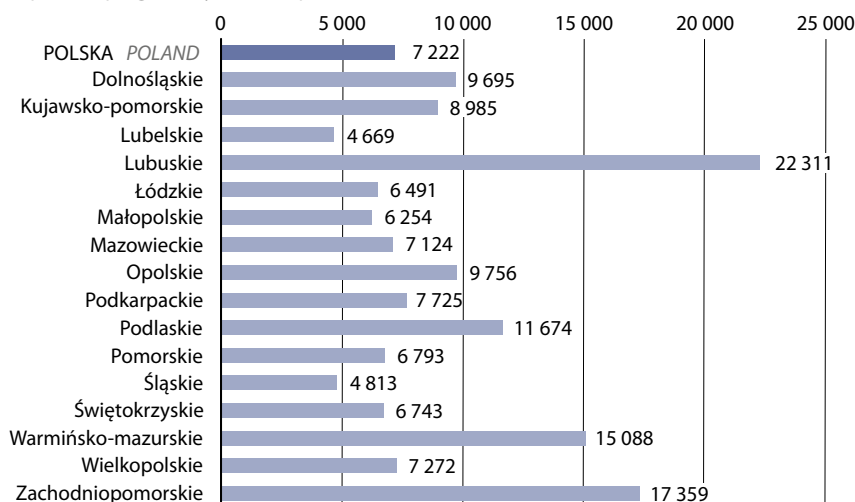
Wykres 60. Wybrane wskaźniki dotyczące ochrony zdrowia na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.

Chart 60. Selected indicators of health care in rural areas by voivodships in 2016

Porady^a udzielone na 1 mieszkańca w ciągu roku
Consultations provided^a per capita during the year

Ludność na 1 aptekę ogólnodostępną^b
Population per generally available pharmacies^b

^a Dane obejmują również porady udzielone przez praktyki lekarskie, które podpisały kontrakty z NFZ lub z przychodniami; w ciągu roku. ^b Stan w dniu 31 XII.

Źródło: dane Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Głównego Urzędu Statystycznego.

^a Data concern also consultations provided by medical practices that have signed contract with the National Health Fund or out-patient departments. ^b As of 31 XII.

Source: data of the Ministry of Health, the Ministry of the Interior and Administration as well as the Statistics Poland.

Na obszarach wiejskich w 2016 r. zlokalizowanych było 698 zakładów stacjonarnej pomocy społecznej (z filiami), w tym 408 domów pomocy społecznej. Zakłady te stanowiły 40,2% ogólnej ich liczby w kraju. W czasie 10 lat liczba zakładów stacjonarnej pomocy społecznej na wsi wzrosła o 31,7% (w miastach o 28,8%). Także w większości województw przybyło omawianych placówek. Wyjątek stanowiły tu województwa: kujawsko-pomorskie, lubelskie i opolskie, w których odnotowano spadek ich liczby, natomiast w województwie lubuskim ta liczba nie zmieniła się.

Placówki stacjonarnej pomocy społecznej działające na wsi dysponowały 46,8 tys. miejsc dla pensjonariuszy, co stanowiło 40,9% miejsc w takich placówkach w kraju. Na 10 tys. ludności wiejskiej przypadało 29,1 miejsc w zakładach stacjonarnej pomocy społecznej (w miastach – 27,3). Spośród województw najwyższym takim wskaźnikiem charakteryzowało się województwo opolskie (42,3) oraz podregion nyski tego województwa (68,5), a najniższym województwo podkarpackie (21,7) i podregion grudziądzki województwa kujawsko-pomorskiego (8,4).

Pieczna zastępcza

Foster care

Rodzinna piecza zastępcza jest jedną z form całkowitej, okresowej opieki dla dzieci opuszczonych, pozbawionych opieki rodzicielskiej, które z powodu przeszkód prawnych lub wieku nie mogą być przysposobione.

W 2016 r. 38,2 tys. rodzin w kraju sprawowało rodzinną pieczę zastępczą w postaci rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, a 12,1 tys. z nich (31,6%) mieszkało na wsi. W tej liczbie przeważały rodziny zastępcze, które na obszarach wiejskich stanowiły 98,1% (w miastach – 98,9%). Spośród rodzin zastępczych największy udział posiadały spokrewnione rodziny zastępcze – 56,7% (w miastach – 68,1%). W układzie terytorialnym obszarów wiejskich, największą liczbą rodzin zastępczych wyróżniło się województwo mazowieckie – 1 291, co stanowiło 10,9% takich rodzin na wsi. Najmniej, bo 291 rodzin, odnotowano w województwie podlaskim (2,5%). Najwięcej rodzinnych domów dziecka funkcjonowało w województwie pomorskim (48), a najmniej w województwach podkarpackim i podlaskim (po 3).

W analizowanym roku w Polsce działało 1 115 placówek opiekuńczo-wychowawczych realizujących zadania w zakresie instytucjonalnej pieczy zastępczej, a co czwarta taka placówka zlokalizowana była na obszarach wiejskich. Wśród placówek funkcjonujących na terenach wiejskich najwięcej było socjalizacyjnych placówek opiekuńczo-wychowawczych – 63,4% (w miastach – 59,3%) oraz rodzinne – 27,8% (w miastach – 19,4%). Placówki z obszarów wiejskich dysponowały 4,9 tys. miejsc (w miastach – 14,1 tys.), a w ciągu roku opiekę i pomoc otrzymało w nich 5,8 tys. wychowanków (w miastach – 19,0 tys.). Najwięcej takich placówek działało na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego – 36 (tj. 12,7%), zaś najmniej w województwie lubuskim – 3.

Kluby sportowe

Sports clubs

W 2016 r. na wsi działało 6,4 tys. klubów sportowych, czyli 43,1% wszystkich klubów w kraju (w miastach – 8,5 tys.). Ćwiczyło w nich 318,1 tys. osób (w miastach – 712,2 tys.). Liczba klubów sportowych na wsi w ciągu 8 lat zwiększyła o 2,2% (w miastach o 18,3%). Wzrosła również liczba ćwiczących na wsi – o 2,2% (w miastach o 22,0%).

Zarówno w miastach jak i na wsi na 10 tys. mieszkańców przypadały 4 kluby. W ujęciu przestrzennym terenów wiejskich wskaźnik ten kształtował się od 2 w województwach podlaskim i świętokrzyskim do 6 w województwach: dolnośląskim, opolskim i podkarpackim. Podobnie rozkładały się wartości wskaźnika liczby ćwiczących na 1000 ludności. Oscylował on w granicach od 12 w województwie świętokrzyskim do 29 w województwie podkarpackim.

Wśród ćwiczących w klubach sportowych na obszarach wiejskich w 2016 r. mężczyźni stanowili 80,8% (w miastach – 72,1%). Należy podkreślić, że większość ćwiczących w klubach sportowych to młodzi ludzie do 18 roku życia – 65,2% (w miastach – 74,1%).

Baza noclegowa turystyki

Tourist accommodation establishments

BAZA NOCLEGOWA TURYSTYKI dotyczy turystycznych obiektów noclegowych, tj. obejmuje obiekty hotelowe i pozostałe obiekty (od 2011 r. posiadające 10 i więcej miejsc noclegowych; do 2010 r. bez pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych).

Do obiektów hotelowych zaliczamy: hotele, motele, pensjonaty i inne obiekty hotelowe (np. zajazdy, gościńce). Pozostałe obiekty obejmują: domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły domków turystycznych, kempingi, pola biwakowe, hostele, zakłady uzdrowiskowe, pokoje gościnne, kwatery agroturystyczne i pozostałe niesklasyfikowane (np. domy studenckie, internaty, ośrodki rekreacyjno-sportowe, itp.).

W informacjach o OBIEKTACH NOCLEGOWYCH turystyki nie uwzględnia się obiektów przejściowo nieczynnych z powodu przebudowy, remontu, itp.

Według stanu na dzień 31 VII 2016 r. na terenach wiejskich znajdowało się 4,8 tys. turystycznych obiektów noclegowych (45,4% ogółu takich obiektów w kraju), które dysponowały 297,1 tys. miejsc noclegowych (39,7% ogółu). W porównaniu z 2006 r. liczba turystycznych obiektów noclegowych na obszarach wiejskich wzrosła o 65,9% (w miastach o 50,3%), a liczba miejsc noclegowych o 25,2% (w miastach o 34,0%). Biorąc pod uwagę podział terytorialny obszarów wiejskich można zauważyć, że we wszystkich województwach na przestrzeni 10 lat wzrosła liczba noclegowych obiektów turystycznych, a najbardziej, bo ponad dwukrotnie w województwach: małopolskim, podkarpackim i świętokrzyskim.

Tablica 7. Turystyczne obiekty noclegowe^a
Stan w dniu 31 VII

Table 7. Tourist accommodation establishments^a
As of 31 VII

Wyszczególnienie Specification		Obiekty Facilities		Miejsca noclegowe Bed places		
		ogółem total	na 1000 km ² per 1000 km ²	ogółem total	na 1000 ludności per 1000 population	na 1 obiekt turystyczny per tourist facilities
Polska Poland	2006	6 694	21	574 612	15	86
	2016	10 509	34	749 191	19	71
Obszary wiejskie Rural areas	2006	2 876	10	237 329	16	83
	2016	4 772	16	297 137	19	62
Miasta Urban areas	2006	3 818	179	337 283	14	88
	2016	5 737	263	452 054	20	79

^a W 2016 r. dotyczy obiektów posiadających 10 i więcej miejsc noclegowych.

^a In 2016 concern establishments possessing 10 and more bed places.

Na 1000 km² terenów wiejskich przypadało 16 turystycznych obiektów noclegowych, tj. o 6 więcej niż w 2006 r. (w miastach – 263 obiekty, tj. o 84 więcej niż przed 10 laty). Analizując rozkład terytorialny wskaźnika odnotowano znaczne jego zróżnicowanie. Najwięcej obiektów turystycznych na 1000 km² przypadało

w województwie małopolskim (44) i jego podregionie nowotarskim (159), zaś najmniej w województwach: lubelskim, mazowieckim i podlaskim (po 7) oraz podregionach ciechanowskim i ostrołęckim województwa mazowieckiego (po 3).

Na 1000 ludności obszarów wiejskich w 2016 r. przypadło 19 miejsc noclegowych w turystycznych obiektach noclegowych (w miastach – 20). W porównaniu z 2006 r. wartość tego wskaźnika wzrosła o 3 (w miastach o 6). Na uwagę zasługuje duża rozpiętość terytorialna omawianego wskaźnika wynosząca od 7 w województwie mazowieckim i 1 w podregionie rybnickim województwa śląskiego do 127 w województwie zachodniopomorskim i 296 w podregionie koszalińskim tego województwa.

Przeciętnie 1 turystyczny obiekt noclegowy zlokalizowany na wsi dysponował 62 miejscami noclegowymi (w miastach – 79) i w porównaniu z 2006 r. było to mniej o 21 (w miastach o 9). W ujęciu województw wartość wskaźnika wahała się od 42 w województwie podlaskim i 30 w podregionie puławskim województwa lubelskiego do 88 w województwie zachodniopomorskim i 109 w podregionie bytomskim województwa śląskiego.

Rozdział 6

Chapter 6

Warunki mieszkaniowe i infrastruktura techniczna

Living conditions and technical infrastructure

Rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich jest uzależniony od poziomu rozwoju infrastruktury technicznej. Obszary o dobrej dostępności transportowej są bardziej atrakcyjne dla potencjalnych inwestorów, a co za tym idzie mają większe szanse na przyciąganie kapitału oraz aktywizację gospodarczą. Słabo rozwinięta infrastruktura transportowa obszarów wiejskich w Polsce stanowi obecnie jeden z najważniejszych ograniczeń ich rozwoju.

Ważne znaczenie dla rozwoju danego regionu oraz jakości życia mieszkańców mają również warunki mieszkaniowe ludności oraz dostęp do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej.

Zasoby mieszkaniowe

Dwellings stocks

Informacje o ZASOBACH MIESZKANIOWYCH I MIESZKANIACH ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA dotyczą mieszkań, a także izb i powierzchni użytkowej w tych mieszkaniach, znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych. Dane nie obejmują lokali zbiorowego zamieszkania (hoteli pracowniczych, domów studenckich, internatów, domów opieki społecznej i in.) i pomieszczeń nieprzeznaczonych na cele mieszkalne, a z różnych względów zamieszkanymi (pomieszczeń inwentarskich, barakowozów, statków, wagonów i in.).

W 2016 r. zasoby mieszkaniowe na obszarach wiejskich obejmowały 4,7 mln mieszkań składających się z 20,2 mln izb o łącznej powierzchni 433,3 mln m². Zasoby te stanowiły 32,6% ogółu mieszkań w kraju, 41,1% ich powierzchni użytkowej oraz 37,1% ogólnej liczby izb w mieszkaniach. Na 1000 ludności obszarów wiejskich przypadały 304,0 mieszkania (w miastach – 415,9). Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania wiejskiego wynosiła 93,12 m², a na jedno mieszkanie przypadało średnio 4,35 izb i 3,29 osób. Mieszkania na wsi w porównaniu z mieszkaniami w miastach były większe powierzchniowo (o 28,67 m²), składały się z większej liczby izb (o 0,08) oraz zamieszkiwane były przez większą liczbę osób (o 0,88). Jednocześnie, pomimo większego zaludnienia, w mieszkaniach wiejskich na jedną osobę przypadała większa powierzchnia (o 1,51 m²) niż w miastach.

W porównaniu z 2006 r. na wsi wzrosła zarówno liczba mieszkań o 431,8 tys. (o 10,2%), powierzchnia użytkowa – o 72,1 mln m² (o 20,0%), jak i liczba izb – o 2,9 mln (o 17,1%). W związku z tym wzrosła także przeciętna liczba izb w mieszkaniu, przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oraz przeciętna powierzchnia przypadająca na 1 mieszkańca. Zmniejszyła się natomiast przeciętna liczba osób przypadających na mieszkanie i na izbę. Dynamika przyrostu mieszkań, powierzchni użytkowej i liczby izb na wsi kształtowała się na podobnym poziomie jak w miastach. Przyrost liczby mieszkań był m.in. efektem inwestycji w budownictwie, rozbudowy i przebudowy budynków istniejących, jak również zmiany charakteru przeznaczenia powierzchni niemieszkalnych.

Tablica 8. Zasoby mieszkaniowe^a
Stan w dniu 31 XII

Table 8. Dwelling stocks^a
 As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification		Mieszkania Dwellings		Przeciętna Average				
		ogółem total	na 1000 ludności per 1000 population	liczba izb w mieszkanii number of rooms per dwelling	liczba osób na number of persons per		powierzchnia użytkowa w m ² useful floor area in m ²	
					1 mieszkanie dwelling	1 izbę room	1 mieszkania per dwelling	na 1 osobę per person
Polska Poland	2006	12 876 676	337,7	3,69	2,96	0,80	69,51	23,48
	2016	14 272 010	371,3	3,82	2,69	0,70	73,80	27,40
Obszary wiejskie Rural areas	2006	4 220 724	286,0	4,09	3,50	0,85	85,57	24,47
	2016	4 652 517	304,0	4,35	3,29	0,76	93,12	28,31
Miasta Urban areas	2006	8 655 952	370,4	3,50	2,70	0,77	61,68	22,85
	2016	9 619 493	415,9	3,57	2,40	0,67	64,45	26,81

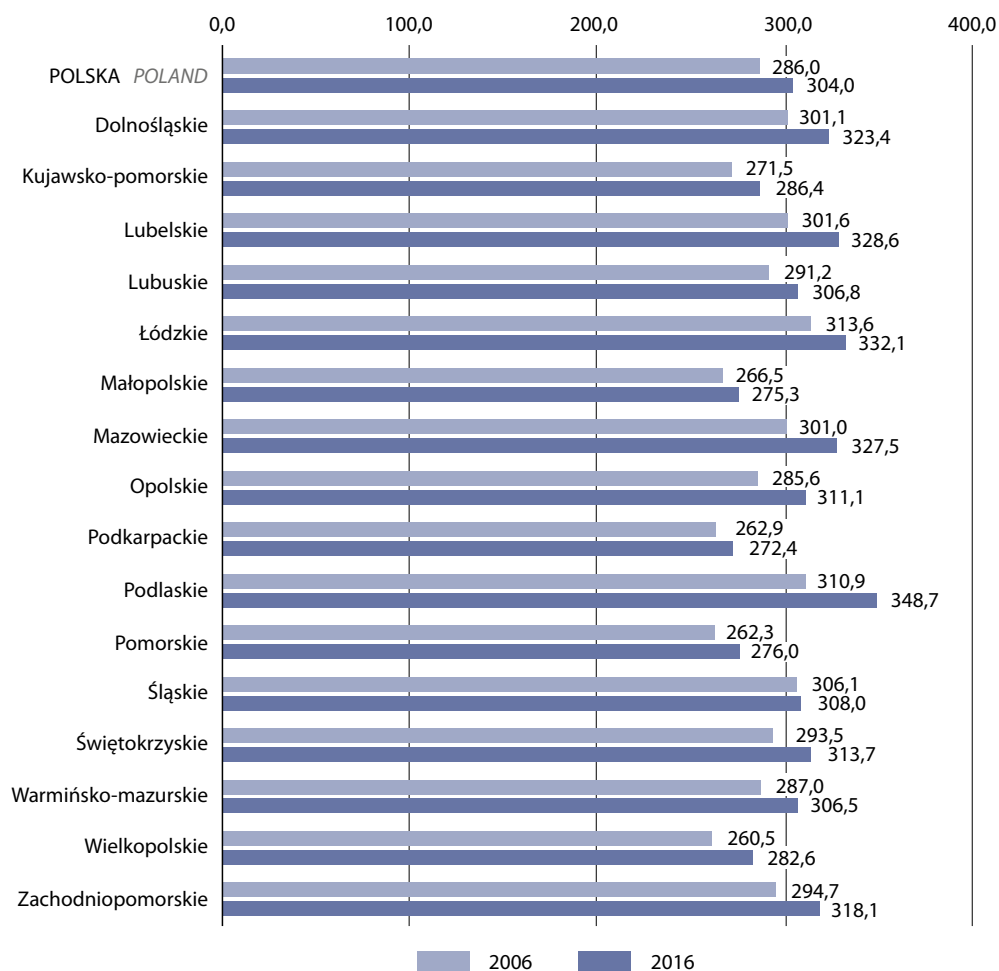
^a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.

^a Based on balance of dwelling stocks.

Rozpatrując nasycenie obszarów wiejskich mieszkaniami zanotowano, że w 2016 r. w przeliczeniu na 1000 ludności najwięcej mieszkań przypadało w województwach: podlaskim (348,7), łódzkim (332,1), lubelskim (328,6) i mazowieckim (327,5) oraz zlokalizowanych na ich terenach podregionach: białostockim (378,5), łódzkim (358,0) i warszawskim zachodnim (356,8). W województwach tych i podregionach przypadało także najmniej osób na mieszkanie. Z kolei na 1000 ludności najmniej mieszkań przypadało w województwach podkarpackim (272,4) i małopolskim (275,3) oraz podregionach: nowosądeckim województwa małopolskiego (245,0), kaliskim (266,8) i leszczyńskim (268,4) województwa wielkopolskiego oraz tarnobrzeskim województwa podkarpackiego (268,5). Co za tym idzie w województwach tych i podregionach na jedno mieszkanie przypadało najmniej osób.

**Wykres 61. Mieszkania na obszarach wiejskich na 1000 ludności według województw w latach 2006 i 2016
Stan w dniu 31 XII**

Chart 61. Dwellings in rural areas per 1000 population by voivodships in 2006 and 2016
As of 31 XII

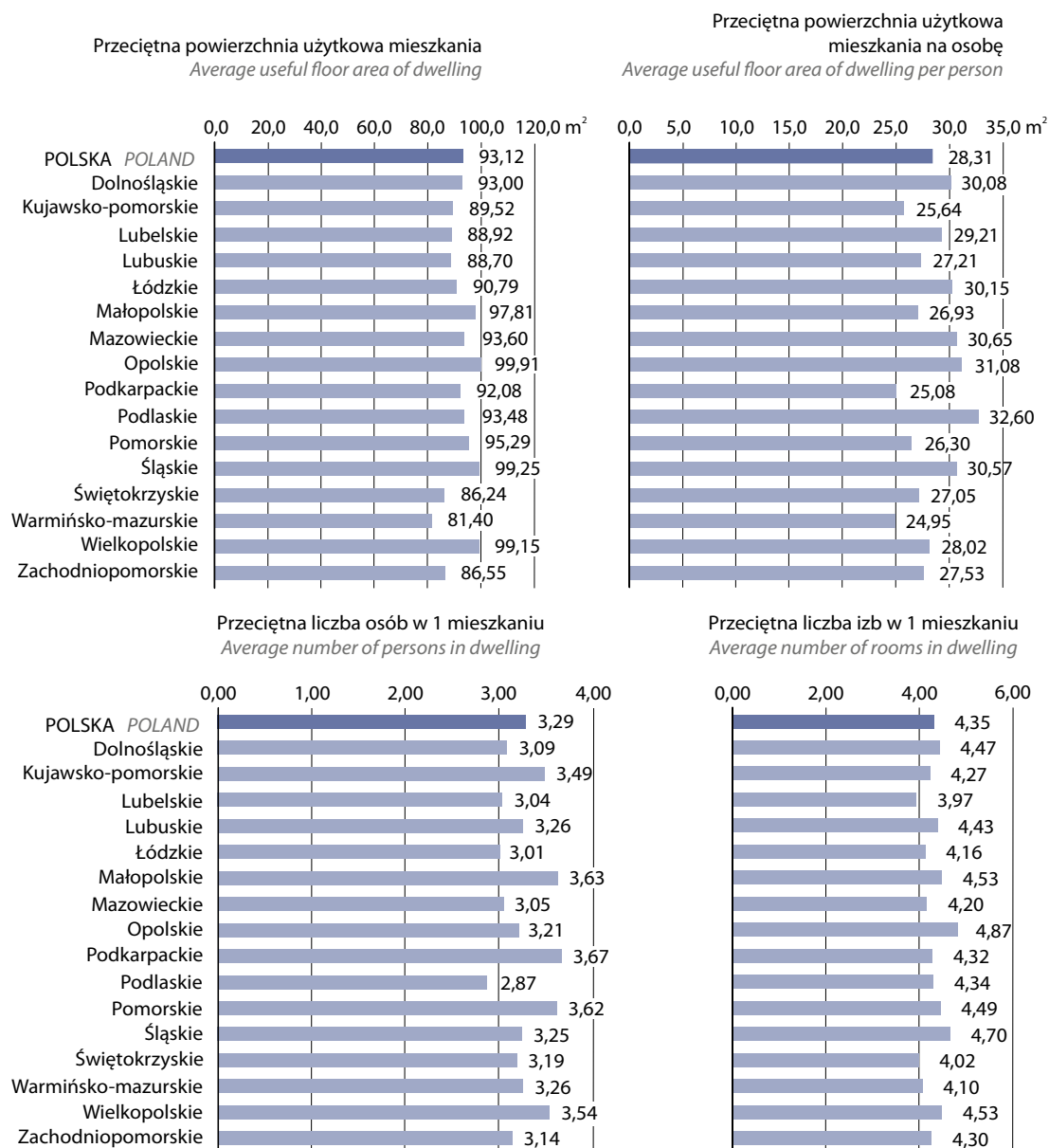

a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.
a Based on balance of dwelling stocks.

Mieszkania o największej powierzchni użytkowej w 2016 r. na obszarach wiejskich wystąpiły w województwach: opolskim (99,91 m²), śląskim (99,25 m²) i wielkopolskim (99,15 m²) oraz zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego podregionach: rybnickim (109,49 m²), tyskim (106,06 m²) i gliwickim (105,72 m²) oraz dodatkowo w podregionie warszawskim zachodnim (106,99 m²). Najmniejsze powierzchnie mieszkań zlokalizowane były w województwie warmińsko-mazurskim (81,40 m²) i jego podregionach elbląskim (80,03 m²) i ełckim (80,08 m²) oraz podregionie szczecińsko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego (76,58 m²).

Wykres 62. Podstawowe wskaźniki dotyczące mieszkań na obszarach wiejskich według województw w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 62. Basic indicators of dwellings in rural areas by voivodships in 2016 As of 31 XII

a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.
a Based on balance of dwelling stocks.

Na 1 osobę największa powierzchnia użytkowa mieszkania przypadła w województwach podlaskim (32,60 m²) i opolskim (31,08 m²) oraz podregionie warszawskim zachodnim (38,17 m²). Najmniejsze powierzchnie do użytkowania posiadali mieszkańcy obszarów wiejskich w województwach: warmińsko-mazurskim (24,95 m²), podkarpackim (25,08 m²) i kujawsko-pomorskim (25,64 m²) oraz podregionach:

nowosądeckim województwa małopolskiego (22,92 m²), elbląskim województwa warmińsko-mazurskiego (23,43 m²), inowrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego (23,44 m²), szczecinecko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego (23,64 m²) oraz starogardzkim województwa pomorskiego (23,65 m²).

W porównaniu z 2006 r., w 2016 r. we wszystkich województwach i prawie wszystkich podregionach – z wyjątkiem podregionu gliwickiego województwa śląskiego – miał miejsce przyrost liczby mieszkań. Z kolei we wszystkich województwach i podregionach wystąpił wzrost przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania ogółem oraz przypadającej na 1 mieszkańca, a także spadek liczby osób przypadających na izbę. Spadek liczby osób w mieszkaniu odnotowano we wszystkich województwach i w większości podregionów – oprócz podregionów: gliwickiego, bielskiego i rybnickiego zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego.

Budynki i mieszkania oddane do użytkowania

Buildings and dwellings completed

Dane o BUDYNKACH ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA dotyczą:

- 1) w zakresie liczby budynków – budynków nowo wybudowanych,
- 2) w zakresie kubatury – budynków nowo wybudowanych i rozbudowanych (tylko w części dotyczącej rozbudowy) oddanych do użytkowania w okresie od 1 I do 31 XII.

Informacje o MIESZKANIACH ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA dotyczą mieszkań w budynkach nowo wybudowanych i rozbudowanych (w części stanowiącej rozbudowę) oraz uzyskanych w wyniku przebudowy pomieszczeń niemieszkalnych.

W 2016 r. na obszarach wiejskich do użytkowania oddano 65,1 tys. budynków, w tym 51,0 tys. budynków mieszkalnych i 14,1 tys. budynków niemieszkalnych. Budynki oddane do użytkowania na wsi stanowiły 65,8% nowopowstałych budynków w kraju. W porównaniu z 2006 r. na obszarach wiejskich wybudowano o 44,0% więcej budynków, podczas gdy w miastach o 3,0%.

W 2016 r. na terenach wiejskich przybyło 56,2 tys. mieszkań posiadających 296,3 tys. izb o łącznej powierzchni użytkowej 7,4 mln m². Było to o 21,1 tys. mieszkań, 101,8 tys. izb i 2,6 mln m² powierzchni więcej niż w 2006 r. Jednak przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania w 2016 r. była mniejsza (o 5,4 m²) niż w 2006 r. i wynosiła 132,3 m².

Na obszarach wiejskich w 2016 r. wybudowano dwukrotnie mniej mieszkań niż w miastach, jednak mieszkania te były prawie dwukrotnie większe. Na 1000 ludności i na 1000 zawartych małżeństw na wsi przypadało mniej nowych mieszkań niż w miastach. Należy jednak zauważyć, że w odniesieniu do 2006 r. na obszarach wiejskich odnotowano wzrost wartości obu wskaźników.

Tablica 9. Mieszkania oddane do użytkowania Table 9. *Dwellings completed*

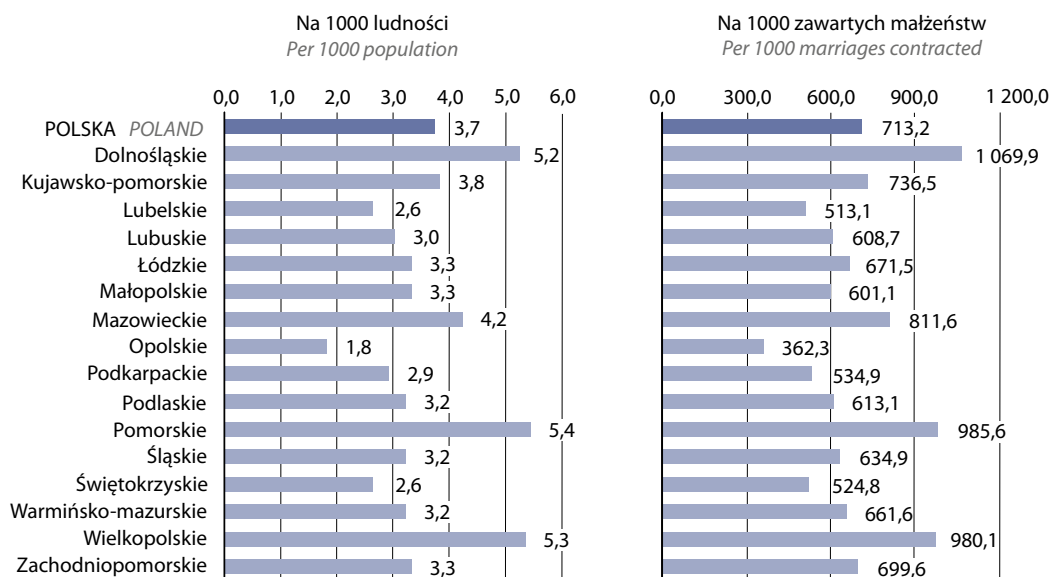
Wyszczególnienie <i>Specification</i>		Mieszkania <i>Dwellings</i>			Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ² <i>Useful floor area of dwellings in m²</i>	
		ogółem <i>total</i>	na 1000 <i>per 1000</i>		ogółem <i>total</i>	na 1 mieszkanie <i>per dwelling</i>
			ludności <i>population</i>	zawartych małżeństw <i>marriages contracted</i>		
Polska <i>Poland</i>	2006	115 353	3,0	510,0	11 721 159	101,6
	2016	163 325	4,3	844,3	15 427 066	94,5
Obszary wiejskie <i>Rural areas</i>	2006	35 143	2,4	394,8	4 838 432	137,7
	2016	56 229	3,7	713,2	7 439 772	132,3
Miasta <i>Urban areas</i>	2006	80 210	3,4	584,8	6 882 727	85,8
	2016	107 096	4,6	934,4	7 987 294	74,6

We wszystkich województwach i podregionach, w 2016 r. w porównaniu z 2006 r., miał miejsce wzrost liczby mieszkań oddanych do użytkowania.

Najwięcej mieszkań na 1000 ludności oddano do użytkowania na terenach wiejskich województwa pomorskiego (5,4) oraz podregionów: poznańskiego województwa wielkopolskiego (11,6), wrocławskiego województwa dolnośląskiego (9,0) i bydgosko-toruńskiego województwa kujawsko-pomorskiego (8,0), a najmniej w województwie opolskim (1,8) i położonych na jego terenie podregionach nyskim (1,6) i opolskim (1,9) oraz podregionach szczecińsko-pyrzyckim (1,7) i chełmsko-zamojskim województwa lubelskiego (1,8). W analizowanych latach zanotowano wzrost wartości tego wskaźnika we wszystkich województwach i prawie wszystkich podregionach – z wyjątkiem podregionów szczecińskiego województwa zachodniopomorskiego i bielskiego województwa śląskiego. W podregionie plockim województwa mazowieckiego wartość wskaźnika w obu latach nie zmieniła się.

Rozkład terytorialny wskaźnika liczby mieszkań przypadających na 1000 zawartych małżeństw był zbliżony do rozkładu wskaźnika liczby mieszkań na 1000 ludności. W odniesieniu do 2006 r. wartości obu wskaźników wzrosły we wszystkich województwach i podregionach.

Wykres 63. Mieszkania oddane do użytkowania na obszarach wiejskich według województw w 2016 r. Chart 63. *Dwellings completed in rural areas by voivodships in 2016***Sieci rozdzielcze i wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje***Distribution networks and dwellings equipment in basic installations*

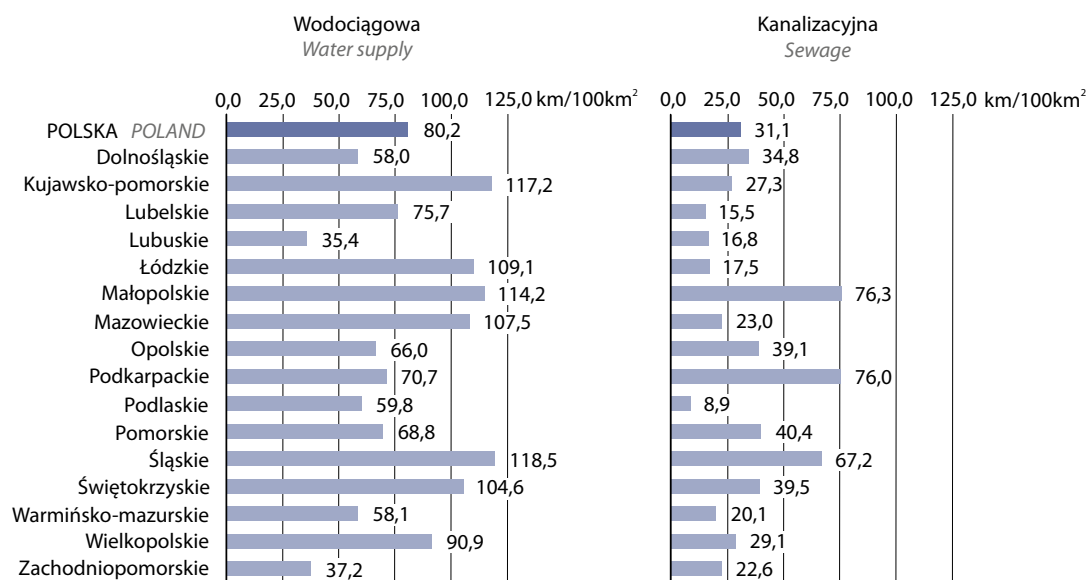
Łączna długość sieci wodociągowej rozdzielczej na obszarach wiejskich w 2016 r. wynosiła 233,2 tys. km i w porównaniu z 2006 r. była dłuższa o 37,7 tys. km (tj. o 19,3%; w miastach o 21,4%). Sieć wodociągowa przebiegająca przez tereny wiejskie stanowiła prawie 78% ogólnej długości sieci wodociągowej w kraju, a jej średnia gęstość wynosiła 80,0 km na 100 km² i wahała się od 35,4 w województwie lubuskim do 118,5 w województwie śląskim. Wśród podregionów największą gęstością sieci wodociągowej w 2016 r. charakteryzowały się podregiony: tyski (192,9 km/100 km²), krakowski województwa małopolskiego (175,2) oraz rybnicki (160,0), najmniejszą – krośnieński województwa podkarpackiego (26,6), nowotarski województwa małopolskiego (29,5), szczecinecko-pyrzycki (30,7), gorzowski województwa lubuskiego (31,2) i szczeciński (35,1).

**Tablica 10. Sieć rozdzielcza
Stan w dniu 31 XII**Table 10. *Distribution network
As of 31 XII*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>		Sieć wodociągowa <i>Water supply network</i>		Sieć kanalizacyjna ^a <i>Sewage network^a</i>		Sieć gazowa <i>Gas supply network</i>	
		w km <i>in km</i>	w km/100 km ² <i>in km/100 km²</i>	w km <i>in km</i>	w km/100 km ² <i>in km/100 km²</i>	w km <i>in km</i>	w km/100 km ² <i>in km/100 km²</i>
Polska <i>Poland</i>	2006	251 369,5	80,4	84 856,2	27,1	106 611,7	34,1
	2016	300 989,7	96,3	154 013,7	49,3	127 777,7	40,9
Obszary wiejskie <i>Rural areas</i>	2006	195 522,5	67,1	40 280,9	13,8	58 036,3	19,9
	2016	233 197,6	80,2	90 446,9	31,1	69 830,6	24,0
Miasta <i>Urban areas</i>	2006	55 847,0	261,6	44 575,3	208,8	48 575,4	227,6
	2016	67 792,1	310,8	63 566,8	291,4	57 947,1	265,7

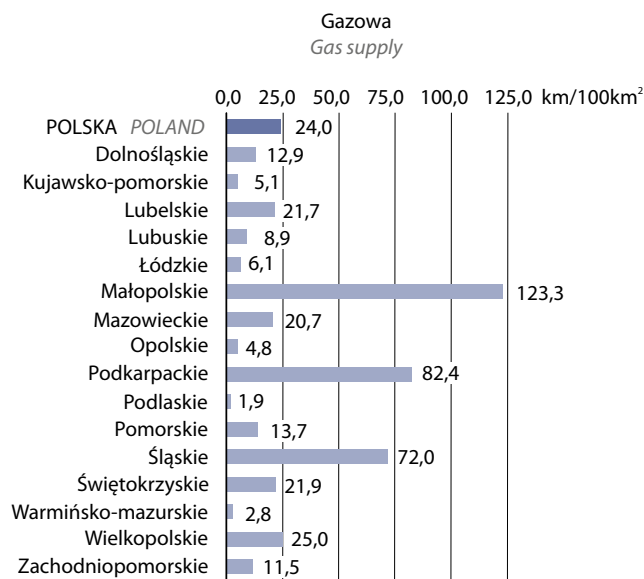
^a Oraz kolektory.
a And collectors.

Wzrost gęstości sieci wodociągowej na obszarach wiejskich, w porównaniu z 2006 r., zanotowano we wszystkich województwach i prawie wszystkich podregionach – oprócz podregionu nowotarskiego, gdzie jej spadek wyniósł 4,2 km/100 km².

**Wykres 64. Sieć rozdzielcza na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.
Stan w dniu 31 XII**Chart 64. *Distribution network in rural areas by voivodships in 2016
As of 31 XII*

**Wykres 64. Sieć rozdzielcza na obszarach wiejskich według województw w 2016 r. (dok.)
Stan w dniu 31 XII**

Chart 64. Distribution network in rural areas by voivodships in 2016 (cont.)
As of 31 XII

Długość sieci kanalizacyjnej rozdzielczej w 2016 r. na obszarach wiejskich wynosiła 90,4 tys. km i w porównaniu z 2006 r. była ponad dwukrotnie większa (w miastach o 42,6%). Przez tereny wiejskie w 2016 r. przebiegało 58,7% ogólnej długości sieci kanalizacyjnej w kraju, a jej zagęszczenie wynosiło 31,1 km na 100 km² (w miastach – 291,4).

W układzie przestrzennym największym zagęszczeniem sieci kanalizacyjnej charakteryzowały się obszary wiejskie województw południowej Polski (małopolskiego, podkarpackiego, i śląskiego), a najmniejszym województwo podlaskie. Z kolei w przypadku podregionów, największą gęstość sieci kanalizacyjnej zanotowano w podregionach: tuskim (148,3 km/100 km²), bielskim (125,2) i rzeszowskim województwa podkarpackiego (115,9), najmniejszą natomiast w podregionach: łomżyńskim (6,0) i suwalskim (9,5) województwa podlaskiego oraz skierniewickim województwa łódzkiego (8,2). W 2016 r. w odniesieniu do 2006 r., we wszystkich województwach i podregionach wystąpił wzrost gęstości sieci kanalizacyjnej.

W objętym analizą okresie na obszarach wiejskich wzrosła również długość sieci gazowej rozdzielczej. W 2016 r. przez tereny wiejskie przebiegało 69,8 tys. km sieci gazowej, podczas gdy w 2006 r. było to 58,0 tys. km. Sieć gazowa z obszarów wiejskich w 2016 r. stanowiła 54,7% ogólnej długości sieci gazowej w kraju. Jej gęstość wynosiła 24,0 km/100 km² i była znacznie niższa niż w miastach, gdzie wynosiła 265,7 km/100 km².

Największe zagęszczenie sieci gazowej na obszarach wiejskich, podobnie jak w przypadku sieci kanalizacyjnej, występowało w województwach południowej Polski (małopolskim, podkarpackim i śląskim). Z kolei na 100 km² najkrótsze odcinki sieci gazowej przypadają w województwach: podlaskim, warmińsko-mazurskim, opolskim i kujawsko-pomorskim. W przypadku podregionów, najwyższe wartości wskaźnik ten przyjął w podregionach: oświęcimskim (183,6), tarnowskim (165,6), tuskim (156,4), krakowskim (151,8), bielskim (139,9) oraz rzeszowskim (137,1) zlokalizowanych na terenach 3 wyżej wymienionych województw. Sieć gazowa o najmniejszej gęstości przebiegała przez podregiony: suwalski (0,2), łomżyński (0,8), etcki oraz skierniewicki (po 1,2). We wszystkich województwach i podregionach w analizowanym okresie miał miejsce przyrost gęstości sieci gazowej.

Wzrost nasycenia obszarów wiejskich infrastrukturą techniczną przełożył się na wzrost wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje infrastruktury technicznej oraz wzrost liczby ludności korzystającej z sieci. W 2016 r. na obszarach wiejskich 92,1% (4,3 mln) mieszkań było wyposażonych w wodociąg (wzrost o 3,8 p.proc. w porównaniu z 2006 r.), 86,3% (4,0 mln) posiadało ustęp (wzrost o 12,6 p.proc.), 82,6% (3,8 mln) dysponowało łazienką (wzrost o 7,6 p.proc.), 21,5% (1,0 mln) było podłączonych do gazu z sieci (wzrost o 3,5 p.proc.), a 71,3% (3,3 mln) posiadało centralne ogrzewanie (wzrost o 7,6 p.proc.). Jednak mieszkania wiejskie w stosunku do mieszkań w miastach nadal były słabiej wyposażone w podstawowe instalacje – o 6,9 p.proc. mniej mieszkań posiadało wodociąg, o 11,0 p.proc. ustęp, 12,9 p.proc. łazienkę, 50,5 p.proc. gaz z sieci oraz 16,1 p.proc. centralne ogrzewanie.

Tablica 11. Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje^a
Stan w dniu 31 XII

Table 11. *Dwellings fitted with basic instalations^a*
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>		Mieszkania ogółem <i>Dwellings total</i>	Mieszkania – w % ogółu mieszkań – wyposażone w <i>Dwellings – in % of total dwellings – fitted with</i>				
			wodociąg <i>water supply system</i>	ustęp <i>lavatory</i>	łazienkę <i>bathroom</i>	gaz z sieci <i>gas supply system</i>	centralne ogrzewanie <i>central heating</i>
Polska <i>Poland</i>	2006	12 876 676	95,1	87,6	86,5	55,6	77,5
	2016	14 272 010	96,8	93,7	91,3	55,5	82,1
Obszary wiejskie <i>Rural areas</i>	2006	4 220 724	88,3	73,7	75,0	17,9	63,7
	2016	4 652 517	92,1	86,3	82,6	21,5	71,3
Miasta <i>Urban areas</i>	2006	8 655 952	98,5	94,4	92,0	73,9	84,3
	2016	9 619 493	99,1	97,2	95,5	72,0	87,4

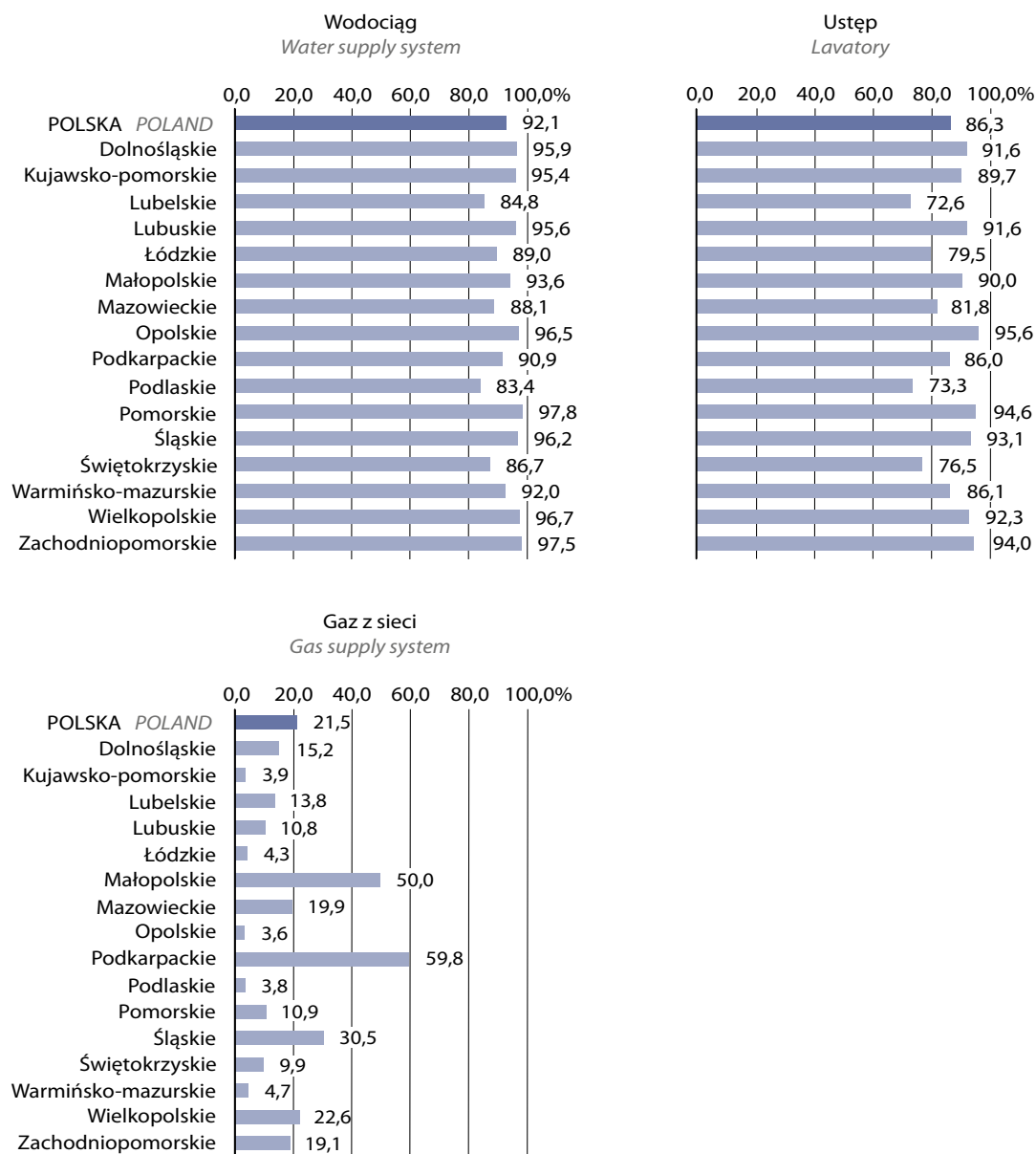
^a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.

^a Based on balance of dwelling stocks.

Największy udział mieszkań wiejskich posiadających dostęp do wodociągu sieciowego, ustępu, łazienki i centralnego ogrzewania w 2016 r. zaobserwowano w 5 województwach: opolskim, pomorskim, śląskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim. Z kolei, podobnie jak w przypadku gęstości sieci gazowej, najwięcej mieszkań dostęp do gazu miało w województwach południowej Polski, tj. podkarpackim, małopolskim i śląskim. Najmniejszy udział mieszkań wyposażonych w wodociąg sieciowy, ustęp, łazienkę i centralne ogrzewanie zanotowano w województwach: lubelskim, podlaskim, świętokrzyskim i łódzkim. Dodatkowo niskim udziałem mieszkań wyposażonych w wodociąg, ustęp i łazienkę wyróżniało się województwo mazowieckie. W 5 województwach: opolskim, podlaskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim i warmińsko-mazurskim odsetek mieszkań wiejskich posiadających gaz z sieci nie przekroczył 5,0%. Poprawę stanu wyposażenia mieszkań wiejskich w podstawowe instalacje, w 2016 r. w relacji do 2006 r., odnotowano w każdym z województw i w większości podregionów. Wyjątek stanowiły podregiony nowotarski i tarnowski województwa małopolskiego oraz inowrocławski, gdzie zanotowano spadek odsetka mieszkań posiadających dostęp do gazu z sieci, z kolei w podregionach sieradzkim województwa łódzkiego i suwalskim udział ten nie zmienił się.

Wykres 65. Mieszkania^a wyposażone w podstawowe instalacje na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.
Stan w dniu 31 XII

Chart 65. Dwellings^a fitted with basic installations in rural areas by voivodships in 2016
 As of 31 XII

^a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.
^a Based on balance of dwelling stocks.

Z sieci wodociągowej w 2016 r. korzystało 85,0% (13,0 mln) mieszkańców wsi i było to o 11,6 p.proc. mniej niż w miastach. W stosunku do 2006 r. na obszarach wiejskich nastąpił wzrost wartości tego odsetka o 12,2 p.proc. (w miastach o 1,6 p.proc.). Wraz ze wzrostem liczby osób korzystających z wodociągu, wzrosło na wsi zużycie wody w gospodarstwach domowych w przeliczeniu na mieszkańca. W 2006 r. mieszkaniec wsi

zużywał średnio 24,5 m³ wody, a w 2016 r. – 29,2 m³. W miastach w okresie tym, mimo wzrostu dostępności sieci wodociągowej, zużycie wody w przeliczeniu na mieszkańca spadło (o 2,6 m³).

Tablica 12. Ludność korzystająca z instalacji oraz zużycie wody i gazu z sieci w gospodarstwach domowych
Table 12. Population using system and consumption of water and gas from supply system in households

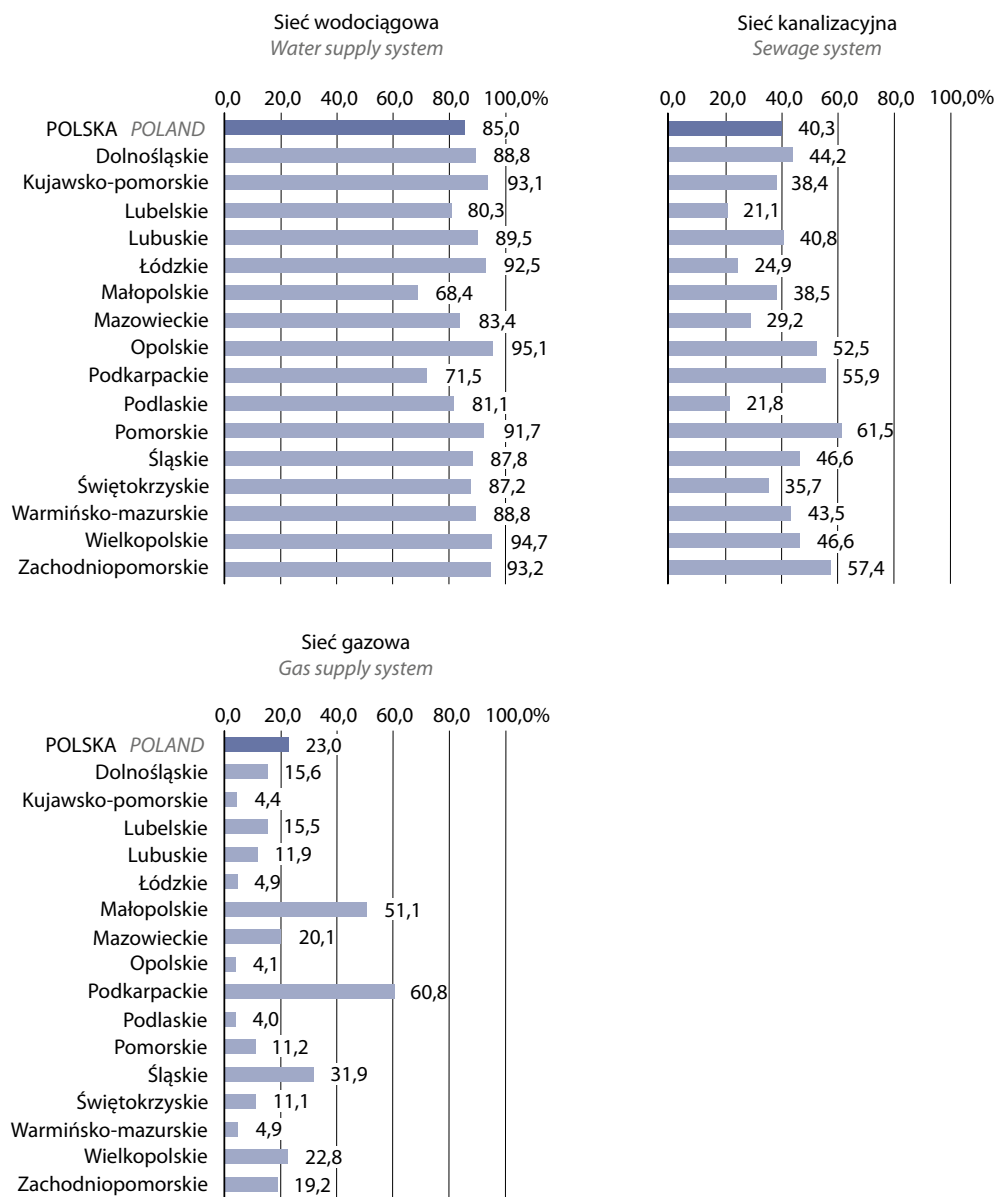
Wyszczególnienie <i>Specification</i>		Ludność korzystająca ^a z instalacji w % ogółu ludności <i>Population using^a system in % of total population</i>			Zużycie ^b na 1 mieszkańca w m ³ <i>Consumption^b per capita in m³</i>	
		wodociągu <i>water supply system</i>	kanalizacji <i>sewage system</i>	gazu <i>gas supply system</i>	wody z wodociągów <i>water from water supply system</i>	gazu ^c z sieci <i>gas^c from gas supply system</i>
Polska <i>Poland</i>	2006	86,4	59,8	51,8	32,0	104,0
	2016	91,9	70,2	52,1	32,2	106,9
Obszary wiejskie <i>Rural areas</i>	2006	72,8	20,2	18,3	24,5	47,5
	2016	85,0	40,3	23,0	29,2	59,6
Miasta <i>Urban areas</i>	2006	94,9	84,8	73,0	36,8	139,6
	2016	96,5	90,0	71,4	34,2	138,1

a Dane szacunkowe. *b* W ciągu roku. *c* W jednostkach naturalnych, według których następuje rozliczenie z odbiorcami.
a Estimated data. *b* During the year. *c* In natural units on the basis of which settlements with clients occur.

Odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej na obszarach wiejskich w 2016 r. był najwyższy w województwach opolskim (95,1%) i wielkopolskim (94,7%) oraz podregionach: tuskim (99,1%), gliwickim (99,0%), bytomskim (97,6%) i sosnowieckim (97,1%) województwa śląskiego, jak również legnicko-głogowskim województwa dolnośląskiego (97,3%). Najmniej osób dostęp do wodociągu posiadało w województwach: małopolskim (68,4%), podkarpackim (71,5%) i lubelskim (80,3%) oraz podregionach krośnieńskim (39,3%), nowotarskim (40,3%) i nowosądeckim (43,3%). We wszystkich województwach i podregionach, w 2016 r. w porównaniu z 2006 r., wystąpił wzrost odsetka osób korzystających z wodociągu.

**Wykres 66. Ludność korzystająca z instalacji w ogólnej liczbie ludności obszarów wiejskich według województw w 2016 r.
Stan w dniu 31 XII**

Chart 66. Population using system in total number of rural population by voivodships in 2016
As of 31 XII

Z sieci kanalizacyjnej w 2016 r. korzystało 6,2 mln mieszkańców wsi, co stanowiło 40,3% ogółu ludności tych obszarów (w miastach – 90,0%). Liczba ludności wiejskiej mającej dostęp do kanalizacji w porównaniu z 2006 r. wzrosła ponad dwukrotnie (w miastach o 5,1%), jednak nadal jej odsetek znacznie odbiegał od średniej dla miast.

W układzie terytorialnym, najwięcej osób z kanalizacji korzystało na obszarach wiejskich województw: pomorskiego (61,5%), zachodniopomorskiego (57,4%) i podkarpackiego (55,9%) oraz podregionu tyskiego (71,7%). Zaledwie co piąta osoba dostęp do sieci kanalizacyjnej miała w województwach lubelskim i podlaskim. Z kolei w przypadku podregionów najmniej osób dostęp do tej sieci posiadało w podregionach: skierniewickim (12,6%), łomżyńskim (14,3%), ciechanowskim województwa mazowieckiego (15,8%), puławskim (17,3%) i lubelskim (20,9%).

Dostęp do sieci gazowej w 2016 r. miało 23,0% (3,5 mln) mieszkańców wsi i było to o 48,4 p.proc. mniej niż w miastach. W odniesieniu do 2006 r. na obszarach wiejskich wystąpił wzrost udziału osób korzystających z gazu o 4,7 p.proc., podczas gdy w miastach miał miejsce spadek o 1,6 p.proc. Średnie zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca wsi w 2016 r. wyniosło 59,6 m³ (w miastach – 138,1 m³) i było większe niż w 2006 r. o 12,1 m³ (w miastach wystąpił spadek o 1,5 m³).

Podobnie, jak w przypadku gęstości sieci gazowej i odsetka mieszkań podłączonych do sieci gazowej, tak i w przypadku ludności korzystającej z gazu z sieci najwięcej osób dostęp do tej sieci miało w województwach: podkarpackim (60,8%), małopolskim (51,1%) i śląskim (31,9%) oraz zlokalizowanych na ich terenach podregionach: krośnieńskim (72,3%), tarnowskim (64,9%), rzeszowskim (62,6%) i krakowskim (61,0%). Z kolei najmniej osób z gazu sieciowego korzystało w województwach: podlaskim (4,0%), opolskim (4,1%), kujawsko-pomorskim (4,4%), łódzkim i warmińsko-mazurskim (po 4,9%).

Drogi publiczne zamiejskie

Public non-urban roads

Możliwości rozwoju obszarów wiejskich są w znacznym stopniu uwarunkowane dostępem do sieci transportowej. W 2016 r. łączna długość dróg zamiejskich o twardej nawierzchni wynosiła 235,8 tys. km, w tym 91,3% stanowiły drogi o nawierzchni twardej ulepszonej. W porównaniu z 2006 r. długość dróg zamiejskich o twardej nawierzchni wzrosła o 31,2 tys.km (15,2%), a o nawierzchni twardej ulepszonej o 34,3 tys. km (18,9%). Na 100 km² przypadało 75,4 km dróg zamiejskich o nawierzchni twardej, a 68,8 km o nawierzchni twardej ulepszonej.

Zarówno w strukturze dróg zamiejskich o twardej nawierzchni, jak i o nawierzchni twardej ulepszonej największy odsetek stanowiły drogi powiatowe (odpowiednio 43,0% i 45,6%) oraz drogi gminne (40,3% i 36,1%). Udział dróg wojewódzkich o twardej nawierzchni wynosił 10,3%, a o nawierzchni twardej ulepszonej – 11,2%, natomiast dróg krajowych odpowiednio 6,4% i 7,0%.

Największe zagęszczenie dróg zamiejskich o twardej nawierzchni odnotowano w województwach małopolskim (134,8 km/100 km²) i świętokrzyskim (107,7 km/100 km²), a najmniejsze (poniżej 50 km/100 km²) w województwach: warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim i lubuskim. Wzrost gęstości dróg zamiejskich, w 2016 r. w odniesieniu do 2006 r., wystąpił w większości województw z wyjątkiem województwa opolskiego.

W 2016 r. długość dróg ekspresowych i autostrad wynosiła odpowiednio 1,2 tys. km i 1,5 tys. km. Drogi te stanowiły zaledwie 0,5% i 0,6% ogólnej długości dróg zamiejskich o twardej nawierzchni. W porównaniu z 2006 r. długość dróg ekspresowych wzrosła prawie siedmiokrotnie, a autostrad ponad dwukrotnie.

Najwięcej dróg ekspresowych w 2016 r. przebiegało przez tereny województw łódzkiego (194,4 km) i wielkopolskiego (141,4 km), a autostrad województw: łódzkiego (214,1 km), wielkopolskiego (210,5 km) i dolnośląskiego (201,6 km). Z kolei w województwie opolskim w 2016 r. nie było dróg ekspresowych, a w województwach: lubelskim, podlaskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim autostrad.

Łączność

Communications

2016 r. na 1000 mieszkańców wsi przypadało 126 abonentów radiowych (spadek o 30 osób w porównaniu z 2006 r.), 122 abonentów telewizyjnych (spadek o 30 osób) i 57 abonentów telefonicznych (spadek o 82 osoby). W analizowanych latach spadek liczby abonentów radiowych, telewizyjnych i telefonicznych wystąpił na obszarach wiejskich wszystkich województwach.

**Tablica 13. Abonenci radia, telewizji i telefonii przewodowej
Stan w dniu 31 XII**

Table 13. Radio, television and fixed line telephone subscribers
As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification		Abonenci radia ^a Radio subscribers ^a		Abonenci telewizji ^a Television subscribers		Abonenci telefonii stacjonarnej ^b (standardowe łącza główne) Fixed line telephone ^b (standard main lines)	
		w tys. in thous.	na 1000 ludności per 1000 population	w tys. in thous.	na 1000 ludności per 1000 population	w tys. in thous.	na 1000 ludności per 1000 population
Polska Poland	2006	8 070,4	212	7 820,2	205	9 953,1	261
	2016	6 918,5	180	6 639,7	173	4 059,8	106
Obszary wiejskie Rural areas	2006	2 300,7	156	2 244,0	152	2 045,5	139
	2016	1 919,1	126	1 863,2	122	866,7	57
Miasta Urban areas	2006	5 769,7	247	5 576,2	238	7 907,6	338
	2016	4 999,3	216	4 776,5	206	3 193,1	138

^a Dane Dyrekcji Generalnej Poczty Polskiej. ^b Dane dotyczą operatorów sieci publicznej.

^a Data of the Polish Post General Directorate. ^b Data concern operators of the public network.

O wzrastającej roli i znaczeniu Internetu świadczy fakt, że liczba jego użytkowników dynamicznie rośnie w skali całego kraju, jak i obszarów wiejskich, bowiem o ile w 2006 r. z Internetu korzystało 35,1% ludności wiejskiej w wieku 16–74 lata, to w 2016 r. było to już 71,0%. Wzrost ten był większy niż w miastach, gdzie wyniósł 26,8 p.proc. Wśród użytkowników Internetu zamieszkujących obszary wiejskie, 65,9% osób deklarowało, że korzystało z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy od momentu prowadzenia badania (w miastach – 78,1%). Internet najczęściej służył im do dostępu do informacji, co deklarowało 59,8% mieszkańców wsi (72,2% mieszkańców miast) oraz do komunikowania się – 56,5% korzystających z Internetu mieszkańców wsi (70,2% mieszkańców miast).

Rozdział 7

Chapter 7

Finansowanie obszarów wiejskich

Rural areas financing

Informacje zawarte w rozdziale zostały podzielone na dwie części. Pierwsza część dotyczy budżetów gmin wiejskich – ich dochodów, wydatków i wyników finansowych oraz wysokości środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w ich budżetach. Podstawowym celem działalności jednostek samorządu terytorialnego, w tym gmin, jest zapewnienie jak najlepszych warunków dla funkcjonowania i rozwoju społeczności lokalnej. Wymaga to zapewnienia stałego dopływu środków niezbędnych do finansowania odpowiedniego poziomu dostarczania dóbr i usług publicznych oraz przedsięwzięć o charakterze rozwojowym.

W drugiej części rozdziału przedstawiono zagadnienia dotyczące programów wsparcia wsi i rolnictwa. Od momentu uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej polska wieś korzysta ze wsparcia w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, Europejskiej Polityki Spójności oraz Wspólnej Polityki Rybołówstwa. Działania dotyczące wspólnej polityki rolnej finansowane są z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (programy rozwoju obszarów wiejskich) i Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (interwencje w zakresie regulacji rynków rolnych, refundacje w przypadku wywozu produktów rolnych do państw trzecich i płatności bezpośrednie) oraz ze środków krajowych. W ramach Europejskiej Polityki Spójności mieszkańcy obszarów wiejskich mogą korzystać z pomocy Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności.

W analizie uwzględniono wyłącznie informacje o środkach wypłaconych w ramach systemu płatności bezpośrednich i PROW 2014–2020 (z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji i Europejskiego Funduszu Rolniczego Rozwoju Obszarów Wiejskich). Analizą nie objęto danych z zakresu finansowania obszarów wiejskich m.in. z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rybackiego.

Dochody i wydatki gmin⁴

Revenue and expenditure of gminas⁴

Na DOCHODY JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO składają się:

- 1) dochody własne, tj.:
  - a) udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa (tj. podatek dochodowy od osób prawnych i osób fizycznych),
  - b) wpływy z podatków oraz opłat ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw, w tym podatek od nieruchomości, podatek rolny, leśny, podatek od środków transportowych, podatek od czynności cywilnoprawnych, opłata skarbową, opłata eksploatacyjna, opłata targowa,
  - c) dochody z majątku, np. dochody z najmu i dzierżawy,
  - d) środki pozyskane z innych źródeł na dofinansowanie zadań własnych;
- 2) dotacje:
  - a) celowe z budżetu państwa na zadania: z zakresu administracji rządowej, własne, realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej,
  - b) przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz innych środków zagranicznych niepodlegających zwrotowi oraz płatności z budżetu środków europejskich,
  - c) otrzymane z funduszy celowych,
  - d) pozostałe dotacje, w tym realizowane na podstawie porozumień między jednostkami samorządu terytorialnego;
- 3) subwencja ogólna z budżetu państwa, która składa się z części: wyrównawczej, oświatowej, rekompensującej, równoważącej i regionalnej.

WYDATKI JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO dzielą się na majątkowe (w tym inwestycyjne) i bieżące, do których zalicza się m.in.:

- 1) wydatki na wynagrodzenia (wraz z pochodnymi),
- 2) wydatki na zakup materiałów i usług,
- 3) dotacje m.in. dla jednostek organizacyjno-prawnych działających w budżetach jednostek samorządu terytorialnego,
- 4) wydatki na obsługę długu,
- 5) wydatki z tytułu udzielania poręczeń i gwarancji.

W 2016 r. dochody gmin wiejskich⁵ wyniosły 44,4 mld zł, co stanowiło 43,7% ogółu dochodów gmin w kraju. W porównaniu z 2007 r. wysokość dochodów gmin wiejskich wzrosła o 80,4% (gmin miejskich o 66,5%, miejsko-wiejskich o 84,9%). Sytuacja finansowa gmin wiejskich była znacznie zróżnicowana przestrzennie. Największymi dochodami odznaczały się gminy wiejskie podregionów: gdańskiego województwa pomorskiego (1,5 mld zł), krakowskiego województwa małopolskiego (1,4 mld zł) oraz warszawskiego zachodniego województwa mazowieckiego i nowosądeckiego województwa małopolskiego (po 1,3 mld zł), natomiast najniższymi – gliwickiego (155,8 mln zł) i sosnowieckiego (178,5 mln zł) województwa śląskiego. W relacji do 2007 r. wzrost dochodów gmin wiejskich odnotowano we wszystkich podregionach, a najwyższy, bo ponad dwukrotny, miał miejsce w podregionach: bydgosko-toruńskim województwa kujawsko-pomorskiego, gdańskim oraz poznańskim województwa wielkopolskiego. Najmniej wzrosły dochody gmin w podregionach zielonogórskim województwa lubuskiego (47,4%) i tarnobrzeskim województwa podkarpackiego (o 51,3%).

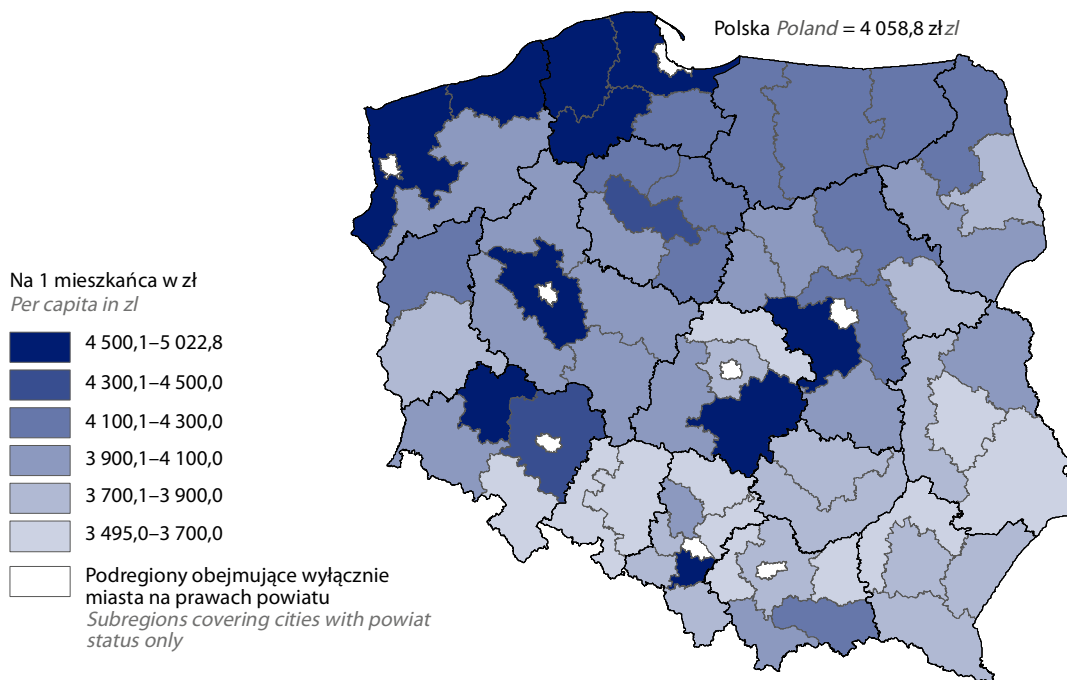
⁴ W odróżnieniu od pozostałych rozdziałów, analiza została przeprowadzona według statusu prawnego gminy, w podziale na gminy wiejskie, miejsko-wiejskie i miejskie. Dane dla gmin dotyczą gmin bez miast na prawach powiatu. W 2016 r. funkcjonowało 66 miast na prawach powiatu.

⁵ W 2016 r., w porównaniu z 2007 r., liczba gmin nie zmieniła się i w obu latach wynosiła 2 478. W niewielkim stopniu zmieniła się natomiast struktura zbiorowości gmin. Liczba gmin wiejskich obniżyła się o 28 jednostek (1 559 w 2016 r.), gmin miejskich o 4 jednostki (303 w 2016 r.), co skutkowało wzrostem liczby gmin miejsko-wiejskich o 32 jednostki (616 w 2016 r.). Odpowiednio, przy wzroście liczebności populacji o ponad 431 tys. osób, nie uległa zmianom struktura rozmieszczenia ludności. Mieszkańcy gmin wiejskich (blisko 11 mln osób) stanowili łącznie 42,5% ogółu ludności gmin (z wyłączeniem miast na prawach powiatów).

Na 1 mieszkańca gmin wiejskich w 2016 r. przypadało przeciętnie 4 058,8 zł dochodu gminy (o 1 765,8 zł więcej niż w 2007 r.). Kwota ta była o 255,8 zł wyższa od dochodu gmin miejskich na 1 mieszkańca i o 162,8 zł gmin miejsko-wiejskich. Najwyższe przeciętne dochody gmin wiejskich na osobę odnotowano w podregionach: piotrkowskim województwa łódzkiego (5 022,8 zł), koszalińskim województwa zachodniopomorskiego (5 000,8 zł), warszawskim zachodnim (4 976,1 zł), słupskim województwa pomorskiego (4 968,4 zł) i legnicko-głogowskim województwa dolnośląskiego (4 939,0 zł), z kolei najniższe w podregionach tarnowskim (3 495,0 zł) i oświęcimskim (3 529,7 zł) województwa małopolskiego.

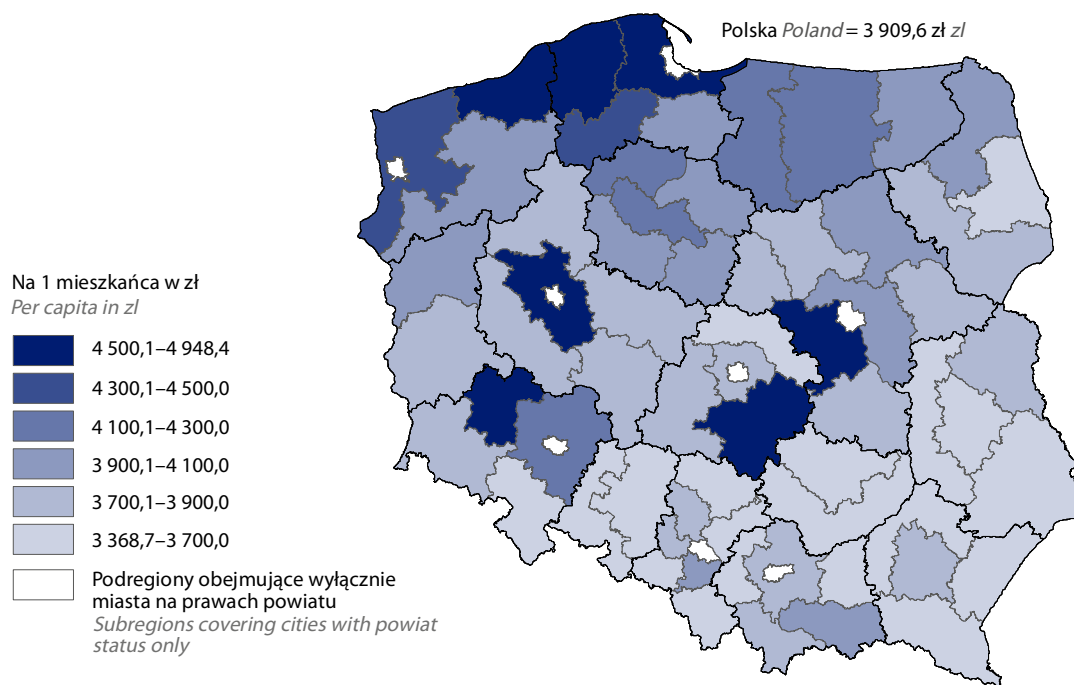
Mapa 16. Dochody gmin wiejskich według podregionów w 2016 r.

Map 16. Revenue of rural gminas by subregions in 2016

Na przestrzeni analizowanych lat, wzrostowi dochodów gmin wiejskich towarzyszył wzrost ponoszonych przez nie wydatków (o 76,3%). Na uwagę zasługuje fakt, że wzrost wydatków był o ponad 4 p.proc. niższy niż wzrost dochodów. Kwota wydatków gmin wiejskich w 2016 r. była więc o 3,7% mniejsza niż kwota ich dochodów i wyniosła 42,8 mld zł. Najwyższymi wydatkami, podobnie jak w przypadku rozkładu łącznych dochodów gmin wiejskich, odznaczały się podregiony: gdański i krakowski (po 1,4 mld zł) oraz warszawski zachodni (1,3 mld zł), najniższymi zaś – gliwicki (155,7 mln zł) i sosnowiecki (174,9 mln zł).

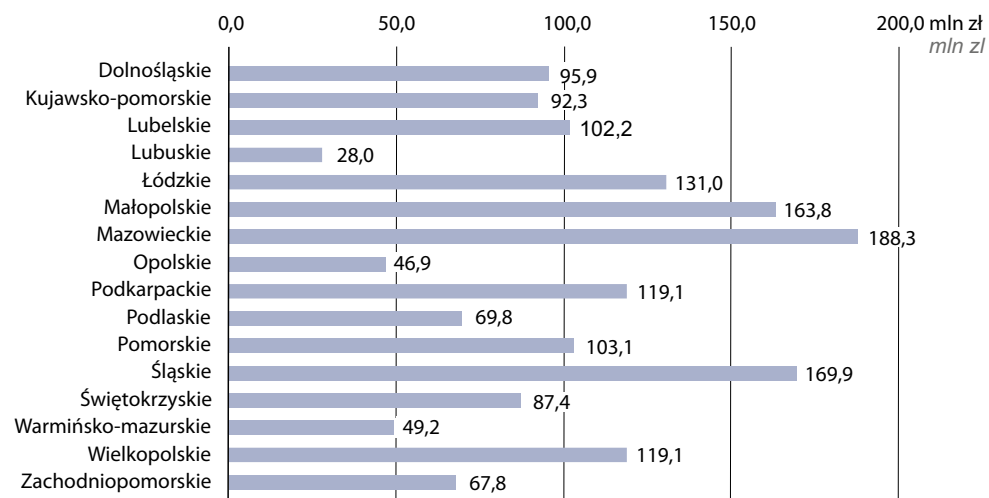
Wydatki gmin wiejskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2016 r. wyniosły 3 909,6 zł i były wyższe o 238,8 zł od wydatków przypadających na mieszkańca gmin miejskich i o 148,3 zł gmin miejsko-wiejskich. W układzie terytorialnym wysokość wydatków na 1 mieszkańca gminy wiejskiej wahała się od 3 368,7 zł w podregionie opolskim województwa opolskiego do 4 948,4 zł w podregionie warszawskim zachodnim.

Mapa 17. Wydatki gmin wiejskich według podregionów w 2016 r. Map 17. *Expenditure of rural gminas by subregions in 2016*

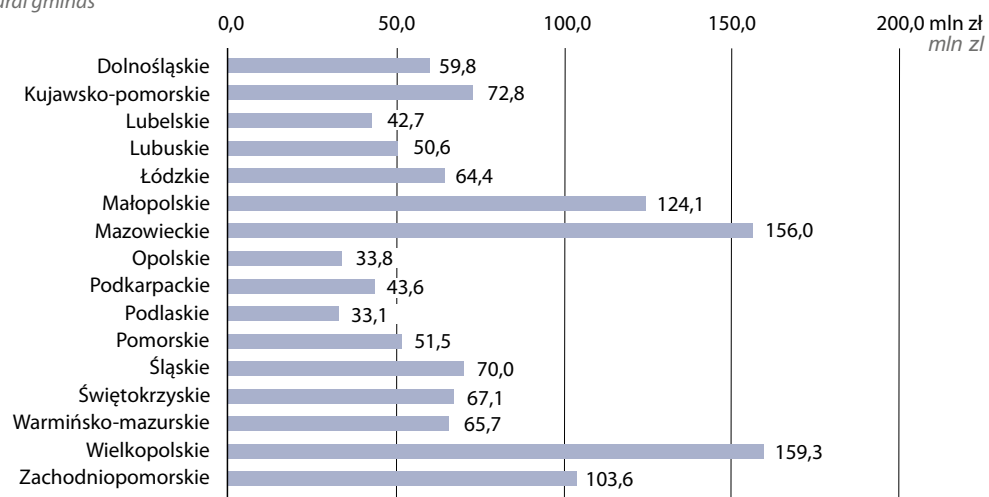
Nadwyżka dochodów nad wydatkami spowodowała, iż w 2016 r. wynik budżetów gmin wiejskich był dodatni i wyniósł 1,6 mld zł, co znalazło odzwierciedlenie we wszystkich spośród 64 podregionów obejmujących gminy wiejskie. Najwyższa różnica pomiędzy dochodami a wydatkami wystąpiła w podregionach: piotrkowskim (plus 73,0 mln zł), nowosądeckim województwa małopolskiego (plus 67,4 mln zł), gdańskim (plus 56,1 mln zł), kieleckim województwa świętokrzyskiego (plus 54,3 mln zł) i bielskim województwa śląskiego (plus 52,5 mln zł).

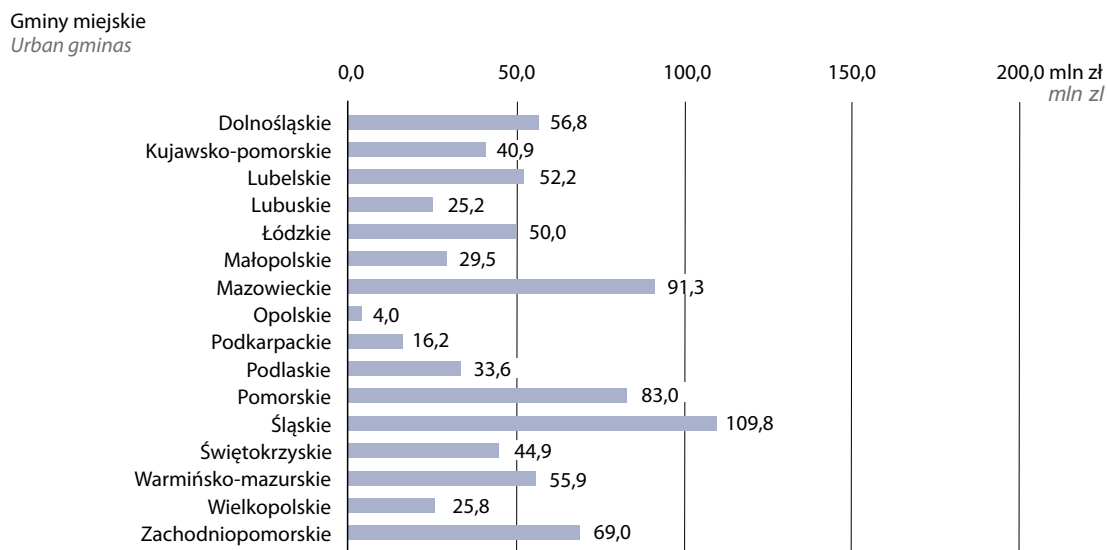
Wykres 67. Wyniki budżetów gmin^a według województw w 2016 r.
 Chart 67. Budget results of gminas^a by voivodships in 2016

Gminy wiejskie
 Rural gminas

Gminy miejsko-wiejskie
 Urban and rural gminas

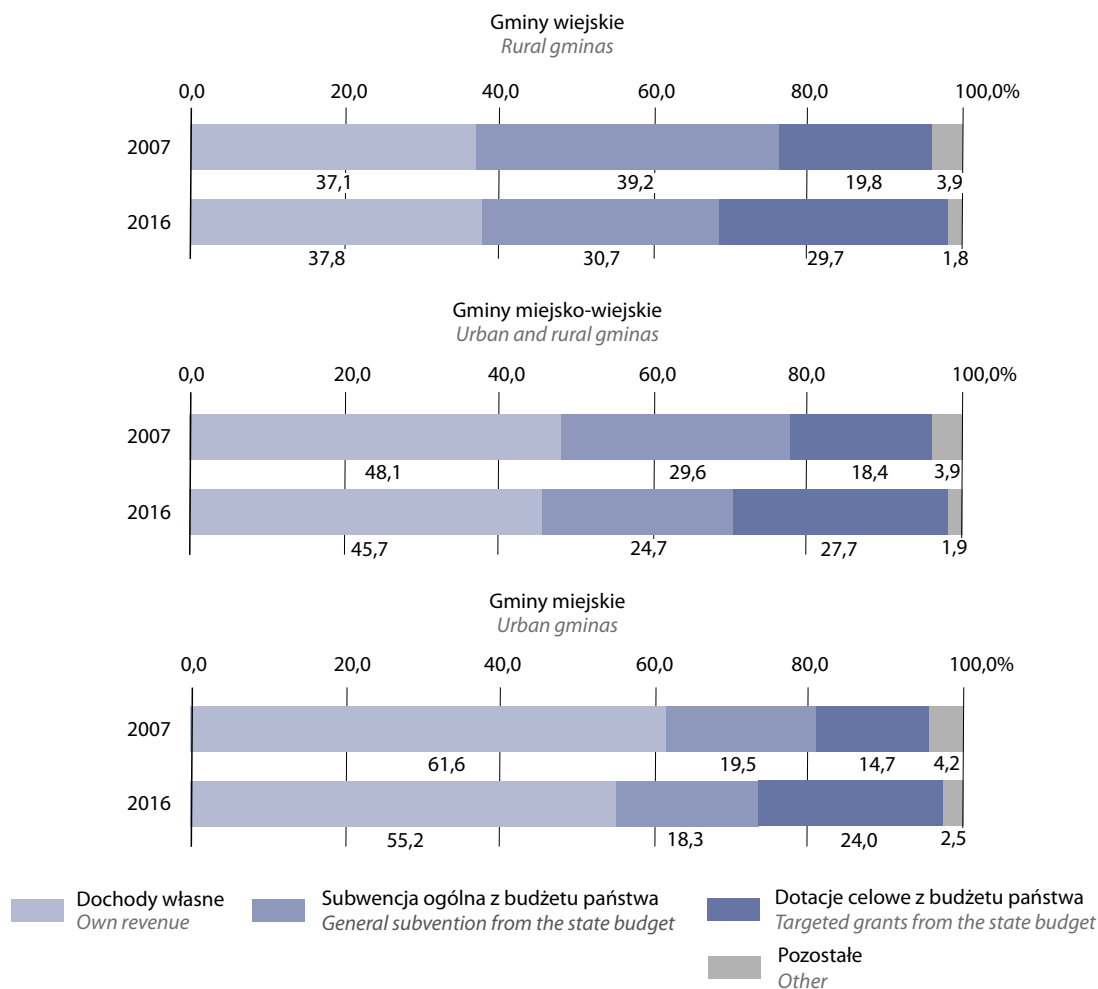

Wykres 67. Wyniki budżetów gmin^a według województw w 2016 r. (dok.) Chart 67. Budget results of gminas^a by voivodships in 2016 (cont.)^a Gminy bez miast na prawach powiatu.^a Gminas excluding cities with powiat status.**Struktura dochodów gmin***Structure of gminas revenue*

W strukturze dochodów gmin wiejskich w 2016 r. największy udział posiadały dochody własne⁶ – 37,8% (16,8 mld zł). Subwencja ogólna z budżetu państwa stanowiła 30,7% (13,7 mld zł), a dotacje celowe z budżetu państwa – 29,7% (13,2 mld zł). W gminach miejskich, podobnie jak w gminach wiejskich, najważniejszą pozycję w ich budżecie zajmowały dochody własne (55,2%), natomiast na kolejnym miejscu znalazły się dotacje celowe z budżetu państwa (24,0%) i wreszcie subwencja ogólna z budżetu państwa (18,3%). Struktura dochodów gmin miejskich była więc korzystniejsza od struktury dochodów gmin wiejskich, na co wpływ miał wyższy (o 17,4 p.proc.) udział dochodów własnych, który traktowany jest jako wskaźnik określający samodzielność finansową samorządów lokalnych. Należy jednak podkreślić, że struktura dochodów gmin wiejskich w porównaniu z 2007 r. uległa korzystnej zmianie, bowiem w 2007 r. dochody gmin wiejskich w głównej mierze zależały od subwencji z budżetu państwa, a w 2016 r. tworzone były przede wszystkim przez dochody własne.

⁶ Dochód własny gmin tworzą: dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych stanowiących dochód budżetu państwa; wpływy z podatków oraz opłat ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw, w tym m.in. podatek od nieruchomości, podatek rolny, podatek od czynności cywilnoprawnych itp.; dochody z majątku, np. dochody z najmu i dzierżawy oraz środki na dofinansowanie zadań własnych z innych źródeł.

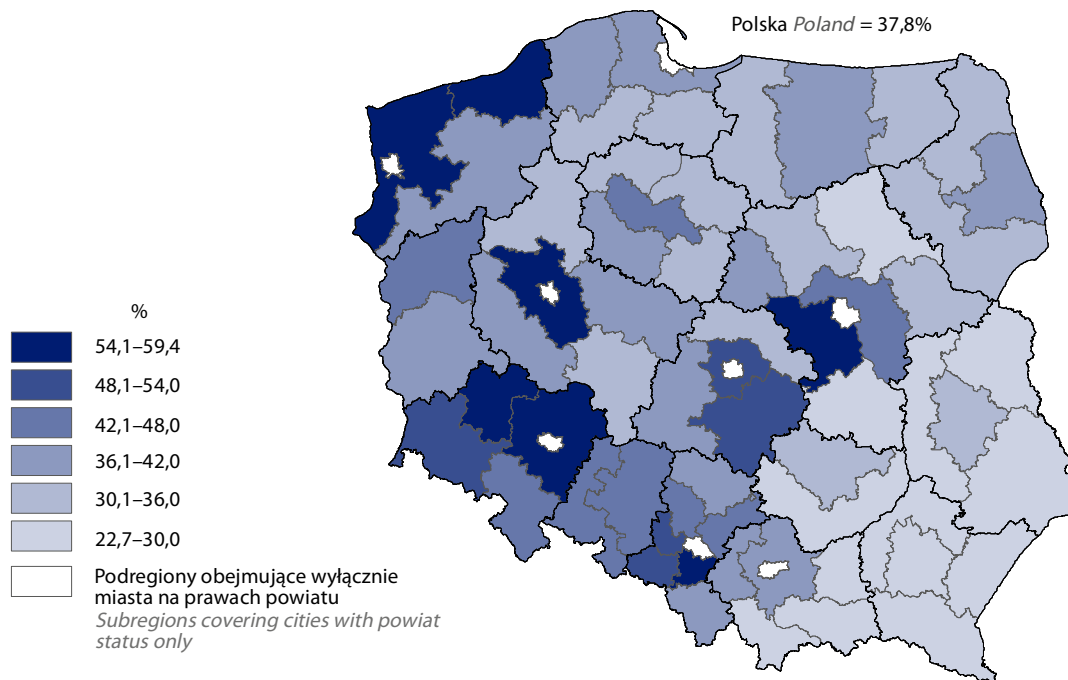
Wykres 68. Struktura dochodów gmin^a w latach 2007 i 2016 Chart 68. Structure of revenue of gminas^a in 2007 and 2016

^a Gminy bez miast na prawach powiatu.

^a Gminas excluding cities with powiat status.

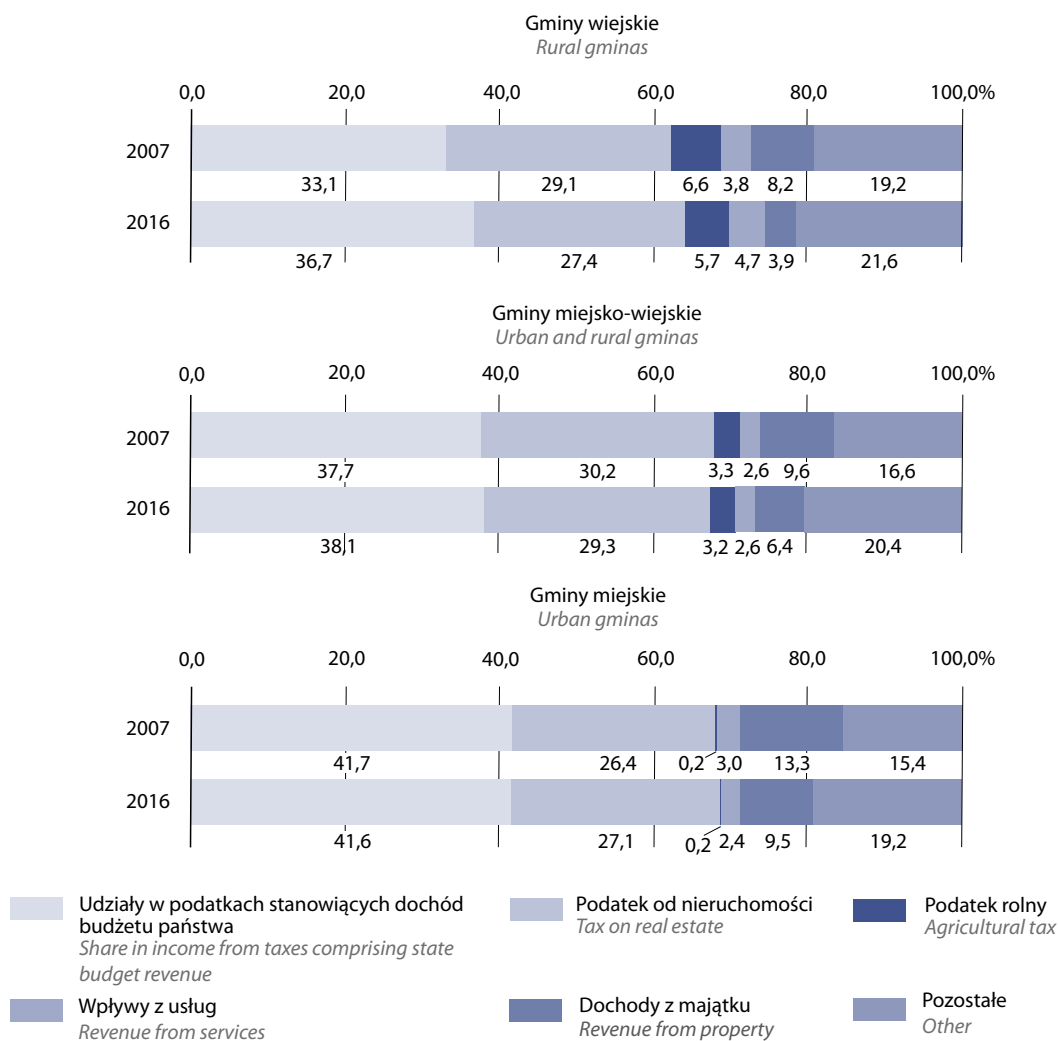
Udział dochodów własnych w dochodach ogółem gmin wiejskich w 2016 r. najwyższe wartości, powyżej 55%, przyjął w podregionach: legnicko-głogowskim, poznańskim, koszalińskim, warszawskim zachodnim, wrocławskim województwa dolnośląskiego oraz szczecińskim województwa zachodniopomorskiego. W większości podregionów, w strukturze dochodów gmin wiejskich, dochody własne stanowiły największy odsetek. Inaczej struktura ta ukształtowała się w 21 podregionach, spośród których w 16 podregionach dochody ogółem gmin wiejskich w głównej mierze tworzone były przez subwencję ogólną z budżetu państwa, a w pozostałych 5 podregionach przez dotacje celowe z budżetu państwa. Ponad 40% udziałem subwencji charakteryzował się podregion nowotarski, a prawie 38% udziałem dotacji – podregion elbląski województwa warmińsko-mazurskiego.

Mapa 18. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem gmin wiejskich według podregionów w 2016 r.
 Map 18. Share of own revenue in total revenue of rural gminas by subregions in 2016

Dochody własne budżetów gmin wiejskich w 2016 r. tworzyły przede wszystkim dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych stanowiących dochód budżetu państwa (36,7%, tj. 6,2 mld zł), w których przeważały wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych. Drugim pod względem wielkości udziału był podatek od nieruchomości, który stanowił 27,4% (4,6 mld zł) dochodów własnych gmin wiejskich. W relacji do 2007 r. zmalał udział podatków od nieruchomości (o 1,7 p.proc.), a wzrósł odsetek z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych (o 3,6 p.proc.). Kolejną pozycję w dochodach własnych gmin wiejskich stanowiły dochody z tytułu podatku rolnego wynoszące w 2016 r. 5,7%, tj. 1,0 mld zł. Wpływy z usług w dochodach własnych gmin wiejskich stanowiły 4,7% (794,6 mln zł), a dochody z majątku – 3,9% (657,0 mln zł).

Wykres 69. Struktura dochodów własnych gmin^a w latach 2007 i 2016
 Chart 69. Structure of own revenue of gminas^a in 2007 and 2016

^a Gminy bez miast na prawach powiatu.

^a Gminas excluding cities with powiat status.

Odsetek dochodów z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych w dochodach własnych gmin wiejskich w 2016 r. oscylował w granicach od 20,2% w podregionie koszalińskim do 51,3% w podregionie sosnowieckim. We wszystkich podregionach w budżetach gmin wiejskich, wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych przewyższały wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych. Udział podatku dochodowego od osób prawnych w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa największy był w gminach wiejskich podregionu poznańskiego (9,9%) i piotrkowskiego (8,5%). W pozostałych podregionach udział tego podatku nie przekroczył 7%.

W ujęciu regionalnym, najwyższy udział dochodów z tytułu podatku od nieruchomości w dochodach własnych gmin wiejskich odnotowano w podregionach koszalińskim (40,6%) i piotrkowskim (39,4%). Najniższym takim udziałem odznaczały się podregiony: puławski województwa lubelskiego (17,2%), krakowski i nowosądecki (po 17,9%), sosnowiecki (19,0%) i radomski województwa mazowieckiego (19,3%). Z kolei dochody z podatku rolnego największy udział miały w podregionie chełmsko-zamojskim (17,9%),

a najmniej w podregionach: nowotarskim (0,7%), bielskim (1,1%) i tyskim (1,3%) województwa śląskiego oraz nowosądeckim (1,8%) i poznańskim (1,9%).

Wpływy z usług największy udział posiadały w podregionie radomskim (10,0%), a najmniej w podregionie gliwickim (0,2%).

Najwyższym udziałem dochodów z majątku odznaczał się podregion szczeciński (16,7%), najniższym zaś podregiony płocki województwa mazowieckiego (1,7%) i lubelski województwa lubelskiego (1,9%).

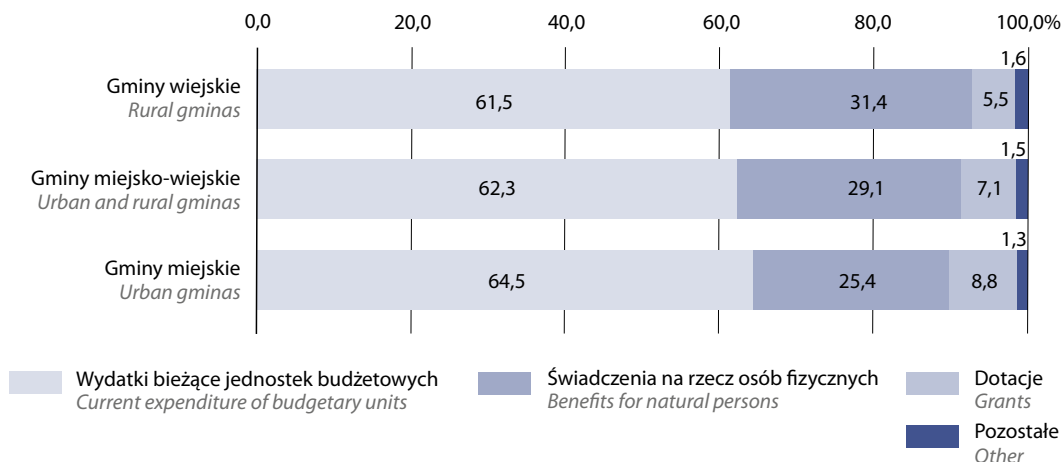
Struktura wydatków gmin

Structure of gminas expenditure

W 2016 r. wydatki gmin wiejskich stanowiły 43,6% ogółu wydatków gmin w kraju. W strukturze wydatków gmin wiejskich 88,6% (37,9 mld zł) przypadło na wydatki bieżące (89,3% w gminach miejskich, 88,9% w gminach miejsko-wiejskich), zaś pozostałe 11,4% (4,9 mld zł) na wydatki majątkowe.

Wykres 70. Struktura wydatków bieżących gmin^a w 2016 r.

Chart 70. Structure of current expenditure of gminas^a in 2016

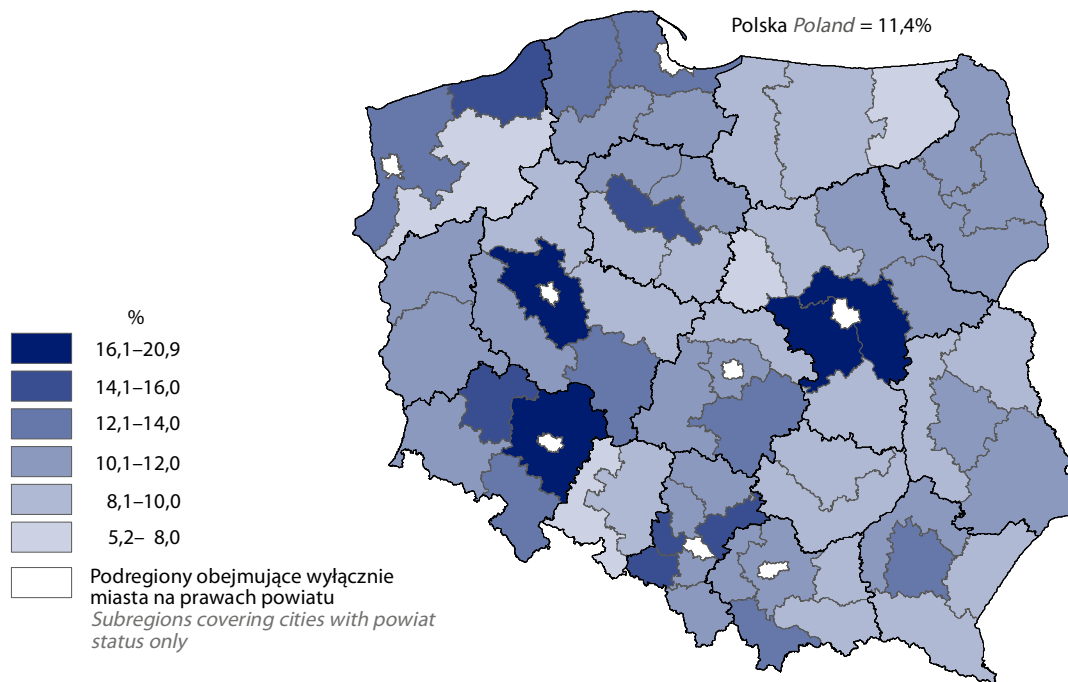

^a Gminy bez miast na prawach powiatu.

^a Gminas excluding cities with powiat status.

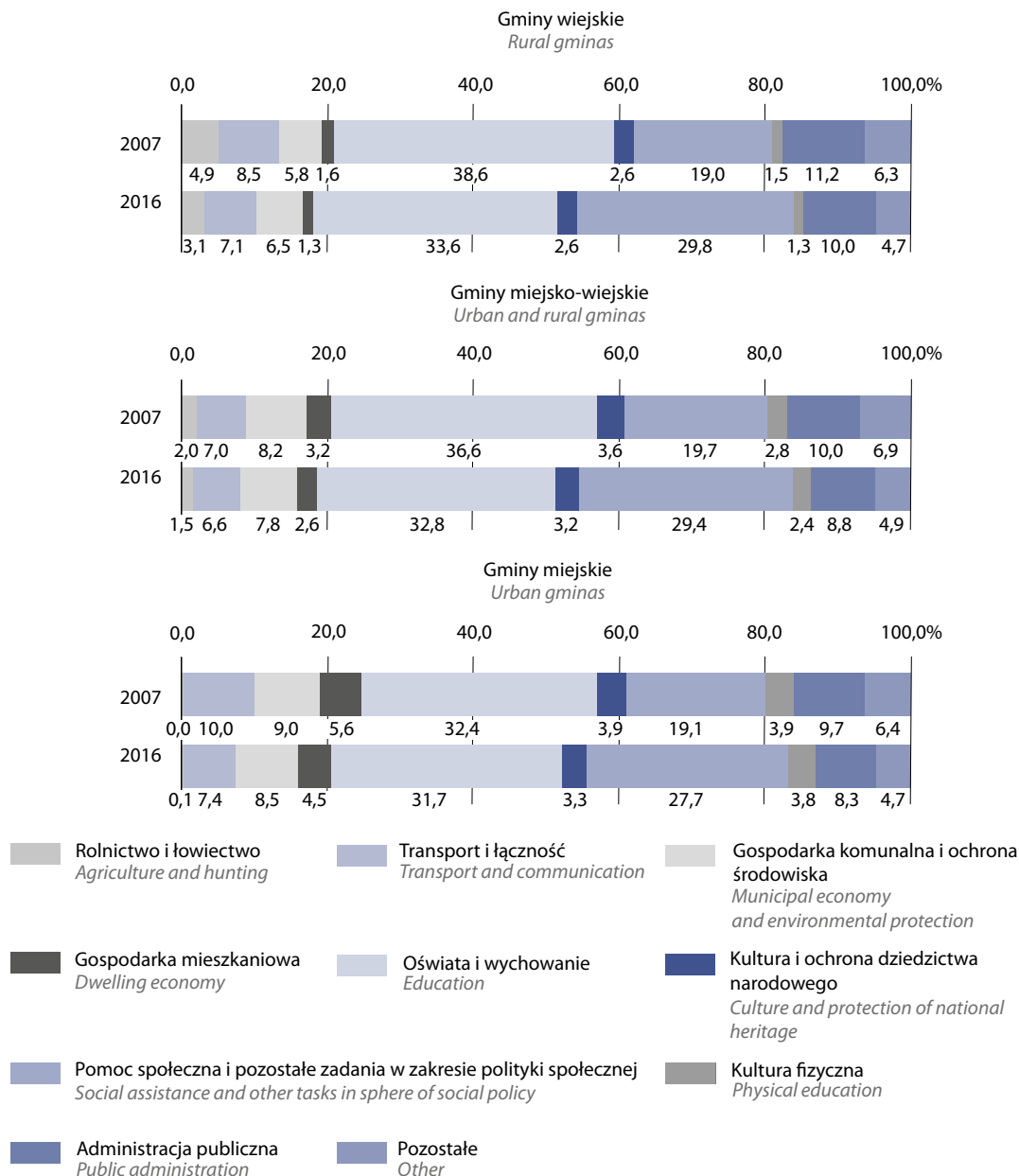
W ujęciu regionalnym udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem wykazywał znaczne zróżnicowanie. Największy ich udział w 2016 r. odnotowano w podregionie poznańskim (20,9%), a najniższy w podregionach: szczecińsko-pyrzyckim województwa zachodniopomorskiego (5,2%), nyskim województwa opolskiego (6,1%), ełckim województwa warmińsko-mazurskiego (6,4%) i płockim (7,6%).

Mapa 19. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem gmin wiejskich według podregionów w 2016 r.
 Map 19. Share of property expenditure in total expenditure of rural gminas by subregions in 2016

Wskaźnik udziału wydatków bieżących w dochodach ogółem gmin wiejskich w 2016 r. wyniósł 85,3% (dla gmin miejskich – 86,2%, gmin miejsko-wiejskich – 88,9%) i w ujęciu podregionów oscylował od 77,9% w podregionie wrocławskim do 91,4% w podregionie szczecińsko-pyrzyckim.

W strukturze wydatków gmin wiejskich według działów klasyfikacji budżetowej w 2016 r. największy udział posiadały wydatki na oświatę i wychowanie – 33,6% (spadek o 5,0 p.proc. wobec 2007 r.), pomoc społeczną – 29,8% (wzrost o 10,8 p.proc.), administrację publiczną – 10,0% (spadek o 1,2 p.proc.) oraz transport i łączność – 7,1% (spadek o 1,4 p.proc.). Na działy te przeznaczono łącznie 34,5 mld zł, tj. 80,5% wydatków gmin wiejskich (dla gmin miejskich – 75,2%, gmin miejsko-wiejskich – 77,6%).

Wykres 71. Struktura wydatków gmin^a według działów w latach 2007 i 2016 Chart 71. Structure of expenditure of gminas^a by division in 2007 and 2016

^a Gminy bez miast na prawach powiatu.

^a Gminas excluding cities with powiat status.

Najwyższy, bo ponad 38% udział wydatków na oświatę i wychowanie w wydatkach ogółem gmin wiejskich, zarejestrowano w podregionach: bielskim i gliwickim oraz oświęcimskim. Najmniejszym udziałem wyróżniły się natomiast 2 podregiony województwa zachodniopomorskiego, tj. koszaliński (26,4%) i szczeciński (26,8%) oraz podregion legnicko-głogowski (26,9%).

Udział wydatków na pomoc społeczną oscylował od 18,9% w gminach wiejskich podregionu gliwickiego do 37,5% podregionu elbląskiego. Należy tutaj zauważyć, że wydatki na pomoc społeczną w przypadku

20 podregionów stanowiły największy odsetek w strukturze wydatków gmin wiejskich. Wskaźnik ten w przypadku wydatków na administrację publiczną najwyższe wartości przyjął w podregionach: opolskim województwa opolskiego (13,3%), szczecińskim (12,8%) i gliwickim (12,4%), a najniższą w podregionach: nowosądeckim (6,9%), poznańskim (7,8%) i rzeszowskim województwa podkarpackiego (7,9%). W ujęciu podregionów najwyższy udział wydatków na transport i łączność wystąpił w gminach wiejskich podregionów: sosnowieckiego (11,9%), poznańskiego (11,5%), białostockiego województwa podlaskiego (10,7%) i bydgosko-toruńskiego (10,1%), najniższy zaś podregionów szczecinecko-pyrzyckiego (2,6%) oraz nyskiego (3,0%).

Wydatki w dziale „Rolnictwo i łowiectwo” stanowiły 3,1% wydatków gmin wiejskich i w porównaniu z 2007 r. kwota przeznaczona na ten cel spadła o 1,8 p.proc. Prawie we wszystkich podregionach w 2016 r. budżety gmin wiejskich na ten dział wydały mniej środków niż w 2007 r. Odwrotną sytuację zanotowano w 10 podregionach: szczecińskim, szczecinecko-pyrzyckim, przemyskim województwa podkarpackiego, nyskim, łomżyńskim województwa podlaskiego, nowosądeckim, leszczyńskim województwa wielkopolskiego, suwalskim województwa podlaskiego, inowrocławskim województwa kujawsko-pomorskiego oraz krośnieńskim województwa podkarpackiego. W 2 podregionach, tj. rzeszowskim i świeckim województwa kujawsko-pomorskiego udział ten w obu latach kształtował się na tym samym poziomie.

Pomimo tego, że w 2016 r. wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w gminach wiejskich wzrosły o 79,4% w odniesieniu do 2007 r., to nadal ich udział był nieznaczny i wynosił 2,6% (identycznie jak w 2007 r.). Najwyższym takim wskaźnikiem charakteryzowały się podregiony: legnicko-głogowski (5,3%), poznański (4,6%) i wałbrzyski województwa dolnośląskiego (4,5%), najniższym natomiast podregiony ciechanowski (1,2%) i radomski (1,5%) województwa mazowieckiego oraz nowosądecki (1,6%), przemyski (1,8%) i włocławski województwa kujawsko-pomorskiego (1,9%).

W porównaniu do sytuacji sprzed 10 lat, o 0,7 p.proc. wzrósł także udział wydatków na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w wydatkach ogółem gmin wiejskich i w 2016 r. wynosił 6,5%. W większości podregionów wydatki na ten cel w 2016 r. były wyższe niż w 2007 r. Spadek ich wartości odnotowano w 21 podregionach.

Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w budżetach gmin

Financing and co-financing EU programmes and projects in budgets of gminas

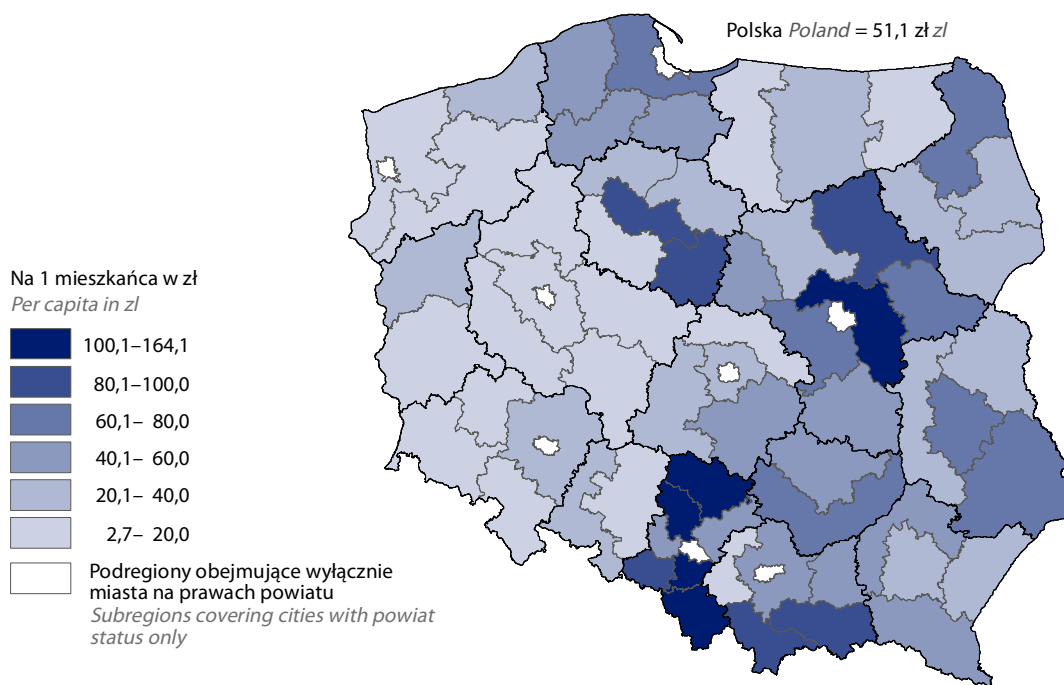
W 2016 r. w budżetach gmin wiejskich środki na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych wyniosły 559,5 mln zł. Kwota ta stanowiła 39,1% ogólnej wartości tych środków w kraju i była o 79,1% niższa niż w 2012 r.

Udział środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w budżetach gmin wiejskich wahał się od 0,2% w województwie wielkopolskim do 2,9% w województwie śląskim. W ujęciu podregionów największy odsetek stanowiły one w podregionach: tuskim (3,6%), bielskim (3,1%) oraz częstochowskim i bytomskim województwa śląskiego (po 3,0%). Spadek wysokości środków w budżetach gmin na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych, w 2016 r. w porównaniu z 2012 r., odnotowano we wszystkich województwach i podregionach.

Na 1 mieszkańca w budżetach gmin wiejskich w 2016 r. przypadało przeciętnie 51,1 zł środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych (w gminach miejskich – 19,7 zł, w gminach miejsko-wiejskich – 56,9 zł), tj. o 192,9 zł mniej niż w 2012 r. Najwyższe wartości wskaźnik ten przyjął w województwach śląskim i mazowieckim, gdzie na 1 mieszkańca przypadało odpowiednio 110,0 zł i 70,8 zł. Z kolei najmniej środków na osobę odnotowano w województwie wielkopolskim (10,2 zł). W przypadku podregionów wartość tego wskaźnika wahała się od 2,7 zł w podregionie legnicko-głogowskim do 164,1 zł w podregionie tuskim.

Mapa 20. Środki w dochodach gmin wiejskich na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych według podregionów w 2016 r.

Map 20. Funds in revenue of rural gminas for financing and co-financing of EU programmes and projects by subregions in 2016

Systemy wsparcia bezpośredniego

Direct payment schemes

PŁATNOŚCI W RAMACH SYSTEMÓW WSPARCIA BEZPOŚREDNIEGO – główny instrument wsparcia rolnictwa w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), którego celem jest zapewnienie rolnikom stabilnego źródła dochodu, przy jednoczesnym zagwarantowaniu stabilności dostaw produkcji rolnej i ekologicznie zrównoważonego użytkowania środowiska naturalnego.

PŁATNOŚCI BEZPOŚREDNIE DO GRUNTÓW ROLNYCH – warunkiem ubiegania się o płatności bezpośrednie do gruntów rolnych jest posiadanie działek rolnych o powierzchni co najmniej 1 ha utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej gospodarstwa rolnego (za działkę rolną uważa się zwarty obszar gruntu rolnego, na którym jest prowadzona jedna uprawa, na powierzchni nie mniejszej niż 0,1 ha) oraz posiadanie numeru identyfikacyjnego (wpis do ewidencji producentów) nadanego przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). W celu ubiegania się o płatności bezpośrednie do gruntów rolnych producent rolny musi złożyć w biurze powiatowym ARiMR wniosek o przyznanie płatności bezpośrednich w wyznaczonym terminie.

Najbardziej powszechnym instrumentem wsparcia obszarów wiejskich są dopłaty w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, często nazywanych płatnościami bezpośrednimi. W 2016 r. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa realizowała Kampanię 2016, w ramach której rolnicy mogli ubiegać się o następujące rodzaje płatności unijnych:

- 1) jednolitą płatność obszarową,
- 2) płatność za zazielenienie,
- 3) płatność dodatkową (redystrybucyjną),
- 4) płatność dla młodych rolników,

- 5) płatności związane z produkcją:
  - a) płatność do bydła,
  - b) płatność do krów,
  - c) płatność do owiec,
  - d) płatność do kóz,
  - e) płatność do roślin wysokobiałkowych,
  - f) płatność do buraków cukrowych,
  - g) płatność do ziemniaków skrobiowych,
  - h) płatność do pomidorów,
  - i) płatność do owoców miękkich,
  - j) płatność do chmielu,
  - k) płatność do lnu,
  - l) płatność do konopi włóknistych,
- 6) płatność niezwiązaną do tytoniu.

W Kampanii 2016 do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wpłynęło 1,3 mln wniosków o dofinansowanie w ramach jednolitej płatności obszarowej przy zadeklarowaniu do płatności 14,3 mln ha gruntów. Agencja na ten cel producentom rolnym wypłaciła 4,4 mld zł. Najwięcej wniosków o dofinansowanie złożyli rolnicy z województw mazowieckiego i lubelskiego (łącznie 380,7 tys., tj. 28,3% ogółu wniosków o jednolitą płatność obszarową), z kolei najwyższe kwoty wsparcia zostały skierowane do rolników z województw mazowieckiego i wielkopolskiego (łącznie 1,1 mld zł, tj. 25,1% ogółu środków wypłaconych na ten cel). W układzie podregionów najwięcej środków przekazanych zostało rolnikom z podregionów łomżyńskiego (157,1 mln zł) i chełmsko-zamojskiego województwa lubelskiego (155,0 mln zł). Z kolei najmniejsze wsparcie otrzymali beneficjenci z województw śląskiego i lubuskiego (odpowiednio 2,4% i 2,9% ogólnej kwoty jednolitej płatności obszarowej w kraju) oraz zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego podregionów: gliwickiego, rybnickiego, tyskiego, sosnowieckiego, bytomskiego i bielskiego (łącznie 1,7%).

Wszyscy rolnicy uprawnieni do jednolitej płatności obszarowej są zobowiązani do realizacji zazielenienia. W związku z tym liczba wniosków złożonych o płatności za zazielenienie w Kampanii 2016 jest taka sama jak liczba wniosków w ramach jednolitej płatności obszarowej, identyczna jest także powierzchnia deklarowana do płatności. Mniejsza jest natomiast przekazana na ten cel łączna kwota płatności, która wyniosła 2,9 mld zł. Analogicznie, jak w przypadku jednolitej płatności obszarowej, najwyższe wsparcie otrzymali beneficjenci z województw mazowieckiego i wielkopolskiego oraz podregionów łomżyńskiego i chełmsko-zamojskiego, a najniższe z województw śląskiego i lubuskiego oraz podregionów: gliwickiego, bielskiego, tyskiego, rybnickiego, bytomskiego i sosnowieckiego.

W ramach Kampanii 2016 rolnicy mogli ubiegać się również o płatność dodatkową (redystrybucyjną). Płatność ta przysługuje wszystkim rolnikom do powierzchni gruntów kwalifikujących się do jednolitej płatności obszarowej, mieszczących się w przedziale od 3,01 ha do 30 ha (maksymalnie do 27 ha na gospodarstwo). O tą formę pomocy złożono 902,8 tys. wniosków, a dotyczyły one 7,1 mln ha gruntów, na które Agencja wypłaciła 846,1 mln zł. Identycznie jak w przypadku jednolitej płatności obszarowej i płatności za zazielenienie, tą formą dofinansowania zainteresowani byli przede wszystkim rolnicy z województw mazowieckiego i wielkopolskiego oraz podregionów łomżyńskiego i chełmsko-zamojskiego.

O płatność dla młodych rolników ubiegało się 114,7 tys. beneficjentów. Skorzystali oni z dofinansowania w wysokości 159,7 mln zł do 1,3 mln ha gruntów. Także w przypadku tej płatności najwięcej środków skierowanych zostało do beneficjentów z województw mazowieckiego i wielkopolskiego oraz podregionów łomżyńskiego i chełmsko-zamojskiego.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Kampanii 2016 realizowała również płatność niezwiązaną do tytoniu, o którą ubiegało się 12,7 tys. rolników. Udzielona pomoc objęła 39,8 mln t surowca i wyniosła 103,2 mln zł, a największe dofinansowanie uzyskali beneficjenci z województwa lubelskiego – 48,7% ogólnej kwoty przeznaczonej na ten cel w kraju.

Podczas Kampanii 2016 rolnicy mogli również ubiegać się o płatności związane z produkcją. Łącznie na wszystkie płatności w tym zakresie do ARiMR wpłynęło 779,0 tys. wniosków. Najwięcej z nich dotyczyło płatności do roślin wysokobiałkowych (30,9% ogółu wniosków o płatności związane z produkcją), płatności do bydła (30,7%), płatności do krów (20,7%) oraz płatności do owoców miękkich (11,9%). Udział wniosków o pozostałe płatności związane z produkcją nie przekroczył 5%. Łączne powierzchnie i ilości objęte wnioskami o przyznanie płatności wynosiły odpowiednio:

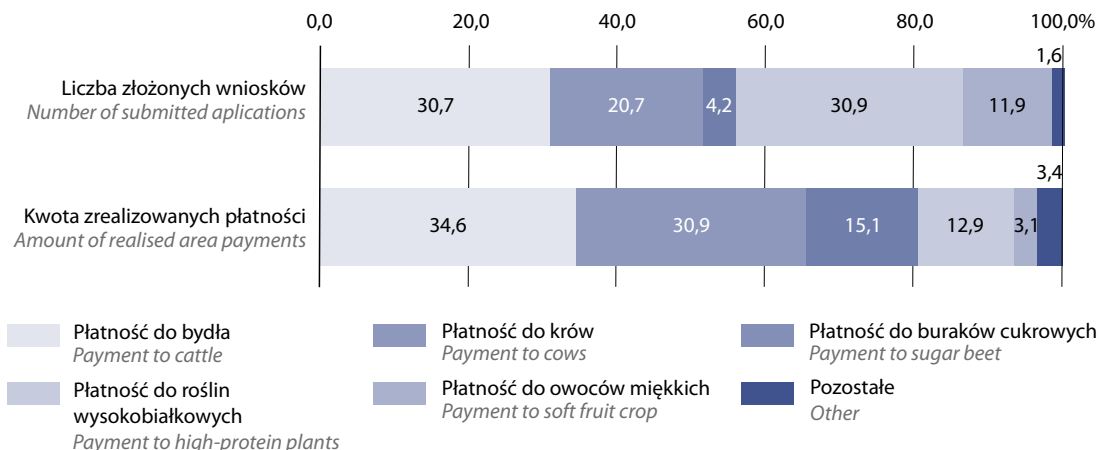
- 1) płatność do bydła – 2 891,8 tys. szt.;
- 2) płatność do krów – 2 037,2 tys. szt.;
- 3) płatność do owiec – 179,3 tys. szt.;
- 4) płatność do kóz – 16,0 tys. szt.;
- 5) płatność do powierzchni upraw roślin wysokobiałkowych – 683,4 tys. ha;
- 6) płatność do powierzchni uprawy chmielu – 1,6 tys. ha;
- 7) płatność do powierzchni uprawy ziemniaków skrobiowych – 29,3 tys. ha;
- 8) płatność do powierzchni uprawy buraków cukrowych – 180,8 tys. ha;
- 9) płatność do powierzchni uprawy pomidorów – 6,0 tys. ha;
- 10) płatność do powierzchni upraw owoców miękkich – 72,0 tys. ha;
- 11) płatność do powierzchni uprawy lnu – 8,5 tys. ha;
- 12) płatność do powierzchni uprawy konopi włóknistych – 0,7 tys. ha.

Na płatności związane z produkcją w Kampanii 2016, Agencja skierowała do beneficjentów 1,5 mld zł. Wśród nich największy odsetek stanowiły płatności do bydła (34,6%), płatności do krów (30,9%), płatności do buraków cukrowych (15,1%) i płatności do roślin wysokobiałkowych (12,9%). W układzie przestrzennym, najwięcej środków na:

- 1) płatności do bydła i krów skierowano do województw: mazowieckiego, wielkopolskiego i podlaskiego (odpowiednio 50,4% i 53,7%);
- 2) płatności do owiec do województwa małopolskiego (39,0% ogólnej kwoty płatności do owiec);
- 3) płatności do kóz – województwa wielkopolskiego (29,3% ogólnej kwoty płatności do kóz);
- 4) płatności do powierzchni upraw roślin wysokobiałkowych – województw lubelskiego i mazowieckiego (24,6% płatności do roślin wysokobiałkowych);
- 5) płatności do powierzchni uprawy chmielu – województw lubelskiego i wielkopolskiego (96,2% ogółu płatności na ten cel);
- 6) płatności do powierzchni uprawy ziemniaków skrobiowych oraz pomidorów – województw wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego (46,9%);
- 7) płatności do powierzchni uprawy buraków cukrowych – województw: wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego i lubelskiego (57,5%);
- 8) płatności do powierzchni upraw owoców miękkich – województw lubelskiego i mazowieckiego (71,4%);
- 9) płatności do powierzchni uprawy lnu – województwa lubuskiego (31,2%);
- 10) płatności do powierzchni uprawy konopi włóknistych – województwa zachodniopomorskiego (37,1%).

Wykres 72. Struktura płatności związanych z produkcją w ramach systemów wsparcia bezpośredniego w Kampanii 2016 Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Chart 72. Structure of support coupled to production in the scope of direct payment schemes in Campaign 2016 As of 31 XII 2016

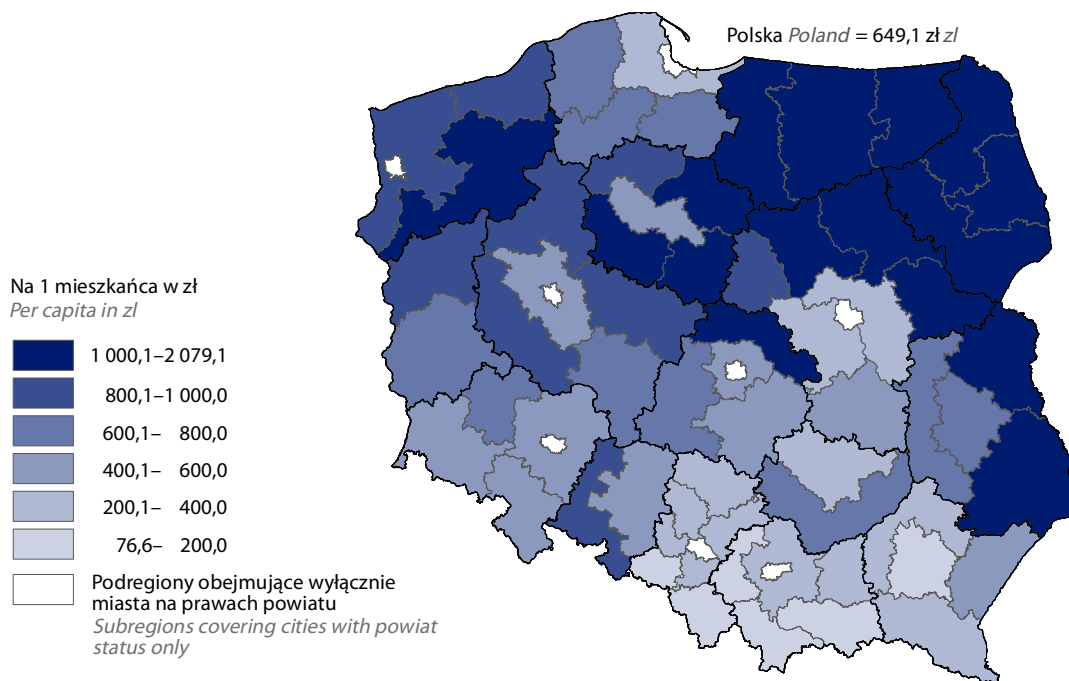
Źródło: dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Source: data of the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture.

W strukturze płatności związanych z produkcją w większości województw i podregionów przeważały płatności do bydła lub płatności do krów. Wyjątek stanowiło tu województwo lubuskie i jego podregiony gorzowski i zielonogórski, województwo zachodniopomorskie z podregionami koszalińskim i szczecinecko-pyrzyckim oraz podregiony słupski i tarnobrzeski. W podregionach tych największy odsetek stanowiły płatności do roślin wysokobiałkowych. Z kolei w województwie dolnośląskim oraz wszystkich jego podregionach, województwie opolskim z podregionem nyskim, województwie lubelskim i jego podregionach chełmsko-zamojskim oraz lubelskim, dodatkowo w podregionach: starogardzkim województwa pomorskiego, inowrocławskim, poznańskim, bydgosko-toruńskim, przemyskim i szczecińskimi największy udział posiadały płatności do buraków cukrowych. W podregionie warszawskim zachodnim w strukturze płatności związanych z produkcją przeważały płatności do owoców miękkich.

Mapa 21. Kwota zrealizowanych płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego według podregionów w Kampanii 2016 Stan w dniu 31 XII 2016 r.

Map 21. Amount of realised area payments in the scope of direct payment schemes by subregions in Campaign 2016 As of 31 XII 2016

Źródło: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.
Source: Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture.

W ramach systemów wsparcia bezpośredniego na 1 mieszkańca obszarów wiejskich przypadało 649,1 zł zrealizowanych płatności w granicach od 182,8 zł w województwie małopolskim do 1 804,7 zł w województwie podlaskim. Dużą wartością tego wskaźnika wyróżniało się także województwo warmińsko-mazurskie (1 069,9 zł). W ujęciu podregionów jego wartość wahała się od 76,6 zł w podregionie bielskim do 2 079,1 zł w podregionie suwalskim. Wysoką wartość osiągnął on również w podregionie łomżyńskim (1 902,8 zł).

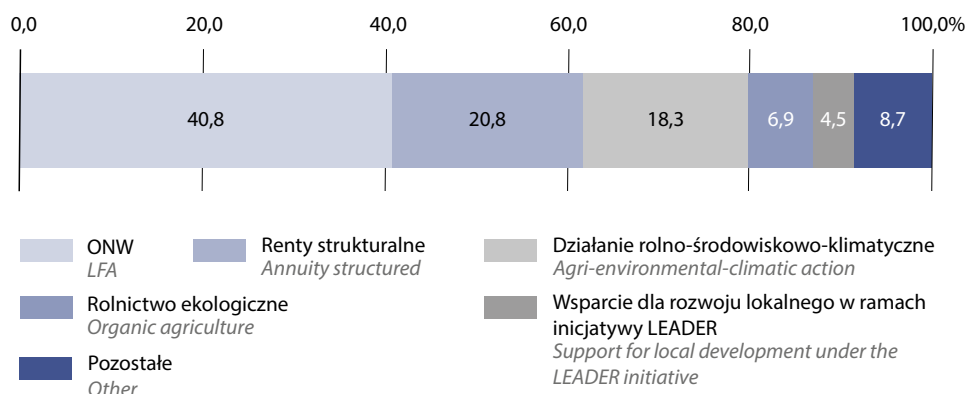
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (PROW 2014–2020) Rural Development Programme for 2014–2020 (RDP 2014–2020)

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA LATA 2014–2020 (PROW 2014–2020) określa strategię i główne kierunki działań w zakresie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich na terenie kraju.

Od uruchomienia PROW 2014–2020 do końca 2016 r. z programu skorzystało 852,7 tys. beneficjentów, do których przekazano płatności w kwocie 5,0 mld zł, w tym środki z EFRROW stanowiły 61,4%. Przeciętna kwota dofinansowania dla 1 beneficjenta wynosiła 5,8 tys. zł. W strukturze realizacji działań w ramach PROW 2014–2020, największa wartość środków od momentu uruchomienia programu wypłacona została na Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (ONW) (40,8% środków wypłaconych do końca 2016 r.). Znaczący odsetek stanowiły również wydatki na działanie Renty strukturalne (20,8%), Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne (18,3%) i działanie Rolnictwo ekologiczne (6,9%). Rozkład taki był charakterystyczny dla wszystkich województw.

**Wykres 73. Struktura zrealizowanych płatności^a w ramach PROW 2014–2020 według działań
Stan w dniu 31 XII 2016 r.**

Chart 73. Structure of realised payments^a of RPD 2014–2020 by measures
As of 31 XII 2016

^a Narastająco od uruchomienia programu.

Źródło: dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

^a Increasing since using the programme.

Source: data of the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture.

Najwyższe łączne kwoty zrealizowanych płatności przypadły na województwa mazowieckie – 764,0 mln zł (15,3% ogólnej kwoty zrealizowanych płatności w ramach PROW 2014–2020), wielkopolskie – 522,9 mln zł (10,5%) i podlaskie – 510,7 mln zł (10,2%), a najniższe na województwo opolskie 92,0 mln zł (1,8%).

Instrumenty krajowe wspierające rozwój rolnictwa i przetwórstwa produktów rolnych

National instruments supporting development of agriculture and processing of agricultural products

Instrumentami krajowymi wspierającymi sektor rolny są również dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych udzielane przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. W 2016 r. Agencja udzielała dopłat do następujących kredytów inwestycyjnych:

- 1) kredyt na inwestycje w rolnictwie i w rybactwie śródlądowym (linia RR),
- 2) kredyt na zakup użytków rolnych (linia Z),
- 3) kredyt na inwestycje w przetwórstwie produktów rolnych, ryb, skorupiaków i mięczaków oraz na zakup akcji lub udziałów (linia PR),
- 4) kredyt na wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych produkcji rolnej, w których wystąpiły szkody spowodowane przez suszę, grad, deszcz nawalny, ujemne skutki przezimowania, przymrozki wiosenne, powódź, huragan, piorun, obsunięcie się ziemi lub lawinę (linia inwestycyjna K01, linia obrotowa K02),
- 5) kredyt na wznowienie produkcji rolnej oraz odtworzenie środków trwałych – duże przedsiębiorstwa (linia inwestycyjna DK01, linia obrotowa DK02).

W 2016 r. banki współpracujące z ARiMR udzieliły łącznie 13,0 tys. kredytów inwestycyjnych na ogólną kwotę 15,5 mld zł. Średnio na 1 kredyt przypadło 118,8 tys. zł.

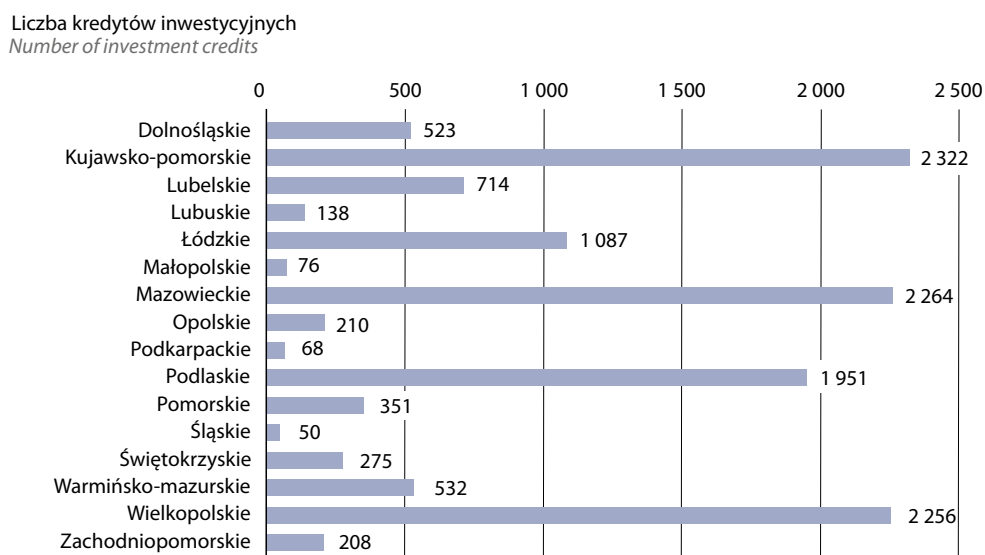
W strukturze wypłaconych środków w ramach preferencyjnych kredytów inwestycyjnych przeważały kredyty zaciągnięte na wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych produkcji rolnej,

w których wystąpiły szkody spowodowane przez suszę, grad, deszcz nawalny, ujemne skutki przezimowania, przymrozki wiosenne, powódź, huragan, piorun, obsunięcie się ziemi lub lawinę, a także kredyty na wznowienie produkcji rolnej oraz odtworzenie środków trwałych – duże przedsiębiorstwa (łącznie 35,0%). Dużym zainteresowaniem kredytobiorców cieszyły się również kredyty na zakup użytków rolnych (32,7%). Trzecią grupę kredytów pod względem wysokości wypłaconych środków stanowiły kredyty na zakup gruntów rolnych (32,1%). Wartość kredytów na inwestycje w przetwórstwie produktów rolnych, ryb, skorupiaków i mięczaków oraz na zakup akcji lub udziałów wyniosła 0,2%.

W układzie wojewódzkim, najwięcej kredytów, jednocześnie na największe kwoty udzielone zostały w województwach: mazowieckim – 295,7 mln zł (2 264 kredyty), wielkopolskim – 262,1 mln zł (2 256 kredytów), kujawsko-pomorskim – 231,3 mln zł (2 322 kredyty) i podlaskim – 165,5 mln zł (1 951 kredytów).

Wykres 74. Kredyty inwestycyjne z dopłatami Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa według województw w 2016 r.

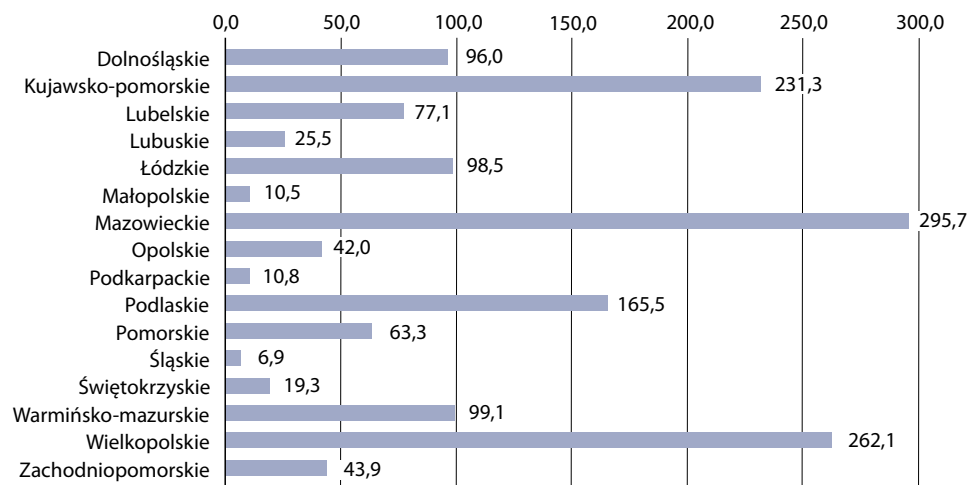
Chart 74. Investment credits with subsidies from Agency of Restructuring and Modernisation of Agriculture by voivodships in 2016

Wykres 74. Kredyty inwestycyjne z dopłatami Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa według województw w 2016 r. (dok.)

Chart 74. Investment credits with subsidies from Agency of Restructuring and Modernisation of Agriculture by voivodships in 2016 (cont.)

Kwota kredytów inwestycyjnych w tys. zł
Amount of investment credits in thous. zł

Źródło: dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Source: data of the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture.

Rozdział 8

Chapter 8

Środowisko naturalne

Environment

Obszary wiejskie stanowią zdecydowaną większość powierzchni kraju, a więc to na ich terenie zlokalizowana jest przeważająca część zasobów przyrodniczych Polski. Tym samym ważne jest zapewnienie prawidłowej ich ochrony i eksploatacji oraz ograniczenie ich degradacji i utraty bioróżnorodności.

Zagadnienia związane z ochroną środowiska stanowią jeden z najważniejszych obszarów funkcjonowania Unii Europejskiej. Zapisy dotyczące ochrony środowiska i zapobiegania niekorzystnym zmianom klimatycznym stanowią priorytet wielu unijnych strategii. Nacisk na ochronę środowiska oraz inwestycje proekologiczne kładzie również Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.

Powierzchnia obszarów wiejskich

Rural area

Według danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii w 2016 r. obszary wiejskie zajmowały 29,1 mln ha, co stanowiło 93,0% powierzchni kraju. W porównaniu z 2006 r. ich powierzchnia zmniejszyła się o 47,1 tys. ha, na co wpływ miała korekta granic administracyjnych miast, utworzenia dwóch gmin miejsko-wiejskich z gmin miejskich (Pieszycy i Władysławowo) oraz nadanie statusu miasta 30 miejscowościom wiejskim wymienionym w poniższej tabeli.

Rok	Miejscowości wiejskie, którym nadano status miasta
2007	Wojnicz – powiat tarnowski, województwo małopolskie Daleszyce – powiat kielecki, województwo świętokrzyskie
2008	Boguchwała – powiat rzeszowski, województwo podkarpackie
2009	Bobowa – powiat gorlicki, województwo małopolskie Szczucin – powiat dąbrowski, województwo małopolskie Brzostek – powiat dębicki, województwo podkarpackie Krynki – powiat sokólski, województwo podlaskie Michałowice – powiat białostocki, województwo podlaskie
2010	Łaszczów – powiat tomaszowski, województwo lubelskie Radłów – powiat tarnowski, województwo małopolskie Kończycze – powiat jasielski, województwo podkarpackie Przeclaw – powiat mielecki, województwo podkarpackie Szepietowo – powiat wysokomazowiecki, województwo podlaskie Tychowo – powiat białogardzki, województwo zachodniopomorskie
2011	Wolbórz – powiat piotrkowski, województwo łódzkie Nowe Brzesko – powiat proszowicki, województwo małopolskie Pruchnik – powiat jarosławski, województwo podkarpackie Czyżew – powiat wysokomazowiecki, województwo podlaskie Gościno – powiat kołobrzeski, województwo zachodniopomorskie
2012	—

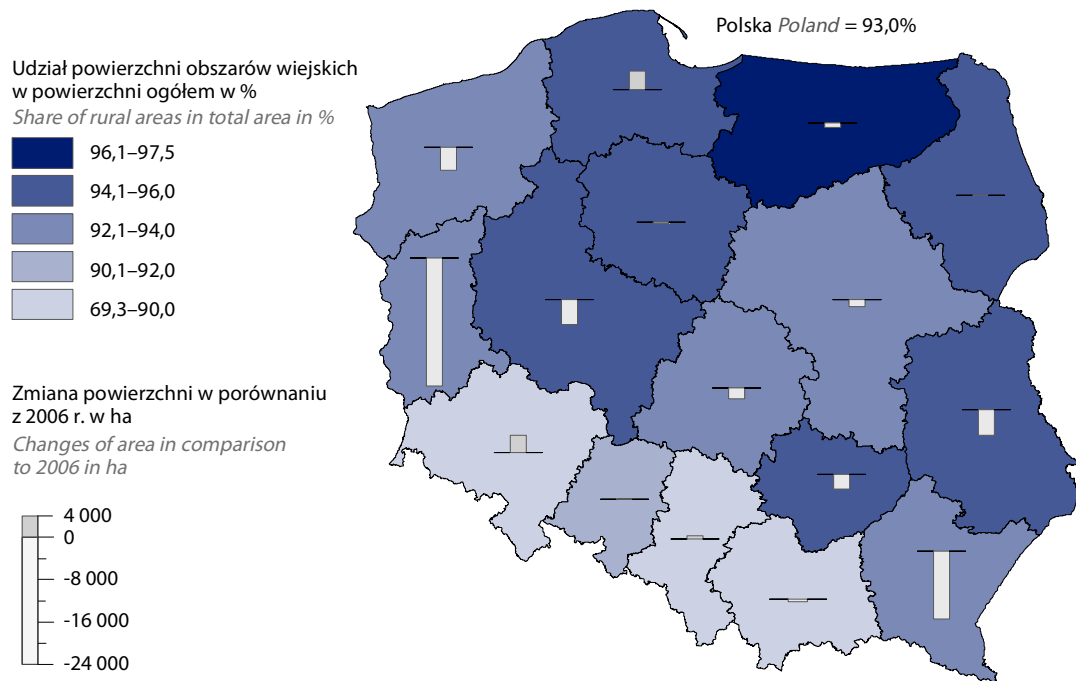
2013	—
2014	Modliborzyce – powiat janowski, województwo lubelskie Mrozy – powiat miński, województwo mazowieckie Zaklików – powiat stalowowolski, województwo podkarpackie Dobrzyca – powiat pleszewski, województwo wielkopolskie Stepnica – powiat goleniowski, województwo zachodniopomorskie
2015	Stopnica – powiat buski, województwo świętokrzyskie Chocz – powiat pleszewski, województwo wielkopolskie
2016	Siedliszcze – powiat chełmski, województwo lubelskie Urzędów – powiat kraśnicki, województwo lubelskie Lubycza Królewska – powiat tomaszowski, województwo lubelskie Jaraczewo – powiat jarociński, województwo wielkopolskie

Największy wpływ na spadek powierzchni obszarów wiejskich miało województwo lubuskie, gdzie powierzchnia terenów wiejskich zmalała o 23,1 tys. ha, na co przede wszystkim wpływ miało przyłączenie gminy wiejskiej Zielona Góra (22,0 tys. ha) do miasta na prawach powiatu Zielona Góra. Znaczny spadek powierzchni odnotowano również w województwie podkarpackim – o 12,3 tys. ha. Spowodowane to było prowadzonym w latach 2005–2010 sukcesywnym przyłączaniem terenów wiejskich do miasta Rzeszowa (w latach tych powierzchnia miasta wzrosła o 6,3 tys. ha), jak również nadaniem status miasta położonym na terenie województwa 6 wyżej wymienionym miejscowościom wiejskim (Boguchwała, Brzostek, Kołaczyce, Przeclaw, Pruchnik, Zaklików). Spadek powierzchni obszarów wiejskich miał miejsce również w 10 innych województwach, z wyjątkiem: dolnośląskiego, pomorskiego, śląskiego i opolskiego.

Udział obszarów wiejskich w powierzchni poszczególnych województw jest zróżnicowany, co w znacznym stopniu wynika z uwarunkowań historycznych. Najwyższe wartości wskaźnik ten w 2016 r. przyjął w województwach warmińsko-mazurskim (97,5%) i lubelskim (96,0%), a najniższe w województwie śląskim (69,3%). W odniesieniu do 2006 r., w 3 województwach wystąpił spadek udziału terenów wiejskich (pomorskim, dolnośląskim i śląskim), w 6 województwach udział ten w obu latach utrzymał się na identycznym poziomie, a w 7 województwach zanotowano minimalny jego wzrost.

**Mapa 22. Powierzchnia obszarów wiejskich według województw w 2016 r.
Stan w dniu 31 XII**

Map 22. Rural areas by voivodships in 2016
As of 31 XII

Powierzchnia obszarów wiejskich w większości podregionów stanowiła ponad 80% ich ogólnej powierzchni – z wyjątkiem 5 podregionów zlokalizowanych w województwie śląskim: sosnowieckiego, tyskiego, rybnickiego, gliwickiego i bytomskiego.

Grunty leśne i zalesienia

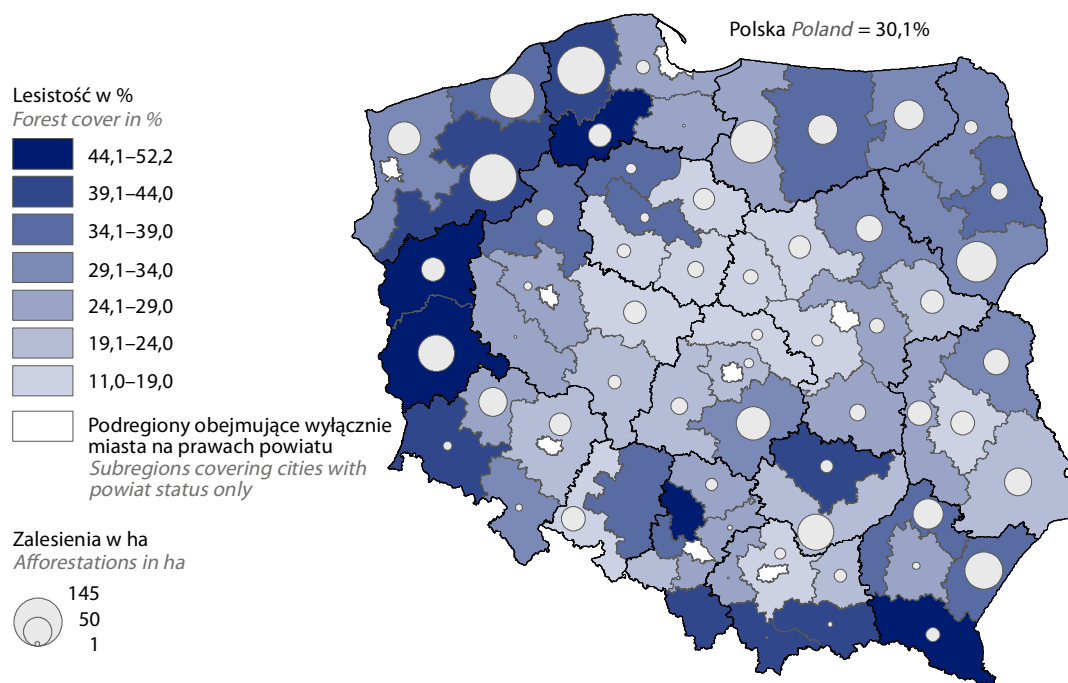
Forest land and afforestation

Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione w 2016 r. stanowiły 30,8% powierzchni obszarów wiejskich (9,0 mln ha). Do gruntów leśnych zalicza się nie tylko lasy, które zajmują 30,1% powierzchni obszarów wiejskich, ale także grunty związane z gospodarką leśną. Spośród województw największą lesistością charakteryzowało się województwo lubuskie (50,4%), najmniejszą województwo łódzkie (22,1%). W ujęciu podregionów, najwyższym udziałem lasów w powierzchni ogółem obszarów wiejskich odznaczały się podregiony położone w południowej i zachodniej części Polski: krośnieński województwa podkarpackiego (52,2%), gorzowski (51,1%) i zielonogórski (49,9%) województwa lubuskiego, najmniejszym podregiony skierniewicki województwa łódzkiego (11,0%) i lubelski województwa lubelskiego (14,6%). Wzrost lesistości, w 2016 r. w porównaniu z 2006 r., zanotowano prawie we wszystkich województwach i podregionach – z wyjątkiem podregionów: bielskiego województwa śląskiego, kieleckiego województwa świętokrzyskiego, zielonogórskiego województwa lubuskiego, tyskiego województwa śląskiego, opolskiego województwa opolskiego oraz nowosądeckiego województwa małopolskiego. Największy wzrost lesistości miał miejsce w województwie warmińsko-mazurskim (o 0,3 p.proc.) i zlokalizowanym na jego terenie podregionie olsztyńskim (o 0,4 p.proc.) oraz podregionach: ciechanowskim (o 0,6 p.proc.), radomskim województwa mazowieckiego oraz wałbrzyskim województwa dolnośląskiego (po 0,4 p.proc.) oraz krośnieńskim województwa podkarpackiego (o 0,3 p.proc.).

W 2016 r. zalesiono 1,9 tys. ha użytków rolnych i nieużytków zlokalizowanych na obszarach wiejskich, czyli ponad ośmiokrotnie mniejszą powierzchnię niż w 2006 r. Najwięcej gruntów w 2016 r. zalesiono w województwie zachodniopomorskim (330,9 ha) i położonym na jego terenie podregionie szczecinecko-pyrzyckim (138,7 ha) oraz podregionie słupskim województwa pomorskiego (145,2 ha). Najmniej gruntów zostało zalesionych w województwie śląskim (11,0 ha). W 6 podregionach, tj.: bielskim, bytomskim, gliwicznym, rybnickim i tyskim województwa śląskiego oraz opolskim, w 2016 r. nie dokonano żadnych zalesień.

Mapa 23. Lesistość^a i zalesienia obszarów wiejskich według podregionów w 2016 r.

Map 23. Forest^a cover and afforestations of rural areas by subregions in 2016

^a Stan w dniu 31 XII.
^a As of 31 XII.

Ochrona przyrody

Nature protection

OCHRONA PRZYRODY polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody (m.in. dziko występujących oraz objętych ochroną gatunkową roślin, zwierząt i grzybów, zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia, siedlisk przyrodniczych); formami ochrony przyrody są: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

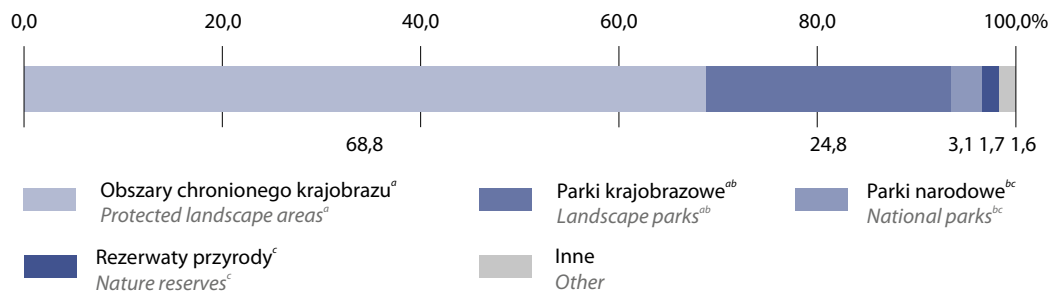
Podstawą prawną regulującą ustanowienie form ochrony przyrody jest ustawa z dnia 16 IV 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 2134, z późniejszymi zmianami); formy te tworzone są w drodze rozporządzenia Rady Ministrów lub Ministra Środowiska, zarządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska, uchwały sejmiku województwa lub rady gminy.

W 2016 r. różnymi formami ochrony przyrody objętych było 10,2 mln ha⁷, czyli 32,5% powierzchni kraju. Powierzchnia ta na przestrzeni ostatnich lat nie ulegała większym zmianom. W jej strukturze prawie 94% stanowiły obszary chronionego krajobrazu i parki krajobrazowe. Kolejne miejsce pod względem powierzchni zajmowały parki narodowe. Na terenie Polski znajdują się 23 parki narodowe o łącznym areale 315,1 tys. ha stanowiącym 1,0% powierzchni kraju.

Największym udziałem powierzchni chronionej w powierzchni ogółem charakteryzowało się województwo świętokrzyskie (64,6%) i jego podregion kielecki (82,3%) oraz województwo małopolskie (53,0%) z podregionem nowotarskim (77,1%), a najniższym województwa dolnośląskie (18,6%) i łódzkie (19,7%) oraz podregiony ostrołęcki województwa mazowieckiego (1,1%) i katowicki województwa śląskiego (1,8%).

Wykres 75. Struktura powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej^a w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 75. Structure of area of special nature value under legal protection^a in 2016 As of 31 XII

^a Łącznie z tą częścią obszarów Natura 2000, która mieści się w granicach obszarów prawnie chronionych. ^b Bez rezerwatów i innych form ochrony przyrody położonych na ich terenie. ^c Bez otuliny.

^a Including this part of Natura 2000 sites, which is located within the legally protected areas. ^b Excluding reserves and other forms of nature protection located within those areas. ^c Excluding buffer zones.

Tereny zieleni ogólnodostępnej

Generally accessible green areas

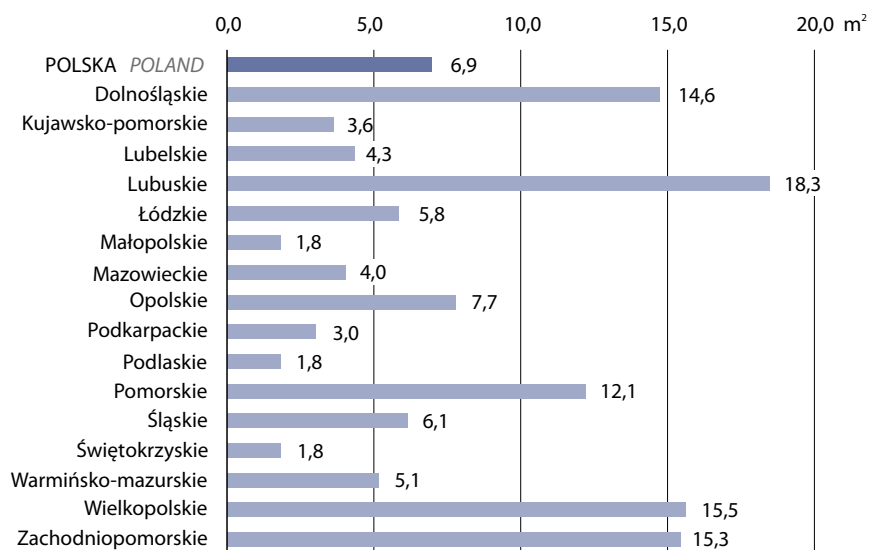
Zorganizowane tereny zieleni (parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce, zieleń uliczna i osiedlowa) na obszarach wiejskich w 2016 r. zajmowały 11,8 tys. ha i było to o 4,5 tys. ha (62,6%) więcej niż w 2006 r. (w miastach o 11,4%). Największą ich powierzchnię odnotowano w województwach: wielkopolskim, dolnośląskim i pomorskim – ich łączny areal stanowił 45,0% terenów zieleni na obszarach wiejskich w kraju. W stosunku do 2006 r., we wszystkich województwach nastąpił wzrost powierzchni tych terenów.

Na 1 mieszkańca wsi przypadało 6,9 m² parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej (bez zieleni ulicznej). Najwyższe wartości wskaźnik ten przyjął w województwach lubuskim i wielkopolskim, najniższe w województwach: podlaskim, małopolskim i świętokrzyskim.

⁷ Dane te obejmują również tę część obszarów Natura 2000, która mieści się w granicach innych terenów prawnie chronionych.

Wykres 76. Powierzchnia parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej przypadająca na 1 mieszkańca obszarów wiejskich według województw w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

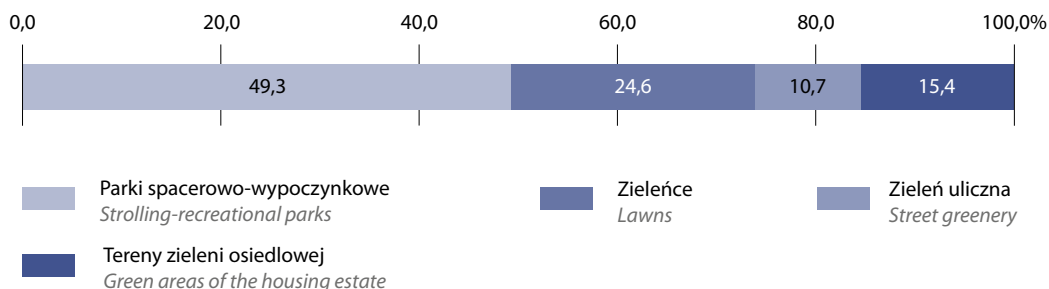
Chart 76. Areas of strolling and recreational parks, lawns and green areas of the housing estate per capita in rural areas by voivodships in 2016 As of 31 XII

Prawie 50% (5,8 tys. ha) powierzchni terenów zieleni ogólnodostępnej na terenach wiejskich zajmowało 948 parków spacerowo-wypoczynkowych. W porównaniu z 2006 r., zarówno ich powierzchnia jak i liczba na terenach wiejskich wzrosła – odpowiednio o 1,3 tys. ha (29,3%) i 220 obiektów (30,2%). Prawie 40% z nich położonych było na terenach wiejskich 2 województw, tj. wielkopolskiego (247 parków) i zachodniopomorskiego (116 parków). Przeciętna powierzchnia jednego parku spacerowo-wypoczynkowego zlokalizowanego na terenach wiejskich wynosiła 6,1 ha (w miastach – 9,8 ha) i wahała się od 3,0 ha w województwie warmińsko-mazurskim do 10,9 ha w województwie śląskim.

Wykres 77. Struktura terenów zieleni ogólnodostępnej na obszarach wiejskich w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 77. Structure of generally accessible green areas in rural areas in 2016 As of 31 XII

Na obszarach wiejskich w 2016 r. funkcjonowało także 5,0 tys. zieleńców obejmujących 2,9 tys. ha, tj. 24,6% terenów zieleni na obszarach wiejskich. W porównaniu z 2006 r. wzrosła zarówno ich liczba (o 89,8%), jak i powierzchnia (o 58,5%). Najwięcej zieleńców zlokalizowanych było w województwach: wielkopolskim, dolnośląskim, pomorskim i zachodniopomorskim – łącznie 2,9 tys., co stanowiło prawie 58% takich obiektów na obszarach wiejskich w kraju. Najmniej zieleńców znajdowało się w województwie podlaskim (37).

Łączna powierzchnia terenów zieleni ulicznej i osiedlowej w 2016 r. wynosiła 3,1 tys. ha (26,1% terenów zieleni ogólnodostępnej na obszarach wiejskich). Areał ten w relacji do 2006 r. zwiększył się ponad trzykrotnie. Wzrost powierzchni tych terenów zanotowano we wszystkich województwach.

W ostatnich latach, na obszarach wiejskich, wystąpiły znaczne wahania w liczbie nasadzeń i ubytków drzew i krzewów. W 2016 r. zasadzono 59,2 tys. drzew i 76,3 tys. krzewów, zaś ubyło 61,1 tys. drzew i 31,5 tys. krzewów, co oznacza spadek liczby drzew na obszarach wiejskich o 1,8 tys. i wzrost liczby krzewów o 44,8 tys. W przypadku drzew w 9 województwach liczba ubytków przerosła liczbę nasadzeń, w przypadku krzewów we wszystkich województwach liczba nasadzeń przewyższyła liczbę ubytków. W 2016 r. w porównaniu z 2006 r. zasadzono mniej o 37,4% drzew i o 25,5% krzewów, jednocześnie wycięto ponad dwukrotnie więcej drzew i o 19,3% krzewów.

Rekultywacja

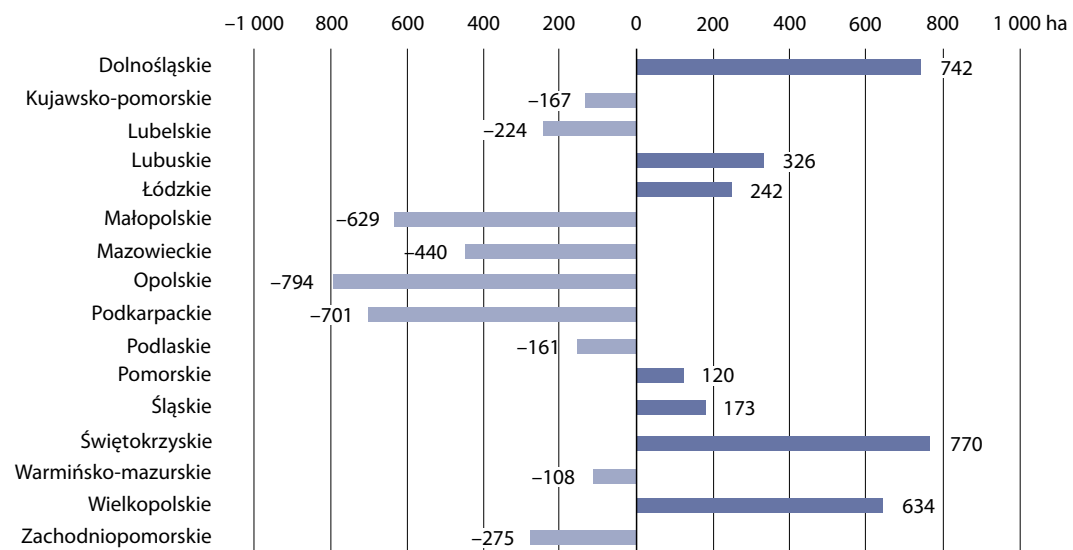
Remediation activities

Dane o GRUNTACH ZDEWASTOWANYCH I ZDEGRADOWANYCH WYMAGAJĄCYCH REKULTYWACJI I ZAGOSPODAROWANIA dotyczą gruntów, które utraciły całkowicie wartości użytkowe (grunty zdezastowane) oraz gruntów, których wartość użytkowa zmalała w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej (grunty zdegradowane).

Według stanu na koniec 2016 r., 64,7 tys. ha gruntów wymagało rekultywacji. W porównaniu z 2006 r. ich powierzchnia zmniejszyła się o 0,5 tys. ha. Najwięcej omawianych gruntów znajdowało się w województwach wielkopolskim (10,9 tys. ha) i dolnośląskim (8,1 tys. ha), a najmniej w województwach lubuskim (1,6 tys. ha) i podkarpackim (1,8 tys. ha). W 9 województwach w 2016 r. odnotowano mniejszą powierzchnię gruntów wymagających rekultywacji niż w 2006 r. Większa powierzchnia w stosunku do 2006 r. wystąpiła w województwach: świętokrzyskim, dolnośląskim, wielkopolskim, lubuskim, łódzkim, śląskim i pomorskim.

Wykres 78. Zmiany powierzchni gruntów zdezastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji według województw w 2016 r. w porównaniu z 2006 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 78. Changes of areas of devastated and degraded land requiring reclamation by voivodships in 2016 in comparison to 2006 As of 31 XII

Melioracje

Meliorations

Według stanu na 31 XII 2016 r. długość rzek i kanałów w Polsce wynosiła 75,3 tys. km, w tym ponad połowa ich długości (43,4 tys. km) była uregulowana. Najwyższym udziałem (ponad 80%) uregulowanych odcinków rzek cechowało się województwo lubuskie. Ponadto znacznym udziałem (ponad 70%) rzek o uregulowanym biegu charakteryzowały się województwa opolskie i lubelskie. Najmniejszy odsetek uregulowanych rzek, w stosunku do ich ogólnej długości w województwie, wystąpił w województwie pomorskim (36,0%).

Wały ochronne na koniec 2016 r. miały długość 8,5 tys. km, zabezpieczając przed powodzią obszar o powierzchni 1,1 mln ha. W porównaniu z 2006 r. długość wałów zmniejszyła się o 16 km. Najdłuższym systemem wałów charakteryzowały się województwa dolnośląskie (1,3 tys. km) i małopolskie (1,0 tys. km), zaś najkrótszym województwo podlaskie (31 km). Z kolei największym obszarem chronionym przez wały przeciwpowodziowe cechowały się województwa dolnośląskie (162,5 tys. ha) i pomorskie (140,5 tys. ha).

W 2016 r. w większości województw, oprócz województwa pomorskiego, znajdowały się zbiorniki wodne służące nawadnianiu użytków rolnych, których łączna pojemność wynosiła 2,8 mln m³. Największą łączną pojemność miały zbiorniki znajdujące się na terenach województw: lubelskiego (681,3 tys. m³), podlaskiego (600,1 tys. m³) i wielkopolskiego (538,8 tys. m³).

W Polsce w omawianym roku znajdowało się 579 stacji pomp odwadniających, które obsługiwały łącznie 616,1 tys. ha użytków rolnych. Najwięcej tych urządzeń zlokalizowanych było w województwie zachodniopomorskim (134), a największy areał obsługiwały one w województwie pomorskim (113,6 tys. ha).

Gospodarka ściekowa

Wastewater management

Dane o ŚCIEKACH dotyczą ścieków odprowadzonych do wód lub do ziemi przez:

- 1) jednostki organizacyjne (włączając fermy przemysłowe chowu zwierząt oraz zakłady zajmujące się produkcją roślinną) wnoszące opłaty za pobór z ujęć własnych rocznie 5 dam³ i więcej wody podziemnej albo 20 dam³ i więcej wody powierzchniowej lub odprowadzających rocznie 20 dam³ i więcej ścieków;
- 2) wszystkie jednostki nadzorujące pracę sieci wodociągowej (w tym również spółdzielnie mieszkaniowe, spółki wodne, zakłady usług wodnych, zakłady pracy itp.).

Jako ŚCIEKI WYMAGAJĄCE OCZYSZCZANIA przyjęto wody odprowadzane siecią kanałów lub rowów otwartych bezpośrednio do wód lub do ziemi albo do sieci kanalizacyjnej z jednostek produkcyjnych (łącznie z zanieczyszczonymi wodami z odwadniania zakładów górniczych i chłodniczymi), z innych jednostek oraz z gospodarstw domowych.

Dane o ŚCIEKACH OCZYSZCZANYCH dotyczą ścieków oczyszczanych mechanicznie, chemicznie, biologicznie oraz z podwyższonym usuwaniem biogenów i odprowadzonych do wód lub do ziemi.

Dane o LUDNOŚCI KORZYSTAJĄCEJ Z OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW podano w oparciu o szacunek liczby ludności obsługiwanej przez oczyszczalnię pracującą na sieci kanalizacyjnej. W przypadku gdy miasto obsługiwane jest przez kilka oczyszczalni o różnym sposobie oczyszczania, o zakwalifikowaniu miasta do obsługiwanego przez poszczególne rodzaje oczyszczalni ścieków decyduje przewaga ilości ścieków oczyszczanych przez dany rodzaj oczyszczalni.

Na terenach wiejskich, według stanu na dzień 31 XII 2016 r., funkcjonowało 2955 oczyszczalni ścieków. Od 2006 r. ich liczba wzrosła o 330 obiektów (12,6%), podczas gdy ilość ścieków wymagających oczyszczenia wzrosła o prawie 53%. Najwięcej oczyszczalni funkcjonowało w województwach mazowieckim (333) i wielkopolskim (322), najmniej zaś w województwach opolskim (65) i lubuskim (78). W porównaniu z 2006 r. w 14 województwach, z wyjątkiem województw pomorskiego i zachodniopomorskiego, zwiększyła się liczba oczyszczalni ścieków, a największy wzrost miał miejsce w województwach łódzkim (o 50,7%) i świętokrzyskim (o 39,1%).

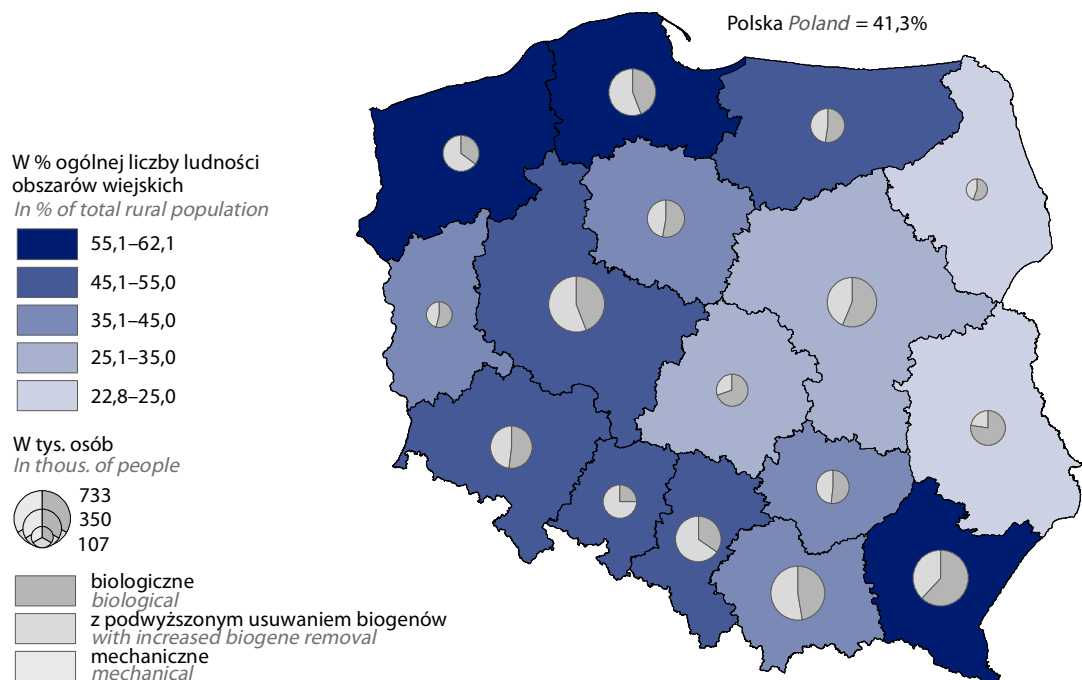
Na obszarach wiejskich w 2016 r. oczyszczono 92,0% (483,6 tys. dam^3) ścieków wymagających oczyszczenia (w miastach – 96,2%) i było to o 1,2 p.proc. mniej niż w 2006 r. (w miastach wzrost o 4,3 p.proc.). Na podkreślenie zasługuje fakt, że w 2016 r. w większości województw oczyszczono prawie 100% ścieków. Na niską wartość wskaźnika oczyszczonych ścieków dla obszarów wiejskich ogółem wpływ miał niski poziom oczyszczenia ścieków w województwach świętokrzyskim i śląskim, gdzie oczyszczono odpowiednio 67,0% i 69,8% ścieków wymagających oczyszczania.

Szacunkowo, w 2016 r. z oczyszczalni ścieków korzystało 41,3% (6,3 mln) ludności mieszkającej na obszarach wiejskich (w miastach – 94,8%) i był to o 19,3 p.proc. wyższy odsetek niż w 2006 r. Najwyższy udział mieszkańców wsi, którzy mieli dostęp do oczyszczalni ścieków, wystąpił w województwach: pomorskim (62,1%), podkarpackim i zachodniopomorskim (po 57,1%), a najniższy w województwach: podlaskim (22,8%), lubelskim (24,8%) i łódzkim (25,5%). W analizowanym okresie wzrost odsetka osób korzystających z oczyszczalni ścieków miał miejsce we wszystkich województwach.

Spośród ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków najwięcej osób korzystało z oczyszczalni biologicznych (50,0%). Znaczny odsetek stanowiły również osoby korzystające z najnowocześniejszych oczyszczalni, tj. oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów – 49,9%. Pozostałe 0,1% ludności miało dostęp do oczyszczalni mechanicznych.

Mapa 24. Ludność obszarów wiejskich korzystająca z oczyszczalni ścieków według rodzaju oczyszczalni i województw w 2016 r.

Map 24. Rural population using wastewater treatment plants by kind of wastewater treatment plants and voivodships in 2016

Odpady

Waste

ODPADY oznaczają każdą substancję lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia się jest obowiązany. Dane o odpadach zostały opracowane w oparciu o ustawę z dnia 14 XII 2012 r. o odpadach (Dz. U. 2013 poz. 21, z późniejszymi zmianami), zmieniającą ustawę z dnia 27 IV 2001 r. obowiązującą do 2012 r.

Informacje o odpadach opracowane zostały zgodnie z katalogiem odpadów wprowadzonym rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 9 XII 2014 r. (Dz. U. poz. 1923).

Informacje o ILOŚCI I RODZAJACH ODPADÓW DOTYCZĄ ZAKŁADÓW, które wytworzyły w ciągu roku powyżej 1 tys. t odpadów lub nagromadziły 1 mln t i więcej odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych).

Dane o ODPADACH KOMUNALNYCH dotyczą odpadów powstających w gospodarstwach domowych (z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji) a także odpadów niezawierających odpadów niebezpiecznych pochodzących od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

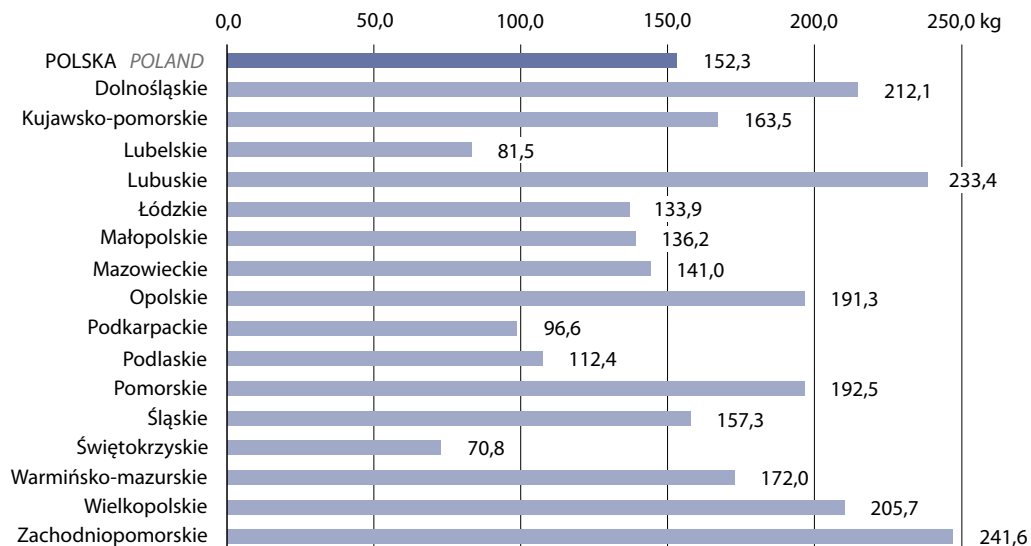
W 2016 r. na terenach wiejskich wytworzono 39,8 mln t odpadów (z wyłączeniem komunalnych), co oznacza wzrost o prawie 85% w porównaniu z 2006 r. Ponad 66% z nich zostało wytworzonych w 3 województwach: łódzkim, śląskim i lubelskim (łącznie 26,3 mln t). Najmniej odpadów powstało w województwie lubuskim (157,0 tys. t).

Z łącznej ilości odpadów przemysłowych wytworzonych w 2016 r. na obszarach wiejskich przetworzeniu poddano 29,1% odpadów (11,6 mln t), a unieszkodliwieniu 46,5% (18,5 mln t). Wśród województw, najwyższym wskaźnikiem przetworzenia, ponad 50%, wyróżniły się województwa: śląskie, opolskie i podlaskie, a najniższym, poniżej 10%, województwa: kujawsko-pomorskie, podkarpackie, łódzkie i lubelskie. W przypadku odpadów unieszkodliwionych, najwięcej odpadów unieszkodliwiono w województwach łódzkim (82,8%) i kujawsko-pomorskim (81,3%), a najmniej w województwach wielkopolskim (0,3%) i podkarpackim (2,5%).

Na składowiska w 2016 r. trafiło 18,2 mln t (45,8%) odpadów niekomunalnych wytworzonych na obszarach wiejskich, czyli pięciokrotnie więcej niż w 2006 r. Ponad 8 mln t tych odpadów (45,3%) składowanych było w jednym województwie – łódzkim. Kolejne 45% odpadów składowanych było na terenach wiejskich 3 województw: lubelskiego, śląskiego i świętokrzyskiego.

Ludność wiejska w 2016 r. wytworzyła 2,3 mln t odpadów komunalnych, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało 152,3 kg (w miastach – 275,8 kg). W porównaniu z 2006 r. ilość odpadów wytworzonych przez ludność wiejską wzrosła o 53,2%, a co za tym idzie wzrosła również ilość odpadów przypadających na 1 mieszkańca (o 49,2 kg). Najwięcej odpadów przypadających na 1 mieszkańca wsi odnotowano w województwach zachodniopomorskim i lubuskim, najmniej w województwach: świętokrzyskim, lubelskim i podkarpackim.

Wykres 79. Odpady komunalne^a na 1 mieszkańca na obszarach wiejskich według województw w 2016 r.
Chart 79. Municipal waste^a per capita in rural areas by voivodships in 2016

a Bez odpadów zebranych selektywnie; dane szacunkowe.
a Excluding waste collected separately; estimated data.

Na obszarach wiejskich w dniu 31 XII 2016 r. czynnych pozostawało 228 składowisk, które zajmowały powierzchnię 1,2 tys. ha. W relacji do 2006 r. liczba składowisk zmalała prawie czterokrotnie, a ich powierzchnia prawie dwukrotnie. Najwięcej składowisk w 2016 r. funkcjonowało w województwach: wielkopolskim (30), lubelskim (28) i mazowieckim (26), najmniej w województwach: śląskim (4), małopolskim (6) oraz lubuskim i podkarpackim (po 8). Największą powierzchnię zajmowały one w województwie wielkopolskim (156,1 ha), najmniejszą w województwach: śląskim (25,6 ha), świętokrzyskim (27,0 ha), małopolskim (35,1 ha) i podkarpackim (35,3 ha).

Emisja zanieczyszczeń powietrza

Emission of air pollutants

Informacje o EMISJI I REDUKCJI ZANIECZYSZCZEŃ POWIETRZA z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza dotyczą jednostek organizacyjnych ustalonych przez Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych na podstawie określonej wysokości opłat wniesionych w 1986 r. za roczną emisję substancji zanieczyszczających powietrze według stawek określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 I 1986 r. w sprawie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (Dz. U. Nr 7, poz. 40, z późniejszymi zmianami).

Ustalona zbiorowość badanych jednostek utrzymywana jest corocznie, co zapewnia m.in. porównywalność wyników badań, może być powiększana jedynie w szczególnych przypadkach, np. o jednostki nowo uruchomione lub rozbudowane o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń.

Dane o EMISJI PYŁÓW dotyczą pyłów: ze spalania paliw, cementowo-wapienniczych i materiałów ogniotrwałych, krzemowych, nawozów sztucznych, węglowo-grafitowych, sadzy oraz innych rodzajów zanieczyszczeń pyłowych.

Dane o EMISJI GAZÓW dotyczą: dwutlenku siarki, tlenku węgla, tlenków azotu, węglowodorów oraz innych rodzajów zanieczyszczeń gazowych (bez dwutlenku węgla).

Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2016 r. wyniosła 38,6 tys. t, z tego 15,8% powstało w zakładach zlokalizowanych na obszarach wiejskich. W relacji do 2006 r. na terenach wiejskich wystąpił spadek emisji zanieczyszczeń (o 63,0%), który notowany był prawie we wszystkich

województwach. Wzrost emisji zanieczyszczeń wystąpił w województwach świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim, a w województwach lubuskim, podkarpackim i pomorskim utrzymał się na tym samym poziomie. Najwięcej zanieczyszczeń pyłowych w 2016 r. wyemitowały zakłady szczególnie uciążliwe zlokalizowane na obszarach wiejskich województw: łódzkiego, świętokrzyskiego i dolnośląskiego (łącznie 49,2%), natomiast w województwach podlaskim i pomorskim emisji takich zanieczyszczeń nie zarejestrowano.

W 2015 r. w wyniku działalności rolniczej wyemitowano do atmosfery około 0,02 tys. t niemetanowych lotnych związków organicznych. W tym samym roku do atmosfery trafiło 259,2 tys. t amoniaku, który pochodził z gospodarki odchodami (216,6 tys. t) i upraw z zastosowaniem nawozów (42,6 tys. t). Działalność rolnicza przyczyniła się także do emisji 26,5 tys. t pyłów, głównie z gospodarki odchodami. W omawianym roku wskutek działań rolniczych wyemitowano także 562,5 tys. t metanu (88,3% pochodziło z fermentacji jelitowej), 49,7 tys. t podtlenku azotu, którego głównym źródłem były gleby rolne (85,8%) i odchody zwierzęce (14,1%) oraz 770,5 tys. t dwutlenku węgla pochodzącego z wapnowania i stosowania mocznika.

Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej *Investment outlays on environmental protection and water management*

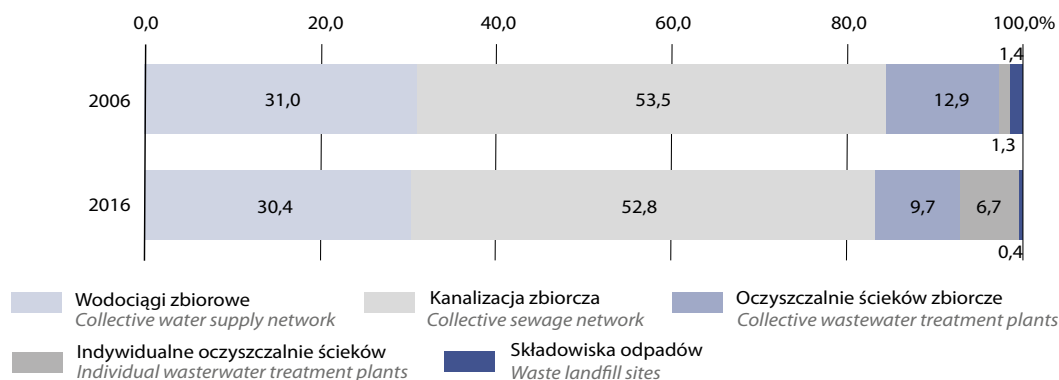
Dane o NAKŁADACH NA ŚRODKI TRWAŁE SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA I GOSPODARCE WODNEJ oraz ich EFEKTACH RZECZOWYCH prezentuje się zgodnie z Polską Klasyfikacją Statystyczną dotyczącą Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska, wprowadzoną rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 III 1999 r. (Dz. U. Nr 25, poz. 218). Klasyfikacja ta opracowana została na podstawie Międzynarodowej Standardowej Statystycznej Klasyfikacji EKG/ONZ dotyczącej Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska i Europejskiego Systemu Zbierania Informacji Ekonomicznych dotyczących Ochrony Środowiska (SERIEE) wdrożonego przez Unię Europejską.

Prezentowane dane dotyczą: osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, w których liczba pracujących przekracza 9 osób (z wyłączeniem gospodarstw indywidualnych w rolnictwie oraz osób fizycznych i spółek cywilnych prowadzących działalność gospodarczą – prowadzących księgi przychodów i rozchodów), jednostek prowadzących działalność zaklasyfikowaną według PKD 2007 do sekcji „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne”, a także spółek wodno-ściekowych bez względu na liczbę pracujących.

W 2016 r. na obszarach wiejskich na nakłady związane z ochroną środowiska i gospodarką wodną, tj. na wodociągi zbiorowe, stacje uzdatniania wody, kanalizację, zbiorcze i indywidualne oczyszczalnie ścieków oraz składowiska odpadów, łącznie wydano 1,2 mld zł i było to o 45,5% mniej niż w 2006 r. W strukturze tych nakładów największy odsetek stanowiły nakłady na kanalizację, natomiast najmniejszy nakłady na składowiska odpadów.

Wykres 80. Struktura nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania w latach 2006 i 2016

Chart 80. Structure of investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use in 2006 and 2016

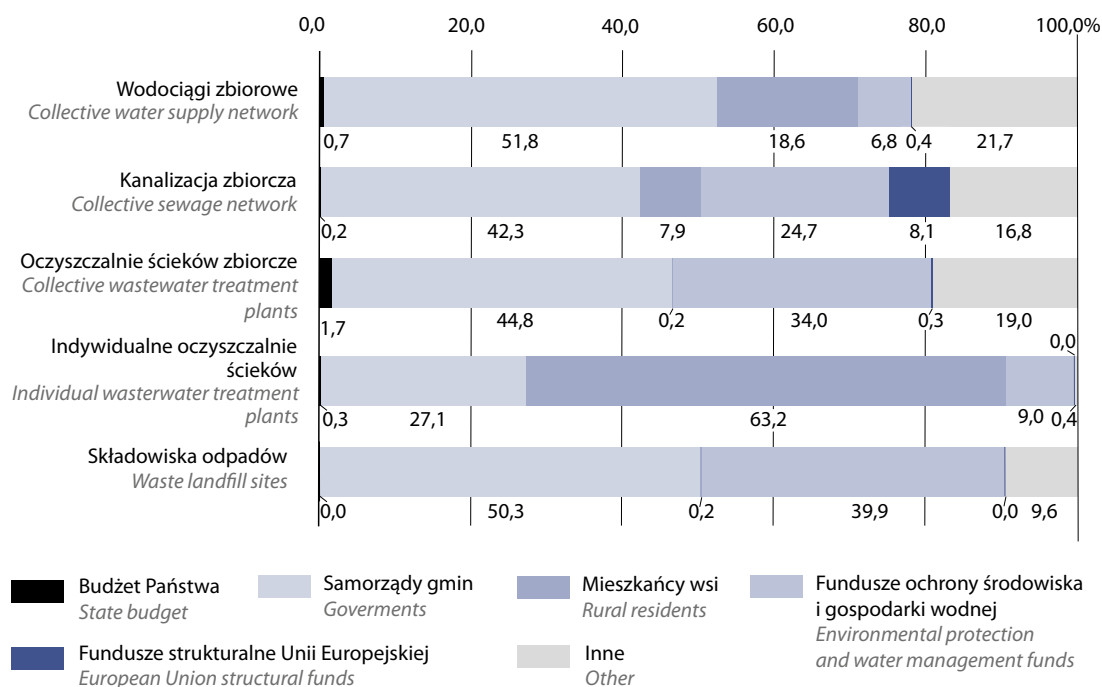

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
Source: data of the Ministry of Agriculture and Rural Development.

Inwestycje w zakresie wodociągów i kanalizacji, zbiorczych oczyszczalni ścieków oraz składowisk odpadów w głównej mierze finansowane były ze środków samorządów gmin. Z kolei w strukturze źródeł finansowania indywidualnych oczyszczalni ścieków największy udział posiadały fundusze mieszkańców gmin.

Wykres 81. Struktura nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na obszarach wiejskich według kierunków inwestowania i źródeł finansowania w 2016 r.

Chart 81. Structure of investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use and source of maintenance in 2016

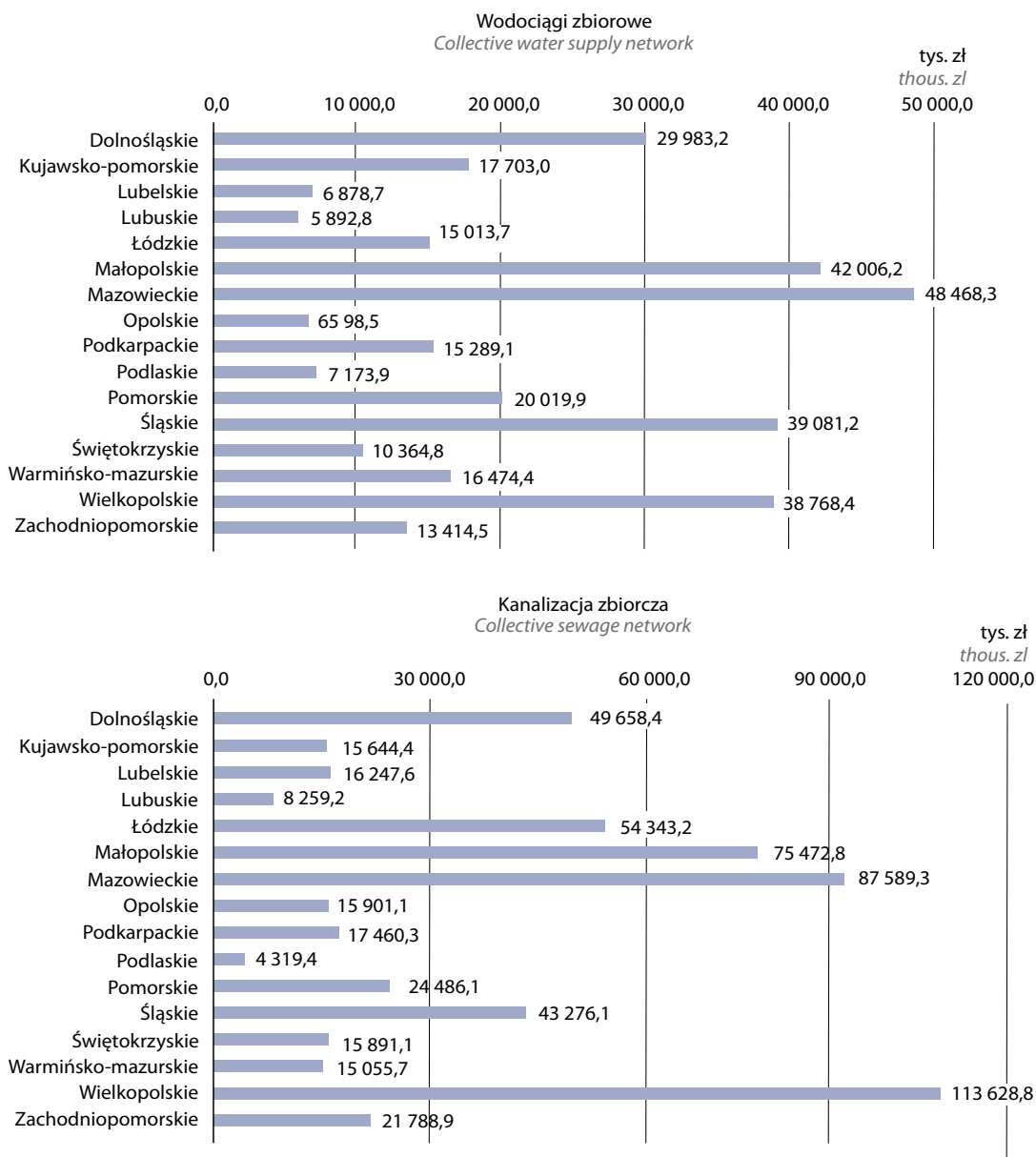

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
Source: data of the Ministry of Agriculture and Rural Development.

Na inwestycje w zakresie wodociągów zbiorowych na wsi w 2016 r. wydano 333,1 mln zł – o 49,1% mniej niż w 2006 r. Najwięcej środków na wodociągi zbiorowe w 2016 r. przeznaczono w województwach mazowieckim (14,5% ogółu środków na ten cel na wsi) i małopolskim (12,6%). Najmniej funduszy skierowano w województwie lubuskim (1,8%). Kwota nakładów inwestycyjnych na wodociągi zbiorowe przypadająca na 1 mieszkańca wsi wynosiła 21,8 zł przy rozkładzie regionalnym w granicach od 6,0 zł w województwie lubelskim do 37,3 zł w województwie śląskim.

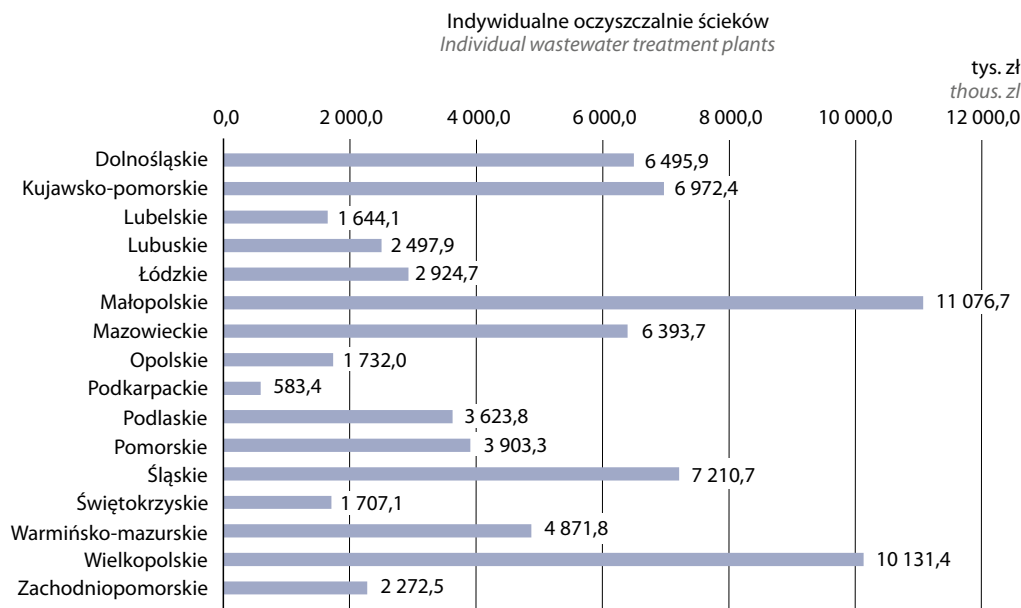
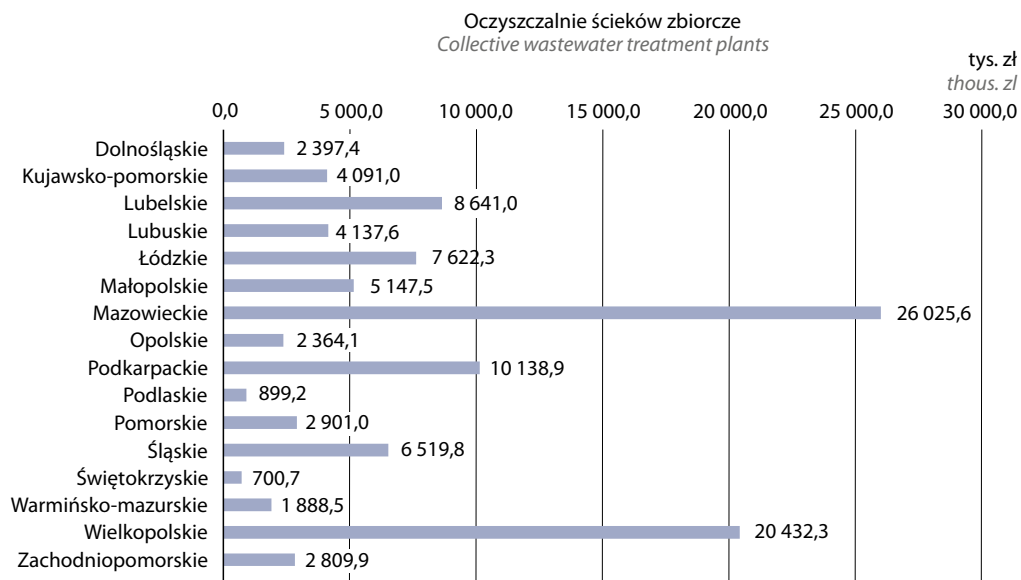
Wykres 82. Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania i województw w 2016 r.

Chart 82. Investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use and voivodships in 2016

Wykres 82. Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na wsi według kierunków inwestowania i województw w 2016 r. (cd.)

Chart 82. Investment outlays on environmental protection and water management in rural areas by direction of use and voivodships in 2016 (cont.)

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Source: data of the Ministry of Agriculture and Rural Development.

W efekcie tych inwestycji w 2016 r. na obszarach wiejskich do sieci wodociągowej przyłączono 65,5 tys. budynków oraz oddano do użytku 2,0 tys. km sieci wodociągowej. Było to mniej o 3,4 tys. budynków oraz o 1,6 tys. km sieci niż w 2006 r. W 2016 r. najwięcej budynków do sieci wodociągowej podłączono oraz najdłuższe odcinki sieci oddano do użytku w województwach mazowieckim i wielkopolskim, z kolei najmniej budynków podłączono i najkrótsze odcinki sieci do użytku oddano w województwie opolskim.

Na inwestycje związane ze stacjami uzdatniania wody na obszarach wiejskich w 2016 r. wydano 116,3 mln zł, tj. o 4,5% więcej niż w 2006 r. Podobnie, jak w przypadków wodociągów zbiorowych, najwięcej środków z tej sumy (łącznie 46,9%) wykorzystano na inwestycje w województwach wielkopolskim i mazowieckim. Najmniej funduszy na ten cel przeznaczono w województwie podlaskim (0,5%). W wyniku tych inwestycji w 2016 r. do użytku oddano 19 nowych stacji uzdatniania wody (o 37 mniej niż w 2006 r.) oraz zmodernizowano 282 stacji uzdatniania wody (o 118 więcej niż 10 lat wcześniej). Najwięcej stacji uzdatniania wody zmodernizowano w województwach: wielkopolskim (40) i mazowieckim (35), zaś najwięcej nowych powstało w województwie zachodniopomorskim (7). W 7 województwach, tj. dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, lubuskim, opolskim, podlaskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim w 2016 r. do użytkowania nie oddano żadnej stacji uzdatniania wody.

Nakłady na kanalizacje zbiorcze w 2016 r. na obszarach wiejskich wyniosły 579,0 mln zł i były o 48,8% niższe w relacji do 2006 r. Najwięcej środków na ten cel na wsi rozdysponowano w województwach: wielkopolskim (19,6%), mazowieckim (15,1%) i małopolskim (13,0%). Kwota inwestycji w zakresie kanalizacji zbiorczych przypadająca na 1 mieszkańca obszarów wiejski wyniosła 37,9 zł i wahała się od 3,5 zł w województwie podlaskim do 163,5 zł w województwie wielkopolskim.

Nakłady te pozwoliły na wybudowanie w 2016 r. na obszarach wiejskich 2,0 tys. km zbiorczych sieci kanalizacyjnych – o 2,4 tys. km mniej w porównaniu z 2006 r. Najwięcej kilometrów sieci kanalizacyjnej powstało w województwie małopolskim (412,3 km), najmniej w województwie podlaskim (5,7 km). W omawianym roku do sieci kanalizacyjnej przyłączono również 69,8 tys. budynków, czyli o 3,8% więcej niż przed 10 laty. Najwięcej budynków do kanalizacji przyłączono w województwach: małopolskim, wielkopolskim i mazowieckim, najmniej w województwach podlaskim i warmińsko-mazurskim.

W 2016 r. w porównaniu z 2006 r., nakłady na modernizację i budowę nowych zbiorczych oczyszczalni ścieków na obszarach wiejskich były o 60,9% niższe i wyniosły 106,7 mln zł. Z tej kwoty prawie 64% przeznaczono na modernizację już istniejących urządzeń. Najwięcej środków na te inwestycje przeznaczono w województwach mazowieckim i wielkopolskim (łącznie 43,5% ogółu nakładów), a najmniej w województwach świętokrzyskim (0,7%) i podlaskim (0,8%). Średnio na 1 mieszkańca wsi na zbiorcze oczyszczalnie ścieków przeznaczono 7,0 zł. Dla poszczególnych województw wartość tego wskaźnika kształtowała się od 0,7 zł w województwie podlaskim do 29,4 zł w województwie wielkopolskim.

Środki te pozwoliły na wybudowanie lub zmodernizowanie w 2016 r. na terenach wiejskich 137 zbiorczych oczyszczalni ścieków, czyli o 12,3% większej liczby obiektów niż w 2006 r. Najwięcej obiektów wybudowano lub zmodernizowano w województwie wielkopolskim (22), najmniej w województwie opolskim (1).

Nakłady na indywidualne wiejskie oczyszczalnie ścieków w 2016 r. wyniosły 74,0 mln zł, czyli były prawie trzykrotnie większe niż w 2006 r. Miało to wpływ na wzrost liczby nowych indywidualnych wiejskich oczyszczalni ścieków. W 2016 r. zbudowano ich 11,4 tys., czyli 2,5-krotnie więcej niż w 2006 r. Najwięcej takich oczyszczalni powstało w województwach: wielkopolskim (2,0 tys.), małopolskim (1,2 tys.) i kujawsko-pomorskim (1,0 tys.). Łącznie inwestycje w tych 3 województwach pochłonęły 38,1% wszystkich środków wydanych na ten cel na obszarach wiejskich w kraju. Najmniej indywidualnych wiejskich oczyszczalni ścieków powstało w województwie podkarpackim (205). Przeciętnie na 1 mieszkańca wsi przypadało 4,8 zł środków przeznaczonych na ten cel – najwięcej w województwie wielkopolskim (14,6 zł), najmniej w województwie podkarpackim (0,7 zł).

W 2016 r. nakłady finansowe na składowiska odpadów na wsi wyniosły 4,7 mln zł. W stosunku do 2006 r. nastąpił spadek ich wartości o 83,8%. Najwięcej środków zainwestowano w województwach opolskim (33,3% ogółu) i mazowieckim (20,9%). W województwach: podlaskim, śląskim i warmińsko-mazurskim w 2016 r. nie było takich inwestycji. W analizowanym roku na obszarach wiejskich powstało 1 składowisko odpadów o łącznej powierzchni 1,2 ha – w województwie podkarpackim.

Uwagi metodyczne

1. Źródła i zakres danych

Przedstawiona w publikacji analiza obejmuje obszary wiejskie wyodrębnione na podstawie podziału terytorialnego według Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT), w którym za obszary wiejskie uznaje się gminy wiejskie i część wiejską gmin miejsko-wiejskich. Zastosowanie identyfikatorów rejestru TERYT umożliwia opracowanie i prezentowanie zjawisk społeczno-ekonomicznych w przekrojach o różnym stopniu szczegółowości.

Zgromadzone dane przedstawiono w ujęciu retrospektywnym dla lat 2006 i 2016 na poziomie krajowym i regionalnym.

Publikacja składa się z dwóch integralnych części. Pierwsza, w wersji książkowej, zawiera komentarz analityczny stanowiący kompleksowy opis przemian zachodzących na obszarach wiejskich. Analiza obejmuje szerokie spektrum zagadnień: od danych społeczno-demograficznych, poprzez dane o działalności pozarolniczej, wydatkach i wyposażeniu gospodarstw domowych, dostępie do placówek edukacyjnych, ośrodków kultury i opieki zdrowia, po dane o infrastrukturze technicznej, środowisku naturalnym i finansowaniu obszarów wiejskich. Dynamika zmian obserwowanych na obszarach wiejskich została zaprezentowana w odniesieniu do sytuacji w miastach. Dane liczbowe zostały zilustrowane na mapach i wykresach stanowiących nierozdzielny element analizy.

Druga część publikacji, dostępna wyłącznie na stronie internetowej (<http://stat.gov.pl/publikacje/>), zawiera tabele z danymi na poziomie krajowym oraz regionalnym dla 2016 r. według:

- 1) podziału TERYT,
- 2) typologii regionów według Eurostatu,
- 3) typologii regionów według OECD.

Uzupełnieniem tych informacji są dwie tabele przeglądowe. Pierwsza z nich zawiera ważniejsze dane o sytuacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich w porównaniu do danych ogólnopolskich za lata 2002–2016. Druga tabela obejmuje wybrane dane o województwach w podziale na wieś i miasto w latach 2006 i 2016.

Dzięki podziałowi publikacji na część drukowaną i część tabelaryczną możliwe było położenie nacisku na udostępnienie szerokiego zakresu danych ukazujących najważniejsze przemiany i potencjał tkwiący w obszarach wiejskich, na potrzeby analiz wykonywanych przez użytkowników publikacji.

Dane zawarte w publikacji opracowano na podstawie wyników badania „Statystyczny system informacyjny obszarów wiejskich” oraz źródeł administracyjnych. W publikacji wykorzystano dane następujących instytucji:

- 1) Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- 2) Dyrekcja Generalna Poczty Polskiej,
- 3) Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad,
- 4) Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych,
- 5) Główny Urząd Geodezji i Kartografii,
- 6) Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego,
- 7) Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami,
- 8) Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa,
- 9) Ministerstwo Edukacji Narodowej,
- 10) Ministerstwo Finansów,
- 11) Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju,
- 12) Ministerstwo Obrony Narodowej,
- 13) Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej,
- 14) Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi,

- 15) Ministerstwo Sprawiedliwości,
- 16) Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- 17) Ministerstwo Zdrowia,
- 18) Polski Związek Działkowców,
- 19) Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Więcej szczegółowych informacji dotyczących PODSTAWOWYCH POJĘĆ I METOD OPRACOWANIA danych liczbowych zamieszczonych w publikacji Czytelnik znajdzie w publikacjach tematycznych oraz w serii „Zeszyty metodyczne i klasyfikacje”.

2. Typologia regionów według Eurostatu

Typologia regionów według Eurostatu została opracowana przez przedstawicieli DG Agri, Eurostatu, JRC i DG Regio, na podstawie typologii OECD. Jej celem jest poprawa porównywalności poszczególnych kategorii jednostek na terenie Unii Europejskiej poprzez wyeliminowanie słabości typologii OECD.

Metodologia identyfikowania i podziału podregionów według typologii Eurostatu wyróżnia następujące kryteria delimitacji:

- 1) wyznaczenie dwóch kategorii „gridów” (kwadratów 1x1 km wyznaczonych przez linie siatki geograficznej) – miejskich i wiejskich – w oparciu o dane z systemu *CORINE land cover* oraz o dane o liczbie ludności dla LAU 2:
  - a) obszar miejski stanowią te „gridy”, które spełniają łącznie dwa warunki:
    - gęstość zaludnienia – powyżej 300 osób/km²,
    - minimalna liczba ludności obszaru stworzonego przez zgrupowanie danego „gridu” wraz z ośmioma sąsiadującymi „gridami” – powyżej 5 tys. osób;
  - b) obszar wiejski stanowią te „gridy”, które nie spełniają powyższych kryteriów.
- 2) wyznaczenie 3 typów podregionów (NTS 3) na podstawie siatki geograficznej z przypisanymi kategoriami poszczególnych „gridów” (miejskie, wiejskie), przy jednoczesnym zastosowaniu następujących kryteriów:
  - a) podregion przeważająco wiejski (PW) – gdy udział ludności mieszkającej na terenie „gridów” wyznaczonych jako wiejskie na obszarze NTS 3 przekracza 50%,
  - b) podregion pośredni (P) – gdy udział ludności mieszkającej na terenie „gridów” wyznaczonych jako wiejskie na obszarze NTS 3 wynosi 20-50%,
  - c) podregion przeważająco miejski (PM) – gdy udział ludności mieszkającej na terenie „gridów” wyznaczonych jako wiejskie na obszarze NTS 3 wynosi poniżej 20%.
- 3) w celu lepszej identyfikacji typu NTS 3, w zależności od specyfiki podregionu, zastosowano dodatkowe kryterium delimitacji, tj.:
  - a) w przypadku jednostek NTS 3 o niewielkiej powierzchni (poniżej 500 km²) dokonano grupowań z sąsiednimi jednostkami (w zależności od jednostki – z jedną, kilkoma lub wszystkimi) w celu ustalenia typu (jak w pkt 2),
  - b) wielkość miasta na terenie danego NTS 3:
    - w przypadku miast o liczbie ludności powyżej 200 tys. osób ludności, stanowiącej przynajmniej 25% populacji podregionu, podregion przeważająco wiejski (PW) uznaje się za pośredni (P),
    - w przypadku miast o liczbie ludności powyżej 500 tys. osób, stanowiącej przynajmniej 25% populacji podregionu, podregion pośredni (P) uznaje się za przeważająco miejski (PM).

3. Typologia regionów według OECD

Kryteria identyfikowania i podziału regionów według typologii OECD zostały ustalone w oparciu o stopień ich zurbanizowania. Uwzględniają one 2 poziomy analizy terytorialnej, tj. lokalny (dla Polski – gmina) i regionalny (dla Polski – TL 3, odpowiadający NTS 3). Metodologia ta uwzględnia 3 etapy podziału:

- 1) na poziomie lokalnym, jednostki administracyjne sklasyfikowano jako miejskie lub wiejskie, według następujących kryteriów:
  - a) obszar wiejski to obszar, gdzie gęstość zaludnienia nie przekracza 150 osób/km²,
  - b) obszar miejski to obszar, gdzie gęstość zaludnienia wynosi 150 lub więcej osób/km²;

2) na poziomie regionalnym jednostki funkcjonalne lub administracyjne sklasyfikowano w zależności od procentowego udziału ludności mieszkającej na obszarach wiejskich (według kryteriów poziomu lokalnego).

Wyróżniono 3 typy regionów:

- a) przeważająco wiejski (PW) – gdy więcej niż 50% jego mieszkańców zamieszkuje obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie według kryteriów poziomu lokalnego,
  - b) pośredni (P) – gdy udział procentowy mieszkańców zamieszkujących obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie wynosi 15–50%,
  - c) przeważająco miejski (PM) – gdy mniej niż 15% jego mieszkańców zamieszkuje obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie;
- 3) dodatkowo na poziomie regionalnym obszary wiejskie definiowane są w oparciu o kryterium wielkości populacji miasta, gdzie:
- a) region sklasyfikowany jako przeważająco wiejski (PW) staje się pośrednim (P), jeżeli na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 200 tys. osób, która stanowi co najmniej 25% populacji tego regionu;
  - b) region sklasyfikowany jako pośredni (P) staje się przeważająco miejskim (PM), jeżeli na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 500 tys. osób, która stanowi co najmniej 25% populacji tego regionu.

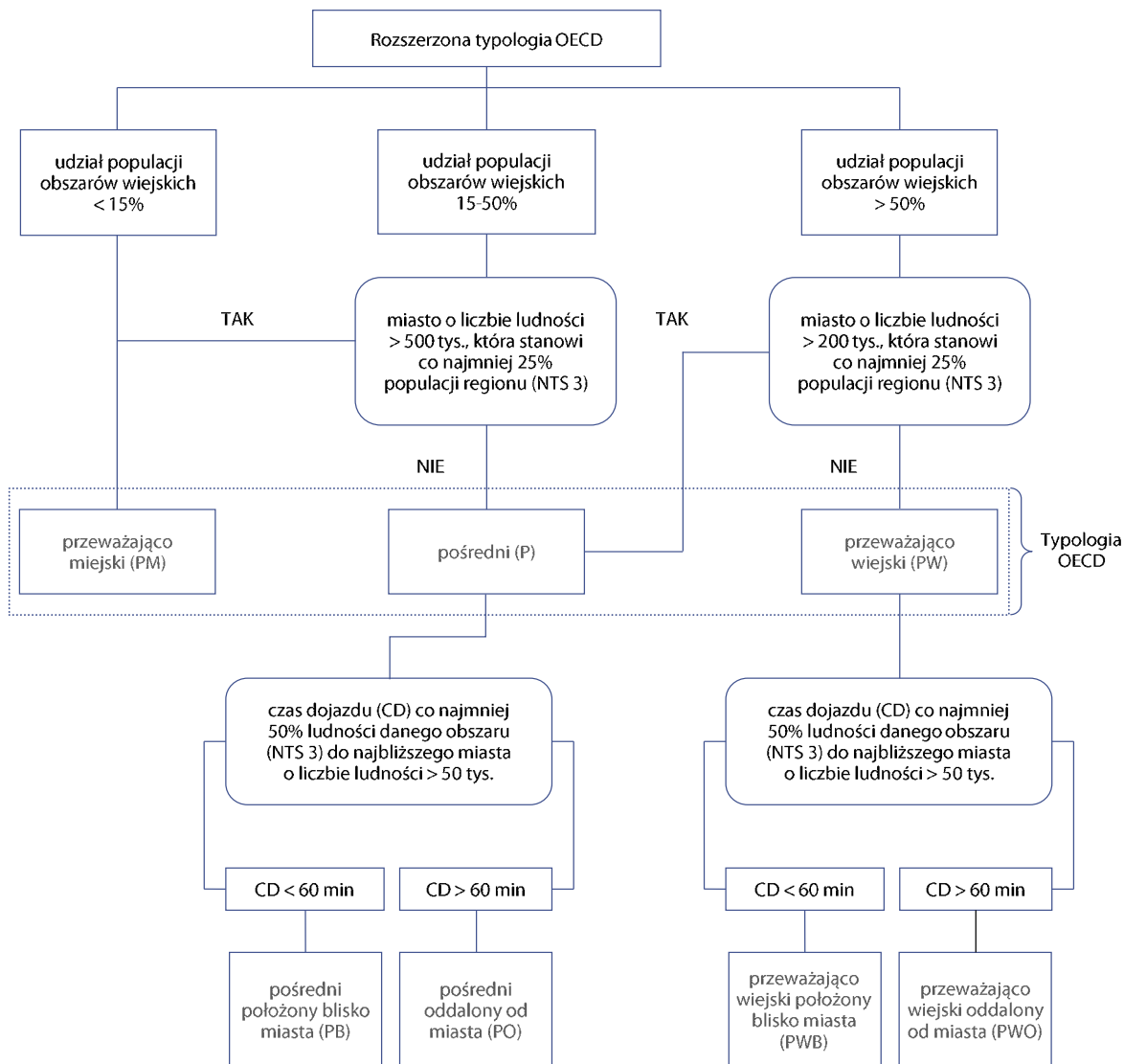
Równoległe prowadzone są prace, zainicjowane przez Dyрекcyję Generalną ds. Polityki Regionalnej Komisji Europejskiej, nad uwzględnieniem kryterium dostępności do najbliższego miasta⁸. Założeniem tego kryterium jest pomiar czasu dojazdu co najmniej 50% ludności danego obszaru do najbliższego położonego miasta o liczbie mieszkańców powyżej 50 tys. osób. Wartość progowa czasu dojazdu (CD) jest równa 60 min. Ta rozszerzona typologia klasyfikuje regiony do jednego z 5 typów:

- 1) przeważająco miejski (PM) – wyznaczony na podstawie 3 powyższych kryteriów;
- 2) pośredni położony blisko miasta (PB) – pośredni, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. osób nie przekracza 60 min;
- 3) pośredni oddalony od miasta (PO) – pośredni, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. osób przekracza 60 min;
- 4) przeważająco wiejski położony blisko miasta (PWB) – przeważająco wiejski, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. osób nie przekracza 60 min;
- 5) przeważająco wiejski oddalony od miasta (PWO) – przeważająco wiejski, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. osób przekracza 60 min.

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), w przypadku krajów Unii Europejskiej, podregiony do jednego z trzech typów (przeważająco miejski, pośredni, przeważająco wiejski) przyporządkowuje zgodnie z typologią regionów według Eurostatu.

⁸ L. Dijkstra and H. Poelman, 2008. Remote Rural Regions: How the proximity to a city influences the performances of rural regions. Regional Focus No 1/08. The paper defines remote rural regions in European countries [GOV/TDPC/TI/RD(2008)4].

Schemat rozszerzonej typologii OECD

Źródło: dokument ze spotkania grupy roboczej OECD do spraw wskaźników terytorialnych „Refinement of the OECD regional typology: the economic performance of remote rural regions”.

Methodological notes

1. Sources and range of data

Analysis presented in this publication concerns the rural areas distinguished on the basis of the administrative division by the National Official Register of Territorial Division of the Country (TERYT), in which the rural areas are recognized as the rural gminas and the rural part of urban and rural gminas. Usage of TERYT registry identifiers enables the preparation and presentation of socio-economic phenomena in sections with different level of accuracy.

Collected data are presented in retrospection for years 2006 and 2016 on national and regional level.

The publication consists of two integral parts. First, in the paper version, contains analytical comment. It constitutes a comprehensive description of the rural areas transformation. The analysis including a wide spectrum of issues, from socio-demographic data, non-agricultural activities, expenditures and households furnishing, access to educational establishments, cultural centers and health care, to data on technical infrastructure, environmental and rural areas financing. Dynamics of changes is presented in relation to urban areas. The statistical information has been enriched with maps and charts which are an inseparable part of the analysis.

The second part of the publication, only on website (<http://stat.gov.pl/publikacje/>), contains tables with data on national and regional level for 2016 by:

- 1) TERYT division,
- 2) typology of regions by Eurostat,
- 3) typology of regions by OECD.

As a supplement are prepared information are review tables. The first one contains major data regarding the socio-economic situation of rural areas in comparison to national data for 2002-2016. The second one contains selected data on voivodships in division of rural and urban areas in 2006 and 2016.

Thanks to division of the publication on printed and electronic- table part it was possible to put emphasis on providing a wide scope of data showing the most important changes and potential of rural areas, for analysis performed by the users of the publication.

Data included in this publication were based on the results of the research "Statistical information system of rural areas" and administrative sources. The publication uses the data of the following institutions:

- 1) Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture,
- 2) Polish Post General Directorate,
- 3) General Directorate for National Roads and Motorways,
- 4) Main Inspectorate of Agricultural and Food Quality,
- 5) Head Office of Geodesy and Cartography,
- 6) Agricultural Social Insurance Fund,
- 7) National Centre for Emissions Management,
- 8) The National Center for Support of Agriculture,
- 9) Ministry of National Education,
- 10) Ministry of Finance,
- 11) Ministry of Investment and Development,
- 12) Ministry of National Defence,
- 13) Ministry of Family, Labour and Social Policy,
- 14) Ministry of Agriculture and Rural Development,
- 15) Ministry of Justice,
- 16) Ministry of Interior and Administration,
- 17) Ministry of Health,
- 18) Polish Union of Allotment Gardener,
- 19) Social Insurance Institution.

More detailed information concerning BASIC DEFINITIONS AND METHODS OF COMPILING STATISTICAL DATA in this publication can be found in subject matter publications as well as in the series "Zeszyty metodyczne i klasyfikacje" (Methodologies and classifications).

2. Typology of regions by Eurostat

Typology of regions by Eurostat typology was compiled by DG Agri, Eurostat, JRC and DG Regio representatives, on the basis of the OECD regional typology. The aim of this typology is improvement comparability of individual categories of units on the EU territory by eliminating the distortions of the OECD regional typology.

The methodology of the identification and the division of subregions according to the Eurostat typology distinguishes the following criteria of delimitation:

- 1) determine two categories "gird cells" (squares 1x1 km determined by lines of the geographical grid) – urban and rural – based on the data from CORINE land cover system as well as the data of the population number for LAU 2:
  - a) urban area are those "gird cells" which meet altogether two conditions:
    - population density – above 300 inhabitants per square kilometer,
    - the minimal population number of area created by grouping "gird cell" with surrounding eight "gird cells" – above 5 thous. of persons;
  - b) the rural area are those "gird cells" which do not meet above criteria.
- 2) distinguished three types of subregions (NUTS 3) on the basis of the geographical grid with assigned individual categories "gird cells" (urban, rural) at simultaneous applying the following criteria:
  - a) predominantly rural (PR) subregion – the share of population living in rural "gird cells" on NUTS 3 area is above 50%,
  - b) intermediate (IN) subregion – the share of population living in rural "gird cells" on NUTS 3 area is between 20% and 50%,
  - c) predominantly urban (PU) subregion – the share of population living in rural "gird cells" on NUTS 3 area is below 20%.
- 3) in order to better identification of NUTS 3 type depending on the specificity of the subregion, used additional criterion of delimitation, i.e.:
  - a) in case of not large NUTS 3 areas (below 500 square kilometers) grouped them with surrounding units (depending on unit – with one, several or all of them), in order to determine the type (as in the point 2),
  - b) size of the city on the NUTS 3 area:
    - in case of the urban centre above 200 thous. of inhabitants, representing at least 25% of the subregion population, predominantly rural (PR) subregion becomes intermediate subregion (IN),
    - in case of the urban centre above 500 thous. of inhabitants, representing at least 25% of the subregion population, intermediate subregion (IN) becomes predominantly urban (PU).

3. Typology of regions by OECD

The methodology of the identification and the division of subregions according to the OECD regional typology was established on the base of their urbanized degree. The OECD regional typology takes into consideration two levels of territorial analysis, i.e. local (for Poland – gmina) and regional (for Poland – TL 3 corresponding NUTS 3). The methodology distinguishes three stage of the division:

- 1) on the local unit the basic administrative units classified as urban or rural according to the following criteria:
  - a) rural areas it is area, where population density is below 150 inhabitants per square kilometer,
  - b) urban areas it is area, where population density is above 150 inhabitants per square kilometer.
- 2) on the regional level functional or administrative units are classified depending on the percentage share of population living in rural areas (according to criteria of the local unit). Distinguished three types of regions:

- a) predominantly rural (PR), if the share of population (population share) living in rural local units is above 50%,
  - b) intermediate (IN), if the share of population (population share) living in rural local units is between 15% and 50%,
  - c) predominantly urban (PU), if the share of population (population share) living in rural local units is below 15%;
- 3) additionally on the regional level the rural areas are defined based on the criterion of the population size of the urban centre, where:
- a) a region classified as predominantly rural (PR) becomes intermediate (IN) if it contains an urban centre of more than 200 thous. inhabitants representing at least 25% of the regional population;
  - b) a region classified as intermediate (IN) becomes predominantly urban (PU) if it contains an urban centre of more than 500 thous. inhabitants representing at least 25% of the regional population.

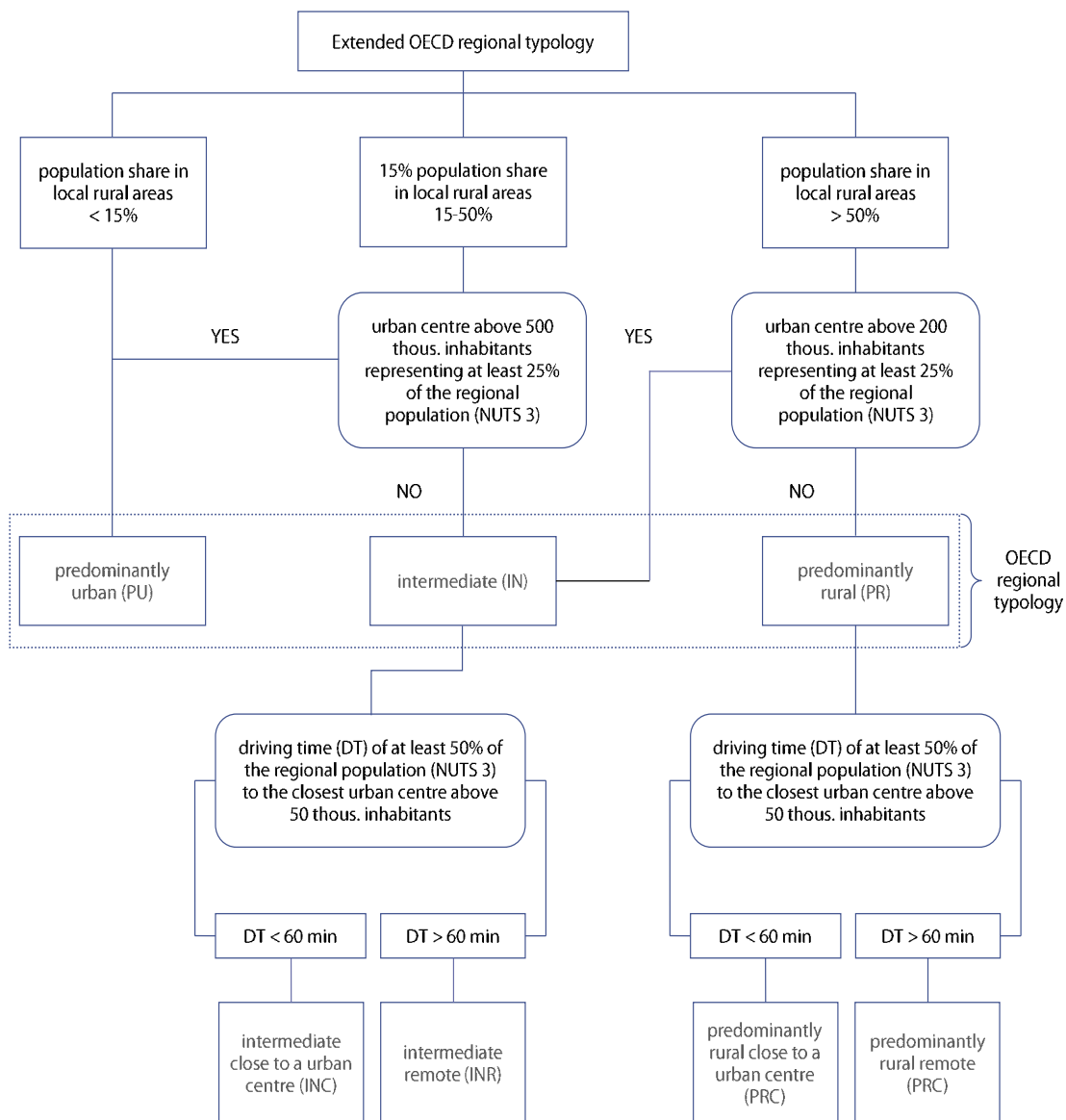
Simultaneously works are conducting initiated by the Directorate of Regional Policy of the European Commission⁹ the OECD regional typology has been extended to include a criterion on the accessibility to urban centres. The assumption of this methodology is measured through the driving time (DT) of at least 50% of the regional population to the closest urban centre with more than 50 thous. inhabitants. The threshold for the driving time is set equal to 60 minutes. This extended regional typology classifies regions to the one of the 5 types:

- 1) predominantly urban (PU) – distinguishes on the base of three above criteria;
- 2) intermediate close to the city (INC) – intermediate for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thous. inhabitants is below 60 minutes;
- 3) intermediate remote (INR) – intermediate for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thous. inhabitants is above 60 minutes;
- 4) predominantly rural close to a city (PRC) – predominantly rural for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thous. inhabitants is below 60 minutes;
- 5) predominantly rural remote (PRR) – predominantly rural for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thous. inhabitants is above 60 minutes.

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) in case of European Union countries subregions assigns to one of three types (predominantly urban, intermediate, predominantly rural) according to the typology of regions by Eurostat.

⁹ L. Dijkstra and H. Poelman, 2008. Remote Rural Regions: How the proximity to a city influences the performances of rural regions. Regional Focus No 1/08. The paper defines remote rural regions in Europeans countries [GOV/TDPC/TI/RD(2008)4].

Diagram of the extended OECD regional typology

Source: The document from working group meeting to the territorial indicators matters "Refinement of the OECD regional typology: the economic performance of remote rural regions".

Mapa 25. Podregiony według typologii regionalnej Eurostatu (NTS 2013)

Map 25. Subregions by Eurostat regional typology (NUTS 2013)

